

Samtskhe-Javakheti State University

GULANI

16

Publishing-House
„Akhaltsikhe University”
Akhaltsikhe -2015

გუღანი

16

УДК (უაკ) 81+82+93/94+37
UDC გ 936

რედაქტორი მერაბ ბერიძე

**სარედაქციო საბჭო: ნესტან სულავა (რედაქტორის მოადგილე),
მაკა ბერიძე (პასუხისმგებელი მდივანი),
თინა იველაშვილი, მარინე შონია, რომან გოგოლაური**

მდივანი: მარეხ ოქრომელიძე

რეზიუმეები თარგმნა გულნარა ჯანოვამ

რედაქციის მისამართი: ახალციხე, რუსთაველის ქ. №106

თანხმოვანფუპიანი არამართული გვარების დაბოლოებისათვის

საქართველო იყო და არის მრავალეროვანი ქვეყანა, სადაც კომპაქტურადაა დასახლებული სომეხი, აზერბაიჯანელი, ქურთი და სხვა ეროვნების ხალხი. საკუთარი კულტურული ტრადიციებით, ეროვნული ენით, სკოლებით, თეატრებით, გაზეთებითა თუ ტელევიზიით. დღეს ისინი აქტიურად სწავლობენ საქართველოს სახელმწიფო ენას და ცდილობენ ქვეყნის ძირითად მოსახლეობასთან ინტეგრაციას და არამართო ქართველებთან, არამედ ერთმანეთთანაც, რაშიც ქვეყნის სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაციები თავდაუზოგავად მოქმედებენ. ძალიან სასიამოვნო და საამაყოა, როცა ეს ყველაფერი ქვეყნის გაძლიერებას, გაერთიანებას და მონოლითურობას ემსახურება, ანუ ბედნიერ მომავალს...

მიხედავად ყველაფრისა, ჯერ კიდევ გვრჩება მრავალი მოუწესრიგებელი, ერთი შეხედვით, უმნიშვნელო საკითხი... საქმე ეხება საქართველოს მოქალაქის, მისი იდენტობის დამადასტურებელი დოკუმენტების სწორად, გრამატიკულად გამართულად შედგენის საქმეს.

მოქალაქეობის დამადასტურებელი პირველი დოკუმენტი დაბადების მოწმობაა, რომელზეც დამოკიდებულია შემდგომი საბუთები, პასპორტი, მოწმობები, დიპლომები, სერთიფიკატები, ქორწინების მოწმობა, რომელთა უმეტესობა თუ სრულიად არა, შეცდომით არის შევსებული. მისი სათავე მე-19 საუკუნიდან იწყება, როცა საქართველოში ქართული ენის არმცოდნე, ან გაუნათლებელი მოხელეები განაგებდნენ ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ დაწესებულებებს და მათ მიერ დამახინჯებული, დასახინჩრებული გვარები დღესაც დიდ პრობლემას უქმნის ქართულ ორგანიზაციებს. და დღეს განათლებული, უნივერსიტეტდამთავრებული მოხელე, იძულებულია თავისდასამარცხვინოდ, დაემორჩილოს უცხო მოხელის მიერ ოდესღაც დაკანონებულ დოგმას...

ქართულმა ენამ ბევრი გადაიტანა, ბევრიც შეეწირა მის დაცვას და დღეს დემოკრატიისა და სიტყვის თავისუფლების

პერიოდში უხერხულია, სახელმწიფო ენა რომ არ იყოს წელში გამართული... ეკელაფერი გასწორდება მაშინ, როცა ენა დაცული იქნება, ანუ, მის კანონებსა და წესებს დაექვემდებარება საბუთი, დოკუმენტი, აბრები, წარწერები ორგანიზაციებსა და ოფისებზე, შეიქმნება კანონი, რომელიც მოაწესრიგებს შეცდომებს, რომელთა შესახებ ჩვენ ქვემოთ ვისაუბრებთ.

მსაზღვრელის ერთი სახეა დანართი, ანუ, არსებითი სახელი, რომელიც მეორე არსებით სახელს საზღვრავს, ჩვეულებრივ—საკუთარს. რომელიმე ადამიანის გვარი მისი სახელის მიმართ დანართი იქნება: რამაზ ჩხიკვაძე, გაბრიელ ჯაბუშა-ნური, იოსებ ჯაჭვლიანი, ანა მანიანი და სხვა. „როცა სახელი და გვარი ერთად იხმარება წინადადებაში, სახელი უბრუნველია (ხმოვანფუძიანი იქნება, თუ თანხმოვანფუძიანი) ბრუნვის ნიშნებს გვარი მიიღებს“ (შანიძე, 1973: 88).

სახ. სულხან ორბელიან-ი	აკაკი წერეთელ-ი
მოთ. სულხან ორბელიან-მა	აკაკი წერეთელ-მა
მიც. სულხან ორბელიან-ს	აკაკი წერეთელ-ს
ნათ. სულხან ორბელიან-ის	აკაკი წერეთელ-ის
მოქ. სულხან ორბელიან-ით	აკაკი წერეთელ-ით
ვით. სულხან ორბელიან-ად	აკაკი წერეთელ-ად
წოდ. სულხან ორბელიან-ო	აკაკი წერეთელ-ო

მაგრამ განსხვავებული ბრუნების სურათს გვაძლევს პოსტ-პოზიციური, შებრუნებული წყობის დანართი:

სახ. ორბელიანი	სულხან	მანიანი-ი	ანა
მოთ. ორბელიან-მა	სულხან-მა	მანიან-მა	ანა-მ
მიც. ორბელიან	სულხან-ს	მანიან	ანა-ს
ნათ. ორბელიანი-ი	სულხან-ის	მანიანი	ანა-ს(ი)
მოქ. ორბელიანი-ი	სულხან-ით	მანიან-ი	ანა-თ(ი)
ვით. ორბელიან	სულხან-ად	მანიან	ანა-დ
წოდ. ორბელიანო	სულხან	მანიან-ო	ანა-ვ

შებრუნებული წყობისას, ანუ, როცა გვარი პირველ ადგილზეა და მას სახელი მოსდევს, მსაზღვრელი თანხმოვანფუძიანია და ემორჩილება იმავე კანონს, რასაც თანხმოვანფუძიანი საზოგადო სახელით გამოხატული მსაზღვრელი. ეს ქმნის

ორთოგრაფიულ ნორმას და მისი დაცვა აუცილებლობას წარმოადგენს; კერძოდ, სახელობით, მოთხრობით, წოდებით ბრუნვებში მსაზღვრელს (გვარს) შენარჩუნებული აქვს ბრუნვის ნიშნები (-ი, -მა, -ო), ხოლო საზღვრული (სახელი) იბრუნვის შესაბამისი ფუძის მიხედვით, მაგრამ, როცა გვართან ერთად არის (სიებში, ჟურნალში და სხვა), სახელობით ბრუნვის ნიშანს იგი არ დაირთავს და წარმოდგენილია ფუძის სახით (პოსტპოზიციურშიც და პრეპოზიციურშიც). მაგ: ორბელიანი სულხან და არა ორბელიანი სულხანი; ასევე ხმოვანფუძიანი სახელიც ამის მსგავსად, ფუძის სახით იქნება წარმოდგენილი (სახ. მანიან-ი ანა; ანა მანიანი), მაგრამ კითხვაზე ვინ ხარ შენ? – სწორი პასუხი იქნება: სულხან ორბელიანი ორბელიანი სულხან: ანა მანგიანი, მანიანი ანა...

გვარი და სახელიც შეიძლება იყოს თანხმოვანფუძიანი და ხმოვანფუძიანი:

სახ. ნანა აფხაზავა	აფხაზავა ნანა
მოთ. ნანა აფხაზავა-მ	აფხაზავა ნანა-მ
მიც. ნანა აფხაზავა-ს	აფხაზავა ნანა-ს
ნათ. ნანა აფხაზავა-ს(ი)	აფხაზავა ნანა-ს(ი)
მოქ. ნანა აფხაზავა-თ(ი)	აფხაზავა ნანა –თ(ი)
ვით. ნანა აფხაზავა-დ	აფხაზავა ნანა- დ
წოდ. ნანა აფხაზავა	აფხაზავა ნანა- ვ

ხმოვანფუძიანი მსაზღვრელი და საზღვრულის შემთხვევაში იბრუნვის წყვილის მეორე ნაწილი, ხმოვანფუძიანი მსაზღვრელი (გვარი) I შემთხვევაში იბრუნვის, II –ში კი არა . . . ჩვენთვის მნიშვნელოვანია სახელობითი ბრუნვის ფორმები, ვინაიდან ყველა დოკუმენტში პიროვნების სახელი და გვარი სახელობით ბრუნვით ფორმდება, ჩვენ დავიმოწმეთ ქართული გვარ-სახელები, დასკვნა ასეთია:

თუ თანხმოვანფუძიანი დანართი სახელობით ბრუნვაშია, სახელს ბრუნვის ნიშანი -ი არ სჭირდება, გვარს კი აუცილებლად უნდა ჰქონდეს!

ხმოვანფუძიანი დანართი სახელობითი ბრუნვის ნიშანს არ საჭიროებს.

ქართულ ენციკლოპედიურ, დარგობრივ, ტერმინოლოგიურ თუ სხვა სახის ლექსიკონებში, მათ შორის, საკუთარ სახელთა

ორთოგრაფიულ ლექსიკონში, აღნუსხულია მრავალი ქართველი თუ უცხოელი საზოგადო მოღვაწის, მეცნიერის, მწერლის, მხატვრის, კომპოზიტორისა თუ სხვა გამოჩენილი პირის გვარები, მათგან თანხმოვანფუძიან გვარებს სახელობითში დაერთვის ბრუნვის ნიშანი -ი; ამის მიხედვით გვაქვს აინშტაინი, ბაირონი, გოგოლი, დიკენსი, ვიიონი, მანი (Мани), პრუსტი, პუშკინი, სერვანტესი, ფლობერი, შექსპირი, ჩეხოვი, ჰომეროსი... (აფრიდონიძე, 2002: 52).

უნდა აღინიშნოს, რომ ჩამოთვლილი გვარები მთელ რიგ ენებში, სადაც არ არსებობს სახელობითი ბრუნვის ნიშანი, წარმოდგენილია ფუძის სახით: აინშტაინ, ბაირონ, გოგოლ, დიკენს, ედისონ..., მაგრამ ვინაიდან კითხვაზე „რა?“ ვინ?“ გვპასუხობს სახელობითი ბრუნვის ფორმა, მას თავისი -ი ნიშანი გააჩნია, ამიტომ ყველა თანხმოვანფუძიანი გვარი სახელობით ბრუნვაში საჭიროებს -ი ბრუნვის ნიშანს.

საქართველოს არაქართულ მოსახლეობას უცხოთ ვერ ვუწოდებთ, უცხოურს ვერც მათ გვარს შევადარებთ, მაგრამ მათი გვარების გრამატიკულად სწორად წარმოდგენა სახელობით ბრუნვაში გადაუწყვეტელ პრობლემად რჩება. თანხმოვანფუძიანი ყველა სომხური გვარი, რომელიც საბუთში ფუძის სახითაა წარმოდგენილი, ქართული საბუთისათვის უცხო და უადგილოა. შევხედებით დაბადების მოწმობებში, პასპორტებში და მთელ რიგ საბუთებში, შემდეგ ფორმებს: ანჟელა აგაბიან, ანა კირაკოსიან, აზატ მკრტჩიან, ელა ტონაკანიან...

ექიმი ტიგრან მამიკონიან, პროფესორი რუბენ პეტროსიან, გენერალ პეტროს აივაზიან და ა. შ. უნდა იყოს:

ექიმი ტიგრან მამიკონიანი – მამიკონიანი ტიგრან

პროფ. რუბენ პეტროსიანი – პეტროსიანი რუბენ

გენერ. პეტროს აივაზიანი – აივაზიანი პეტროს

ბოლო ხანს პერიოდიკაში გაჩნდა ფორმა ნიკო „მარიშ“, ეს უხეში შეცდომაა იმიტომ, რომ თვით ნიკო მარი რუსულად ასე აწერდა თავის გვარს „Марье“, ამიტომაც სახელობითში უნდა იყოს ნიკო მარი, მოთხრობითში – მარ- მა და არა მარიშ.

აღსანიშნავია კიდევ ერთი საკითხი: -ოვა-ზე, -ევა-ზე დამთავრებულ გვართა მართლწერის პრობლემები.

დღევანდელ ქართულ ენაში ამ აფიქსებზე დამთავრებული გვარების ორი ვარიანტი გამოიკვეთება. ერთმანეთს უპირისპირდება ერთ ფუძის (ერთი და იმავე გვარის) ორი ფორმა.

განსხვავების საფუძველია ადამიანის სქესი. თუ გვარი ქალბატონის საკუთრებაა, იგი ბოლოვდება -ევა, -ოვა სუფიქსებზე, თუ მამაკაცისაა, მაშინ -ევი; -ოვი სუფიქსებზე.

ვინაიდან ქართული ენა არ განარჩევს გრამატიკაში სქესის კატეგორიას და ამ სუფიქსიანი გვარები თანხმოვანფუძიანებია, ამიტომ სახელობით ბრუნვაში მას ექნება ბრუნვის ნიშანი -ი; ანუ ნორმას ასეთი გვარების მართლწერაში წარმოადგენს -ოვი, -ევი... როგორც მამაკაცის, ასევე ქალბატონთა გვარების აღსანიშნავად. მაგალითად: ბაირამოვი, ალიევი, ბაბაშოვი, ნახაპეტოვი, ამირხანოვი, ჯალილოვი და სხვა. მოთხრობითსა და მიცემით ბრუნვაში იქნება: ალიევმა – ალიევს; ბაირამოვმა – ბაირამოვს, ბაბაშოვმა – ბაბაშოვს და ა. შ.

ამასთანავე, გვაქვს ისეთი გვარებიც, რომელთა ბოლოკიდური -ი ფუძისეულია და არა სახელობითი ბრუნვის ნიშანი. ესენია უმეტესად იტალიური, ნაწილობრივ ბერძნული და სლავური წარმოშობის იმ-ზე დამთავრებული გვარები: ვერდი (ვერდიმ, ვერდის); ბელინი, ვივალდი, ჩელინი, პუჩინი, როსინი, დონიკეტი, გარიბალდი, მაძინი, ფელინი, ანტონიონი, მასტროიანი, ვიტი, როსი, დიმიტრიადი, ჩაკალიდი (აფრიდონიძე, 2002: 53), დოსტოვესკი, ჩაიკოვსკი, ლუნაჩარსკი, ბანაშევსკი და სხვა.

გარჩევისათვის უნდა გამოვიყენოთ მოთხრობითი და მიცემითი ბრუნვის ფორმები.

უნდა ჩავსვათ რომელიმე ბრუნვაში მიც. –მოთხრ-ში, ჯერ როგორც ხმოვანფუძიანი სახელი (მაგალითად: ჩეხოვი-მ პუჩინი-მ); თუ ამ ფორმებს თავისუფლად ჩაენაცვლება თანხმოვანფუძიანი ვარიანტი (მაგ; ჩეხოვ-მა, პუჩინ-მა), მაშინ ეს უკანასკნელი ყოფილა მართებული ვარიანტი; ჩვენს შემთხვევაში მართებული ფორმა, როგორც თანხმოვანფუძიანი ვარიანტი, ყოფილა „ჩეხოვმა“ და არა „პუჩინმა“, „პუჩინიმ“ არის მართებული, სადაც „ი“ ელემენტი არის ფუძისეული და არა ბრუნვის ნიშანი (არაბული, 2008: 112).

ამრიგად, თანხმოვანფუძიანი გვარები სახელობით ბრუნვაში (განურჩევლად ქართული თუ არაქართული) ყოველთვის დაირთავს სახელობითი ბრუნვის ნიშანს.

დაშვებული შეცდომების გამოსწორება შეიძლება მხოლოდ შესაბამისი კანონმდებლობის გააქტიურების შემთხვევაში, ვინაიდან შეცდომებს მეცნიერების მიერ მიღებულ დასკვნებს იურიდიული ძალა არ ექნება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

არაბული, 2008: ა. არაბული, მეტყველების კულტურის საკითხები, თბილისი, 2008.

აფრიდონიძე, 2002: შ. აფრიდონიძე, ხვენი ენა ქართული, თბილისი, 2002.

შანიძე, 1973: აკ. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საკითხები, ტომი III, თბილისი, 1973.

Natela Beridze

ABOUT THE ENDINGS OF NONGEORGIAN SURNAMES WITH THE CONSONANT STEMS

Summary

Georgia is a multinational country where Armenians, Azerians, Kurds and peoples of other nationalities live. Today they are actively studying official language of the country and are trying to be integrated with Georgians. But still there are many problems and questions to be settled. One of them is the question of filling the identity card of Georgian citizenship correctly.

According to the peculiarities of the case of determinant and the word it determines, if the name of the person ending in consonant is in the nominative case, it doesn't need a mark of the nominative case, but the surnames must have it, though the names with the vowel ending don't need it.

The surnames with the consonant stems always add the mark of the nominative case.

The mistakes can be corrected by activating of the corresponding law, as the scientific conclusions don't have the legal power.

მესხეთში ჩამოსახლებულ მთიულთა მატყველების ზოგიერთი თავისებურება

ქართული სამწერლობო ენა, როგორც ძველი სალიტერატურო ენა, გარკვეული აზრით ხელოვნურია. იგი, როგორც მწერლობის, მეცნიერების ენა, დადგენილია და მყარად ნორმირებული, ხოლო დიალექტურ მეტყველებას ნორმები არ სჭირდება. ამდენად, ენის ნამდვილი, ბუნებრივი სიცოცხლე მოცემულია დიალექტში.

დიალექტოლოგიური კვლევა ეროვნული ენის შესწავლის ერთ-ერთი ძირითადი შემადგენელი ნაწილია. ქართული ენის დიალექტთა შესწავლას ხანგრძლივი ტრადიცია აქვს.

ქართული სალიტერატურო ენა ერთია, დიალექტი – მრავალი. ისტორიულ-პოლიტიკურ-არეალოგიურმა ვითარებამ განაპირობა სამცხურ-ჯავახური დიალექტის ენობრივი კონტაქტები სხვა დიალექტებთან. ორი ან მეტი დიალექტის (თუ ენის) თანაარსებობა გარკვეული დროის შემდეგ მათ ცვლილებებს იწვევს. მოსაზდვრე დიალექტები ერთმანეთზე ძლიერ ზეგავლენას ახდენენ. ამასთანავე თავს იჩენს თვითგამიჯვნის (განკალკეების, თვითმყოფადობის შენარჩუნების) ტენდენციები. ენობრივი/დიალექტთა კონტაქტები რთული პროცესია, სადაც ორი ან მეტი ენიდან/დიალექტიდან ერთი მხარე წარმოადგენს გამცემს, მეორე - მიმღებს. თუ როგორ იცვლება დიალექტი სხვა დიალექტთან კონტაქტში, ცვალებადობის მიმართულება და სისწრაფე (საბოლოოდ ერთ-ერთი დიალექტის გაქრობა) სხვა ფაქტორებთან ერთად დამოკიდებულია სოციალურ-ისტორიულ პირობებზეც.

ჩვენთვის საინტერესო დიალექტთა ურთიერთგავლენის შედეგების საკვლევად უნდა ჩამოვაყალიბოთ ის უმთავრესი პირობები, რომლებიც აუცილებელია ინტერფერენციისათვის, გამოვავლინოთ შემთხვევები, რომლებიც შეიძლება ჩავთვალოთ ინტერფერენტულად.

აღამიანების უმრავლესობა თავისი ცხოვრების მანძილზე ამა თუ იმ დონეზე ფლობს ორ ან რამდენიმე ენობრივ სისტემას და იყენებს თითოეულს მოთხოვნილების მიხედვით, ე. ი. საქმე გვაქვს ენობრივ კონტაქტებთან. ტერმინი „ენობრივი კონ-

ტაქტები“ პირველად შემოთავაზებული ანდრე მარტინეს მიერ ზოგადად განიმარტება, როგორც რიგრიგობითი გამოყენება ორი ან მეტი ენისა ერთი და იმავე პიროვნების მიერ. ეს პიროვნებები „ენობრივ მატარებლებად“ იწოდებიან (როზენცვეიგი, 1972: 5). ნებისმიერი ორი ენისა თუ დიალექტის ურთიერთმიმართების გარკვევისას დგება ორი უმთავრესი საკითხი - პირველი მათგანი ეხება ენათა (დიალექტთა) შორის განსხვავების დონის დადგენას, მეორე საკითხი კი - ენათა (დიალექტთა) ფლობის დონეს.

ენათმეცნიერულ ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ, როგორც წესი, ორენოვნებას ადგილი აქვს ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც სამეტყველო ურთიერთობის კონკრეტულ პირობებში ადამიანი გადაერთვება ერთი ენობრივი კოდიდან მეორეზე. მნიშვნელობა არა აქვს, გადართვა ხდება ერთი ეროვნული ენიდან მეორეზე, ერთი ეროვნული ენიდან დიალექტზე თუ რომელიმე ტომობრივ ენაზე.

სამეცნიერო ლიტერატურაში ცალკე დგას საკითხი „ორენოვნებაზე“ დიალექტოლოგიაში. იგი განიხილება ენათა კონტაქტების საერთო თეორიასთან კავშირში და, სამწუხაროდ, დღეს ნაკლებად შესწავლილია.

არსებობს ორენოვნების ორგვარი გაგება. პირველი გულისხმობს ერთი ენის მეორეზე გავლენას იმისგან დამოუკიდებლად, ეს გავლენა გამოხატულია ინდივიდუალურ თუ კოლექტიურ დონეზე. მეორე თვალსაზრისი გულისხმობს მხოლოდ კოლექტიურ ორენოვნებას. ორივე თვალსაზრისის მომხრე მეცნიერები ერთხმად აღიარებენ, რომ არ შეიძლება ინდივიდუალურად განხორციელებული ორენოვნება ჩაითვალოს ძირითად გადამწყვეტ ფაქტორად. ასეთი ფაქტორია კოლექტიური გავლენა.

მესხეთში მცხოვრებ მთიულთა მეტყველებაშიც ინტენზიურენციის შემთხვევაში ჩვენ უნდა ვისაუბროთ ორივე მხარეზე ერთდროულად და ცალ-ცალკე არც ერთი არ არის საკმარისი. ამ მეტყველებაში ინტერფერენტული მოვლენების გამოსავლენად აუცილებელი იყო ცალ-ცალკე აღგვეწერა თითოეული დიალექტი, როგორც ენობრივი სისტემა. გამოგვევლინა ის სხვაობანი, რომლებიც მათ შორის არსებობს. შეძლებისდაგვარად განგვესაზღვრა ინტერფერენტული მოვლენების სავარაუდო შემთხვევები. მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩენოდა ისიც, რომ ინტერფერენციის ყველა სავარაუდო პოტენციური შესაძლებლობა არ ხორციელდება რეალობაში. აქ თავს

ინენს პიროვნების ინდივიდუალური თავისებურებები, მისი დამოკიდებულება გარესამყაროსადმი, ის პოლიტიკური თუ კულტურული გარემო, რომელშიც ცხოვრობს იგი. ჩვენს ხელთ არსებულ მასალაზე დაკვირვებამ გვჩვენა, რომ მესხეთში მცხოვრებ მთიულთა მეტყველებაში ინტერფერენტული მოვლენები არ შეინიშნება. მიზეზი, ვფიქრობთ, სხვადასხვაა. დავასახელებთ მხოლოდ რამდენიმე უმთავრეს მათგანს.

ჩვენთვის საინტერესო დიალექტების ცალ-ცალკე აღწერა უკვე ცხადყოფს, რომ საქმე გვაქვს ერთ ენობრივ სისტემასთან მეტ-ნაკლები განსხვავებებით. მართალია, სამეცნიერო ლიტერატურაში ხაზგასმულია, რომ მნიშვნელოვანია იმ ურთიერთობების შესწავლა, რომლის დროსაც ორი მხარე საუბრობს თავის საკუთარ ენაზე და თავისუფლად ესმის ერთმანეთის. ასეთი შემთხვევები კი გვაქვს მაშინ, როდესაც საუბარია ერთი ენის დიალექტებზე, ან ახლომონათესავე ენებზე. მაგრამ თვით ამ დროსაც კი ყურადღება ეთმობა ორ სისტემას შორის განსხვავებების უფრო წარმოჩენას. ჩვენს შემთხვევაში კი გვაქვს ერთი ენობრივი სისტემა და საუბარი ორ მეტნაკლებად განსხვავებულ ენობრივ სისტემაზე შეუძლებელია.

მესხეთში მცხოვრებ მთიულთა მეტყველებაში არ ვხვდებით „ორი დიალექტის მატარებლებს“, რაც თავისთავად გამორიცხავს ინტერფერენციას. ხოლო ის მეტყველება, რომელიც ჩვენთვის საინტერესო დიალექტთან არც ერთს არ მიჰყვება, არის შედეგი არა ინტერფერენციისა, არამედ სალიტერატურო ქართული ენის გავლენისა. არ გამოვრიცხავთ, რომ შეიძლება შევხვდეთ რამდენიმე საინტერესო ინდივიდუალურ შემთხვევას, მაგრამ მათზე დაყრდნობით დასკვნების გამოტანას მაინც ვერ შევძლებთ, რადგან მთავარი და გადამწყვეტი ინტერფერენციის გამოსავლენად, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კოლექტიური გავლენაა.

ქართული დიალექტოლოგიის ერთ-ერთ ყველაზე აქტუალურ პრობლემად მიიჩნევა დიალექტთა და მეზობელ ენათა ურთიერთშემოქმედების შედეგების შესწავლა. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით საინტერესო კუთხეა მესხეთი, სადაც დღეს მესხებთან ერთად ცხოვრობენ რაჭველები, იმერლები, მთიულელები, ფშაველები, აჭარლები. მათ მიგრაციას ამ კუთხეში ადგილი ჰქონდა მეოცე საუკუნის ორმოციან წლებში. მიზეზი მიგრაციისა პოლიტიკურ ხასიათს ატარებდა.

სამცხურ-ჯავახურ დიალექტში სხვა დიალექტებთან კონტაქტები და მათი შედეგები ძირითადად ხელშესახებია ლექსიკა-ფრაზეოლოგიის დონეზე, გვხვდება მორფოლოგიური ელემენტებიც. ჩვენთვის საინტერესო იყო მესხეთში მცხოვრებ მთიულთა მეტყველებაზე დაკვირვება. იმის გარკვევა, შეინიშნება თუ არა ინტერფერენტული მოვლენები ამ ორი დიალექტის ურთიერთობის შედეგად. მთიულები მესხეთის ტერიტორიაზე ცხოვრობენ ასპინძის რაიონის სოფლებში: ორგორა, საყუდაბელი, იდუმალა, ოთა, ხერთვისი, რუსთავი, ხეოთი. ახალციხის რაიონის სოფლებში: ფერსა, გიორგიწმინდა. საანალიზოდ გამოყენებული მასალა ჩვენ მიერ სწორედ ამ რაიონებშია ჩაწერილი. მესხეთში მცხოვრებ მთიულთა მეტყველებაზე დაკვირვებით, შესაძლებლობა გვეძლევა თვალი მივადევნოთ მეტყველების განვითარების ტენდენციებს, დიალექტის შინაგანი პოტენციის გამოვლენას, ამა თუ იმ სიტყვა-ფორმის ადაპტაცია-ცვლილებას მსესხებელ დიალექტში. ბუნებრივია, ამგვარი საკითხების კვლევისას ტექსტის ლინგვისტური ანალიზი დიდ როლს ასრულებს.

მთიულურ დიალექტში ხმოვანზე ფუძეგათავებულ სახელთაგან ი//ი დაერთვის ორ და მეტმარცვლიან სიტყვებს. აღსანიშნავია ისიც, რომ სრულხმოვანი ი-ს და ე-ს მონაცვლეობა ამ დიალექტში თავისუფალია. ამიტომ მათი ხმარების გარკვეულ დადგენილ წესებსა და კანონზომიერებებზე საუბარი შეუძლებელია:

„წინ სიხად ყოფილა, უკანის ჭრელად“.

განსხვავებული ვითარებაა ამ მხრივ მესხურში, რადგან ამ დიალექტში მკაცრად არის დაცული ხმოვანფუძიანთა სახელობითი ბრუნვის ნიშნის გამოვლენის წესი. გრიგოლ ბერიძე შენიშნავს: „სახელობითი ბრუნვის ნიშნად ხმოვანფუძიან სახელებთან (აღამიანთა და ცხოველთა), ასევე მეტსახელებთან გვხვდება ი და არა უმარცვლო ე“. ამ მხრივ იგი მისდევს ქართულურს, რომლის ანალიზისას თედო უთურგაიძე ამბობს: „ამ დართულ ბგერას ჩვენ მარცვლიანი ი-თი აღვნიშნავთ და არა ე-თ, როგორც ეს ძველ ქართულშია, რადგანაც იგი საკმაოდ განსხვავდება ჩვენ მიერ ზემოაღწერილი ე-საგან ერთი მხრით და მეორე მხრით, ლექსთწყობაში თუ გვევლინება, მარცვალს შეადგენს“ (უთურგაიძე, 1966: 110).

როგორც უკვე ვთქვით, მარცვლიანი -ი სახელობით ბრუნვაში ხმოვანზე გათავებულ სახელებს მოუდის მთიულურშიცა

და მთის სხვა კილოებშიც. ქართულსა და კახურში იგი მოუდის ზოგად სახელებსაც, განურჩევლად იმისა, ქვემდებარე იქნება იგი თუ პირდაპირი დამატება. სხვა დიალექტებში სახელობითი ბრუნვის ნიშნად ხმოვანფუძიან სახელებთან იოტია.

არამ მარტივოსოვი წერს: „სალიტერატურო ენასთან შედარებით ჯავახური რიგ თავისებურებებს გვინვენებს სახელთა ბრუნვის თვალსაზრისით. ეს თავისებურებანი საყურადღებოა როგორც ბრუნვათა საწარმოებლების, ისე ბრუნვათა ფუნქციების მხრივაც. სახელობითი ბრუნვის ნიშნის ხმარების მხრივ ხმოვანზე ფუძეგათავებული სახელები ერთნაირ სურათს არ გვინვენებენ. ძირითადად ეს სახელები ამ ბრუნვაში უნიშნოდ არის წარმოდგენილი. რიგ შემთხვევაში კი ი-ს დაირთავენ და სახელობითის -ი გვხვდება ნათესაობის აღმნიშვნელ სახელებთან, როგორიცაა ძმაი, ბიძაი, პაპაი“ (მარტივოსოვი, 1984: 143).

ამრიგად, სამეცნიერო ლიტერატურაში სახელობითი ბრუნვის ნიშნად ხმოვანფუძიან სახელებთან გამოყოფენ სამცხურისათვის ი/ფ-ს, ჯავახურისათვის ი-ს. როგორც მთიულურ, ისე მესხურ დიალექტში ი-სა და ფ-ს განაწილება ცალკე კვლევას მოითხოვს, რადგან როგორც სამეცნიერო ლიტერატურაშია აღნიშნული, ი//ფ-ს პროცესი დღეს იგივე არ არის, რაც ძველ ქართულში გვქონდა და რასაც სრული გაქრობა მოჰყვა. დღეს ეს ხმოვნები გვხვდება სხვადასხვა ინტონაციით წარმოთქმულ ერთსა და იმავე სიტყვებში, სხვაობა გვაქვს თქმათა მიხედვითაც.

საინტერესოა სახელთა ჯგუფები, რომელთათვისაც ნიშანდობლივია სახელობითი ბრუნვის ნიშნიანი გაფორმება, ყოველთვის დაირთავენ თუ არა ბრუნვის ნიშანს და რა კანონზომიერება არსებობს ამასთან დაკავშირებით?

იმის მიხედვით, თუ როგორ ნაწილდება დიალექტებში ხმოვანფუძიან სახელთა სახელობითი ბრუნვაში –ი//ფ-ს გამოვლენის შემთხვევები, გ. ბერიძე პირობითად გამოყოფს დიალექტთა ორ ჯგუფს: „პირველ ჯგუფში გაერთიანდება დიალექტთა ის ნაწილი (რომლებიც ხმონაწილად სახელთა ორ ჯგუფს განარჩევენ), სადაც ბრუნვის ნიშანს დაირთავს ყველა ხმოვანფუძიანი სახელი, საკუთარიც და საზოგადოც, იმის მიხედვით, თუ რა ხმოვანია ბოლოში. ... დიალექტთა მეორე ჯგუფს მიეკუთვნება დიალექტთა ის ნაწილი, რომლებიც ხმოვანფუძიან სახელთა ორ ჯგუფს განარჩევენ. სახელები, სახელობითი ბრუნვის ფორმა სალიტერატურო ქართულის მსგავსად ნულო-

ვანი გაფორმებით არის წარმოდგენილი და სახელები, რომლებიც სახელობითში ი//ფ-ს არ დაირთავენ“ (ბერიძე, 1988: 89).

ამ კრიტერიუმთა მიხედვით მთიულური დიალექტიცა და მესხურიც დიალექტთა ერთ ჯგუფში, კონკრეტულად, მეორე ჯგუფის შემადგენლობაში არიან, ორივე დიალექტში გამოიყოფა სახელთა ერთნაირი ჯგუფები, რომლებიც ი/ფ გამოავლენენ სახელობითი ბრუნვის ნიშნად. ესენია:

1. საკუთარი და მასთან გატოლებული ხმოვანფუძიანი სახელები (მთიულურში ა ხმოვანზე გათავებული, ხოლო სამცხურ-ჯავახურში ყველა ხმოვანფუძიანი სახელი)

2. -ა სუფიქსიანი სახელები;

3. მთიულური დიალექტისთვის მანანა კობაიძე გამოყოფს ყრუვი, ბუვი ... ტიპის სახელებს.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ორივე დიალექტში ბრუნვის ნიშნის დართვა სახელობით ბრუნვაში უკავშირდება ა ხმოვნის მქონეობას ფუძის ბოლოკიდურად (მიუხედავად იმისა, -ა სუფიქსია თუ სუფიქსის გაგება აქვს, რადგან თვით ა-ზე გათავებული ხმოვანფუძიანი სახელებისა და ნათესაობის ა-ზე გათავებული სახელების სტრუქტურა ერთნაირია -ა სუფიქსით ნაწარმოები ზოგიერთი სახელის სტრუქტურას და მათი ერთ წრეში მოქცევა ამის გამო შესაძლებელია).

„მოქმედებს რაღაცა წესი, რომელიც სრულიად სხვადასხვა ფუნქციის ა ხმოვნის ერთნაირ ქცევას განაპირობებს სხვადასხვა ფორმებში. ამის გამო ერთ წრეში იყრის თავს საკუთარი, ე.წ. „მშობელთა კლასის“ და -ა სუფიქსიანი სახელები.

გარკვეული ნიშანი, რაც ამ სახელებს სხვა ხმოვანფუძიანებისაგან განარჩევს, მათი უკვეცელობაა“ (ბერიძე, 1988: 130).

ამგვარად, ქართული ენის დიალექტთა ერთ ნაწილში, რომელსაც პირობითად მეორე ჯგუფის დიალექტები ეწოდა, სახელობითი ბრუნვის ნიშანი ი//ფ დაერთვის უკვეცელ სახელებს. არნოდდ ჩიქობავა თვლის, რომ სახელების ერთი ნაწილის უკვეცელობაში სემანტიკურ ფაქტორს უნდა ეთამაშაგარკვეული როლი. მისი აზრით, მხოლოდ უკვეცელობა ხდის შესაძლებელს სახელთა სემანტიკური დამთხვევისას მათ გაგებინებას. მაგალითად: ქალასი, ქალისა. მეცნიერთა უმეტესობის აზრით კი ამგვარი სემანტიკური დამთხვევა გვიანდელი უნდა იყოს.

ლიტერატურა:

ბერიძე, 1988: გრ. ბერიძე, ქართული ენის ჯავახური კილო, თბ., 1988.

როზენცვაიგი, 1972: Розенцвейг В., Вопросы теории языковых контактов. Новое в лингвистике. Выпуск VI. М., 1972.

უთურგაიძე, 1966: თ. უთურგაიძე, ქართული ენის მთის კილოთა ზოგიერთი თავისებურება, (ენათმეცნიერების ინსტიტუტი), „მეცნიერება“; 1966.

მარტიროსოვი, 1984: არამ მარტიროსოვი, ქართული ენის ჯავახური დიალექტი (გამოკვლევა და ტექსტები ლექსიკონითურთ), თბ., 1984.

Maka Kachkachishvili

THE SPEECH PECULIARITIES OH HIGHLANDERS IMMIGRATED IN MESKHETI

Summary

Dialectological study is one of the main parts in national Language study. The study of the Georgian Language dialects has a long tradition. Rachvelians, Pshavelians, Adjarians, people from Imereti and many highland people live in Samtskhe-Javakheti region together with Meskhetians.

The aim of our research is to study the speech of the highland people in order to find out if there are any interferential cases in relation of these two dialects. In the article two dialects are represented according to nominative case formation. It shows some peculiarities of highlanders' speaking manner. The article says that there are no interferential cases in the speech of highlanders, which has its reason.

მთიულთა გვარები მუსხეთში

დიდი სამამულო ომის შემდგომ პერიოდში, 1944 წლის დეკემბერში დაიწყო აღმოსავლეთ მთიანეთიდან ხალხის ჩამოსახლება ასპინძის რაიონის მთელ რიგ სოფლებში: იდუმალა, ოშორა, საყუდაბელი, ორგორა, ღობიეთი, ახალშენი, ხერთვისი, რუსთავი, ოთა. ჩამოთვლილ სოფელთაგან დღეს ზოგიერთი ნასოფლარია (ახალშენი, ღობიეთი, ინდუსა). ჩამოსახლებული მთიელი მოსახლეობის გვარებია: აბულაძე, აფციაური, ბედოიძე, ბიბილაშვილი, ბუთხუზი, ბურდული, ბუნუკური, გოგიშვილი, გულბათაშვილი, ვეშაგური, თეთრაძე, კობაიძე, ლაზვიაშვილი, ლალიაშვილი, მამულაიძე მელიქიშვილი, ნადიბაიძე, ნაზლაიძე, ნარიმანიძე, ობგაიძე, პაპიაშვილი, საჭიძე, სეთურიძე, სვიანაიძე, სისაური, სუარიძე, უშარიძე, ქავთარაძე, ქარნაიძე, ქურციკაშვილი, შალვაშვილი, შიოლაშვილი, ჩოხელი, ციხელაშვილი, წამალაიძე, წიკლაური, წყარუაშვილი, ჭიკაიძე, ჯიჭური, ჯუხარაშვილი, და სხვა.

სტატიაში მსჯელობა გვექნება ორი გვარსახელის (ბედოიძე, კობაიძე) და მათგან მომდინარე შტო-გვგართა შესახებ.

დღესაც აღმოსავლეთ მთიანეთში (მთიულეთი) თითოეული გვარითაა დასახლებული თითო სოფელი. „გვაროვნული დასახლების სამაგალითო მხარედ ქართულ საისტორიო ლიტერატურაში დასახელებულია მთიულეთი, სადაც პირწმინდად ერთი გვარის მოსახლეობით გაშენებული სოფელი დღესაც მრავალგანაა (ჭყონია, 1955: 13). სერგი მაკალათიას იგივე აზრი აქვს გამოთქმული მთიულთა ყოფისადმი მიძღვნილ თავის წიგნებში, მაგ., „მთიულეთში“ იგი წერს: „მთიულეთის“ მოსახლეობა ჯერ კიდევ საგვარეულოებად არის დაჯგუფებული. (ძველი თემური ყოფის დამახასიათებელი მრავალი სოფელი ერთი გვარითაა დასახლებული და სოფელი ამ გვარის სახელს ატარებს. მაგ. ბეგოთ კარში - ბეგოიძეები, ზაქათკარში - ზაქაიძეები, ჩოხში - ჩოხელები, ბედოთკარში - ბედოიძეები.

ბედოიძეები წარმოშობით ფასანაურიდან არიან. სოფ. ბედონი, სადაც მხოლოდ ამ გვარის ხალხი ცხოვრობს (სოფელი დუშეთის რაიონში ქვეშეთის სოფ. საბჭოში) მთიულეთის ქედის სამხრეთ - დასავლეთ კალთაზე მდ. არაგვის მარცხენა ნაპირის ს.დ. 1400 მ. დუშეთიდან 69 კმ. მთიულეთის კოლ-ბა. საშ. სკოლა სოფ. ქვეშეთში 2 კმ. (ქ.ს.ე.: 266, თ-2).

ბედოიძეთა გვარის შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურაში საინტერესო მოსაზრება აქვს ი. ახუაშვილს „გვარსახელი მომდინარეობს საკ. სახელიდან „ბედო“. ძირეული ანთროპონიმი ზოგჯერ გადმოცემულია გარკვეული ბრუნვის ფორმით. ამ მხრივ ყველაზე პროდუქტიულია ნათესაობითი და წოდებითი. განსაკუთრებით ხშირია ამისთანა სახელები მთაში (ხეცსურეთი, თუშეთი, ფშავი): „შმაგო, ჩითო, ჩანკო, ცაცო, ძიკო, ციფო, ცუკო, ჭრელო, ხარო, ბედო და ა.შ.“ (ღლონტი, 1967: 14-15), რომელსაც თან ერთვის გვარის მაწაროებელი -ძე სუფიქსი.

ბედოიძე (1774) საკ. სახ. ბედო (მაისურაძე, 1990: 33). მთიულეთში ბედოიძეები ცხოვრობდნენ: ბედოთ-კარი (მღეთის თემი) ამჟამად ბედონი (ბედოიძეთა სოფელი) 1774 წელს აღწ. მოიხსენიებიან: ბედოიძე მარზაბეგის შვილი, ჯანუყოს შვილი, თამაზის შვილი, ელისბარის შვილი, ნადირას შვილი, ბერას შვილი, ხოსროს შვილი, გიას შვილი. ბედოიძეებს რქმევიათ სახელები: გია, კურდღელა, თამაზა, ამოან, კაცია, ელიზბარა, დათუნა, აბრამა, ნასყიდა, პატარკაცი, ბედიანი, გიორგი, სეხნია, დოლა, იამან, ივანე (ჯილავიდარი), გულია (მეჯინიბე) და სხვა (ვახუშტი, 441). 1873 წ. დიდ თონეთში მოიხსენიებიან სიმონ და სოსია ბედოიძეები (სცხსა, ფ. 254, №3, საქმე №127 აღწ. №319, ფურც. 175-209). თეთრი წყარო, დიდი თონეთი (ახუაშვილი, 1994: 265)

ბედოიძეთა გვარი მდიდარია შტო-გვარებით, რომელთაც წარმოგიდგენთ ანბანთრიგზე დაწყობილს: აბრამიანი, დავითიანი, თამაზიანი, მჭედლიანი, ნადირაანი, შიოლაანი.

აბრამიანი – სახელწოდება საგვარეულო სახელის წინაპარს უკავშირდება, რომელმაც სათავე დაუდო გვარის განაყარს. აბრაამი – (ებრ.) „მამა მრავალთა“, „მამა მრავალი ხალხისა“ – სხვაგვარი ახსნით: „მამა სიმაღლის“ ან „მაღალი მამა“, აქედანაა გვარები აბრამიშვილი, აბრამიძე, აბრამია (ჭუმბურიძე, 1966: 132).

ე. ი. აბრაამის განაყარს აბრამიანი შეერქვათ.

მჭედლიანი – ბედოიძეთა თითქმის ყველა შტო-გვარი საკუთარ სახელთან არის დაკავშირებული გარდა დასახელებულისა. მჭედლიანის წინაპარი ყოფილა მჭედელი. არც არის გასაკვირი, რომ ხელობის სახელი აისახოს გვარის განაყარის სახელწოდებაში. ცნობილი მეცნიერი ზ. ჭუმბურიძე გვარებში გამოყოფს სემანტიკურ ჯგუფებს, რომლებმაც საფუძველი ჩაუყარეს ახალ გვარსახელებს. „ბევრი გვარი წარმოშობილა ხელობის ან თანამდებობის აღმნიშვნელი სიტყვებისგან ამ მხრივ ხელობათა შორის განსაკუთრებული პატივი რგებია მჭედელს. მჭედელი მართლაც ყოველი სოფლისათვის აუცილებელი და უმნიშვნელოვანესი ხელოსანი იყო. ამიტომაც, რომ მჭედლის აღმნიშვნელი გვარები მრავლად გვხვდება მსოფლიოს თითქმის ყველა ენაში. ქართულში ასეთი გვარებია: მჭედლიძე, მჭედლიშვილი, მჭედლიანი, ჭედია, ნალბანდიშვილი (ნალბანდიც მჭედელია, რომელიც მუშა პირუტყვს ჭედავს). მჭედელს მეგრულად ჭკადუ ჰქვია, აქედანაა ჭკადუა, სვანურად მუშკიდ საიდანაც მივიღეთ გვარი მუშკუდიანი“ (ჭუმბურიძე, 1966: 33).

ნადირაანი – შტო-გვარის სახელწოდება მიღებულია ნადირ//ნადირა ფუძისგან. თავდაპირველად, ნადირა – საკ. სახელი მიღებულია არაქართულ, კერძოდ, აღმოსავლურ ფუძეზე დართულ საკუთარ სახელთა მაწარმოებელი – ა სუფიქსით. მოგვიანებით ეტაპზე ხდება ამ ფორმის გაგვარსახელება, რის შედეგადაც ჩნდება გვარი ნადირაშვილი, ნადირაძე...

ნადირა – აღმოსავლური სახელისაგანაა მიღებული და „რჩეულს“ ნიშნავს და არა „მხეცის“ აღმნიშვნელი სიტყვისაგან (ჭუმბურიძე, 1987: 301). სავარაუდოა, რომ ამ გვარის წარმომადგენელი მართლაცდა გამორჩეული იყო მთელ გვარში და ამიტომ შეარქვეს გვარის განაყარს მისი სახელი.

ბედოიძეთა გვარს სისხლისმიერი ნათესაობა აკავშირებს შემდეგ გვარებთან: უშარიძე, ნადიბაიძე, სვიანაიძე. მათ შორის ეგზოგამია მტკიცადაა დაცული.

მათი სალოცავია ბედოთ საღვთო.

კობაიძეთა გვარის წინაპარი ჩამოსულა მთიულეთიდან სოფ. წინკობანიდან, სადაც ამ გვარის ხალხი ცხოვრობს დღესაც. გვარის ფუძე უკავშირდება საკუთარ სახელს „კობა“ (ქართ.), მიხნეულია იაკობის შემოკლებულ ვარიანტად. მისგან წარმოქმნილი გვარებია: კობაიძე, კობიაშვილი (ჭუმბურიძე, 1966: 154), მაგრამ ამგვარი დაკავშირება გვიანდელი ამბავი უნდა იყოს, ყოველ შემთხვევაში კობა ქართულში დამოუკიდებელ სახელად არის ქცეული. კობა//კობაი მამაკაცის სახელად მიაჩნია ალ. დლონტსაც, (1967: 94).

ი. ახუაშვილთან დასახელებული გვარის შესახებ ვკითხულობთ შემდეგს:

კობაიძე (1774წ) საკუთარი სახელი კობა, სარეკომ. სია. 18. კობა/ი. ხევ. (მაკალათია, 1930: 168). კობა (ნორმები, 1986: 233). შტო-გვარები: ბეჟანიანი, ლაბიანი, მახარიანი, მგლიანი. (მაკალ. მთიულ. 78.) „კობაიძის წინაპარი აქ (მთიულეთში) ოსეთიდან შემოსულა, რასაც ხალხური თქმულება ვახტანგ გორგასლანის ოსეთთან ბრძოლას უკავშირებს. როდესაც ვახტანგის ოსბატარი დაუმარცხებია, მისთვის ტყვეები წაურთმევია და ამ ტყვეებში კობაიძის წინაპარი რეულა, რომელსაც მთიული ქალი შეურთავს და კობათკარში (ჩირიკი) დასახლებულა (მაკალათია, 1930: 80) ამავე ძირისაა: კობალავა, კობალაძე, კობაური, კობა-ნიშვილი, კობაიძე, კობელაშვილი, კობეშაიძე, კობინაშვილი, კობიძე: კობიანთკარი სოფელია დუშეთის რაიონში“ (მაისურაძე, 1990: 89-90).

კობაიძეები ძირითადად, იდუმალასა და ხერთვისში ცხოვრობენ. სოფ. იდუმალა ორ ნაწილად იყოფა, გაღმა მხარეს – ლაშხევს ვეძახით. ლაშხევშიც არიან კობაიძეები, სინამდვილეში მათ გვარი აქვთ გადაკეთებული. იყვნენ მამულაიძეები და გახდნენ კობაიძეები. წარმოშობით ისინი დოლასქედიან, (მთიულეთიდან) არიან. გვარი იქვე გადაუკეთებიათ და შემდეგ ჩამოსახლდნენ. მათ მეტსახელად ჭეხილაანთაც ვეძახიან (ჭექდნენ ლაპარაკის დროს). კობაიძეთა გვარში გამოიყოფა შტო-გვარები: გიორგაანი, ლაბიანი, ლაზარიანი და შალიკიანები.

შალიკიანების საგვაროვნო სახელწოდება წინაპრის სახელს უკავშირდება. დიდ პაპას რქმევია შალიკა, რომელმაც საფუძველი დაუდო შტო-გვარს. შალიკა – შალვას კნინობითი ვარიანტი უნდა იყოს. შალიკა, შალიკო, შალუტა - კნინობითი ვარიანტებია, რომლებმაც საფუძველი დაუდეს გვარებს: შალვაძე, შალვაშვილი, შალიკაშვილი, შალუტაშვილი (ჭუმბურიძე, 1987: 374). ადვილად შესაძლებელია, შალიკა ფორმიდან მიგვედო გვარი შალიკაშვილი, შალვაძე. მეტად საინტერესოა, ილ. მაისურაძის მოსაზრება დასახელებულ ფორმასთან დაკავშირებით: შალიკა - საკუთარი სახელია. მსხვილი ფეოდალური საგვარეულო ძე. საქართველოში, წინარე გვარი როჭიკაშვილი ყოფილა: „როჭიკაშვილი არის შალიკაშვილი, მოვიდა სამცხიდან;“ ვახუშტი, 1973: 34). საინტერესო სურათს იძლევა - იან სუფიქსით ნაწარმოები ფორმა შალიკიანი//შალიკიანები, შალიკიან-თი//შალიკიანები, რომელთაც დღესაც აქტიურად ვიყენებთ. ფუძე საგვაროვნო სახელწოდებისა არის შალვა. (ებრ). „მშვიდობა“ შესაძლოა, შავლეგოს ვარიანტს წარმოადგენდეს.“ შალვას ადრინდელი ფორმა შაველა>შავლა შემონახულია გვარებში: შაველაძე, შაველიძე, შაველაშვილი, შაველიშვილი. შალვა თორელთა საგვარეულო სახელი იყო. ცნობილია თამარ მეფის დრინდელი გამოჩენილი მეომარი და სარდალი შალვა თორელი (ახალციხელი). შალვა ერქვა ბევრ სხვა ისტორიულ პიროვნებებს, რომელთა შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია XVII ს-ში აჯანყების მეთაური შალვა ქსნის ერისთავი, რომელიც თავის შვილ ელიზბართან და ბიძინა ჩოლოყაშვილთან ერთად მოწამეობრივი სიკვდილით მოკლეს 1661 წელს (ჭუმბურიძე, 2003: 210-211)

ლაბიანი - მსგავსი ტიპის შტო-გვართა სახელებს ეხვდებით ილია მაისურაძესთანაც (მაისურაძე, 1990: 89). საგვაროვნო სახელწოდება უკავშირდება წინაპრის საკუთარ სახელს ლაბა (ლაფია). ამავე ძირისაა: ლაბაური, ლაბაიძე, ლაბახუა, ლაბუნიძე, ლაფაური, ლაფაჩი და ა.შ. (მაისურაძე, 1990: 94).

ჩანს, შტო-გვარს სახელი წინაპარმა ჩაუყარა. მამაკაცის საკუთარ სახელად ლაბა დადასტურებულია აღ. ღლონტონაც (ღლონტი, 1967: 97).

ლაზარიანი - საგვაროვნო სახელწოდება მამაკაცის პირსახელს უკავშირდება. ელიაზარ(ებრ) „ღვთის შემწეობა“, ღვთის წყალობა“ (სიტყვასიტყვით „დმერთია შემწე“), ამ ფორმით ქართულში ნაკლებად გვხვდება, მაგრამ გავრცელებულია მისგან მიღებული სახელი „ლაზარე“, რომლის მეშვეობით ნაწარმოებია გვარი „ლაზარაშვილი“ (ჭუმბურიძე, 1966: 144-145). როგორც ჩანს, ლაზარიანი - შტო-გვარს წინაპრის პატივსაცემად დაარქვეს.

გიორგაანი - საგვაროვნო სახელწოდება წინაპრის სახელს უკავშირდება, წინაპარს გიორგი რქმევია. სახელი არაქართული, ბერძნული წარმოშობისაა, რომელიც საფუძვლად დაედო შემდეგში შტო-გვარის ჩამოყალიბებას, რაც ჩვეულებრივი მოვლენაა ანთროპონიმისათვის.

საქართველოში განსაკუთრებული მოწონებით სარგებლობს სახელი გიორგი. ამ სახელის გავრცელებას ხელს უწყობდა ის გარემოება, რომ საქართველოში წმ. გიორგი მინიჭებული იყო ყველაზე დიდ წმინდაად. ამ სახელის ფართოდ გავრცელების მოწმე მისგან ნაწარმოები გვარებია: გიორგაძე, გორგიძე, გორგაძე, გოგიშვილი, გოგინაშვილი, გოგატიძე, გოგიტიძე.

2014 წლის მონაცემებით, იდუმალაში ცხოვრობს კობაიძეთა 4 კომლი. მათ სისხლისმთავარი ნათესაობა აკავშირებთ ობგაიძეებთან, წყარუაშვილებთან და მამულაიძეებთან. ინფორმაცორთა გადმოცემით, დასახელებული გვარები ერთი ძირისაა. მათი სალოცავია წმ. გიორგი. გარდა მთიულებისა, კობაიძეები მოხევეებიც არიან და ცხოვრობენ ყაზბეგში.

უშარიძე, ნადიბაიძე, სვიანაიძე – ერთი ძირის გვარებია.

დღვანდელი მონაცემებით, იდუმალაში ცხოვრობს 1 კომლი.

ზემოდასახელებული გვარსახელების (ბედოიძე, კობაიძე) ფუძე ძირითადად, უკავშირდება მამაკაცთა პირსახელებს: ბედო და კობა, რომელთაც, სათავე დაუდეს ახალი გვარების ფორმირებას. ბედოიძეთა გვარის შტო-გვარებია: აბრამიანი, დავითიანი, მჭედლიანი, თამაზიანი, ნადირაანი, შიოლაანი, ხოლო კობაიძეთა საგვაროვნო სახელწოდებანია: გიორგაანი, ლაბიანი, ლაზარიანი, შალიკიანი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ახუაშვილი, 1994: ახუაშვილი ი., ქართული გვარსახელები, I თბილისი, 1994 წ.

ვახუშტი ბატონიშვილი, 1973: ვახუშტი ბატონიშვილი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, ს. ყაუხჩიშვილის გამოც., ტ. IV, თბ., 1973.

მაისურაძე, 1990: მაისურაძე ი., ქართული გვარსახელები, თბ., 1990 წ.

მაკაღათია, 1930: მაკაღათია ს., მთიულეთი, თბ. 1930.

ნორმები, 1986: თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები, 1986.

ქსე, 1975: ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. II, თბ., 1975 წ.

დღონტი, 1967: დღონტი აღ., ქართველური საკუთარი სახელები (ანთროპონიმა ლექსიკონი) გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1967 წ.

ჭუმბურიძე, 1966: ჭუმბურიძე ზ., რა გქვია შენ თბ., 1966 წ.

ჭუმბურიძე, 1987: ჭუმბურიძე ზ., დედაენა ქართული, თბ., 1987.

ჭყონია, 1955: ჭყონია ი., ქორწინების ინსტიტუტი მთიულეთში, თბ. 1955 წ.

Lamzira Kobaidze

SURNAMES OF MTIULEBI IN MESKHETI

Summary

Roots of surnames (Bedoidze, Kobaidze) are associated with men s such a s: Bedo, Koba, wich helped to cerate new surnames.

The branch of Bedoidzes surname are: Abramiani, Davitiani, Mchedliani, Tamaziani, Nadiriani, Shiolaani but Kobaidzes surnames are connected to: Giorgaani, Labiani, Lazariani, and Shalikiani.

ქართული წინადადების სტრუქტურული სქემა

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ადამიანები ენის საშუალებით ამყარებენ კომუნიკაციას. წინადადების, როგორც ორგანიზებული სტრუქტურის, საშუალებით ხდება აზრის ჩამოყალიბება, გამოხატვა და სხვებისთვის გადაცემა. გარდა აზრისა, წინადადებაში გამოიხატება ემოცია, გრძნობა, მოწოდება, შეკითხვა... ამდენად, წინადადება მრავალასპექტიანი ენობრივი ერთეულია.

სამეცნიერო ლიტერატურაში ერთმანეთისაგან განარჩევენ წინადადების სამ მხარეს: როგორც მსჯელობას (მსჯელობის სიტყვიერ გამოხატულებას), როგორც სტრუქტურას (სიტყვათა გრამატიკულად კანონზომიერ მიმართებას) და როგორც გამონათქვამს (დავითიანი, 1973: 91). ჩვენი სტატია **წინადადების სტრუქტურულ მხარეს** ეხება.

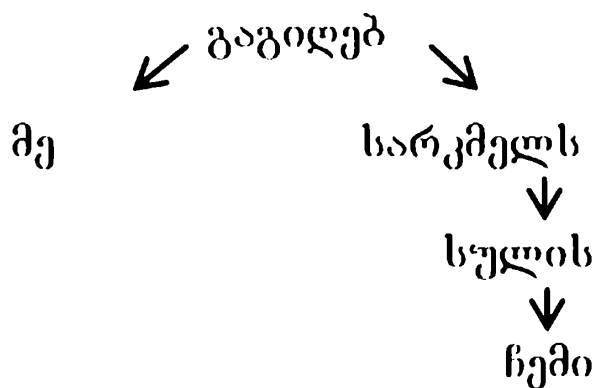
აკაკი დავითიანი წერს, რომ ყოველ წინადადებას, რა სახის გამონათქვამიც არ უნდა იყოს იგი, საფუძვლად გარკვეული სტრუქტურულ-კონფიგურაციული მოდელი უდევს. მართვ წინადადებაში ის გამოყოფს სხვადასხვა დონის სტრუქტურულ ერთეულებს - **კონსტრუქციას, შესიტყვებასა და სიტყვათშეხამებას**. სიტყვა, მისი აზრით, პერიფერიული სინტაქსური ერთეულია, რომელიც სინტაქსის განკარგულებაში მხოლოდ მაშინ გადადის, თუ წინადადების წევრად იქცევა, სხვა სიტყვასთან ურთიერთობაში (სიტყვათშეხამებაში) ორგანიზდება და გარკვეულ მიმართებას ქმნის (დავითიანი, 1973: 116). დავითიანის აზრით, სიტყვათშეხამება წინადადების ძირითადი სტრუქტურული ერთეულია, შესიტყვება - შუალედური სტრუქტურული ერთეული, ხოლო კონსტრუქცია - მაღალი რიგის სტრუქტურული ერთეული, რომელიც შექმნილია ზმნა-შემასმენლითა და მის მიერ რეალიზებულ პირთა კოორდინაციით (დავითიანი, 1973: 126).

შესიტყვებათა სტრუქტურა-მექანიზმის გარკვევა მიაჩნდა სინტაქსის მიზნად არნოდ ჩიქობავას რომელიც ფიქრობდა, რომ „**ორთქლმავლის აგებულება მაშინ ვიცით, თუ მისი შედგენილობის გარდა მისი სტრუქტურა-მექანიზმი ნათლად გვაქვს წარმოდგენილი**“ (ჩიქობავა, 1968: 114).

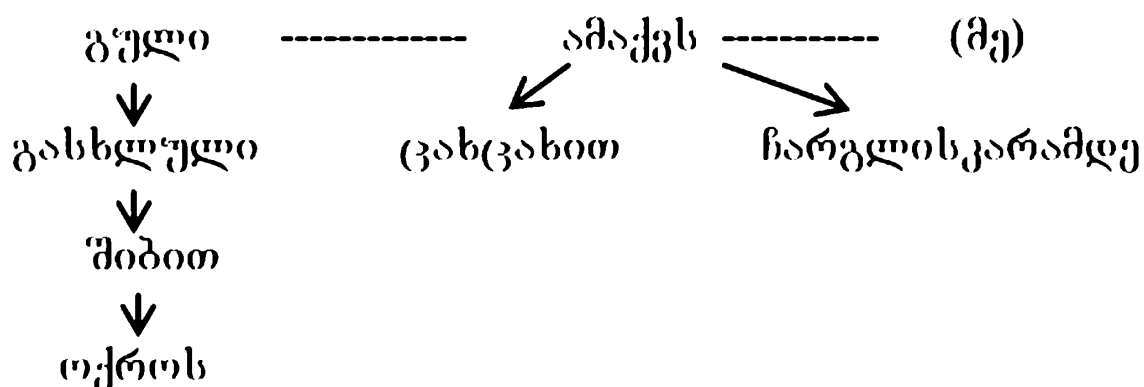
თანამედროვე სინტაქსურ მიმდინარეობებს შორის საყურადღებოა „**სტრუქტურული სინტაქსის**“ სახელით ცნობილი

ტენიერის თეორია, რომელიც ემყარება ზმნის მიერ წინადადების სხვა წევრების მართვის მოდელს, რომელშიც სიტყვებს შორის იერარქიული დამოკიდებულება აისახება. წინადადება ორგანიზებული მთლიანობაა, რომლის ელემენტებიც არ არიან იზოლირებული (გამყრელიძე, 2003: 251). სინტაქსური კავშირები იერარქიულია - გულისხმობს, რომ მმართველ ელემენტს (ზედა) უკავშირდება მართული (ქვედა), დაქვემდებარებული ელემენტი, რომელიც, თავის მხრივ, შეიძლება მმართველი იყოს სხვა სიტყვის მიმართ. აღსანიშნავია ის, რომ ერთგვარი წევრები, როგორც ერთმანეთის მიმართ თანასწორნი, სინტაგმებს ვერ ქმნიან, რადგან მათ შორის არ არის დაქვემდებარებითი დამოკიდებულება (ფეიქრიშვილი, 1996: 180).

წინადადებაში - „მე ჩემი სულის გაგიღებ სარკმელს“ - სინტაქსურ წევილში „სულის სარკმელს“ პირველი მართული ელემენტია, მაგრამ მმართველია სინტაგმაში „ჩემი სულის“. სტრუქტურულ სქემაში ასახული ეს წინადადება მოგვცემს ასეთ სახეს:

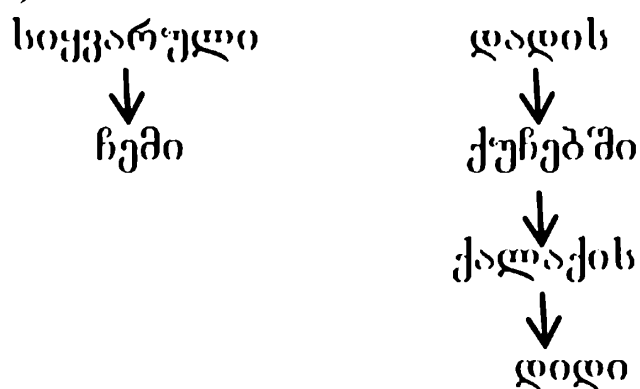
ვერტიკალურ სქემას - „ჩემი სულის სარკმელს“ ტენიერი **სტემას** უწოდებს. როცა სიტყვა ერთზე მეტ ელემენტს მართავს, მაშინ წარმოიქმნება **კვანძები**. წინადადებაში - „ოქროს შიბით“ გასხლული გული ცახცახით ამაქვს ჩარგლისკარამდე“ (ელა გოჩიაშვილი) - თვალსაჩინოდ ჩანს ეს კვანძები:

სამეტყველო გამონათქვამები წრფივია, სტრუქტურაში კი ვერტიკალურ რიგში გადაინაცვლებს ელემენტთა ნაწილი. მეტყველების დროს ხდება სტემის ვერტიკალური სტრუქტურული მიმდევრობის გარდაქმნა წრფივ მიმდევრობად (გამყრელიძე, 2003: 252). როცა სტრუქტურული მიმდევრობის წრფივში გადაყვანისას მართული ელემენტი უსწრებს მმართველს, გვაქვს ცენტრისკენული (აღმავალი) რიგი, თუ პირიქითაა – ცენტრიდანული (დამავალი). ცენტრისკენული რიგი დამახასიათებელია ქართულისათვის, მაგრამ თუ პოეზიასთან გვაქვს საქმე, ეს რიგი ზოგჯერ ირღვევა: „დაიტანჯა მაჯა მარჯნის მძიმე ჯაჭვის ტარებით“ (პ. იაშვილი), „ვით ფოთოლი შენი, მზეზე მოციმციმე, ქარებს აჰყოლია“ (ა. კალანდაძე), „გ'ხა მიდიოდა ფრთხილად და აღმა“ (ე. გოჩიაშვილი), „ბაგე მოწი-თალო მოწი, ქალო“ (რ. ამადლობელი)...

ზემოთ ნათქვამის საილუსტრაციოდ, თუ სტრუქტურული სქემით გამოვსახავთ მარტივ წინადადებას (მაგ., ჩემი სიყვარული დიდი ქალაქის ქუჩებში დადის (რენე შარი), დავინახავთ:

1. წინადადების სტრუქტურული სქემა საშუალებას გვაძლევს წარმოვაჩინოთ სტრუქტურული ერთეულები – კონსტრუქცია (პორიზონტალურ ხაზზე) და კონსტრუქციის მონაწილე კოორდინატები; შესიტყვებანი (ვერტიკალურად) და სუბორდინატები; ასევე სინტაგმები (ტირეთა რაოდენობა – სინტაქსური წყვილი).

კონსტრუქციაა „სიყვარული დადის“, კოორდინატები: სიყვარული და დადის.

შესიტყვებებია: „ჩემი სიყვარული“ და „დიდი ქალაქის ქუჩებში დადის“. სუბორდინატები: ჩემი, დიდი, ქალაქის, ქუჩებში.

სინტაგმებია: ჩემი სიყვარული, დიდი ქალაქის, ქალაქის ქუჩებში, ქუჩებში დადის, სიყვარული დადის (5 ტირე = 5 სინტაგმა).

2. აქ ჩანს მიმართება დომინანტსა (გაბატონებული წევრი) და დეპენდენტს (დაქვემდებარებული) შორის: დაქვემდებარებულს მიემართება ისარი.

სიყვარული > ჩემი, დადის > ქუჩებში, ქუჩებში > ქალაქის, ქალაქის > დიდი.

3. გათვალისწინებულია სიტყვათგანლაგების თავისებურებანი: შესიტყვებათა „აკრეფა“ წინადადების წევრთა განლაგების თანმიმდევრობას ასახავს: ჩემი სიყვარული(I შესიტყვება) დიდი ქალაქის ქუჩებში დადის (II შესიტყვება).

4. სტრუქტურული სქემა განსაზღვრულ ადგილს უჩენს ყველა წევრს და აკონტროლებს სინტაქსური წყვილის წევრთა სწორად დაჯგუფებას.

მაგალითად, ჩემი სიყვარული და არა: ჩემი ქალაქის ქუჩებში დადის და არა: ქუჩებში სიყვარული.

5. ადვილი ასახსნელი ხდება წინადადების დონეზე მიმდინარე ოპერაციები. სინტაქსური ასიმილაციის საფუძველზე სიტყვათა კლასის შენაცვლების მხრივ ყველაზე მეტად აღსანიშნავია სუბსტანტივა(კია (ანუ გაარსებითება), რაც გამოწვეულია სუბორდინაციული რიგის ელემენტთა გადასვლით კოორდინაციულ რიგში.

სხვა მაგალითისათვის:

არ დაიშალა ღამაზმა შავი თვალების ბრიალი.

(ქალმა <) ღამაზმა ---- არ დაიშალა ----- ბრიალი

თვალების

შავი

ჩვენი მაგალითის შემთხვევაში (ჩემი სიყვარული დიდი ქალაქის ქუჩებში დადის), ასეთი ოპერაცია განხორციელდება შესიტყვების მონაწილე ელემენტებს შორის, თუ „ქუჩებში“ ამოვარდება და მის ადგილს დაიკავენ მასზე დაქვემდებარებული წევრი „ქალაქის“, შესაბამისად, გადანაცვლებული ელემენტი შეიძენს იმ მორფოლოგიურ თავისებურებას, რაც წინამორბედს ჰქონდა (ქუჩებში - ქალაქში).

6. შესიტყვების ჩამოცილებით მხოლოდ კონსტრუქცია დაგვრჩება და შესაბამისად, გაუვრცობელი წინადადება, რო-

მელშიც აზრი გამოხატულია, მხოლოდ აზრის სისრულისათვის მონაწილე ელემენტები აღარ გვაქვს:

სიყვარული ----- დადის.

ამრიგად, სტრუქტურული სქემა არის წინადადებაში წევრთა განლაგების, წევილთა ამოცნობისა და სიტყვათშეხამების წევრებში დაქვემდებარების სახეთა საკონტროლო საშუალება: ტირეთა რაოდენობა აღნიშნავს სინტაქსურ წევილთა ოდენობას, კორიზონტალურ რიგში განთავსდება მთავარი წევრები, ვერტიკალურში – მეორეხარისხოვანი; ისრის წვერის მიმართულება დამოკიდებული წვერისკენაა, ორმხრივი მიმართულება კი კოორდინაციის აღმნიშვნელია; შესიტყვებაში მონაწილე ელემენტები ცალმხრივ დაქვემდებარებაში არიან ერთმანეთთან, კონსტრუქციას კი საურთიერთო (ორმხრივი) დაქვემდებარების ელემენტები ქმნიან. კონსტრუქციისა და შესიტყვების ერთიანობა არის წინადადება. ზოგჯერ მხოლოდ კონსტრუქციაც – შესიტყვების გარეშე – წინადადებაა (გაუვრცობელი წინადადება).

დამოწმებული ლიტერატურა:

გამყრელიძე, 2003: გამყრელიძე თ., კიკნაძე ზ., შადური ი., შენგელაია ნ., თეორიული ენათმეცნიერების კურსი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ. 2003.

დავითიანი, 1973: დავითიანი ა., ქართული ენის სინტაქსი, I, გამომცემლობა „განათლება“, თბ., 1973.

ფეიქრიშვილი, 1996: ფეიქრიშვილი ე., ქართული ენის სინტაქსი, სალექციო კურსი, ქუთ., 1996.

ჩიქობავა, 1968: ჩიქობავა არ., მარტივი წინადადების პრობლემა ქართულში, I, ქვემდებარე-დამატების საკითხი ძველ ქართულში, გამომც.: „მეცნიერება“, თბ., 1968.

STRUCTURAL SCHEME OF A GEORGIAN SENTENCE

Summary

The article deals with the structure of a Georgian sentence. Structural scheme is a means of controlling the word order in the sentence, recognition pairs of words and word matching. Dashes show the number of syntax pairs. Main parts will be set horizontally and secondary parts - vertically. The top of the arrow is directed to the secondary parts of the sentence. Dual direction denotes coordination.

The elements of collocation are partly subordinated with each other but constructions are created with dual subordinated elements. And the unity of the construction and collocation is a sentence.

**ენათა სიკვდილი და რენესანსი კლოდ აჟეჟის წიგნის
(„CLAUDE HAGEGE, HALTE A LA MORT
DES LANGUES“) მიხედვით**

ლინგვისტურ ლექსიკონში (ენციკლოპედიური ლექსიკონი, 1990: 604) ვკითხულობთ: ენის აღმოცენება და არსებობა დაკავშირებულია ადამიანის წარმოშობასა და არსებობასთან. ეს ბუნებრივად წარმოქმნილი და და კანონზომიერად განვითარებული სემანტიკური სისტემაა და მას აქვს სოციალური დანიშნულება. ენა მიდრეკილია ცვლილებებისადმი, რომელიც ჩადებულია როგორც ენის მოწყობის პრინციპებში, ისე მისი ხმარების ფუნქციონალურ მექანიზმებში. ზოგიერთი ენა ძლიერდება და აღორძინდება, თუ მას ამაგრებს როგორც ეროვნული, ისე სახელმწიფო პროცესები, პირიქით შემთხვევაში, განსაკუთრებით მცირე ენები, ქრებიან, რადგან მათ არ გააჩნიათ სოციალური პრესტიჟის მაღალი დონე.

ვაინრახი (ვაინრახი, 1972: 55) წერს, რომ ენებს შორის კონტაქტის დროს, ადამიანთა ჯგუფები ანადგურებენ ცალკეული ინდივიდის ენობრივი ქცევისათვის დამახასიათებელ ინდივიდუალურ თავისებურებებს. ამ დროს, ჩნდება მთელი ჯგუფისთვის დამახასიათებელი სოციალურად განპირობებული ენობრივი ჩვევები და პროცესები ანუ ის ფაქტორები, რომლებიც ენას ანიჭებენ დომინანტურ ანუ გაბატონებულ სტატუსს.

ადამიანის განვითარების განსაზღვრულ ეტაპებზე არსებობდა სხვადასხვა კულტურული არეალისათვის ერთიანი ენები: ძველბერძნული (კოინე), ლათინური- მე-17 საუკუნისათვის, ძველსლავური, კლასიკური არაბული, სანსკრიტი, ძველჩინური (ვენიანი) და ა.შ. ამ ჩამოთვლილი ენებიდან ზოგიერთი, კერძოდ, კლასიკური არაბული, ნაწილობრივ სანსკრიტი, დღესაც ასრულებენ თავიანთ ფუნქციას, წერს ალატოვი (ინტერნეტ რესურსი). ისტორიულად ცნობილია, რომ ოცდაათწლიანი ომის დასრულების შემდეგ ევროპა სუვერენულ სახელმწიფოებად დაიყო და მიიღო გაბატონებული ეთნოსის ენა. მსგავსი სისტემა ევროპიდან სხვა კონტინენტებზეც გავრცელდა. პარალელურად მიმდინარეობდა მცირე ენების შევიწროება. ისინი ან გაქრნენ ან გადაინაცვლეს პერიფერიებ-

ში და თავიანთი სახელმწიფოს საზღვრების შეცვლის შედეგად გახდნენ სახელმწიფო ენები, მაგ: ჩეხური, ფინური, ლატვიური და ა.შ. (ალატოვი). დღეს ჩვენ მომსწრე გავხდით საერთო სერბოხორვატული ენის 3 ნაწილად დაყოფისა: სერბიული, ხორვატული, ბოსნიური.

აქეჟი თავის შესანიშნავ წიგნში (აქეჟი, 2000: 39) გვამცნობს, რომ ყოველ წელს დაახლოებით 25 ენა კვდება. დღეს მსოფლიოში 5000 ცოცხალი ენაა, მაგრამ თუ არაფერი შეიცვალა, 100 წელიწადში ამ ენათა ნახევარი მოკვდება.

დაუშვებელია, რომ ადამიანის კულტურები მიეცეს დავიწყებას. კულტურათა შორის ყველაზე მაღალი და ამაღლოვლად ყველაზე უფრო ბანალური არის ადამიანის ენა. ენა სიცოცხლის ძალის მომცემია და ინახავს წარსულ ცხოვრებას. ინდივიდი ამა თუ იმ საზოგადოების წევრი სწორედ რომ ენის მეშვეობით ხდება. ისინი მრავალფეროვანი და უნივერსალურია.

ჯერ კიდევ ფ. ბოპი (აქეჟი, 2000: 24) ენებს განიხილავდა როგორც ბუნებრივ სხეულებს და მიაჩნდა, რომ ისინი აგებულია კანონების მიხედვით და თავიანთ წიადში ატარებენ სიცოცხლის პრინციპს. ანუ სიკვდილი ცოცხალ სხეულში არის სიცოცხლის ერთი ნაწილი და ეს ენებსაც ეკუთვნის.

როცა ენას აღარ ჰყავს მომხმარებელი, იგი მკვდარია, მაგრამ სიკვდილი სხვადასხვანაირია ენისთვის. ლათინურ და ბერძნულ ენებზე დიდხანია აღარ ლაპარაკობენ, თუმცა საფრანგეთში ორივე ენა ფიგურირებს როგორც სასწავლო საგანი. სასკოლო ადმინისტრაცია მათ უწოდებს „ძველ ენებს“.

აქეჟი თვლის, რომ ენის გაქრობის საფუძველი შემდეგი სამი მიზეზია: ტრანსფორმაცია, სუბსტიტუცია და გადაშენება.

ტრანსფორმაცია (გარდაქმნა) ენის შეცვლას ნიშნავს. ენა შეიძლება ხანგრძლივი დროის განმავლობაში იცვლებოდეს და ერთ დღეს აღმოჩნდება, რომ მის მაგივრად წარმოიშვა ახალი ენა. მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ ლათინური ენის გაქრობა, მისი ადგილი დაიკავეს „ვულგარული ლათინურისგან“ წარმოშობილმა რომანულმა ენებმა. თუმცა ლათინური ენის შემთვევაში ვერ ვიტყვით, რომ ის მთლიანად გადაშენდა.

სუბსტიტუცია (შეცვლა) ნიშნავს ერთი ენის შეცვლას მეორე ენით, რაც რაღაც პერიოდის განმავლობაში მიმდინარეობს.

იმიგრაციის დროს გადაადგილებული საზოგადოება თავის ენას სხვა ენაზე მოლაპარაკე საზოგადოების გარემოცვაში ინარჩუნებს. მაგრამ, ენა შეიძლება დიასპორაშიც გაქრეს, რო-

დესაც ევროპელ მოქალაქეთა საზოგადოება ცხოვრობს ამერიკაში ერთი საუკუნე ან მეტი. მშობელი, ბევრ შემთხვევაში, განსაზღვრული სარგებლის მომტანი პოლიტიკური მიზნით თუ მიზეზით, მშობლიურ ენას საერთოდ გამოორიცხავს ხმარებიდან შვილის აღზრდის პროცესში, რისი მაგალითიც ჩვენ უხვად გვქონდა საბჭოთა კავშირის დროს.

რაც შეეხება ბილინგვიზმს, ორი ენის არათანაბარი ხმარებისას, ერთ-ერთი ქრება.

ცნება „გადაშენება“ უფრო მეტაფორულია, ვიდრე ის, რასაც გადაშენება იწვევს ჩვენს ცნობიერებაში. გადაშენება ნიშნავს, რომ ამ ენაზე აღარცერთი მოლაპარაკე არ დარჩა. ერთი ენის გაქრობა მთავრდება სხვა ენის შეცვლით. მომდევნო თაობა მიატოვებს ამ ენაზე ლაპარაკს და იღებს სხვა ენას. მაგრამ ენის სიკვდილი, რა თქმა უნდა, სულაც არ ნიშნავს იმ საზოგადოების ფიზიკურ განადგურებას, რომელიც ამ ენაზე ლაპარაკობდა, თუმცა ენის სიკვდილი კოლექტიური ფენომენია.

ენის სიკვდილს იწვევს შემდეგი ფიზიკური მიზეზები: ყველა მოლაპარაკის გაქრობა ბუნებრივი კატასტროფების, გენოციდის, ეპიდემიების, მიგრაციების შედეგად. ენის მატარებელი ისე ქრება, რომ ენის გადაცემას ვერ ახერხებს უცხოელებზეც კი. ეთნოგენოციდის დროს ქრება კულტურა და ენა, თუმცა შეიძლება მათი მატარებელი ინდივიდები არ გაწყდნენ.

როცა ენას სურს გადარჩეს, იგი ეგუება ეკოლინგვისტური გარემოს ახალ მოთხოვნებს. თუ ეს ასე არ მოხდა, იღებს იმ სხვა ენას, რომელსაც აქვს უფრო ძლიერი ეკონომიკური და სოციალური სტატუსი და რომელიც უფრო ეფექტურია ლინგვისტიკური ღირებულების ბაზარზე.

ერთმანეთს შეიძლება შეეჯახოს გაბატონებული და დამონებული ენები. გაბატონებული ენა თავდასხმის მდგომარეობაშია, თითქოსდა მისი დასაპყრობი ტერიტორია იყოს, ხოლო დამონებული ენა ვაღდებულია დაიცვას თავისი ტერიტორია.

როდესაც მოსახლეობა უარს ამბობს თავისი ცხოვრების ადათ-წესზე ეკონომიკური და სოციალური მიზეზების გამო, უარს ამბობს ენაზეც, რადგან ენა, რომლითაც ცხოვრების ეს ადათ-წესები გადმოიცემოდა, არის ტრადიცია, კულტურულ სიმბოლოთა ერთიანობა, რაც ეთნოსს ახასიათებს. ეთნიკური ენა ქრება კულტურასთან ერთად, რომელსაც ის გადმოსცემდა. თქვენ წარმოიდგინეთ კორელაციასაც კი აქვს ადგილი

ტრადიციულ წესთა დაცემასა და გრამატიკული სისტემის ეროვნობის შორის.

იმ სახელმწიფოების განვითარებას, რომელთაც შეგნებული აქვთ თავიანთი პოლიტიკური წონა, ხშირად თან სდევს სხვადასხვა ეთნოსისათვის განსაკუთრებით დამღუპველი შედეგები: საცხოვრებლის დანგრევა, ტყის მოჭრა, მოსახლეობის გადაადგილება, ძალდატანებითი ასიმილაცია. ასეთი იყო მაგ., ესპანეთის კოლონიზაცია ცენტრალურ და სამხრეთ ამერიკაში. ინგლისის, პორტუგალიის, ნიდერლანდებისა და საფრანგეთის პოლიტიკაც დიდად არ განსხვავდებოდა ამისგან.

რაც შეეხება მედიას, რადიოთი და ტელევიზიით მასის დაბომბვას მსოფლიოს რამდენიმე - ინგლისურ, ესპანურ, ფრანგულ, პროტუგალიურ - ენებზე, დამღუპველი შედეგი მოაქვს ტომებისა და რეგიონული ენებისათვის, რომ აღარაფერი ვთქვათ დღევანდელი ამერიკული ინგლისურის იმპერიალიზმზე. ინგლისურის გარდა, სხვა ენებიც აყვანილია ოფიციალური ენების სტატუსამდე სახელმწიფოს მიერ და ეთნიკურ ენებზე საშიშ ზეწოლას ახდენენ. აფრიკა ნათელი მაგალითია ამ სიტუაციისა.

ცალკე უნდა გამოიყოს ის გარემოებანი, რომლებიც პირდაპირ არ მონაწილეობენ ენათა გაქრობაში: ერთი მხრივ, პურიზმისა და ნორმალიზაციის უქონლობა, ხოლო მეორე მხრივ, დამწერლობის არქონა და ბოლოს, ის ფაქტი, რომ ის არის უმცირესობის ენა.

გარდა წინაპრების მიერ შექმნილ ენათა შენარჩუნების ფაქტორებისა, არსებობს კონკრეტული ინიციატივები, რომელსაც საზოგადოება ენის შესანარჩუნებლად იღებს. ესენია: სკოლა, ენის ოფიციალური აღიარება, მოლაპარაკეთა ჩართულობა (იმპლიკაცია) და ლინგვისტიკის როლი.

ოფიციალური ენა უნდა იყოს ჩაწერილი სახელმწიფოს კონსტიტუციაში და სახელმწიფოს უნდა ჰქონდეს უფლება გამოიყენოს ის დიპლომატიურ ურთიერთობებში: ყველა მოქალაქე უფლებამოსილია ყველანაირი მომსახურება (სამართალი და ა.შ.) აწარმოოს ამ ენაზე. არ არის აუცილებელი ეროვნული ენა იყოს ოფიციალური ენა.

ენათა სიკვდილი ლინგვისტებს ვერ ტოვებს გულცივად. მათი როლი დიდია ენათა სიკვდილის წინააღმდეგ ბრძოლაში. ხშირად მოლაპარაკე ვერ გრძნობს, რომ მისი ენა ხიფათშია და ამას გვიან ხვდება. ლინგვისტი, რომელიც ხვდება, რომ ენა

ხმარებიდან გადის და უიმედო მდგომარეობაშია, ვალდებუ-
ლია, გააფრთხილოს მოლაპარაკე ამ პროცესების შესახებ. ზო-
გი ლინგვისტი აქტიურად ეწევა გაქრობის მდგომარეობაში
მყოფი ენის პოპულარიზაციას და ქმნის ორენოვანი სწავლების
პროგრამას ამ ენის გადასარჩენად. ლინგვისტმა მოლაპარაკეს
უნდა ასწავლოს საკუთარი ენის პატივისცემა და მისით ამაყო-
ბა. საუკეთესო საშუალებაა შექმნას პროფესიონალური ლინგ-
ვისტები მოლაპარაკეთა შორის. ზოგი უცხოელი ლინგვისტი
ადგილობრივებს უტოვებს მათ მიერ შექმნილ სახელმძღვანე-
ლოებს, რათა ბავშვებმა არ დაივიწყონ თავიანთი ენა.

ერთი სიტყვით, მცირე ენათა გაქრობის პროცესი არ ჩერდუ-
ბა. ისევე, როგორც ცივილიზაციები, ენებიც კედებიან, რაც ზუ-
მით უკვე აღვნიშნეთ. თუმცა უნდა ითქვას, რომ ენებს აღდგო-
მაც შეუძლიათ. სასიკვდილოდ განწირული ენები წინააღმდეგო-
ბას უწევენ მას და ჯიუტად აგრძელებენ სიცოცხლეს.

მკვდარი თუ მომაკვდავი ენებიდან, რომლებსაც სიცოცხლე
დაუბრუნდათ, თუმცა არა სრულად, გამოიყოფა ებრაული.
როცა ენათა რენესანსზეა ლაპარაკი, იგულისხმება შემდეგი
სამი ენა: კორნუოლური, შოტლანდიური გაელური და იდიში.

კორნუოლური ენა მიეკუთვნება ბრეტონულ და უელსურ
ენებს, ანუ ენათა ბრიტანულ შტოს. კორნუოლური ენა შეეწი-
რა მეთექვსმეტე საუკუნის რეფორმას, ხოლო 1800 წლისთვის
საბოლოოდ გაქრა, მაგრამ მოსახლეობა მიჯაჭვული დარჩა
თავიანთ ტრადიციებზე. ამ ენის აღდგენის იდეა გაჩნდა მეც-
ხრამეტე საუკუნის ბოლოს, შეიქმნა კორნუოლური ენის შეს-
წავლის საზოგადოება 1901 წელს, რომელიც ძალიან ეფემე-
რული იყო, მაგრამ მაინც შეძლო ადამიანის გონებაში დაე-
სახა გაცოცხლების პროექტი. ორმა გაბედულმა მეცნიერმა -
სმიტმა და ნანსმა შექმნეს გრამატიკა, რომელსაც საფუძვლად
დაუდეს საშუალო კორნუოლური და შესაბამისი ლექსიკური
მარაგი ჯერ კიდევ ცოცხალი ბრეტონულისა და უელსურიდან
ნასესხები სიტყვებით. დღეს რამდენიმე ათასი ადამიანი თავი-
სუფლად ლაპარაკობს ამ ენაზე და არის ოჯახები, სადაც
სკოლის ასაკამდე მაინც ლაპარაკობენ ამ ენაზე. ასევე შეიქმ-
ნა რამდენიმე სახელმძღვანელო.

შოტლანდიური გაელური შედის კელტური ენების ჯგუფში.
შოტლანდიაში მოსახლეობის აღწერამ 30-ოდე წლის წინ გა-
მოავლინა 477 ერთ ენაზე მოლაპარაკე ადამიანი, დანარჩენი
82 500 ორენოვანია. 1980 წლებში რაღაც რენესანსის მაგვარი

მოიხაზა: სკოლის ყველა საფეხური, საბავშვო ბაღი მომარაგდა დიდი რაოდენობის კარგი ხარისხის შრომებით პედაგოგიკაში, აუდიო-ვიზუალური გაუმჯობესებული საშუალებები ჩადგა ლინგვისტიკის სამსახურში, ხოლო ტელევიზიაში გაიზარდა გადაცემათა რიცხვი გაელურ ენაზე. პოპულარული მუსიკის კომპოზიტორები უფრო და უფრო იყენებენ გაელურს. ეს ენა აიცდის თუ არა სიკვდილს, მომავლის საქმეა.

ებრაული ენა, ანუ იდიში, მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ გაქრობის პირას იყო. XIII საუკუნის დასაწყისში, ჯვაროსნული ომების ფეხდაფეხ, ებრაელები გაიქცნენ ჩრდილოეთ იტალიასა და საფრანგეთში. მიატოვეს თავიანთი საღაპარაკო ენა და შექმნეს იდიში ზემო გერმანიის დიალექტის ბაზაზე, რომელსაც დაემატა რაბინული ებრაულის მნიშვნელოვანი სტრატეგები, ე.ი. შრეები. მასა არ ღაპარაკობდა ებრაულს, მაგრამ მუდმივი კონტაქტი ჰქონდა მასთან. ამგვარად განხორციელდა გასაოცარი სიმბიოზი, რაც კარგად ჩანს ლექსიკური ელემენტების სესხებაში, გარმატიკაში, ფრაზათა აგებულებაში, იდიომურ გამოთქმებში, კონოტაციაში, აზროვნებისა და რეფერენციის მთელ სამყაროში. დღეს ტელ-ავივში არსებობს იდიშური თეატრი, ტარდება მხატვრული კითხვის კონცერტები და პოეზიის საღამოები იდიშურ ენაზე, მაგრამ მაყურებელი 65 წლის ასაკზე ნაკლები ცოტაა. ისრაელში იდიშური კულტურული აქტივობა მრავალრიცხოვანია - სპეციალისტთა პლეადას, იერუსალიმის ებრაულ უნივერსიტეტს თავი აქვს გადადებული იდიშისთვის. იდიშური ენა, როგორც საგანი, ისწავლება 5 უნივერსიტეტში, 50 სკოლაში, განსაკუთრებით კი რელიგიურ სკოლებში. ეს არ ნიშნავს, რომ იდიშური გახდა ყოველდღიური ცხოვრების საღაპარაკო ენა და ის არც თუ დიდი მასშტაბით გამოიყენება, მაგრამ არსებობს დიდი სურვილი, რომ იდიშს დაუბრუნდეს რეალური ცხოვრება. XXI საუკუნე აჩვენებს, ეს არის იდიშის დაბრუნება თუ მხოლოდ ოცნება.

დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ ენები თანამედროვე ეპოქაშიც ქრებიან ან სიკვდილის პირას იმყოფებიან. ეს ეხება განსაკუთრებით მცირე ერების ენებს, რის მიზეზიც ამერიკული ინგლისურისა და ზოგიერთი სხვა ენის, პოლიტიკის, ეკონომიკის გაბატონებული მდგომარეობაა.

ლიტერატურა:

- აჟეჟი, 2000: Claude Hagege, Halte a la mort des langues , Paris, 2000.
- ალატოვი, ინტერნეტ რესურსი, В. М. Аллатов, <http://www.anti-glob.ru/st/alatovi.htm>
- ვაინრაიხი, 1972: У. Вайнраих, Одноязычие и многоязычие, Новое в лингвистике, выпуск VI, Москва, 1972.
- ენციკლოპედიური ლექსიკონი, 1990: Лингвистический энциклопедический словарь, Москва, 1990.

Eter Melkadze

DEATH OF LANGUAGES AND THEIR RENAISSANCE ACCORDING TO CLAUDE HAGEGA'S BOOK "KALTE A LA MORT DES LANGUES"

Summary

The article deals with the three reasons of language disappearing: transformation, substitution and extinction. According to the author the concept "extinction" is more metaphoric than the one that extinction causes in our consciousness.

The article also discusses those physical reasons that cause the language death (natural disasters, genocide, epidemic, migration). It also separates those characteristics that don't take part in language disappearing directly (lack of Purism and normalization from one hand, having no alphabet from the other hand and finally, it is a language of minority).

There are cases when dead or dying languages become alive. Such languages are: Yiddish, Scottish Gaelic and Kornuolian.

**ალექსანდრე ყაზბეგის „წამება ქეთევან დედოფლისას“
სახისმეტყველება**

ალექსანდრე ყაზბეგმა თავისი შემოქმედებითი ინდივიდუალობა გამოამჟღავნა დრამატულ ნაწარმოებებშიც, სადაც ავტორმა გადმოსცა ფსიქოლოგიური სიღრმეებით მოცული სათქმელი, რაც შემოქმედის მღელვარე სულს ამოძრავებდა და სტკიოდა. ამიტომ მის შემოქმედებაში სრულიად განსხვავებულ განცდებს ვაწყდებით, რომელიც პერსონაჟთა სულიერი სამყაროდან და გრძნობებიდან მომდინარეობენ, თითქოს მათით წარმოდგენილი სამყარო – სიცოცხლე და სიკვდილი – სხვაგვარი ფენომენია და მეტად უხილავი, შეუცნობელი და მიუწვდომელი, სხვა ფერებით შემკული, მართალიც, უძლეველიც და ამაღლებულიც.

ალექსანდრე ყაზბეგის მსოფლმხედველობრივი მრწამსი ახლებულ ჭრილშია საძიებელი და გასააზრებელი; მწერლის ფართო აზროვნება ჩანს არა მარტო ეპიკური ჟანრის მოთხრობებით და რომანებით, არამედ დრამატული ნაწარმოებებითაც, რომელთა მხატვრულ სამყაროში მეტი ექსპრესიულობა და სათქმელის სიღრმისეულობა ძვეს, შეიძლება ითქვას, ავტორს მეტი გასაქანი ეძლევა, ამ ჟანრში მოაქციოს ყველა ტკივილით, ტრაგიკული ელფერით აღსავსე ის საფიქრალი, რაც აწუხებდა და უნდოდა სამომავლოდ მაინც დაესახა.

გრიგოლ კიკნაძის აზრით: „... ეს შინაგანი სირთულე, რაც ხალხის სულიერი ცხოვრების სიმდიდრეს მოწმობს, გვიჩვენა ყაზბეგმა და ამიტომაც, რომ მკითხველს ოდნავი მობეზრების განცდაც კი არ უჩნდება, როცა ალ. ყაზბეგის ნაწარმოებებს კითხულობს“ (კიკნაძე, 1978: 327).

ალექსანდრე ყაზბეგი „წამებაში“ ქეთევან წამებულის მხატვრული შინაარსით დატვირთულ სახეს ახალი ეპოქის სულისკვეთებას უსადაგებს და რომ შეძლოს მისი სრულყოფილად წარმოჩენა, მეტაფორულ გაიაზრებს, რათა პერსონაჟი ახალ ჭრილში იქნას დანახული და აღქმული. ბიბლიურ სახისმეტყველებაზე საუბრისას ე. კალანდარიშვილი აღნიშნავს:

„... ბიბლიური სახისმეტყველება განმსაზღვრელია არა მხოლოდ შუასაუკუნეობრივი მსოფლხედვისა, არამედ მთელი შემდგომი ლიტერატურული ეპოქებისა. ის თანდათან აზროვნების წესად იქცევა. მართალია, თანამედროვე პერიოდში ცნობიერების მიზანმიმართული ინტენსივობა იცვლება, მაგრამ ბიბლიური განსახოვნების ფორმები ავთენტური თუ ტრანსფორმირებული გზით უდავოდ განსაზღვრავს ლიტერატურულ-სააზროვნო პროცესის მიმდინარეობას ყველა ეპოქაში” (კალანდარიშვილი, 2011: 328).

წამებული პერსონაჟი რამდენიმე სახისმეტყველებითი ასპექტით არის წარმოდგენილი აღ. ეაზბეგის დასახელებულ ნაწარმოებში: „ნეტარი“, „ვარდი“, „იესოს სძალი“... აგრეთვე, ის „კურთხეულია“, „ედემია“, „ნათელია“, მისი სიცოცხლე „მრავალქამიერია“, „სახიერია“... ქეთევან დედოფლის პიროვნება შედარებულია მარიამ ღვთისმშობელთან, რომლისადმი დედოფლის მიმართვებს დიდი ადგილი ეთმობა ნაწარმოებში, მისი სახის გააზრებისას გამოყენებულია ასევე სამკაულის მოტივი, რომელსაც სიმბოლური ფუნქცია აკისრია და სხვა. ამჯერად ჩვენს ნაშრომში მხოლოდ რამდენიმე სახისმეტყველებით ასპექტს შევეხებით, მანამდე კი აღვნიშნავთ, რომ სახისმეტყველებითი გააზრების გარეშე ამა თუ იმ მწერლის შემოქმედების განხილვა, მათი მხატვრული ქსოვილის გააზრება და შეცნობა თითქმის შეუძლებელია, გაუგებარია მხატვრული სიტყვის არსი; აგრეთვე, სახისმეტყველებითი წვდომის გარეშე ნაწარმოები უფერული და ზედაპირულია. სახეებით აზროვნების წვდომა მეტ მადლს აძლევს შინაგან სათქმელს, მეტად უახლოვდება ადამიანი სიტყვის სიღრმეებში დამალულ იმ უმაღლეს ჭეშმარიტებას, რომელიც შეამეცნებიანებს ზემატერიალურს, აზიარებს დაფარულთან და მიუწვდომელთან. სახისმეტყველებითი აზროვნება ყველა ეპოქის ლიტერატურულ მსოფლხედვას გასდევს, ის ცნობიერი პროცესია, რაც მხატვრული სიტყვის სიღრმეებს მოიცავს და მასში ჩამარხული აზრის წვდომის საფუძველს ქმნის.

საკვლევი საკითხის უკეთ გასაანალიზებლად ტექსტიდან დავიმოწმით რამდენიმე ადგილი, რაც სახისმეტყველებითი თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია. ქეთევან დედოფალი კახთა და მთელი ქართველი ერის იმედად არის დასახული, რაც თვით ხალხის სულისკვეთებიდან ჩანს, ისინი ამბობენ: „სცოცხლობდეს ქეთევან დედოფალი, სცოცხლობდეს კახთა იმედად!

სცოცხლობდეს მრავალ-ჟამიერ!” (ყაზბეგი, 1949: 435); „... მარტო თქვენი ხილვა(ა კმარა, რომ კაცი ედემის სიამოვნებას მიეცეს...” (ყაზბეგი, 1949: 436); ქართველთა სარდალი ქაიხოსრო ომანიშვილი ასე მიმართავს ქეთევან დედოფალს: „კურთხეულმც იქნები დედათა შორის, ნაზო, გულ-კეთილო ქმნილებავ! ნეტარიმც არის ის ქვეყანა, სადაც შენებრივ ვარდი გაიფურჩქნება!...” (ყაზბეგი, 1949: 438).

„მრავალ-ჟამიერობა” მხოლოდ წმიდანთა ღვაწლთან, მათ ხატ-სახეებთან არის დაკავშირებული, რადგან მათი სულიერი მოღვაწეობა და მისია ყველა დროში ცოცხლობს, ფაქტობრივად, დროის განცდის გარეშეა, უდროოა, დაუსაბამო და დაუსაზღვრელი... წმიდა ქეთევანის სულიერი აღმავლობა, მისი პიროვნება ედემთან, სამოთხესთან კავშირში განიხილება, რითაც ავტორი საკუთარ პერსონაჟს მატერიალურ, წუთისოფლისთვის დამახასიათებელ წარმავლობის საფარველს აცოცხლებს, სამოთხისეული მარადიულობით მოსავს და სიწმინდით ადავსებს; ხოლო სიწმინდით მოსილი ქეთევან დედოფლის სახე კურთხეულია, დალოცვილია, უფლის ხელდასხმული რჩეულია, რომელიც მარიამ ღვთისმშობელთან არის შედარებული და მის ტოლად და სწორად ჰყავს მოაზრებული, რადგან, როგორც დედათა შორის გამორჩეულმა ღვთისმშობელმა განიცადა და გაიზიარა ერის ხსნის მისია და შვილის – ძე-ღმერთის ტკივილი და ტანჯვა უსამართლობის გამო გამოწვეული, მსგავს გზას იმეორებს ქეთევან დედოფალიც, რომელმაც არად მიიჩნია საკუთარი წყლულების ტკივილი, ყოველივე დაითმინა, ოღონდ ერისა და შვილისთვის მაინც შეემსუბუქებინა მძიმე ჯვარი, რაც ასე განუშორებლად ახლდა საკუთარ სამშობლოს, რომლისთვისაც მუდმივი ტანჯვა თითქმის მისი წილი, ხვედრი გამხდარა; ნეტარება ერს ღმერთისთვის სასურველმა, სახიერებით აღვსილმა ქეთევანმა უნდა მოუვლინოს და ადავსოს ღმერთის რწმენითა და იმედით. ღმერთისაგან ნეტარად ქმნა მხოლოდ სულიერად მოღვაწე, ერისა და ქვეყნისათვის თავდადებულთ ენიჭებათ. ასეთ პიროვნებად აღექსანდრე ყაზბეგს განსახილველ ნაწარმოებში სწორედ წმიდა ქეთევანი ჰყავს გამოყვანილი. ეს ბუნებრივიცაა მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრის საქართველოშიც, რადგან ზნეობრივად გაღარიბებულ ერს სწორედ ასეთი ადამიანების წარმოჩენა ესაჭიროებოდა მაგალითის მისაცემად, გამოსადვილებლად და გასამხნევებლად. როგორც გ. ქიქოძე წერს: „არც ერთ ქართველ მწერ-

აღს მეცხრამეტე საუკუნეში ეაზბეგივით მძაფრად არ უგრძნია ის დისჰარმონია და ანარქია, რომელიც ზნეობრივი ცხოვრების სფეროში არსებობს და არც ერთ მათგანს, ვაჟა-ფშაველას გამოკლებით, მისთვის პოეტურად ბუნების ჰარმონიულობა და მშვენიერება არ გადმოუცია” (ქიქოძე, 1958: 208).

„სახისმეტყველებითი ასპექტით „ნეტარი” ხაზგასმულია მოკვდავი, ხორციელი ადამიანის ზესივრცული სამყაროსაკენ სწრაფვა, რომ იგი ღმერთისთვის სანეტარო, სასურველი ადამის მოდგმათაგანია, რომელშიც სახიერებაა დასადგურებული...” (ბეთხოშვილი, 2012: 76-77).

სულხან-საბა ორბელიანის განმარტებით, „ნეტარი” – ნეტარებაქმნილი (იმოწმებს მათე, 5, 3), ნეტარება ესე არს ეო(ვ)ელთა კეთილთა შესაკრებელი, რომლისა არცა ერთი მოკლებულ(ი) იყოს, ხოლო უბადრუკება წინაუკმო, შესაწუხებელთა, ვნებათა განსაცდელი” (ორბელიანი, 1991: 591).

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით, „ნეტარ-ი 1. მეტისმეტად სასიამოვნო, სანატრელი... 2. (ძვ.) სრულიად ბედნიერი, – უბედნიერესი. 3. (ეკლ.) წმინდანის ეპითეტი...” (ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, 1990: 785).

„ნეტარი” გამოხატავს სიწმინდეს... იგი მიუთითებს დედოფლის მიწიერი სამყოფიდან ზესამყაროსაკენ მიქცევაზე, ღმერთის ნათლით აღვსებაზე, მისი სახის საერო პიროვნებიდან სახე-ხატად გარდაქმნაზე და ამ გარდასახვაში ნახვენებია სოფელი და ზესთასოფელი, რაც სამყაროს ერთი მთლიანის მომასწავებელია” (ბეთხოშვილი, 2012: 82). ავტორი სამყაროს მთლიანობას, მის უწყვეტობას გვჩვენებს და ამ ერთ მთლიანობაში წარმოსახული პერსონაჟის მხატვრული სახე მონოლითურია, მტკიცე, ამაღლებული... თვით რეალური ისტორიული სინამდვილე უფრო დამაჯერებელი, მიმზიდველი, მეტად გათავისებული და წარსულის ტკივილით აღსავსე მოქმედი გმირებიც თანამედროვეობასთან დაკავშირებულნი და გაცოცხლებული, რაც სამყაროს უწყვეტობის ჯაჭვს კიდევ ერთხელ თვალნათლივ წარმოაჩენს. გრიგოლ კიკნაძე აღნიშნავს: „ჩვენს მწერალს ჰქონდა უნარი გარდასახვისა, მას ჰქონდა ნიჭი წარმოედგინა თავისი თავი პერსონაჟის მდგომარეობაში. ეს დიდი მადლია და ეს აძლევდა მას საშუალებას, რომ შეთხზული სახე კი არა, რეალური ადამიანის სურათი მოეცა. ამიტომაც დგანან ჩვენ წინაშე მისი პერსონაჟები ცოცხალი ადამიანების სახით” (კიკნაძე, 1978: 330).

ქეთევან დედოფალი ნაწარმოებში დახატულია ისეთი მნიშვნელოვანი სიმბოლო-მეტაფორით, როგორიცაა „ვარდი“. იგი ვარდთან, მისი გაფურჩქვნა სიცოცხლის განახლებასთან არის გაიგივებული; ეს უცხო არ არის ქართული მწერლობისათვის, კერძოდ, მის გამოყენებას ფართოდ მიმართავენ შოთა რუსთველი „ვეფხისტყაოსანში“, რაც საკმაოდ შესწავლილია რუსთველოლოგიურ სამეცნიერო ლიტერატურაში და შემდეგი ეპოქების მხატვრულ აზროვნებაშიც ხშირად გამოიყენება პერსონაჟის ამა თუ იმ ნიშნის გამოსახატავად, ანდა რაიმე მოვლენის გადმოსაცემადაც; ქართველი მწერლები მის გამოყენებას მიმართავენ მეტი მხატვრულობისა და ესთეტიკური განცდის გადმოსაცემად. ამჯერად მხოლოდ ერთი მკვლევრის აზრს მოვიხმობთ. გ. ნადირაძის შეფასებით, „რუსთველმა ვარდი გამოიყენა იმის გამოსახატავად, რომ თვით ამქვეყნიური ცხოვრება არის მარადი და დაუბერებელი... კაცთათვის მოცემული სინამდვილე წააგავს „ტურფა საბადნაროს“, მისი ცალკეული მოვლენები – ვარდებს, რომელნიც განუწყვეტლად ერთიმეორეს უთმობენ გზას, რომ ცხოვრების წალკოტი მუდამ მშვენიერი ფერებით ყვაოდეს“ (ნადირაძე, 1958: 347). დავიმოწმოთ „ვეფხისტყაოსნიდან“ ერთი ადგილი:

„რა ვარდმან მისი ყვავილი გაახმოს, დაამჭნაროსა,

იგი წავა და სხვა მოვა ტურფასა საბადნაროსა“ (35, 2-3) (შოთა რუსთველი, 1966) (აქ მხოლოდ ერთი ადგილი მოვიყვანეთ, თორემ პოემა ამ მეტაფორის მხრივ ძალიან მდიდარია).

სხვადასხვა კონტექსტში ვარდი გამოხატავს სიცოცხლეს, სიხარულს, სილამაზეს, აგრეთვე ცხოვრების სიფერმკრთალებს, სიცოცხლის ფერისცვალებას და სხვა. ამ შემთხვევაში ალექსანდრე ყაზბეგის მიერ გამოყენებული ვარდის მეტაფორა ქეთევანის სახეში გამოხატავს როგორც სიცოცხლეს, მის ცვლილებას, რაღაც ახალ მოსალოდნელს, განსხვავებულს, მაგრამ განახლებულ, სიცოცხლის სხვა შინაარსით დატვირთულ ახალ სიცოცხლეს, რომელიც ხვალ დაისადგურებს და განახლებული ცვლილების შედეგად ახალი სიცოცხლით აღვსებულად დამკვიდრდება, რაც დამახასიათებელი და ნიშანდობლივია სიწმინდით აღვსილი ადამიანებისათვის, რომელთა აღსასრულებელი მისია და სამკვიდრებელი სრულიად განსხვავებულია და გამორჩეული; ვარდის სიმბოლო-მეტაფორის გამოყენება ალექსანდრე ყაზბეგის მიერ კიდევ ერთხელ აჩვენებს იმ ცვლილებას, რაც ქეთევანის მხატვრულ სახეში ხდება და

მომავალში სხვაგვარი გარდაქმნით უნდა განხორციელდეს, შობის მსგავსი, როდესაც „ამქვეყნიური დედოფლის“ გზა მიემართება სულიერი საფეხურისაკენ და ღვთიურით მოსილ, უფლის მიერ განვლილ ეკლიან გზად გარდაისახება.

ნეტარი ავგუსტინე ერთ-ერთ ეგზეგეტიკურ თხზულებაში „იოანეს განმარტებისათვის“ წერდა, რატომ ეცვა ჯვარს იესო ქრისტე? „იმიტომ, რომ შენთვის აუცილებელია ეს ძელი (lignum) მისი დამდაბლებისა. შენი ამპარტავნების გამო გეშინოდა მისი და ამიტომაც მშობლიური მხარიდან შორს გაგიტაცა დინებამ. საერო ტალღებმა გადარეცხეს მისი დასაბრუნებელი გზა; მხოლოდ ამ ხომალდით (lignum) თუ შეძლებ შინ დაბრუნებას. ის თვითონ იქცა გზად, მაგრამ ეს გზა ზღვაზე გადის, ფეხით კი ზღვას ვერ გადაღახავ, მხოლოდ ხომალდით თუ გადასერავ მას, მხოლოდ „ძელით“ („ჯვრით“). გწამდეს ჯვარცმა და შენ დაბრუნდები“ (ნეტარი ავგუსტინე, 1995: 318).

გზას თავისი სიმბოლური დატვირთვა გააჩნია, იგი აჩვენებს ერთი ადგილიდან სხვა ადგილას, შესაბამისად, სხვა დროსა და სივრცეში გადანაცვლებას და ამ ცვლილებაში, პერსონაჟის გადაადგილებაში ერთი დროიდან და სივრციდან მეორეში, რაც ამქვეყნიურსაც მოიცავს და ზესივრცულსაც, პიროვნების შინაგანი განცდები, ემოციები იცვლება და გარდაისახება „სხვად“ – ძველი ადამიანი შობს ახალს. ბიბლიიდან ცნობილია, რომ „ახალი კაცის“ ჩამოყალიბებას პავლე მოციქული დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს: „განიშორეთ თქვენგან პირველისა მისებრ სღვისა თქვენისა ძუელი იგი კაცი, განხრწნილი გულის თქუმისა მისებრ საცთურისა, და განახლდებოდეთ თქვენ სულითა მით გონებისა თქვენისადა და შეიმოსეთ ახალი კაცი, ღმრთისა მიერ დაბადებული სიმართლითა და სიწმიდითა ჭეშმარიტებისადა“ (ეფეს. 4, 22-24). კიდევ: „ნუ უტყუით ურთი-ერთსა, განიდარცუეთ ძუელი იგი კაცი საქმით მისითურთ და შეიმოსეთ ახალი იგი, განახლებული მეცნიერებად მსგავსად ხატისა დამბადებლისა მისისა“ (კოლას. 3, 9-10). როგორც დავინახეთ, გზის მოტივის განხილვისას შემოდის დროისა და სივრცის სახისმეტყველებითი გააზრებაც. უზენაესს მიმსგავსებული პერსონაჟი უმაღლესთან ზიარების გზით უახლოვდება უცოდველ პირველარსს და ამ გარდაქმნის, გადასხვაფერების გზით, სულიერად ფერისცვალების მადლით აღვსილი ახალ მხატვრულ სახედ გვევლინება,

რომელშიც სრულიად ახალი არსია დავანებული, რომელიც განსხვავებულ გამოვლინებას საჭიროებს. სხვა სულიერი შინაარსით აღვსილი პერსონაჟი მთლიანობაში მოიაზრება და განიცდება, რითაც მის განუმეორებელ სახეს, შეცნობადობის თვალსაზრისით, მეტი მსოფლმხედველობრივი დატვირთვა და ესთეტიკური ბუნება ენიჭება.

ალექსანდრე ყაზბეგის დრამატულ ნაწარმოებში „წამება ქეთევან დედოფლისა“ ქეთევან დედოფლის სახე მწუხარებასთან თანაზიარობაში წარმოიხედება, ეს ბუნებრივიცაა, რადგან მისი სულიერი სამყარო, სულიერი დეაწლი ხომ ერის ტკივილთან მჭიდრო კავშირში განიხილება, რაც მწუხარების, სევდის გარეშე წარმოუდგენელია. აღვნიშნავთ, რომ მწუხარების სემანტიკა ქრისტიანული მსოფლმხედველობიდან იღებს სათავეს. ბიბლიიდან ვგებულობთ, რომ გველი უხსნის ადამიანს ცნობადის ხის არსს: „რომელსა დღესა შტამოთ მისგან, განგეხუნეს თქუჴნ თუაღნი, და იყვნეთ ვითარცა ღმერთნი მეცნიერ კეთილისა და ბოროტისა“ (დაბად. 3, 5). აეხილებათ თვალი ადამს და ევას და მაშინ უფალი ეტყვის დედაკაცს: „განმრავლებით განვაძრავლნე მწუხარებანი შენნი“ (დაბად. 3, 16). ღ. კვირიკაშვილის თქმით, „თვალის ახელა, კეთილისა და ბოროტის შემეცნების შეძლება, ბიბლიის მიხედვით, მწუხარების გამრავლებას გულისხმობს“ (კვირიკაშვილი, 1983: 129). წმიდა ქრისტიანი მამები „საღმრთო მწუხარების“ ცნებას შემოიღებენ „ცოდვისა მწუხარების“ საპირისპიროდ (მამათა სწავლანი, 1955: 5).

ქეთევანის მხატვრული სახე კიდევ უფრო იკვეთება ძმის მკვლელ კაენთან (აქ შემოდის ბიბლიური სახისმეტყველება, რაც აგრეთვე ვალკე განხილვის საგანია) შედარებული კონსტანტინეს მხატვრული სახის ფონზე, კონსტანტინესი, რომლის სიკვდილი სანატრელია მის აღმოსაფხვრელად და ამოსაძირკვად, ქვეყნისთვის მოსაშორებლად, მაგრამ ქეთევანის თავდადება ავსებს ამ სიცარიელეს და უიმედობას, სძლევს ბოროტებას, რასაც სიკეთით ანაცვლებს და დედოფლის ხორციელი გარდაცვალება, ნეტარადქმნილი, ახალი სიცოცხლის მიმნიჭებლად იქცევა და უქამობას ამკვიდრებს; ეს სულისკვეთება და სურვილი ნათლად ჩანს დედოფლის ღოცვის სტრიქონებში, რომელიც ჩართულია აღნიშნულ ნაწარმოებში და, აქვე შევნიშნავთ, რომ ამ მხრივაც თეიმურაზ პირველის პოემა „წამება ქეთევან დედოფლისას“, რომელშიც (სადაც მეფე-პოეტი ურთავს

ქეთევანის ღოცვის ათ სტროფს (სტრ. 37-46, თეიმურაზ პირველი, 1934) სიუჟეტურ-კომპოზიციური წყობის ანარეკლი გვაქვს და, მეფე-პოეტის მსგავსად, ალ. ყაზბეგიც მიმართავს ღოცვის ჩართვას ნაწარმოებში, რათა მეტად წარმოაჩინოს ქეთევან დედოფლის პიროვნება, რწმენით განმტკიცებული მისი სულიერი მოძრაობა და გამოკვეთოს წმიდანის ეროვნული მისია. ალ. ყაზბეგის სამსტროფიან ლექსში „ღოცვა ქეთევან დედოფლისა“, რომელიც ჩართულია მის „წამებაში“, ძირითადად დიდი ადგილი აქვს დათმობილი დედოფლის ვედრებით სავსე მიმართვებს ღვთისმშობლისადმი, რომლის ხატ-სახის განხილვა ცალკე გაანალიზებას ითხოვს ბიბლიური სახისმეტყველებითი კუთხით. ამჯერად აღვნიშნავთ, რომ დასახელებულ ღოცვაში დედოფალი უფლის მსგავსად ნათლის მომფენად არის დასახული: „დედავ ღმრთისაო, შენ მომხედე, მომეც შენ ძალა, / რომ კისრად ვიდო ხალხისათვის ზრუნვა და ბრძოლა. / შენ გევედრები დღეს მე მტერი დამადლევიო / და ხალხისათვის გზა ნათელი გამაკვლევიო“ (ყაზბეგი, 1949: 144).

ღოცვის წარმომთქმელს „განაშორებს ქუეყანისაგან და ადამადლებს ზეცად და მოქალაქეობასა მას შინა ზეცისასა დაამკვდრებს და ამასცა ასწავებს, რათა ზიარად აღასრულებდეს ღოცვასა თავის თვისათვის და ძმათათვის“ (იოანე ოქროპირი, 1996: 14).

ნ. სულავას აღნიშვნით, „ღოცვის წინასახე, არქეტიპი არის „მამაო ჩვენო“, რომელიც იესო ქრისტემ წარმოთქვა თავის მოწაფეთა წინაშე განსაკუთრებულ ვითარებაში. მას მოწაფეები სთხოვდნენ, ესწავლებინა მათთვის ღოცვა, ისევე როგორც იოანე ნათლისმცემელმა ასწავლა თავის მოწაფეთ... „მამაო ჩვენო“, უფლისადმი აღვლენილი ღოცვა, ნათლად წარმოაჩენს, თუ რა არის სახარება, მისი არსი და მიზანდასახულება. ეს ღოცვა არის ღვთის ნებასთან შინაგანი შერწყმა, ღვთიურ სამყაროსთან ზიარება და სიხარულით შემეცნება იმისა, რომ მარადიულ სიკეთეს ეძიებს და მოიპოვებს. ეს ღოცვა ღმერთისაგან ძალას ანიჭებს ადამიანს, რათა ბოროტისაგან იყოს დაცული“ (სულავა, 1999: 204).

ქეთევან დედოფლის ღოცვის სტრიქონებში ნათლად ჩანს ის მძიმე ხვედრი, რაც ერს და საკუთარ თავს ხვდა წილად. დედოფლობამ შეაძლებინა ის მძიმე ჯვარი ეტარებინა, რომელიც განუშორებლად სდევდა და მისი დაძლევა მარიამ ღვთისმშობლის მიმართ ხშირი სავედრებლით არის გამოხ-

ატული, რათა დაეხმაროს და შეეწიოს ყოფნა-არყოფნის ზღვარზე მეოფს. მისი მიზანია მარიამ ღვთისმშობლის მსგავსად დაიცვას ერი, საკუთარი ქვეყანა და მირონცხებული შვილი და სხვა გზას, სხვა არჩევანს აღარც უტოვებს საკუთარ თავს.

ალექსანდრე ყაზბეგის დრამატულ ნაწარმოებში „წამება ქეთევან დედოფლისა“ წმიდა ქეთევანის მხატვრული სახე ესთეტიკური თავისთავადობით წარმონდგება. ის მის სხვა პერსონაჟთაგან განსხვავებული ღირებულებითი სულიერი ცხოვრებით არის დახატული ავტორის მიერ და წმიდანის ამადლებული სახეც სხვა შტრიხებით არის მოხაზული და გამოკვეთილი. სახისმეტყველებითი ასპექტებით დახატული პერსონაჟი უფრო შთამბეჭდავია და გვაჩვენებს იმ შესაძლებლობებსა და ღვთიურ მადლს, რომელიც წამებულ დედოფალში არის დავანებული ღმერთის მიერ და ადამიანში უკვდავების რწმენას ამკვიდრებს.

დამოწმებული ლიტერატურა:

ახალი აღთქუმაჲ, 1963: ახალი აღთქუმაჲ, საკათალიკოსო საბჭოს გამოცემა, თბ., 1963.

ყაზბეგი, 1949: ყაზბეგი ალ., თხზულებანი, ტ. III, თბ., 1949.

თეიმურაზ პირველი, 1934: თეიმურაზ პირველი, თხზულებათა სრული კრებული, აღ. ბარამიძის და გ. ჯაკობიას რედაქციით, თბ., 1934.

წმიდა იოანე ოქროპირი, 1996: წმიდა იოანე ოქროპირი, განმარტებაჲ მათეს სახარებისაჲ, II, თბ., 1996.

ორბელიანი, 1991: ორბელიანი სულხან-საბა, „ლექსიკონი ქართული“, I, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებითი ლექსიკის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ, თბ., 1991.

ბეთხოშვილი, 2012: ბეთხოშვილი დ., სიკვდილ-სიცოცხლის პრობლემა ძველ ქართულ მწერლობაში (იაკობ ხუცესის „წმიდა შუშანიკის წამება“, თეიმურაზ პირველის „წამება ქეთევან დედოფლისა“), ტ. II, თბ., 2012.

კალანდარიშვილი, 2011: კალანდარიშვილი ე., ბიბლიური პარადიგმატიკისა და სახისმეტყველების თავისებურებანი ვაჟაფშაველას შემოქმედებაში, V საერთაშორისო სიმპოზიუმი, ლიტერატურათმცოდნეობის თანამედროვე პრობლემები, მითოსური აზროვნება, ფოლკლორი და ლიტერატურული დისკურსი. ევრო-

პული და კავკასიური გამოცდილება, ეძღვნება ვაჟა-ფშაველას დაბადებიდან 150-ე წლისთავს, ნაწილი II, თბ., 2011.

კიკნაძე, 1978: კიკნაძე გრ., ლიტერატურის ისტორიისა და თეორიის საკითხები, თბ., 1978.

კვირიკაშვილი, 1983: კვირიკაშვილი ლ., „მწუხარების“ სემანტიკისათვის, „მაცნე“ (ელს), თბ., 1983, №3.

მამათა სწავლანი, 1955: მამათა სწავლანი, X და XI ს-თა ხელნაწერების მიხედვით გამოსცა ილია აბულაძემ, ა. შანიძის რედაქციით, თბ., 1955.

ნადირაძე, 1958: ნადირაძე გ., რუსთაველის ესთეტიკა, თბ., 1958.

სულავა, 1999: სულავა ნ., „ლოცვა ავთანდილისა“, კრებ. „ლიტერატურული ძიებანი“, ტ. XX, თბ., 1999.

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, 1990 – ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, რედ. არნ. ჩიქობავა, მ. ჭაბაშვილი, თბ., 1990.

ქიქოძე, 1958: ქიქოძე გ., თხზულებანი, ტ. III, თბ., 1958.

შოთა რუსთველი, 1966: შოთა რუსთველი, „ვეფხისტყაოსანი“, ტექსტი ძირითადი ვარიანტებით, კომენტარებით და ლექსიკონითურთ აკ.შანიძისა და აღ. ბარამიძის გამოცემა, თბ., 1966.

ლინგვისტური ლექსიკონი, თბ., 2000.

FOR UNDERSTANDING FACIAL EXPRESSIONS ACCORD- ING TO “THE TORTURE OF QUEEN KETEVAN “BY ALEX- ANDRE KAZBEGI

Summary

In his drama “The Torture of Queen Ketevan” Alexandre Kazbegi adapts Ketevan Tsamebuli’s character loaded with artistic content with the spirit of a new era. And to describe her completely he gives us her facial expression to see and percept the character in a new way.

The tortured character is presented in some aspects. Such as: “blissful”, “Rose”, also she is “blessed”, “Eden”, “bright”. Her life is eternal, Queen Ketevan’s character is compared with the Virgin’s. To understand her character well the writer uses jewelry motive and so on.

Giving facial expression of a character filled with spiritual content is considered as a whole. It gives the work more outlook load and esthetic nature.

In the drama “The Torture of Queen Ketevan” by Alexandre Kazbegi the artistic face of Saint Ketevan is highlighted with esthetic originality. She is described in different spiritual values, the face of a saint is drawn with different features. A character with her facial expression is more expressive and shows those opportunities and divine grace which is in Queen Ketevan’s inner world developed in mortals by the God which also goes to the divine and establishes eternity in mortals.

წმ. მარიამ მაგდალინელის ხატ-სახის ინტერპრეტა- ციისათვის ქრისტიანულ ტრადიციაში¹

წმ. მარიამ მაგდალინელის პიროვნების მიმართ მართლმადიდებლური და კათოლიკური ეკლესიები დიდი ხნის მანძილზე სხვადასხვაგვარ დამოკიდებულებას გამოხატავდნენ, რისი ტრადიცია ამჟამადაც გრძელდება. ადრეულ შუა საუკუნეებში, ქრისტიანობის გავრცელების პირველ ეტაპზე, ქრისტიანული რელიგია წმ. მარიამ მაგდალინელს მოციქულთა სწორ წმინდა მენელსაცხებლედ აღიარებდა. VI საუკუნიდან მოყოლებული, მისადმი დამოკიდებულება შეიცვალა და ორგვარად გამოვლინდა: 1. ნაწილი მას მიიხნევდა მრუშ დედა-კაცად, 2. ნაწილი მას იმ წმ. მარიამ მაგდალინელად მიიხნევდა, რომელიც სახარებებში არაერთგზისაა ნახსენები, როგორც იესო ქრისტეს ჭეშმარიტი მიმდევარი და მაცხოვრის აღდგომის პირველი მოწმე. ვფიქრობთ, რომ წმ. მარიამ მაგდალინელის სახის სწორი ინტერპრეტაციისათვის საჭიროა მეტი ყურადღება იმ წყაროებს მიექცეს, რომლებიც ქართულ და უცხო ენებზე საკმაოდ მრავლად მოიძებნება. წმ. მარიამ მაგდალინელისა და მეძავი ქალის სახეები ერთმანეთისაგან მკვეთრად გარჩეულია როგორც თვით ევანგელურ სწავლებებში, ისე მათგან მომდინარე საღვთისმეტყველო ლიტერატურის ყველა ჟანრის თხზულებებში: პაგიოგრაფიაში, ჰიმნოგრაფიაში, ჰომილეტიკაში, საერო მწერლობაში.

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ სავსებით შესაძლებელია სიტყვიერ კულტურაში წმ. მარიამ მაგდალინელისა და მეძავი ქალის სახეთა ადრევის ქრონოლოგიური არეალისათვის თვალის გადევნება. ამ ფაქტის აღნიშვნის აუცილებლობა იმან განაპირობა, რომ მათი ხატ-სახეები გვიანდელი ხანის, კერძოდ წინარენესანსისა და რენესანსის პერიოდის, კათოლიკური ეკლესიების ფრესკებზე საკმაოდ ადრეულია. მეტიც, წმ. მარიამ მაგდალინელის სახე მონანიე ცოდვილ მეძავ ქალადაა მიხნეული. სწორედ ამიტომ მივიჩნიეთ საჭიროდ საკითხის დე-

¹ ეს არის ვრცელი ნაშრომის შემოკლებული ვერსია.

ტალური შესწავლა და განხილვა შესაბამისი წყაროების საფუძველზე.

უწინარეს ყოვლისა, დავიმოწმებთ წმ. მარიამ მაგდალინელის შესახებ ახალ აღთქმაში არსებულ ცნობებს. ევანგელური მონათხრობით, წმ. მარიამ მაგდალინელი უფალმა შვიდი ეშმაკისგან განკურნა: „ხოლო აღ-რაა-დგა განთიად პირველსა მას შაბათსა, ეჩუენა პირველად მარიამს მაგდალინელსა, რომლისაგან განსრულ იყვნეს შუდნი ეშმაკნი“ (მარკ. 16, 9); „და დედანი ვინმე, რომელნი განკურნებულ იყვნეს სულთაგან არაწმიდათა და უძღურებათა: მარიამ, რომელსა ერქუა მაგდალენელი, რომლისაგან შუდნი ეშმაკნი გასრულ იყვნეს“ (ლუკ. 8, 2), რის შემდეგაც მარიამი ყველგან თან ახლდა მაცხოვარს (მარკ. 15, 40; ლუკ. 8, 3), ქრისტესთან ერთად გაიარა გოლგოთის გზა და საკუთარი თვალთი იხილა ჯვარცმაც (მათ. 27, 56 და სხვ.); ქრისტეს საფლავს დადებასაც, დაფლვასაც ესწრებოდა (მათ. 27, 61 და სხვ.), ჯვარცმიდან მესამე დღეს, ქრისტეს ბრწყინვალე აღდგომის დღეს, ცისკარზე, მის აკლდამასთან საკმევლითა და ნელსაცხებლებით მივიდა (მათ. 28, 1; მარკ. 16, 1-8) და აღმდგარი მაცხოვარი პირველმა სწორედ მან იხილა, პირველმა ირწმუნა და პირველმა აუწყა ქრისტეს მოწაფეებს მაცხოვრის სასწაულებრივი აღდგომა (იოან. 20, 11-18). გადაჭრით თქმა იმისა, მაცხოვარმა წმ. მარიამ მაგდალინელისაგან თუ რა ცოდვები განასხა, ზუსტი მონაცემების უქონლობის გამო შეუძლებელია.

კათოლიკური ეკლესიის ტრადიცია წმ. მარიამ მაგდალინელს დიდი ხნის მანძილზე აიგივებდა უსახელო მონანიე ცოდვილთან, რომელმაც სვიმეონ ფარისეელის სახლში იესო ქრისტეს ფეხები ცრემლით დაუღტო, შემდეგ თმით „წარხოცა“ და ბოლოს კი უფალს ფეხებზე ნელსაცხებელი სცხო (ლუკ. 7, 37-38), ასევე – ერთ უსახელო ქალთან, რომელმაც იესოს სვიმეონ კეთროვნის სახლში, ბეთანიაში თავზე ნელსაცხებელი დაასხა (მათ. 26, 6-7, მათ. 14, 3-9), და მარიამთან, ჭაზარესა და მართას დასთან (იოან. 12, 1-8). ამას ერთვოდა მრავალრიცხოვანი ლეგენდაც. მოგვიანებით, წმ. მარიამ მაგდალინელის ცხოვრებას დაემატა ზოგიერთი სიუჟეტი ეკლესიის მიერ წმინდანად შერაცხული მონანიე ცოდვილისა და მარიამ მეგვიპტელის (V ს.), ცხოვრებიდან, რამაც წმ. მარიამ მაგდალინელის მეძავ ქალად წარმოდგენას საფუძველი კიდევ უფრო მეტად გაუძეარა.

ევანგელურ თხრობაში იესოს მირონცხების ეპიზოდში მონაწილე სხვადასხვა ქალის (ლუკას მიხედვით, ცოდვილი ქალი, იოანეს მიხედვით – მარიამი ბეთანიიდან) გაიგივება წმ. მარიამ მაგდალინელთან საბოლოოდ რომის პაპის, წმ. გრიგოლ დიდის, „შემოდგომის ქადაგებაში“ აისახა 591 წელს, ხოლო სახარებებში წმ. მარიამ მაგდალინელისა და მარიამ ბეთანიელი საღუნიშნავი ცოდვა მრუშებად, პროსტიტუციად განიმარტა. მისი ამგვარი ინტერპრეტაცია აღორძინების ხანისა და მომდევნო პერიოდის მხატვრობაშიც დამკვიდრდა. წმ. მარიამ მაგდალინელის შესახებ კათოლიკურ წარმოდგენას (მის გაიგივებას ლაზარეს დასა და ლუკას სახარების მომნაწიე ცოდვილთან) იზიარებდნენ კათოლიკური ეკლესიის მამები: წმ. ნეტარი ავგუსტინე, წმ. იპოლიტე რომაელი, ნეტარი იერონიმე, ისიდორე სევილიელი, ანსელმ კენტერბერიელი, რომის პაპი გრიგოლ დიდი და სხვ.

წმ. მარიამ მაგდალინელის სახის შესახებ გნოსტიკურ-ოკულტურ ლიტერატურაში მესამე, პირველი ორისაგან განსხვავებული წარმოდგენაც წარმოიშვა და ჩამოყალიბდა. ამ გააზრებით ქრისტესა და წმ. მარიამ მაგდალინელის ურთიერთობა როგორც „ღმერთთან ქორწინებითი“ ურთიერთობა განიხილებოდა. სწორედ ეს იდეა იყო გამოთქმული გნოსტიკურ და პოსტგნოსტიკურ ტექსტებში („მარიამის სახარება“, „ფილიპეს სახარება“ და სხვ.), რომლებშიც წმ. მარიამ მაგდალინელი ქრისტეს შესახებ „ტემმარიტი ცოდნის“ მატარებელს, მისი მემკვიდრის დედას წარმოადგენდა, მემკვიდრისას, რომელმაც წმინდა გრაღის უდიდესი მცველების რჩეულ დინასტიას დაუდო სათავე (თანამედროვე მსოფლიოში ამ ოკულტური ტრადიციის პოპულარიზაციას ეწევიან, რის მაგალითიცაა დენ ბრაუნის გახმაურებული წიგნი „დავინჩის კოდი“). ამდენად, ოკულტური წარმოდგენებით წმ. მარიამ მაგდალინელის სახეში მიწიერი ქალისა (რომელსაც ვნებიანი სიყვარულით უყვარს „ღმერთი როგორც კაცი“) და წარმართული ქალღმერთის თვისებებია თავმოყრილი და შეხავებული.

წმ. მარიამ მაგდალინელის შესახებ არსებული მრავალრიცხოვანი ლეგენდური მასალა მსოფლიო ხელოვნებაში მდიდრად და აქტუალურად აისახა. მომნაწიე ცოდვილის რომანტიკულმა ელფერმა დასავლეთის ლიტერატურისა და ხელოვნების ტრადიციაში წმ. მარიამ მაგდალინელის სახე ძალზე პოპულარული გახადა, რაც როგორც ლიტერატურაში, ასევე –

ფერწერასა და სკულპტურაში აისახა (ეტიენ შევალიეს, კარავაჯოს, ტიციანის, პერუჯინოს, დონატელოსა და სხვათა ქმნილებებში). დასავლეთის ხელოვნებაში ქრისტეს ფეხთბანვისა და უდაბნოში მარიამის მონანიების სიუჟეტები იყო გავრცელებული. წმინდანის გამოსახულების უცილობელ ატრიბუტებს წარმოადგენდა გრძელი თმები, ნელსაცხებლის ჭურჭელი და თავის ქალა, როგორც ყოველივე მიწიერის ხრწნადობის სიმბოლო.

კათოლიკურმა ეკლესიამ XX საუკუნეში სცადა, გაესწორებინა აღნიშნული შეცდომა და 1969 წლის რეფორმის შემდეგ Novus Ordo-ს კალენდარში წმ. მარიამ მაგდალინელი „მონანიე მრუშ დედაკაცად“ უკვე აღარაა წარმოდგენილი. მიუხედავად ამისა, ხალხის ცნობიერებაში საუკუნეთა მანძილზე ჩამოყალიბებული ტრადიციული შეხედულება (წმ. მარიამ მაგდალინელი – მონანიე მრუში ქალი), რომელიც ხელოვნების მრავალი ნაწარმოების ზეგავლენითაც იყო განმტკიცებული, ძირითადად, უცვლელი დარჩა. ოქსფორდის ლექსიკონშიც კი სიტყვა „მაგდალინას“ „მონანიე მრუშის“ შინაარსი აქვს. საინტერესო ისაა, რომ კათოლიკური ეკლესიის მიერ წმ. მარიამ მაგდალინელის პიროვნების შებღაღული სახელი გავრცელდა მართლმადიდებლურ სამყაროშიც, მაგ., პოეზიაში – მ. ცვეტაევა, ბ. პასტერნაკი, საკვირველია, მაგრამ ფაქტია, სასულიერო პირთა შორისაც.

თანამედროვე ქართულ ცნობიერებაშიც, უმეტესწილად, წმ. მარიამ მაგდალინელი მეძავე ქალადაა მიჩნეული. დღესაც კი ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის ამბიონიდან ზოგიერთი მოძღვრის ქადაგებებში ხშირად წმ. მარიამ მაგდალინელი მოიხსენიება მრუშ ქალად, რომელსაც მიეტევა მძიმე ცოდვები. „წმინდანთა ცხოვრების“ III ტომშიც (წმინდანთა... 2001) წმ. მარიამ მაგდალინელის ცოდვათა შორის მრუშებაა აღნიშნული და ზოგჯერ ინტერნეტ სივრცის ქართულ საიტებზეც წმ. მარიამ მაგდალინელის სახელთან მრუშება იხსენიება. ჩვენს გაკვირვებას იწვევს კათოლიკეთა მიერ დაშვებული და დამკვიდრებული ზემოაღნიშნული შეცდომის ჩვენს სინამდვილეში გავრცელება, რადგან საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია და ქართული ქრისტიანული კულტურა ამ საკითხში ოდითგანვე მართლმადიდებელი კათოლიკე (საყოველთაო) ეკლესიის წეს-კანონებსა და ტრადიციებს მიჰყვება, რასაც მოწმობს ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ეგზეგეტიკურ თხზულებებში, ქადაგებებსა და საგალობლებში წმ.

მარიამ მაგდალინელის სახელის ევანგელური თხრობის კვალობაზე წარმოდგენა-განსახილვება, რაც, კათოლიკეთა შეხედულების საპირისპიროდ, სრულიად დაცლილია ამორალობისაგან და წმ. მარიამ მაგდალინელის პიროვნება სახარების არც ერთ სხვა ქალთან გაიგივებული არაა.

წმ. მარიამ მაგდალინელი წარმოშობით გალიელის ქალაქ მაგდალადან იყო, რომელიც კაპერნაუმთან ახლოს მდებარეობდა. აქედან წარმოდგა მისი ზედწოდებაც. წმ. მარიამი მაცხოვრის მიერ შვიდი ეშმაკეულისაგან განკურნების შემდეგ მისი ამქვეყნიური ცხოვრების პერიოდში, რამდენიმე სხვა კეთილშობილ ქალთან ერთად, მუდმივად მაცხოვარს ახლდა თან და, თავისი შესაძლებლობისამებრ, მათთან ერთად ემსახურებოდა. ევანგელური მონათხრობით, წმ. მარიამ მაგდალინელი მაცხოვრის ჯვარცმას ესწრებოდა, ხოლო როდესაც კვირას, ცისკარზე, მაცხოვრის საფლავთან მისულ წმ. მარიამ მაგდალინელს იესოს საფლავი ცარიელი დაუხვდა, ამის შესახებ მსწრაფლ ამცნო მოწაფეებს და ტირილით ისევ საფლავთან დაბრუნდა; ტირილის დროს საფლავს ჩახედა და იქ ორი ანგელოზი დაინახა, რომელთაც მას ჰკითხეს, თუ რაისათვის ტიროდა იგი. სწორედ ამ დროს გამოეცხადა მაცხოვარი წმ. მარიამ მაგდალინელს და თავისი აღდგომის შესახებ ამცნო. კომენტატორები განმარტავენ, რომ წმ. მარიამ მაგდალინელი სწორედ ტირილის გამო დაჯილდოვდა და პირველს მას ამიტომაც გამოეცხადა მკვდრეთით აღმდგარი იესო ქრისტე, პირველს მას ეჩვენა მაცხოვარი. მაცხოვრის სიტყვების თანახმად, წმ. მარიამს ხვდა წილად მაცხოვრის მოწაფეებთან მისვლა და მათთვის აღდგომის საიდუმლოს უწყება.

წმ. იოანე ოქროპირი თავის ეგზეგეტიკურ თხზულებებში „თარგმანებად მათეს სახარებისა“ და „თარგმანებად იოანეს სახარებისა“ განმარტავს მაცხოვრის ხილვას წმ. მარიამ მაგდალინელის მიერ. სახარებისეული ეს ეპიზოდები უფრო დეტალურად წმ. იოანე ოქროპირმა განიხილა თხზულებაში „თარგმანებად მათეს სახარებისა“, რომელშიც ოთხივე სახარების შესატყვისი მუხლები სიმბოლური თვალსაზრისითაა გაანალიზებული, ვიდრე მეორე თხზულებაში „თარგმანებად იოანეს სახარებისა“; მათეს სახარების 27-ე თავის 61-ე მუხლის განმარტება ასეთია: „ამათიცა გული მჭურვალე იყო და უშიშ. ამისთვისცა განუშორებელ იყვნეს საფლავისაგან და ეძიებდეს ჟამსა მიღებად ნელსაცხებელისა და ცხებად გუამსა

უფლისასა, არამედ ვერ ეძლო, რამეთუ ჯერეთ მცველნი დგეს მუნ და ერი მრავალი იქცეოდა“ (წმ. იოანე ოქროპირი, 1998: 459); წმ. იოანე ოქროპირი წმ. მარიამ მაგდალინელისათვის უწყებას მაცხოვრის აღდგომის შესახებ სიმბოლურად აღიქვამს და ხსნის, რადგან ანგელოზისგან სწორედ წმ. მარიამ მაგდალინელს ეუწყა პირველს ეს სასიხარულო ამბავი. ღვთისმეტყველმა მამამ მაცხოვრის ჯვარცმითა და აღდგომით დაუკავშირა იგი ევას სულიერ განახლებას: „დასჯილი იგი ევა განმართლებულ არს, ექსორია ქმნილი ადამ მოწოდებულ არს, წყევალ იგი განქარვებულ არს, სიკუდილი ძლეულ არს, ეშმაკი დაკემულ არს, მსახურნი მისნი სირცხვლელ არიან, მბრძოლნი ძლეულ არიან, პურიანი მგლოარე არიან, ჯუარი ჩემი ბრწყინავს...“ (წმ. იოანე ოქროპირი, 1998: 471); წმ. მარიამ მაგდალინელისა და მენელსაცხებლე დედების მაცხოვრის საფლავთან მისვლის დროის შესახებ სახარებებში განსხვავებული ვერსიებია წარმოდგენილი. წმ. იოანე ოქროპირმა ამ ეპიზოდების განხილვისას თითოეულის რაობა და არსი განსაზღვრა, თითოეულ მათგანს კომენტარი გაუკეთა: „რამეთუ არა ერთგზის ოდენ მოვიდეს, არამედ მრავალგზის, და თითოეულმა მახარებელმან სხუა და სხუა მოსლვა მათი აღწერა და გამოაცხადა; რამეთუ ვითარცა ვთქუ, მენელსაცხებლენი იგი რავდენგზისცა მოვიდეს საფლავად, ესმა ანგელოზთაგან, ვითარმედ: „აღდგა ქრისტე, არა არს აქა“; აღსანიშნავია, რომ არც ანგელოზს დაუსახელებია ზუსტად, თუ რომელ ჟამს აღდგა მაცხოვარი. მისივე სიტყვით, ეს ჟამი იცის „აღდგომილმან მხოლოდშობილმან ძემან ღმრთისამან“. როდესაც მათეს სიტყვებს (28, 1) განმარტავს, წმ. იოანე ოქროპირი აღნიშნავს: „გუაუწყებს, ვითარმედ ანგელოზი გარდამოცდა ზეცით და გარდააგორვა ღოღი იგი კარისა მისგან საფლავისა, და პოვა უფალი აღდგომილი, და მცველნი იგი შეაძრწუნნა, ხოლო დედათა ახარა აღდგომად და აუწყა, ვითარმედ პირველ ზეცით გარდამოსვლისა ანგელოზისა მის აღდგა უფალი საფლავისა მისგან დაბეჭდულისა, ვითარცა-იგი მოწაფეთაცა წარმოუდგა ბჭეთა ხშულთა“ (წმ. იოანე ოქროპირი, 1998: 473). უფლის აღდგომის ჟამს იქ არავინ იყო, მხოლოდ მისი აღდგომის უმაღლ „მოვიდეს მარიამ მაგდანელი და სხუად იგი მარიამ საფლავად და იხილეს ზემოცხენებული იგი ანგელოზი მჯდომარე ღოღსა ზედა“ (წმ. იოანე ოქროპირი, 1998: 474). „სხუად მარიამ“, წმ. იოანე ოქროპირის განმარტებით, ყოვლადწმიდა

ღვთისმშობელია, ხოლო წმ. მარიამ მაგდალინელის შესახებ აღნიშნავს: „მარიამ მაგდანელი მივიდოდა რაღ წმიდისა ღმრთისმშობელისა თანა, განკურვებულ იყო კაცობრივითა გულისსიტყვთა, და ვითარცა პეტრე, გამოიყვანა რაღ ანგელოზმან საპყრობილით და წარვლეს ბჭე ქალაქისად, მუნამდე ვერ იცოდა, თუ ჭეშმარიტ არს ხილვაჲ იგი, ეგრეთვე მაგდანელი ჰგონებდა თუ ნუჲკუე წუნებად იყო საქმე იგი, შეორგულდა და კუალად მიიქცა საფლავად, „ერთსა მას შაბათსა განთიად, ვიდრე ბნელდა იყო“ (ი. 20, 1); და ამას მოხლვასა იტყვს იოვანე“ (წმ. იოანე ოქროპირი, 1998: 473).

წმ. იოანე ოქროპირი შეეხო წმ. თომა მოციქულის ურწმუნობას და მაცხოვრის მიერ მისთვის შენდობას, ასევე, მსგავს ეპიზოდად მიიჩნია წმ. მარიამ მაგდალინელის გაკვირვება მაცხოვრის აღდგომის თაობაზე და აქაც აღნიშნა, რომ მასაც შეუნდო ღმერთმა: „ეგრეთვე სახედ მაგდანელსაცა შეუნდო განკურვებისაგან შეორგულებად, რადთა უმეტესითა გამოძიებითა მისითა უმეტესად გამოცხადნეს აღდგომისა იგი საკურვლებად. ამით უკუე ესევეითარითა გულისსიტყვთა მოიქცა მაგდანელი საფლავად, და იხილა ღოღი იგი აღებული კარისა მისგან საფლავისა, ხოლო ანგელოზი არღარა იხილა მჯდომარე მას ზედა ვითარცა პირველ. მაშინ უმეტესად დაამტკიცა გულისსიტყუაჲ თვისი და შეჰრაცხა პირველი იგი ხილვაჲ უცნებად“ (წმ. იოანე ოქროპირი, 1998: 473). მას ეგონა, რომ ებრაელებმა აიღეს მისი გვამი და წაიღეს. წმ. მარიამ მაგდალინელმა სწორედ ეს ამცნო პეტრესა და იოვანეს, რომლებმაც იხილეს ტილო და სუდარა, რის შემდეგაც ისინი რწმენით აღვსილნი წავიდნენ, ხოლო წმ. მარიამ მაგდალინელი „დაშთა ადგილობანს, საფლავსა მას თანა დიდებულსა, და ტიროდა, რამეთუ ჯერეთ იჭუეულ იყო აღდგომისათვს, განგებულებით, რაითამცა თვსითა თუალითა იხილა უფალი“ (წმ. იოანე ოქროპირი, 1998: 473). ამის შემდეგ იხილა ორი ანგელოზი და მათი კითხვის შემდეგ უკვე ირწმუნა იესოს აღდგომა: „გამოჩნდა უფალი. იხილეს ანგელოზთა მათ და მოწიწებით შემინდეს. იხილა დედაკაცმან მან სახე იგი მოწიწებისა მათისაჲ და მიიქცა გარე ხილვად, თუ რადსათვს განკურდეს იგინი, „და იხილა იესუ გარე მდგომარე“. გარნა ანგელოზთა სხვთა სახითა – დიდებისადთა ეჩუნა, და განაკურვნა, ხოლო დედაკაცსა მას ესრეთ, რადთა არა განცკბრდეს“ (წმ. იოანე ოქროპირი, 1998: 473).

საინტერესოა ის განსხვავებები, რაც ოთხ კანონიკურ სახარებას შორის შეინიშნება და რაზეც წმ. იოანე ოქროპირმა ვრცელი კომენტარი გააკეთა. მათესთან წმ. მარიამ მაგდალინელს და სხვა მარიამს ვხვდებით; მარკოზთან წმ. მარიამ მაგდალინელთან ერთად დასახელებულნი არიან იოჰანა, მარიამნი, სალომე; ლუკა მარიამთან ერთად მარიამ იაკობისსა, იოჰანას და სხვებსაც ახსენებს; იოანე მახარებელი – მხოლოდ წმ. მარიამ მაგდალინელს. წმ. იოანე ოქროპირი ამას იმით ხსნის, რომ თითოეულმა მახარებელმა საფლავთან დედათა სხვადასხვა დროს მისვლა აღწერა, მენელსაცხებლე დედათა ვინაობა და რაოდენობაც ამიტომაა განსხვავებული. მენელსაცხებლე დედათა წვლილი წმ. იოანე ოქროპირის კომენტარებში იმ მხრივაც ჩანს, რომ მათ მღვდელთმთავრებსაც ამცნეს მაცხოვრის აღდგომის ამბავი და უსაყვედურეს მისი ჯვარცმა. თუმცა, მათ არ დაიჯერეს და გვამი მოპარულად მიიჩნიეს, რაზეც წმ. იოანე ოქროპირი მჭევრმეტყველურად განაცხადებს: „მ, დიდ სიბრმე ჰურიათაჲ! სამართლად იტყოდეს, ვითარმედ: იყოს უკუანაღსკნელი საცთური უძრეს პირველისა“ (მათე, 27, 64) (წმ. იოანე ოქროპირი, 1998: 473). მისი შემაჯამებელი სიტყვები ასეთია: „ჭეშმარიტად უძრესი პირველისა შეემთხვა მათ საცთური, რომელ ესე ვითარსა მას განცხადებულსა სასწაულსა ზედა არა ინებეს მოქცევაჲ სინანულად, არამედ ენება დაფარვაჲ აღდგომისა უფლისაჲ და შეჰმზადებდეს საკიცხელთა სიტყუათა“ (წმ. იოანე ოქროპირი, 1998: 473).

წმ. იოანე ოქროპირი იოანე ღვთისმეტყველის//მახარებლის მიერ გადმოცემულ ეპიზოდსაც უკეთებს კომენტარს და წმ. მარიამ მაგდალინელის მიერ ცარიელი საფლავის ხილვას განმარტავს, მას სახისმეტყველებითი თვალსაზრისით აფასებს: „ერთსა მას შაბათსა, რომელ არს კვრიაკჳ, მოვიდა იგი, ხოლო იესუ აღდგა, იდვა რაჲ ღოდი ზედა საფლავსა, და ბეჭედნი იყვნეს მას ზედა, და ვინაჲთგან ჯერ-იყო, რაჲთამცა სხუათაცა ყოველთა იხილეს იგი. შემდგომად აღდგომისა აღედო ღოდი იგი, რომლისათჳს გარდაჰდა რაჲ შაბათი, მოვიდა მუნ მარიამ, რამეთუ ფრიადი მოსწრაფებაჲ აქუნდა უფლისათჳს, და იხილა რაჲ აღებული ღოდი, მირბიოდა თხრობად მოწაფეთა, რაჲთამცა ცან, თუ სადა არს გუამი მისი. რამეთუ ამისთჳს თქუა, ვითარმედ: „აღიდეს უფალი ჩემი საფლავისაგან და არა უწყი, სადა დადვენ იგი“ (იოანე, 20, 20-

21). ჰხედავა, რამეთუ არარაჲ იცოდა მან ჯერეთ დამტკიცებულად აღდგომისათვის? რამეთუ ჰგონებდა იგი ცვალებასა სხუად აღგილად, ამისთჳსცა წარვიდა და ჰრქუა მოწაფეთა...“ (წმ. იოანე ოქროპირი, 1993: 314). როდესაც მაცხოვარმა მტირალ წმ. მარიამ მაგდალინელს პირველს მიმართა, რატომ ტიროდა იგი ან ვის ეძიებდა, მან მისი ხმა ვერ შეიცნო, როგორც ჩანს, იმიტომ ვერ იცნო, რომ მთელი მისი ყურადღება ცარიელი საფლავისაკენ იყო მიმართული, რომელშიც თავისი საყვარელი მასწავლებლის, მოძღვრის გვამი ეგულე-ბოდა და ვერ იპოვა, ხოლო ის, ვინც მას ამ სიტყვებით მიმართა, მევენახედ აღიქვა. მაგრამ როდესაც მისმა საყვარელმა მოძღვარმა მას სიყვარულით სახელდებით მიმართა: „**მარიამ!**“ წმ. მარიამ მაგდალინელმა მყისვე იცნო მოძღვრის ხმა და ერთდროულად შეიპყრო განცვიფრების გრძნობამ და კეთილი ამბის უწყებით გამოწვეულმა მადლიერებამ, იგი მის ფეხებს მიეახლა და გახარებულმა შესძახა: „მოძღვარ!“ მაგრამ უფალმა იგი შეაჩერა, რათა არ შეხებოდა მას, რადგან იგი მამასთან ჯერ კიდევ არ იყო და უბრძანა, მოწაფეებთან წასულიყო და მათთვის იესო ქრისტეს აღდგომა ემცნო. ასეთია ევანგელური მონათხრობი და წმინდა მამათა განმარტება მაცხოვრის აღდგომის, მის საფლავთან მისული მენელსაცხებლუ დედების შესახებ, რომელთაგან წმ. მარიამ მაგდალინელია გამორჩეული.

წმ. მარიამ მაგდალინელის სახე ქართულ საღვთისმეტყველო ლიტერატურაში ხშირად გვხვდება და იგი უმეტესად დატვირთულია ჰიპოდიგმური ფუნქციით. საგანგებო მსჯელობის საგანია „მოქცევაჲ ქართლისაჲს“ სხვადასხვა რედაქციაში წმ. ნინოს მიმართება წმ. მარიამ მაგდალინელთან, მენელსაცხებლუ დედებთან და მასთან დაკავშირებული პრობლემატიკა. იგი ჩნდება სვეტი-ცხოვლის აღმართვისა და ტაძრის აშენების ეპიზოდში. საკითხის კვლევისას სახისმეტყველებით ღირებულებას იძენსღვთის სახლის აღგილის განსაზღვრის შესახებ მირიანის რჩევა წმ. ნინოსთვის, ეკლესია იქ ააგოს, „სადაც მეფეთა გონებაჲ მტკიცე არს“ (ძეგლები, 1963/1964: 137).

როდესაც წმ. ნინო და თორმეტი დედა ეკლესიისთვის მომზადებული საფუძვლის აღგილას იმყოფებოდნენ, მაგრამ ცხოველი სვეტის აღმართვა გაჭირდა, წმ. ნინო გოდებდა და ცრემლებს ღვრიდა, – აღნიშნავს „მოქცევაჲს“ ავტორი, – და ამ ერთი ფრაზით მინიშნებულია მგლოვიარე ქალწულის სულიე-

რი მდგომარეობა, ახლადმოქცეულთა რწმენის შეურყეველობისათვის ზრუნვა. მოკვეთილ სვეტთან დარჩენილ დედებს შეაღამისას ორი ხილვა მოევლინათ: პირველი ხილვისას წარმოიქცა არმაზ-ზადენის მთები, მტკვარმა „გარდმოხეთქა“ და წაიღო ქალაქი, არაგვი კი ციხის ზემოთ „გარდამოჴდა“, საშინელი ხმა და გრგვინვა იყო. წმ. ნინომ შეშინებულ დედებს განუმარტა, რომ არაფერი შეცვლილა, რომ „მთანი ჰკიან და წყალნი იგი მუნვე დიან“ (ძეგლები, 1963/1964: 139), რომ არმაზ-ზადენის მთათა რღვევა ქართლში ურწმუნობის მთათა ნგრევის მოასწავებს. წმ. ნინოსა და ათორმეტ დედათა პირველ ხილვას მოჰყვა მეორე ხილვა – გათენებისას ღეწვისა და ყივილის ხმით შეიჭრა მცხეთაში სპარსთა ღაშქარი, დაღეწა ქალაქის სამივე კარი, სისხლითა და ცხედრებით „აღივსო ყოველი ადგილი“ (ძეგლები, 1963/1964: 140). წმ. ნინო უშიშრად წარდგა სპარსთა ღაშქრის წინაშე და ისინი ჩრდილოეთის მხარეს, კედარის მთებში გაგზავნა, რადგან „აქა მოვიდა იგი, რომელსა თქვენ ევლტოდეთ“ (ძეგლები, 1963/1964: 140), იქაურობას ჯვარი გადასწერა და ყოველივე გაქრა. გათენებისას ნათლით შემოსილი ჭაბუკი მოევლინათ, რომელმაც წმ. ნინოს სამი სიტყვა უთხრა, შემდეგ კი სვეტი ცად აღმაღლდა.

ჩვენი აზრით, სამეფო ბაღში, „სამოთხეში“ სვეტის „ვერ აღმართების“ შემდგომ წმ. ნინოსა და ათორმეტ დედათა მაყვლოვანში დარჩენას სიმბოლური დატვირთვა აქვს. წმ. ნინო და ათორმეტნი დედანი გარკვეულწილად ქრისტესა და 12 მოციქულის რემინისცენციას აღძრავენ, მით უფრო, რომ ხილვა-ზმანებები კაბადოკიელი ქალწულის მიერ დედათათვის იგავურად განიმარტება, ქრისტესაგან მოწაფეთათვის იგავის „გადმოთარგმანების“ მსგავსად. ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ღვთის სახლი 12 მოციქულის სახელზე შენდება. რ. სირაძის აზრით, „იქვე არის არაქვანგელური, თუმცა იკონოგრაფიული ტრადიციებით დამკვიდრებული წარმოდგენა, რომ ამადლების კომპოზიციაში გამოისახოს მლოცველი ღვთისმშობელი („ორანტა“). სწორედ მის ადგილს აქ იჭერს წმ. ნინო. ევანგელური წარმოდგენით კი ადგომის პირველმოწამენი იყვნენ მენელსაცხებლე ქალები, რაიც ერთგვარად აქაცაა არეკლილი“ (სირაძე, 1987: 120).

ზემოაღნიშნულ ხილვა-ზმანებებში წმ. ნინოს, ათორმეტ დედასა და მენელსაცხებლე დედებთან დაკავშირებულ ეპიზოდთა შორის სიმბოლურ მიმართებას უთუოდ შევნიშნავთ.

სახარებისეული თხრობის მიხედვით, წმ. მარიამ მაგდალინელი და კეთილმორწმუნე დედები ესწრებოდნენ ქრისტეს ჯვარცმას („ხოლო დგეს ჯუარსა მას თანა იესოჲსა დედაჲ მისი და დაჲ დედისა მისისაჲ, მარიამ კლეოპასი, და მარიამ მაგდალენელი“ – ი. 19, 25), კვირის პირველ დღეს კი ნელსაცხებლებით მივიდნენ მის სამარხთან; სწორედ მათ, – იოანე მახარებლის მიხედვით, მხოლოდ წმ. მარიამ მაგდალინელმა, – იესოს საფლავთან იხილეს უფლის ანგელოზი (მარკ. – ჭაბუკი, ლუკ. – ორი კაცი, იოან. – ორი ანგელოზი) და ჯვარცმულის აღდგომა ეხარათ; აღმდგარი უფალი პირველებმა მათ იხილეს, მათესა და იოანეს მიხედვით კი – წმ. მარიამ მაგდალინელმა, და ეს სასიხარულო ამბავი მის მოწაფეებს აუწყეს.

„წმ. ნინოს ცხოვრებაში“ სვეტი-ცხოველის აღმართვასთან დაკავშირებული მოვლენები სახარების ზემოაღნიშნული ეპიზოდების ზუსტი ანალოგი არაა, მაგრამ სიმბოლური თვალთახედვით შესაძლოა საერთო რეალიების დაძებნა. იესოს საფლავთან მისულ წმ. მარიამ მაგდალინელისა და დედათა მსგავსად, წმ. ნინო და დედები რჩებიან მოკვეთილ, მაგრამ ვერ „აღმდგარ“ ცხოველმყოფელ სვეტთან; წმ. მარიამ მაგდალინელის შესატყვისად, რომელიც „დგა გარეშე საფლავსა მას თანა და ტიროდა“ (ი. 20, 11), წმ. ნინო „გოდებდა და დაადენდა ცრემლთა სუეტსა მას ზედა“ (ძეგლები, 1963/1964: 139); სვეტი-ცხოველი კი უფლის კვართის საფლავს ემყარება, რაც მაცხოვრის საფლავს გულისხმობს და სიმბოლურად უფლის აღდგომის მიმანიშნებელია. მენელსაცხებლე დედათა მსგავსად, მხოლოდ წმ. ნინოსა და დედებს ეუწყათ ღვთის სიტყვა – ორი ხილვა-ზმანება; სწორედ მათ იხილეს სასწაული – სვეტს „ზედა-მოადგა ჭაბუკი ერთი ყოლადვე ნათლითა შემოსილი, და მოებლარდნა ცეცხლის სახედ ზეწარი“ (ძეგლები, 1963/1964: 141) (შდრ. მ. 28, 3 – „ხოლო იყო ხილვაჲ მისი, ვითარცა ელვაჲ და სამოსელი მისი სპეტაკ ვითარცა თოვლი“). ნიკოლოზ გულაბერისძის „საკითხავიც“ ამასთანავე გვაუწყებს, რომ სვეტი-ცხოველი აღმართა მაცხოვარმა: „სუეტო წმიდაო ცხოველო, ცხოველს მყოფელო, რომელი ნათელმან უსაზღვრომან ნათელ მფლობელმან ძემან ღვთისამან ნათლად ელვარედ და სუეტად ცხოველად აღგმართა ნათელ მყოფელად გულებსა ქართველთა ერისა“ (გულაბერისძე, 2007: 58). რ. სირაძე აღნიშნავს, რომ „ამ ნათელმოსილი ჭაბუკის სახეში ზეციური „სახიდოს“ სახე ჩანს (აქვე შემოდის სიმბოლიკა:

ქალწული ნინო – ზეციური სასძლო). სამოთხე ასპარეზია სულიერი ქორწინებისა“ (სირაძე, 1987: 121).

და როგორც აღმდგარმა იესომ მიმართა წმ. მარიამ მაგდალინელს, „ყოლადვე ნათლით შემოსილმა“ ჭაბუკმა „არქენა სამნი რაიმე სიტყუანი ნეტარსა ნინოს“ (ძეგლები, 1963/1964: 141) და აღმართა სვეტი-ცხოველი, „...და ახედვიდა ყოველი კაცი სვეტსა მას, ვითარცა ძალსა ღმრთისასა“ (ძეგლები, 1963/1964: 160). უფლის აღდგომის მახარებელ მენელსაცხებლუ დედათა მსგავსად, წმ. ნინოსა და ათორმეტ დედას უნდა ეხარებინათ მირიან მეფისა და ქართლის ერისათვის სვეტი-ცხოველის სასწაული. მირიანმა „იხილა მუნ ნათელი, ვითარცა ელვად ზეცადმდე აღწევნული სამოთხესა მას შინა. იწყო სრბად, მკვრცხელ მოსვლად, და ყოვლისა ერისა სიმრავლმ მის თანა“ (ძეგლები, 1963/1964: 142); აღესრულა შემდგომი სასწაულიც – სვეტი ხელშეუხებლად დაეშვა და დაადგა თავის სადგომელს, „...დამოსდიოდეს მდინარენი ცრემლთანი მეფესა და მთავართა და ყოველსა ერსა სულ-თქუმითა სულისა მათისადთა, და აღიდებდეს ღმერთსა და ჰნატრიდეს ნეტარსა ნინოს“ (ძეგლები, 1963/1964: 142).

სიკვდილის წინ დაწერილ წიგნში მირიან მეფე სვეტის აღმართებაზე საუბრობს, რაც წმ. ნინოსა და დედათა ხილვას ემყარება: „ღმერთმან მაღალმან მოავლინა ერთი მსახურთა მისთაგანი და წამის-ყოფითა მისითა ქუეყანით ცად აღიწია“ (ძეგლები, 1963/1964: 161). „ცად აღწევნული“ და თავის „ხარისხ-ზე“ დაფუძნებული სვეტი (რომელიც, შესაძლოა, ძველი და ახალი აღთქმის კავშირს გამოხატავდეს) მიწიერების ზეციერებასთან დამაკავშირებელი სახე-იდებაა. მცხეთის „სამოთხეში“ ცხოველმყოფელი სვეტის აღმართვის აღდგომის იდეასთან მიმართებას, მენელსაცხებლუ დედათა მსგავსად, წმ. ნინოსა და დედათა მახარებლებად წარმოდგენას თვალსაჩინოს ხდის მირიან მეფის სიტყვები, რომ წმ. ნინომ „აღასრულა ყოველივე მცნება ღმრთისად და სწავლად წმიდისა მის დედის ძმისა მისისა, მამისა ჩუენისა პატრიაქისად“ (ძეგლები, 1963/1964: 161); ქართლში წამოსვლის წინ იერუსალიმის პატრიარქი ლოცავს ნინოს და ევედრება ღმერთს, რომ დაიფაროს, „რადთა [ნინომ] ახაროს აღდგომაჲ შენი“ (ძეგლები, 1963/1964: 114). ზემოაღნიშნული მიმართების სისწორეს კი ადასტურებს წმ. ნინოს მონათხრობი თავისი ცხოვრების შესახებ, როდესაც ის იხსენებს, როგორ ემშვიდობებოდა და მოძღვრავს მას იორდანისკენ მიმა-

ვალი მამა: „შენ მაგდალინისა მარიამის შური აღიღე სიყუარულისათვის ქრისტესისა და დათა მათ ღაზარესითა, და თუ შენ ესრეთ გეშინოდის მისა, ვითარცა მათ, მან ეგრეთ მოგცეს ყოველი, რაცა სთხოვო მას, ოდეს რა გინდეს მისგან“ (ძეგლები, 1963/1964: 110). ეს არაა შემთხვევითი, რადგან წმ. ნინოს სიწმინდე, სიწრფელე, სულიერი ამაღლებულობა წმ. მარიამ მაგდალინელის სიწმინდესა და სულიერ ამაღლებულობასთანაა გატოლებული. წმ. ნინოს შემდგომი ქმედება – ქართლში ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად ქცევა – ყოვლადწმიდა მარიამ ღვთისმშობლისა და წმ. მარიამ მაგდალინელის ხატმეტყველებითა და სახეობრივი სიმბოლიკითაა წარმართული. წმ. მარიამ მაგდალინელი და წმ. ნინო იმითაც ემსგავსებიან ერთმანეთს, რომ საღვთისმეტყველო ლიტერატურაში ისინი მოციქულთა სწორებად მიიჩნევიან. წმ. ნინომ მამის დამოძღვრა აღასრულა და ქრისტეს სიყვარულით აღსავსე სულით ქართლს ექმნა მოძღვრად, დედოფლად, „შესაყვარებელ ყოველთა“. აღსანიშნავია, რომ წმ. ნინო სიკვდილის წინ მასთან მისულებს ასე მიმართავს: „ასულნო სარწმუნოვებისანო, მახლობელნო ღმრთისანო, დედოფალნო ჩემნო“ (ძეგლები, 1963/1964: 105).

წმ. მარიამ მაგდალინელის, კეთილმორწმუნე დედების და წმ. ნინოს სახეთა ურთიერთმიმართებას განსაზღვრავს ფარავნის ტბაზე კაბადოკიელი ქალწულისათვის ღვთისაგან ბოძებული ათი სიტყვაც (დეკალოგი), რომელიც „დაწერილი იყო პრომაელებრ და დაბეჭდული იყო იესუდსი“ (ძეგლები, 1963/1964: 116). ამ ათი სიტყვიდან – ერთი ღაზარეს დას, მარიამს უკავშირდება – მეშვიდე სიტყვა გვამცნობს უფლის სიყვარულს მარიამისადმი: „ფრიად უყვარდა მარიამ უფალსა, რამეთუ მარადის ისმენნ მისსა სიბრძნესა ჭეშმარიტსა“ (11 ძეგლები, 1963/1964: 7); მეცხრე სიტყვაში კი იესოს მიმართვაა წმ. მარიამ მაგდალინელისადმი: „რქუა მარიამ მაგდალინელსა იესუ: „წარვედ, დედაკაცო, და ახარე ძმათა ჩემთა“ (ძეგლები, 1963/1964: 117). ეს დეკალოგი წარმართულ ქართლში ქრისტიანობის „ნათლის გამობრწყინებას“ გვაუწყებს და წმ. ნინოს მოციქულებრივ ღვაწლს ამოწმებს. აქ წარმოდგენილი მცნებები წმ. ნინოს მისიას განსაზღვრავს; იგი ერთგვარი გზისმკვლევეა მოციქულთა სწორი ნინოს სახე-ხატისა. აქედან გამომდინარე, ზემოთ მოხმობილი ორი სიტყვა წმ. ნინოს მიემართება ვითარცა წმ. მარიამ მაგდალინელისა, რომელიც მო-

ციქულთა სწორადაა მიხნეული¹, და ღაზარეს დის, მარიამის სულიერ დასა და მემკვიდრეს. სწორედ წმ. ნინო გამოარჩია უფალმა, რამეთუ მის სიყვარულსა და სიბრძნეს მიჰყვებოდა სიერმიდანვე, წმ. ნინოს უნდა ეხარებინა ქართველთათვის „მიახლება ღმრთისა“, რომ „გამობრწყინდა ნათელი სამხრისა და მზე სიმართლისა“.

თხზულებიდან ირკვევა, რომ წმ. ნინოსა და ათორმეტ დედათა მისიას სიმბოლურად აგრძელებენ დედოფალი და „დედანი იგი მთავარნი“, რომლებიც არ განეშორებიან სვეტიცხოველსა და პატიოსან ჯვარს: „ხოლო დედოფალი და სხუანი იგი მთავარნი დედანი არასადა განეშორებოდეს ეკლესიასა სუეტისა მის ცხოველისასა და ნათლისასა, რამეთუ ხედვიდეს სასწაულთა და კურნებათა მიუთხრობელთა“ (ძეგლები, 1963/1964: 152).

ყოველივე ზემოაღნიშნულის საფუძველზე ცხადი ხდება სიმბოლური მიმართება, ერთი მხრივ, წმ. მარიამ მაგდალინელსა და მართლმორწმუნე დედებს, მეორე მხრივ, წმ. ნინოსა და ათორმეტ დედასთან დაკავშირებულ რეალიებთან. იესოს ჯვარცმის, მისი საფლავის, ანგელოზის ხილვის, მენელსაცხებლე დედებისაგან უფლის აღდგომისა და გამოცხადების ხილვის, მათ მიმართ უფლის სიტყვა-მიმართვის, მოწაფეთათვის ხარების ანარეკლი იხილვება უფლის კვართზე (საფლავზე) დაყრდნობილი სვეტიცხოვლის მოკვეთის, „ვერ-აღმართების“, საყოველთაო მწუხარების, კეთილმორწმუნე დედების ქმედებების, უფლის სიტყვის – ხილვა-ჩვენებების, ნათელმოსილი ჭაბუკის მოვლინების და წმ. ნინოსადმი სიტყვა-უწყების, სვეტის „აღდგომისა“ და სასწაულის ხარების ეპიზოდებში; მცხეთის, მეორე იერუსალიმის „სამოთხეში“, მაყვლოვანში აღსრულებულ სვეტიცხოვლის სასწაულსა და მასთან დაკავშირებულ სიმბოლოებში, სვეტიცხოვლის სახელდებაში ჰიპოდიგმურ-პარადიგმული შინაარსი ამოიკითხება.

უადრესად მნიშვნელოვანია საგალობლები, რომლებშიც მითითებულია, თუ როგორ ნახა წმ. მარიამ მაგდალინელმა

¹ XI საუკუნიდან ქართულ პაგიოგრაფიასა და პიმნოგრაფიაში წმ. ნინოს მოციქულთა სწორად და მოციქულად მოხსენიების ტრადიცია დამკვიდრდა, კერძოდ, არსენ ბერის, ნიკოლოზ გულაბერისძის, არსენ ბუღმაისიძის თხზულებებში წმ. ნინო მოციქულთა სწორად და მოციქულად იხსენიება.

მაცხოვრის ცარიელი საფლავი; პირველი სწორედ ის იყო, ვინც ეს იხილა; კერძოდ, წმ. მარიამ მაგდალინელის ხატ-სახე, წმინდა მენელსაცხებლე დედებთან ერთად, წარმოჩენილია უძველეს იადგარში მოთავსებულ საგალობლებში, რომლებიც ქართულენოვან საგალობელთა უძველეს ფენას ინახავენ.

ადგომის საგალობლებში დიდი ადგილი ეთმობა და ხშირად მიეთითება მაცხოვრის საფლავთან მენელსაცხებლე დედათა მისვლა, რომელთა სახელები ყოველთვის არაა დასახელებული (მეტრეველი, 1980: 380-381, 392, 396-397, 405, 407, 409, 432, 436, 456-457, 473, 508 და სხვ.): „**დედანი**, რომელნი ჯუარცუმამდევე შეუდგეს, რომელნი ჯუარსცუმასაცა თანა იყვნეს, მსთუად მოვიდეს საფლავად, რადთა იხილონ ადგომად უფლისაჲ“ (მეტრეველი, 1980: 437). „ცისკარსა მოვიდეს **დედანი ნელსაცხებლითა** საფლავად და არა გპოვეს შენ, და ახარა მათ ანგელოზმან ადგომად შენი, ქრისტე“ (მეტრეველი, 1980: 380). ერთ სინურ (Sin.18) ხელნაწერში არის ვარიანტი „სხუად დედანი ნელსაცხებელითა“. ორივე საგალობელში ევანგელური მონათხრობის კვალობაზე დეტალურადაა აღწერილი, თუ როგორ მივიდნენ მენელსაცხებლე დედები საფლავთან და იგი ცარიელი დაუხვდათ, ხოლო მარიამს, ზოგან კი – ყველა მენელსაცხებლე დედას, მაცხოვრის ადგომა ანგელოზისაგან ეუწყა.

საგალობელთა ნაწილში კი გამოყოფილია წმ. მარიამ მაგდალინელის სახელი და იგი სახელით მოიხსენიება: „ადგა მკუდრეთით დამბადებელი და გამოუჩნდა **მარიამს** საფლავსა თანა, ხოლო მოწაფეთა – შემდგომად“ (მეტრეველი, 1980: 411); „ორნი ანგელოზნი, რომელნი სხდეს საფლავსა თანა, მიაგებეს ხარებაჲ და ნუგეშინის-ცემას **დედათა მათ** და პრქუეს: გიხაროდენ, უფალი ადგა მკუდრეთით და ცხორებაჲ საუკუნოდ სოფელსა მოანიჭა. სიხარულითა აღივსნეს ყოველნი, რომელთა ადგომისა შენისა ძალი ეუწყა. **მარიამ** რაჲ **მაგდანელი** საფლავად მივიდა, იხილა ანგელოზი, ღოდსა ზედა მჯდომარჲ სამოსლითა ბრწყინვალითა, და იტყოდა: რაჲსა ეძიებთ ცხოველსა მას მკუდართა თანა? არა არს აქა, არამედ ადგა, ვითარცა თქუა, წინა გიძღვს თქუენ გალილეად“ (მეტრეველი, 1980: 415);

„რომელი საფლავსა დაიდევ და დასისაგან დაებეჭდე, ყოლად ძლიერებით ასდევ მესამესა დღესა, **მარიამ** საფლავსა

თანა ტიროდა ცრემლითა, ანგელოზი უღაღადებდა: ნუღარა ხარ შენ მწუხარე, აღდგა უფალი.

რომელმან მიეც მაღლი წმიდათა მათ დედათა, რომელნი ღირს იქმნეს მისლვად ღმრთივ შემწენარებელთა საფლავსა შენსა. ანგელოზმან აუწყო ადგომისა შენისა ძალი, ქრისტე, იხილეს ადგომაჲ უფლისაჲ და ახარეს წმიდათა მოციქულთა“ (მეტრეველი, 1980: 491-492).

„ღგა მარიაჲ საფლავსა თანა, ტიროდა, ცთომასა მას ეკაფსა ცრემლითა განსწმედდა... აიძსთო მარიაჲ ხილვად დაბეჭდულსა მას საფლავსა, ნელსაცხებლითა და ცრემლითა ეძიებდა გუამსა შენსა, მაცხოვარ. ეტყოდა უფალი **მაგდალელსა მარიაჲს**: დედაკაცო, რაფსა სტირ, ანუ ვის ეძიებ? მიიქცა მარიაჲ, იხილა რაჲ უფალი, ფერჯთა მისთა შეუერდა, დაღადებით იტყოდა: დიდებაჲ ადგომასა შენსა, მაცხოვარ. მსთუად მოიღეს ნელსაცხებელი საფლავად წმიდათა მათ დედათა. მიეწიფნეს კურთხევისა უფლისასა, ჩუენცა ადგომაჲ გუახარეს. ასდებ და ახარე მოციქულთა, ჩუენცა, მკსნელო, შეგკწეალენ... **ნელსაცხებლის მიმღებელნი დედანი**, წადიერებისაგან მისრულნი საფლავსა შენსა, მაცხოვარ, გეძიებდეს ადგომილსა მკუდრეთით და განმაქარებელსა ჯოჯოხეთისა ძალისასა. ასდებ საფლავით, ქრისტე ღმერთო ჩუენო, **მენელსაცხებლეთა დედათა** პირველად გამოუჩნდი, გიხაროდენ – ეტყოდე მათ, რამეთუ ივსენ ევა დარხილებისაგან“ (მეტრეველი, 1980: 507).

„სიონი განშუენდების და იერუსალემი შეიმკვების და წმიდაჲ ადგომაჲ აღივსების მაღლითა, რამეთუ მეუფჳ ჩუენი ქრისტე, ვითარცა სიძჳ, ეგრჳთ გამოვიდა საფლავით და **მარიაჲ მაგდალელი** წარავლინა მოციქულთა ხარებად, რაფთა წარვიდენ გალილეად და იხილეს ადგომილი უფალი, რომელთა სიხარულით თაყუანის-სცეს, დავითის გალობასა დაღადებდეს და იტყოდეს: შენ გშუჳნის...“ (მეტრეველი, 1980: 547).

უძველესი იადგარის საგალობლებში წმ. მარიაჲ მაგდალელი მარიაჲის სახელით მოხსენიებული ქალისაგან განსხვავებულია; ეს ის მარიაჲია, რომელმაც მაცხოვარს ნელსაცხებელი სცხო ფეხებზე: „მოვიდა უფალი ბეთანიად ნუგეშინის-ცემად მარიაჲისა და მართაფსა და უჩუენა ყოველსა ერსა დიდებაჲ მისი, და ღაზარე, ოთხისაჲ დღისაჲ მკუდარი აღადგინა საფლავით. მოვიდა **მარიაჲ** მაცხოვრისა და შეუერდა ფერჳნი მისნი და თმითა თუისითა წარვოცნა. მოიღო **მარიაჲ**

ნელსაცხებელი და იწყო ცხებად ფერტოა უფლისათა, და სუნნელებად დიდძალი მიეფინებოდა ზედა ყოველსა ერსა, რომელნი მოსრულ იყვნეს ზრახვად მარიამისა და მართაძსა“ (მეტრეველი, 1980: 163). ეს ღაზარეს და მარიამია, რასაც იოანე ღვთისმეტყველის სახარება მოწმობს: „ხოლო **მარიამ** მოიღო ღიტრად ერთი ნელსაცხებელი ნარდისა სარწმუნოსაჲ მრავალ-სასყიდლისაჲ და სცხო ფერტოა იესუსთა და თმითა თესითა წარვოცნა ფერტნი მისნი, და სახლი იგი ყოველი აღივსო სუნნელებითა მის ნელსაცხებელისაჲთა“ (იოანე, 12, 3). ამავე კრებულის საგალობლებში ცოდვილი დედაკაცის სახეც არის, მაგრამ იგი სახელით არსად იხსენიება. მაცხოვარს მან ცრემლით დაუღტო ფეხები და შემდეგ თმებით შეუმშრალა. ესაა ის ცოდვილი დედაკაცი, რომელიც მოიხსენიება სახარებებში სახელის გარეშე. ეს არაა წმ. მარიამ მაგდალინელი, არც მართასა და ღაზარეს და მარიამ, ესაა უსახელო ცოდვილი დედაკაცი, რომლის სახე საგალობლებში, ქადაგებებში და სხვა საღვთისმეტყველო ჟანრის თხზულებებში ბევრგან დასტურდება. ერთ-ერთ ნიმუშად შეიძლება მოვიხმოთ იოანე ბოლნელის ერთი ქადაგება, იგი ცოდვილი დედაკაცის თემას ეძღვნება, რაც სახელწოდებაშივე ჩანს: „დღესა კორცითა აღებასა, თარგმანებაჲ წმიდათა მარხვათა სახარებისაჲ; სახარებაჲ მათეს თავისაჲ, ფარისეველისა მისთვის და **დედაკაცისა ცოდვილისა**, რომელმან სცხო ნელსაცხებელი უფალსა ჩუენსა იესუ ქრისტესა, თქუემული წმიდისა იოვანე ბოლნელ ეპისკოპოსისაჲ და საკითხავი ესე“ (ბოლნელი, 1999: 195-201). მასში იოანე ბოლნელი ცოდვილი დედაკაცის მიერ მაცხოვრისათვის ნელსაცხებლის ცხებისა და მისთვის ფეხების საკუთარი თმებით შემშრალების შესახებ ქადაგებს, იგი მრავალი ცოდვის ჩამდენ იმ დედაკაცადაა მისწეული, რომელიც ცრემლით ეძიებდა სინანულს. მან იპოვა პატიოსანი ნელსაცხებლით აღსავეს ჭურჭელი და განიზრახა, რომ ამ ნელსაცხებლის საცხებლად მიახლებოდა იესოს: „უკუეთუ მიმიტეოს მიახლებად და ცრემლითა დაბანად ფერტოა მისთა და თმათა თავისა ჩემისაჲთა წარვოცნად, ვიცი და მრწამს, რამეთუ ავოცნეს ყოველნი უშჯულოებანი ჩემნი, და შეიწიროს თუ დასხმად ნელსაცხებელი ესე თავსა მისსა და ფერტოა მისთა, ვიცი და მრწამს, რამეთუ შეიწეალოს და შეიწენაროს სულიცა ჩემი“ (იოანე ბოლნელი, 1999: 199). შემდეგ განხილულია ნელსაცხებლის ცხების ეპიზოდი. მთლიანად ამ

საუბარ-ჰომილიაში არსადაა ნახსენები ცოდვილი დედაკაცის სახელი, რომელსაც მაცხოვარი შემდეგი სიტყვებით მიმართავს: „ასულო, სარწმუნოებაჲმან შენმან გაცხოვნა შენ, ვიდოდე მშჯდობით“ (იოანე ბოლნელი, 1999: 201).

ამრიგად, უძველესი იადგარის საგალობლებში განსხვავებული და ერთმანეთისაგან გამიჯნულია წმ. მარიამ მაგდალინელი და ცოდვილი მენესაცხებლე ქალი, რომლის სახელი საგალობლებში არცაა მოხსენიებული, ისევე როგორც სახარებებში არ იხსენიება იგი საკუთარი სახელით.

ძალზე საინტერესოა მიქაელ მოდრეკილის კრებულში, დიდ საწელიწდო იადგარში დაცული საგალობლები; აღდგომის ჰიმნოგრაფიულ კანონებსა და მცირე ფორმის საგალობლებში სხვა მენელსაცხებლე დედათა შორის წმ. მარიამ მაგდალინელი სახელდებით მოიხსენიება. დავიმოწმებთ რამდენიმე ტროპარს:

„რომელი შეუხებელითა ჳორციითა უხრწნელითა აღდგა საფლავით, გამოუჩნდა **მარიამს მაგდანელსა**“ (მოდრეკილი, 1977: 358); „მენელსაცხებლენი დედანი შეგივრდენ ფერჳთა შენთა, ქრისტჳ, საღმრთოსა საფლავსა თანა გიხილეს რაჲ აღდგომილნი და ეტყოდე შენ **მარიამს**: ნუ შემომეხები მე, წარვედით და ახარეთ თქუენ მამათა ჩემთა აღდგომაჲ ჩემი“ (მოდრეკილი, 1977: 398); „ენება დედათა ხილვად აღდგომაჲ შენი, ქრისტე, მო-რაჲ-ვიდა **მარიამ მაგდანელი** საფლავად, პოვა ლოდი იგი აღებული სამართ; ხოლო ანგელოზი ნათლისაჲ ეტყოდა მათ: რაჲსა ეძიებთ თქუენ ცხოველსა მას მკუდართა თანა“ (მოდრეკილი, 1977: 415); „ხოლო პურიანი მანანაჲსა წილ ძმარსა ასუმიდეს და ღრუბლისა წილ ნათლისა საფლავსა დადვეს და სამ დღე სცვიდეს. მაშინ **მარიამ მაგდანელმან** და სხუათა დედათა აღიდეს ნელსაცხებელი სულნელად და საფლავად მოვიდეს. მკურვალედ სურვილითა დედანი გეძიებდეს შენ“ (მოდრეკილი, 1977: 468); „**მარიამ მაგდანელი** სხუათა თანა დედათა გეძიებდეს შენ, ქრისტჳ“ (მოდრეკილი, 1977: 483); „გამო-რაჲ-ხუედ შენ საფლავით, ქრისტე მაცხოვარ, გიხილა **მაგდანელმან** და მორბიოდა შენდა ჩუეულად შემოხუევად ჳორცთა შენთა საღმრთოთა“ (მოდრეკილი, 1977: 487); „ხოლო **მარიამს მაგდანელსა** დაფლვისა იგი მწუხარებაჲ განუქარდა აღდგომისა ხილვითა“ (მოდრეკილი, 1977: 497); „გამომავალი საფლავით გიხილა რაჲ **მაგდანელმან** და სურვიელად მორ-

ბიოდა შენდა, რადთა ამბორს უყოს ფერკთა შენთა, მკსნელო“ (მოდრეკილი, 1977: 499).

მიქაელ მოდრეკილის „საწელიწდო იადგარში“ დაცულ აღდგომის სადღესასწაულო საგალობლებში, ყოველ ჰიმნოგრაფიულ კანონსა თუ მცირე ფორმის საგალობელში, მენელსაცხებლე დედების თემა ერთ-ერთი მთავარი თემათაგანია და მნიშვნელოვან ადგილს იჭერს. ხოლო ყველა საგალობლის ის ტროპარი, რომელშიც წმ. მარიამ მაგდალინელია მოხსენიებული, სწორედ ამ თემას, მაცხოვრის აღდგომის თემასა და ნელსაცხებლის საცხებლად მაცხოვრის საფლავთან მისვლას ასახავს. აღდგომის არც ერთ საგალობელში ნახსენები არაა ცოდვილი დედაკაცი, არსადაა მინიშნება წმ. მარიამ მაგდალინელის ცოდვილიანობაზე. მიქაელის კრებულში დაცულია კვირიკე-კურდანაის აღდგომისადმი მიძღვნილი ერთადერთი მცირე ფორმის საგალობელი, რომელშიც მენელსაცხებლე დედები იხსენიებიან, მაგრამ სახელდებით წმ. მარიამ მაგდალინელი აქ არაა დასახელებული და ცალკე გამოყოფილი. ისინი, ყველანი ერთად, იესო ქრისტეს გვერდით იყვნენ მისი ამქვეყნიური ცხოვრების უმძიმეს წუთებში.

მიუხედავად იმისა, რომ წმ. მარიამ მაგდალინელი არაა ნახსენები კვირიკე-კურდანაის მიერ, მაინც საჭიროდ მივიჩნიეთ საგალობლის ტექსტის დამოწმება: „დაფლვითა შენითა, ქრისტე, აღდგეს მკედარნი საფლავითგან, დაბეჭდვითა შენითა ყოველნი გვამნი წმიდათანი გამოვიდეს სამარისაგან დიდებად შენდა, მკსნელო, რადთა წამონ ძლიერებად შენი; აუწყა ანგელოზმან **დედათა** აღდგომად შენი, ქრისტე, წარავლინნა ხარებად და მოთხრობად მოციქულთა აღდგომასა შენსა, მკსნელო, რადთა წარვიდენ გალილეას და მუნ გიხილონ უფალი და მოძღუარი“ (მოდრეკილი, 1977: 486).

იოანე მინჩხის საგალობლებშიც მენელსაცხებლე დედები იხსენიებიან; წმ. მარიამ მაგდალინელი სახელით არაა მოხსენიებული და არც გამოყოფილია სხვა დედებისაგან. დავიმოწმებთ რამდენიმე ნაწყევტს: „ტირილად განმზადებულნი იგი **წმიდანი დედანი** ჰკითხვიდეს დღეს იოსებს: ვითარ უკუე დაჰკრძაღეთ საფლავი უფლისაჲ?“ რამეთუ ეგულებოდა კუადლად სურნელითა შემურვად გუამი მისი და იტყოდეს ურთიერთარს: „ვინ გარდაგვგორვოს ჩუენ იგი ღოღი კარისა მისგან საფლავისა, რადთა ვიხილოთ ჩუენ, რომელსა-იგი სძინავს სახედ მკუდრისა ყოველთა მკსნელსა?“ (ხაჩიძე, 2000:

284); „ღმობიერად ცრემლითა ნელსაცხებელი მოაქუნდა ღირსთა დედათა და აღდგომისა შენისა ხილვითა აღვსებულნი მადლითა მოციქულთა ექმნეს დღეს მახარებელ“ (ხაჩიძე, 2000: 289); „ცისკარსა მას სწრაფით მოვიდეს დედანი საფლავად ნელსაცხებლითა შემურვად ჳორცითა შენითა, ხოლო შენ აღდგომილი ეწეუნე მათ და ადავსენ სიხარულითა“ (ხაჩიძე, 2000: 289); „მენელსაცხებლეთა მათ დედათა მოაქუნდა, რად-იგი მოემზადა საფლავად, ხოლო თუალნი მათნი სავსე იყვნეს ცრემლითა და მი-რად-იწინეს, ახარა ანგელოზმან აღდგომაჲ და დაღადებდეს: „უფალო, დიდებაჲ ძალსა შენსა“ (ხაჩიძე, 2000: 291); „ელვარე ანგელოზი გამოიწნდა მჯდომარე ღოდსა ზედა საფლავისასა და ეტყოდა წმიდათა მათ დედათა: „რადსა ეძიებთ ცხოველსა მას მკუდართა თანა? აღდგომილ არს საფლავით, ნუდარა ხართ მწუხარე!“ (ხაჩიძე, 2000: 293); „ეწეუნეს მგლოვარენი უსხეულნი, სპეტაკითა მოსილნი საფლავსა ზედა, რომელნი ეტყოდეს მათ: „ნუ შესძრწუნდებით, აჰა, იხილეთ საფლავი ცალიერი და ქადაგეთ უფლისა მკუდრეთით აღდგომაჲ“ (ხაჩიძე, 2000: 297); „ეწეუნა ღოდსა ზედა, ვითარცა ელვაჲ უფლისა ანგელოზი მომავალთა მათ მტირალთა, მგლოვარეთა, ღირსთა დედათა და ახარა მან ქრისტეს მკუდრეთით აღდგომაჲ, ხოლო მცველთა მათ შესწუვიდა საშინელად“ (ხაჩიძე, 2000: 299).

იოანე მინჩხის საგალობლებშიც ევანგელური თემატიკისა და თხრობის კვალობაზე აისახება მაცხოვრის საფლავთან მენელსაცხებლე დედათა მისვლა და მათ მიერ ცარიელი საფლავის ხილვა. ისინი მაცხოვრის ამქვეყნიური ცხოვრების უმძიმეს წუთებშიც მასთან ერთად იყვნენ და იზიარებდნენ მის უმწვავეს ფიზიკურ ტკივილებს. აქ არ ჩანს, თუ რა პქვიათ მათ, კერძოდ, არის თუ არა მათ შორის წმ. მარიამ მაგდალინელი, თუმცა, საგალობელთა ეველა კონტექსტი, სადაც მენელსაცხებლე დედათა თემაა წარმოდგენილი, მოწმობს, რომ მათ შორის იგი უთუოდ იგულისხმება, რადგან საგალობელთა ნაწილში სახელით იხსენიება.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ იოანე მინჩხი ცოდვილი დედაკაცის თემასაც ეხება და მის სახეს წარმოაჩენს, როგორც მონანიე ადამიანისას (ხაჩიძე, 2000: 280-281). საგალობლებში მკვეთრად გამოიჯნულნი არიან მენელსაცხებლე დედები და ცოდვილი, მეძავი დედაკაცი. დავიმოწმებთ ამ საგალობელსა(ც, რომელშიც დეტალურადაა ასახული ცოდვილი დედაკაცის

მიერ ნელსაცხებლის დასხმა მაცხოვრის თავზე, რის შედეგადაც მიუტევა ცოდვები; იგი შეპირისპირებულია იუდასთან, მაცხოვრის გამცემელთან: „ინაჲით მჯდომსა მოგიკდა **დედაკაცი** და ფერჯთა შენთა შეუვრდებოდა, მკსნელო, და **ნელსაცხებელსა დაგასხმიდა თავსა შენსა**, უფალო, ნელსაცხებელსა მაგას ცხორებისასა და შენდობაჲ მიიღო. ნელსაცხებელი მრავლისა სასყიდლისაჲ **მეძავემან** მან დღეს ცრემლთა თანა შეზავა და დაგასხმიდა თავსა და ამბორს-უყოფდა ფერჯთა მათ შენთა ყოვლად წმიდათა, ქრისტე, და მიიღო მან მოტევაჲ ცოდვათაჲ“ (ხაჩიძე, 2000: 280); „**მეძავე იგი დედაკაცი** მიუპყრობს ნელსაცხებელსა მას სურნელსა უფალსა და შენდობასა ცოდვათასა მიიღებს, ხოლო იუდა მიუპყრობს განსყიდასა ქრისტესსა მღდელთა და მიიღებს შიშთვილსა“ (ხაჩიძე, 2000: 281).

წმ. მარიამ მაგდალინელისა და მენელსაცხებლე დედათა შესახებ ცნობები გვიანდელი ხანის თხზულებებსა და ჰომილიებშიცაა დაცული. კერძოდ, სულხან-საბა ორბელიანის „სამოთხის კარი“ ეხება ქრისტიანული მრწამსის თაობაზე სწავლებას, ქადაგებას, იგი საკმაოდ დეტალურად ასახავს მაცხოვრის აღდგომას და ამასთან დაკავშირებით ყოვლადწმიდა ღვთისმშობელთან ერთად ახსენებს წმ. მარიამ მაგდალინელს: „ოდეს ქრისტე აღდგა, ვის უწინ ეჩუენა? პირველად მარიამ ღმრთისმშობელსა და წარმოუდგინა ნათლისმცემელი და მამამთავარნი: „დედაო, ამათთვის იყო ვნება ჩემი და მწუხარება შენიო“, და მერმე **მარიამ მაგდანელელსა** ეჩუენა და სხუათა მათ და ყოველთა მოციქულთა“ (სულხან-საბა ორბელიანი, 1963: 256). მაგრამ ამავე თხზულებაში აღნიშნულია, რომ მაცხოვარმა წმ. მარიამ მაგდალინელს მიუტევა (სულხან-საბა ორბელიანი, 1963: 297-298), რაც სულხან-საბა ორბელიანის კათოლიკური რწმენის გამოხატულება უნდა იყოს. ქადაგებებში კი აღნიშნულია, რომ უფალმა იესო ქრისტემ წმ. მარიამ მაგდალინელისაგან „განასხნა შვიდნი ეშმაკნი“ (სულხან-საბა ორბელიანი, 1963: 37). თავის ცნობილ ქადაგებებში, კერძოდ, „სწავლა დიდის ხუთშაბათისა“, საბა შეეხო მენელსაცხებლე მარიამის საკითხს, რომელიც წმ. მარიამ მაგდალინელი არაა. მან ერთმანეთს შეუპირისპირა მენელსაცხებლე მარიამ და იუდა ისკარიოტელი: „მეძავე სახლთა სამეძაოთა, რომელი მარადის ისმენდა სიტყვათა საძაგელთა და ჰყოფდა სიმღერათა და სიღოდათა, ვითარ

აღდგა და იუდა უბადრუკი, მოწაფე ქრისტესი, რომელსა მარადის ესმოდა სწავლა საღმრთო, იხილეთ, ვითარ დაეცა საწყალობელად! უწმინდური დედაკაცი და სხვათაცა სიწმიდისა განმძარცველი დიდი წმიდა იქმნა და მოწაფე სხვათა განმწმედელი... მარიამ უცხო, უცნობი ქრისტესი, მეძაობისა დამტყვევებელი, ქრისტეს მეცნიერ იქმნა და მოყვასი ქრისტესი, ურცხვი, უგლმი, ქრისტესგან უცხო იქმნა. მარიამ – სამეძაოსა სამკაულთა განმსიყდველი, მომვაჭრებელი ნელსაცხებელისა, ქრისტეს მპოვნელი და იუდა – ქრისტეს განმსიყდველი... მარიამ არა პრიდებს ძვირფასისა ნელსაცხებელისა დათხევასა და მოციქული დრტვინავს სხვისა საუნჯისა საკმარად ყოფისათვის დღეს. მარიამ ისმენს: „წარვედ, შვილო, მიგეტყვნენ შენ ცოდვანი შენნი“... მეძავი განათლებული და მოციქული დაბნელებული, ორნივე დღეს შეიყრებიან; მარიამ მრავალ-მცოდველი, დღეს სრულიად უცოდველი, და იუდა მცოდველი, ცოდვისა გარდამეტებულისა მომპოვნე-ბელი, დღეს იკსენებიან“ (სულხან-საბა ორბელიანი, 1963: 154-155); საბას მიერ ნახსენები მარიამი მენელსაცხებლე დედაა, მაგრამ იგი არაა წმ. მარიამ მაგდალინელი, რადგან კონტექსტის მიხედვით, იგი ის მარიამია, რომელმაც ნელსაცხებელი პირველად სცხო მაცხოვარს ფეხებზე, როდესაც თავის მოწაფეებთან ერთად იმყოფებოდა. „სწავლაში ახალ კვირიაკესა ძვირის არაგსენებისათვის“ ტრადიციული თვალსაზრისით წარმოადგინა მაცხოვრის საფლავის ნახვის შემდეგ, რომელსაც მოწაფეთათვის ამბის უწყება დაავალა (სულხან-საბა ორბელიანი, 1963: 160); ქადაგებაში „სწავლა სიმთვრალისათვის“ წმ. მარიამ მაგდალინელი მეძავთა და მემრუშეთა შორის მოიხსენიება: „იუწყეთ, საყვარელნო, იესუ ქრისტემან, ღმერთმან ჩვენმან, ცოდვილთათვის ვნებულმან ყოველი ცოდვილი შეიწყალა, მეძავნი და მემრუშენი აცხოვნა. თვით უწყით, მარიამ მაგდალინელი ვითარი იყო; უარისმყოფელი პეტრე თავ მოციქულად დაადგინა, ეკლესიისა მღევარი პავლე სამ ცადმდე აღამაღლა, ანგარი მათე მეზვერე მახარებელ ყო, გრძნების მოქმედნი მოგვნი ბეთლემს მოსლვითა სასუფეველისა ღირს ევნა...“ (სულხან-საბა ორბელიანი, 1963: 219). მართალია, სულხან-საბა ორბელიანს არ დაუკონკრეტებია წმ. მარიამ მაგდალინელის ცოდვა „ვითარი იყო“, მაგრამ სხვა ჩამოთვლილ პირთა ცოდვათა აღნუსხვით ნათელი ხდება საბასეული

აღქმა, რაშიც, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, კათოლიკური მრწამსის გავლენა შეინიშნება.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია წმ. მარიამ მაგდალინელის ხატ-სახე ანტონ ჭყონდიდელის ქადაგებებში. პომილეტიკოსი მრავალგზის მოიხსენიებს წმ. მარიამ მაგდალინელს და განმარტავს მარიამისადმი მიმართულ მაცხოვრის ბრძანებას, როდესაც სახარებაში ნათქვამია, რომ წმ. მარიამ მაგდალინელი მაცხოვარს არ შეეხოს. სწორედ ამ ეპიზოდის განმარტებაა მოცემული ქადაგებაში: „ამაღლებამდისაც **მარიამ მაგდალინელს** რა უბრძანა: ნუ შემომეხებიო, კიდევ ცხადად არ გეჩუენება თავისის კაცთმოყვარებისათვის, ამისთვის რო უხილაჲდ უდიდეს ნეტარებას მიიღებ, ვითარცა ბრძანებს უფალი იესო ქრისტე: „ნეტარ არიან რომელთა არა უხილაჲ და ვრწმენე“ (ჭყონდიდელი, 1898: 9).

წმ. მარიამ მაგდალინელის ხატ-სახე გაცოცხლებულია საერო ლიტერატურაშიც, კერძოდ, თეიმურაზ მეორის პოემაში „გაბაასება დღისა და ღამისა“. თავში „წმინდა პასქა“ მოთხრობილია მაცხოვრის აღდგომა და მასთან დაკავშირებული მთელი ეპიზოდია ასახული; ავტორი მაცხოვრის საფლავთან მისულ მენელსაცხებლედებათა შორის საგანგებოდ გამოყოფს წმ. მარიამ მაგდალინელსა და სხვა მარიამს:

რომელიცა განთენდება, ერთშაბათად დადამდების,
მაგდანელი თვით მარიამ მოვა, გზას არ დაჲვარდების,
და სხვა იგი მარიამცა სანახავად მზად იქნების,
ძვრაცა იყო, ანგელოსი ღვთისა ზეცით გარდმოხდების...

(ქართული პოეზია, 1976: 314).

ნათლად ჩანს ის ტრადიციული ხედვა, რაც ევანგელური სწავლებიდან მომდინარეობს და რაც წმ. მარიამ მაგდალინელის ხატ-სახეს წარმოაჩენს, როგორც მაცხოვრის საფლავზე მისული პირველი ქალისა, ხოლო პირველობა რას ნიშნავს, სრულიად ნათელია.

ამრიგად, წმ. მარიამ მაგდალინელის პიროვნების მიმართ მართლმადიდებლურ და კათოლიკურ ეკლესიებში დიდი ხნის მანძილზე სხვადასხვაგვარი დამოკიდებულება არსებობდა, კერძოდ, მართლმადიდებლობა მას მოციქულთა სწორ წმინდა მენელსაცხებლედებად აღიარებს. ევანგელური მონათხრობით, წმ. მარიამ მაგდალინელი უფალმა განკურნა შვიდი ეშმაკისგან, რის შემდგომაც იგი ეველგან თან ახლდა მაცხოვარს,

ქრისტესთან ერთად გაიარა გოლგოთის გზა და ჯვარცმაც საკუთარი თვალთ იხილა; ქრისტეს დაფლვასაც ესწრებოდა და ჯვარცმიდან მესამე დღეს, ქრისტეს ბრწყინვალე აღდგომის დღეს მის აკლდამასთან ნელსაცხებლებითა და საკმევლით მივიდა. მან პირველმა იხილა აღმდგარი მაცხოვარი, პირველმა ირწმუნა და პირველმა აუწყო ქრისტეს მოწაფეებს მაცხოვრის სასწაულებრივი აღდგომა.

კათოლიკური ეკლესიის ტრადიციით, მას დიდი ხნის მანძილზე აიგივებდნენ უსახელო მონანიე ცოდვილთან, რომელმაც სვიმეონ ფარისეველის სახლში ქრისტეს ფეხები ცრემლით დააღტო და თმით „წარხოცა“, შემდეგ კი ნელსაცხებელი სცხო ფეხებზე, ასევე – ერთ უსახელო ქალთან, რომელმაც იესოს თავზე ნელსაცხებელი დაასხა სვიმეონ კეთროვნის სახლში, ბეთანიაში, და მარიამთან, ლაზარესა და მართას დასთან. ამას ერთვოდა მრავალი ლეგენდაც. მოგვიანებით, მაგდალინელის ცხოვრებას დაემატა ზოგიერთი სიუჟეტი მონანიე ცოდვილის – მარიამ მეგვიპტელის (V ს.) – ცხოვრებიდან, რამაც მაგდალინელის მეძავ ქალად წარმოდგენას კიდევ უფრო მეტად გაუმყარა საფუძველი. ვფიქრობთ, რომ მარიამ მაგდალინელის სახის სწორი ინტერპრეტაცია მოითხოვს მეტი ყურადღების მიქცევას წყაროებისათვის, რომლებიც საკმაოდ მოიძებნება ქართულ და უცხო ენებზე.

ევანგელურ თხრობაში იესოს მირონცხების ეპიზოდში მონაწილე სხვადასხვა ქალის (ლუკას მიხედვით, ცოდვილი ქალი, იოანეს მიხედვით – მარიამი ბეთანიიდან) გაიგივება მაგდალინელთან საბოლოოდ რომის პაპის, წმ. გრიგოლ დიდის, „შემოდგომის ქადაგებაში“ აისახა 591 წელს, ხოლო სახარებებში მარიამ მაგდალინელისა და მარიამ ბეთანიელის აღუნიშნავი ცოდვა განიმარტა როგორც მრუშება, პროსტიტუცია. მისი ამგვარი ინტერპრეტაცია აღორძინების ხანისა და მომდევნო პერიოდის მხატვრობაშიც დამკვიდრდა.

კათოლიკურმა ეკლესიამ XX საუკუნეში სკადა, გაესწორებინა აღნიშნული შეცდომა და 1969 წლის რეფორმის შემდეგ Novus Ordo-ს კალენდარში მარიამ მაგდალინელი უკვე აღარაა წარმოდგენილი „მომნანიედ“. მიუხედავად ამისა, ხალხის ცნობიერებაში საუკუნეთა მანძილზე ჩამოყალიბებული ტრადიციული შეხედულება (მაგდალინელი – მონანიე მრუშე ქალი), რომელიც ხელოვნების მრავალი ნაწარმოების ზეგავლენითაც იყო განმტკიცებული, ძირითადად, უცვლელი დარჩა. კათოლი-

კური ეკლესიის მიერ მაგდალინელის პიროვნების შებღალული სახელი გავრცელდა მართლმადიდებლურ სამყაროში, მაგ., პოეზიაში – მ. ცვეტაევა, ბ. პასტერნაკი, სასულიერო პირთა შორისაც კი. ქართულ ცნობიერებაშიც, უმეტესწილად, მაგდალინელი მეძავ ქალადაა მიჩნეული. დღესაც კი ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის ამბიონიდან ზოგიერთი მოძღვრის ქადაგებებში ხშირად მარიამ მაგდალინელი მოიხსენიება მრუშ ქალად, რომელსაც მიეტევა მძიმე ცოდვები. ინტერნეტ სივრცის ქართულ საიტებზეც მაგდალინელის სახელთან მრუშება იხსენიება.

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია და ქართული ქრისტიანული კულტურა ამ საკითხში ოდითგანვე მიჰყვება კათოლიკე (საყოველთაო) ეკლესიის წეს-კანონებსა და ტრადიციებს, რასაც მოწმობს ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ეგზეგეტიკურ თხზულებებში, ქადაგებებსა და საგალობლებში მარიამ მაგდალინელის სახელის ევანგელური მონათხრობის მიხედვით წარმოდგენა-განსახიზვნება, რაც, კათოლიკეთა შეხედულების საპირისპიროდ, სრულიად დაცლილია ამორალობისაგან და წმ. მარიამ მაგდალინელის პიროვნება სახარების არც ერთ სხვა ქალთან არაა გაიგივებული. ჩვენ დავიმოწმეთ წმ. იოანე ოქროპირის მათესა და იოანეს სახარებების თარგმანებები, რომლებშიც განმარტებულია, თუ ვინაა მარიამ მაგდალინელი; ასევე, წმ. მარიამ მაგდალინელის ხატ-სახე, წმინდა მენელსაცხებლე დედათა შორის, სწორად ინტერპრეტირებული სახითაა წარმონიშნული იოანე მინჩხის, კვირიკე-კურდანაის საგალობლებში, იოანე ბოლნელის, ანტონ ჭყონდიდელის ქადაგებებში; ძველი ქართული საერო მწერლობიდან წმ. მარიამ მაგდალინელის ხატ-სახე გაცოცხლებულია თეიმურაზ მეორის პოემაში „გაბაასება დღისა და ღამისა“.

დამოწმებული ლიტერატურა:

ბოლნელი, 1999: ათონის მრავალთავი, იოანე ბოლნელის ქადაგებანი, გამოსაცემად მოამზადეს მ. მაისურაძემ, მ. მამულაშვილმა, ა. ღამბაშიძემ, მ. ჩხენკელმა გ. ნინუას ხელმძღვანელობით. თბ., 1999.

გულაბერისძე, 2007: ნიკოლოზ გულაბერისძე, თხზულებანი, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ნესტან სულავამ, თბ., 2007.

წმ. იოანე ოქროპირი, 1998: წმ. იოანე ოქროპირი, თარგმანებად მათეს სახარებისად, თბ., 1998.

მეტრეველი, 1980: უძველესი იადგარი, გამოსაცემად მოამზადეს, გამოკვლევა და საძიებლები დაურთეს ელენე მეტრეველმა, ცაცა ჭანკიევმა და ლილი ხევსურიანმა, თბ., 1980.

მოდრეკილი, 1977: მიქაელ მოდრეკილის პიმნები, გამოსცა ვაჟა გვახარიაძე, თბ., 1977.

სულხან-საბა ორბელიანი, 1963: სულხან-საბა ორბელიანი, თხზულებანი, III, თბ., 1963.

სირაძე, 1987: რ. სირაძე, ქართული აგიოგრაფია, თბ., 1987.

ქართული პოეზია, 1976: ქართული პოეზია, გამოსაცემად მოამზადა ლევან მენაბდემ, თბ., 1976.

ძეგლები, 1963/1964: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, I, დასაბეჭდად მოამზადეს ილ. აბულაძემ, ლ. ათანელიშვილმა, ნ. გოგუაძემ, ლ. ქაჯაიამ, ც. ქურციკიძემ და ც. ჯღამაიამ, ილია აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით, თბ., 1963-1964.

წმინდანთა... 2001: წმინდანთა ცხოვრება, I, თბ., 2001.

ჭკონდიდელი, 1898: ანტონ ჭკონდიდელი, ქადაგებანი, ტფ. 1898.

ხაჩიძე, 2000: ლ. ხაჩიძე, ქართული ქრისტიანული კულტურის ისტორიიდან, თბ., 2000.

FOR THE INTERPRETATION OF THE ICON OF MARY MAGDALENE IN GEORGIAN CHRISTIAN TRADITION

Summary

Toward the personality of the saint Mary Magdalene in orthodox and catholic churches were different attitude during the long period. For example for the orthodox church she was recognized as a saint mother equal of the apostle. To define the right interpretation of the saint Mary Magdalene character we must look through the sources which are too much as in Georgian also in foreign languages.

According to the New Testament saint Mary Magdalene was recovered from the seven devils spirit (the gospel of Luke 8,2; Mark's gospel 16,9). After this saint Mary Magdalene was always with the Christ everywhere (Mark's gospel 15,40; the gospel of Luke 8,3) she was with the Christ on the way to Calvary and had seen the crucifixion (Matthew Gospel 27,56 and others). She attended even the burning of the Christ (Matthew Gospel 27,61 and others) after third days of crucifixion, on the Easter day, early morning, she came toward the Christ vault by herself with candles and fumigations (Matthew Gospel 28,1; Mark's gospel 16,1-8). She was the first who had seen the Easter, was the first who believed and announced to the apostles about the Christ Easter (Joan 20, 11-18).

According to the catholic church, she was considered as an anonymous sinful one, who washed the Christ foot by her tears in Svimeon Hypocrite's house and after nailed the oil to him (Luke 7,37-38), also she was considered as an anonymous lady who poured the oil to the head of the Christ in the Simon's house in Bethany (Matthew 26,6-7; Matthew 14,3-9) and also she was considered as an Mary the sister of Lazarus and Martha (Joan 12, 1-8). There were several legends and later to the Mary Magdalene's life was added some plots from the life of sinful Mary from Egypt (V century) which strengthen the base about the idea being Mary the prostitute.

The several ladies taking part in the process of oiling by Chrism in the New Testament (sinful lady from the gospel of Luke, Mary from Bethany from Joan) to be considered as an equal of Mary Magdalene comes from the preaching of Roman Pope in 591 year. In New testament the no mentioned sins of Mary Magdalene and Mary from Betha-

ny were explained as an prostitute. Such explanation was established also in the era of Growth and next period's paintings.

Catholic church in XX century tried to correct this mistake and after the 1969 years reforms in the calendar of Novus Ordo we did not meet the Mary Magdalene as an sinful. In spite of this, in people's imagines for centuries the tradition (Mary as an sinful prostitute) was not changed, the idea about this was strengthen by the several artificial works. In the Oxford dictionary the word "Magdalene" has the meaning of sinful. It is the very interesting point of view that the prostitute name of saint Mary Magdalene from catholic church was spreaded in orthodox church, for example in the poetry _ M. Tsvetaeva, B. Pasternak and also within the holy writings, in Georgian conscious mainly she is considered as a prostitute lady. Even now days from the preaches of some Priests she is mentioned as a prostitute who was forgotten hard sins. In the III volume of the Life of the Saint (Tb. 2001) within the sins of Mary Magdalene the prostitute is mentioned as one of them, also in some internet resources with her name there is mentioned sin of prostitute. We are really astonished why Georgian church follow the idea about her sinful character came from the catholic church by mistake? Georgian orthodox church and Georgian Christina Culture about this items always were followed by the orthodox church doctrines, rules and tradition. Georgian original and translated exegetics writing, hymns and preaches shows the idea against the catholic church about saint Mary Magdalene character, she is not considered as an another lady from the New Testament. We confirm this from the explanations of Matthew's and Joan's Gospels in which there is given the explanation who is Mary Magdalene, also her character within the saint mothers who oiled the Christ. The character of Saint Mary Magdalene is given in several writings as: Joane Minchkhi, in hymns of Kvirike Kurdanai, in preaches of Joane Bolneli and Anton Chkondideli, in the "Heaven Gate" of Sulkhan-Saba Orbeliani. The character of the saint Mary Magdalene is renewed in the poem of Teimuraz II "Speeches of day and night".

სატრფიალო და რიტუალური ბერძნული ხალხური პოეზია

ბერძნული ხალხური პოეზია ნაკლებად არის შესწავლილი და თარგმნილი ქართულად. საინტერესოა, რაზე ღიღინებდნენ ბერძნები, რა ფიქრები ჰქონდათ, რაზე ოცნებობდნენ, რასაც ყოველთვის ხალხურ პოეზიაში აქსოვდნენ.

ჩვენ განვიხილავთ სატრფიალო-სასიყვარულო პოეზიას, რიტუალურ სიმღერებს - საქორწილოს, სამგლოვიაროს, იავნანას, რომელიც დიდ როლს ასრულებს ნებისმიერი ერის ისტორიაში, იგი სარკეა ერისა.

ბერძნები ოდითგანვე გამოირჩევიან თავიანთი ღალი ფანტაზიის უნარით, ისინი ხალხურ რიტუალურ სიმღერათა თანხლებით იბადებოდნენ, იზრდებოდნენ, უყვარდათ, ქორწინდებოდნენ, იღვწოდნენ, დღესასწაულობდნენ და გლოვობდნენ.

ბერძნული ხალხური სიმღერები საინტერესოა არა მარტო ენობრივი, არამედ ლიტერატურული და რელიგიური თვალსაზრისით. ამ სიმღერების უმეტესობა, სწორედ, ხალხურ ღეგენდასა და ოდესღაც წარსულში მივიწყებულ მითებზეა შექმნილი.

ბერძნული ხალხური სიმღერების პირველი ნიმუშები ჯერ კიდევ პომპროსამდე შეიქმნა, იმ ეპოქის სიმღერებს ჩვენამდე არ მოუღწევიათ. ჩვენი წელთაღრიცხვით X-XI საუკუნეებიდან კი შემორჩა ხალხურ სიმღერათა უმდიდრესი მემკვიდრეობა, რომელშიც გრძელდება პომპროსამდე არსებული სიმღერების ტრადიცია. მათი ჩამოყალიბებისა და განვითარების ადგილად მიჩნეულია მცირე აზია, კერძოდ, პონტო, კაპადოკია და კვიპროსი, თუმცა ის სიმღერები გავრცელებული ყოფილა მთელ ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე და გარკვეულწილად, მსგავსებას გვიხვენებს ცენტრალური და ჩრდილოეთ ევროპის ხალხურ შემოქმედებასთან.

ცნობილია, რომ X-XI საუკუნეების ბიზანტიაში, მსოფლიო იმპერიის საზღვრებში მცხოვრებ ბერძენთა წიაღში, აღმოცენდა ხალხური სიმღერები ახალი ჟანრობრივი და თემატიკური ნიშნით. ესაა ლიტერატურის და მეცნიერების აღმავლობის პერიოდი, როცა ადამიანი თავის შემოქმედებით ნიჭს სულიერი და მატერიალური კულტურის შექმნაში ავლენდა, მაგრამ განათლება ჯერ კიდევ საზოგადოების ერთი გარკვეული წრისა-

თვის იყო მისაწვდომი და ამიტომ უბრალო ადამიანები მთელ თავის ენერგიას, ცოდნას და მისწრაფებებს აქსოვდნენ ხალხურსიმღერებში, რაც ესოდენ ახლობელი და გასაგები იყო მათთვის. ასეთი ხალხური სიმღერები, ბალადები მუსიკის აკომპანიმენტი თანხლებით სრულდებოდა და ასე თაობიდან თაობას გადაეცემოდა. X-XI საუკუნეების ხალხური სიმღერები, იქნება ეს სამგლოვიარო, საქორწილო, სატრფიალო, ისტორიული თუ სხვა, წარმოადგენენ პირველ ნიმუშებს, სადაც ფიქსირდება ხალხისთვის გასაგები ბერძნული ენა, მისი ჩასახვისა და განვითარების პროცესი (მნიმოსინი, 2004: 145).

ზოგიერთი მკვლევარი მიიჩნევს, რომ სიტყვა „სიმღერა“ ბერძნულ ენაზე “τραγούδι” ეტიმოლოგიურად უკავშირდება სიტყვას „ტრაგედია“ (“τραγῳδία”), რასაც ხსნიან იმით, რომ ანტიკური ტრაგედიის დაცემის შემდეგ ხალხმა მოისურვა ჰქონოდა გარკვეული „გაგრძელება“ და ეს ხალხური რიტუალური სიმღერებით განახორციელა. სპიროს მელასი წერს, რომ არ არსებობს უფრო კარგი და უფრო ზუსტი გამოძახილი სოფოკლეს ღვთაებრივი ხმისა, ვიდრე ესაა ექო ხალხური მუზისა (აბულაშვილი, 2005: 37).

დაკარგულია არაერთი ხალხური სიმღერის მუსიკა. შემორჩენილი მელოდიები კი, რომლებიც, არსებითად თანამედროვე ბერძნული სიმღერის სტილსაც განსაზღვრავენ, ძირითადად ოთხი სახისაა: ა) კალამათიანოსი, ბ) სირტოსი, გ) ბალოსი დ) ზებეკიკოსი. ლაკონიურობა, ხალხური ენის სიმსუბუქე და სისადავე მოხდენილად თანხედება მელოდიურ განწყობას.

ბერძნულ ხალხურ სიმღერათა შორის განასხვავებენ **გუნდურ, პერსონალურ, საცეკვაო, სუფრულ, საგზაო-მხედრულ** და სხვა ნიმუშებს. ამგვარი დაყოფა მათი საშემსრულებლო ფორმითაა განპირობებული. შინაარსის მხრივ კი სიმღერები თემათა ისეთი ნაირგვარობითა და სიუხვით ხასიათდებიან, რომ მკვლევარები სხვადასხვაგვარ კლასიფიცირებას გვთავაზობენ, თუმცა მათი საკლასიფიკაციო საფუძველი მაინც ერთია.

ძირითადად გამოიყოფა: სიმღერა-თქმულებანი, იავნანები, საისტორიო, საქორწილო, კლეფტური, აკრიტული, სატრფიალო, სამგლოვიარო, ნოსტალგიური, რელიგიური, სატირული, სამუშაო (ან კალენდარული) სიმღერები, ზოგჯერ ამ სიას ზღვის და სადღესასწაულო სიმღერებმაც ურთავენ ხოლმე.

გაცილებით მსუბუქი, საღაღობო ხასიათისაა ბერძნული **სატრფიალო სასიყვარულო სიმღერები**, რომელთა სიმრავლის აღნუსხვაც თითქმის შეუძლებელია. ისინი ექსპრომტად იქმნებოდა და ეს ტრადიცია ჩვენს დროში შენარჩუნდა ზოგიერთ ბერძნულ კუნძულზე (მაგ., კუნძულ კრეტაზე). მომენტალურად შექმნილი სატრფიალო დამღერება დღესაც გართობის საუკეთესო საშუალებად ითვლება. ბერძენთა ყველაზე საყვარელი სატრფიალო ნიმუშების ტექსტებს ახლაც თითქმის ყოველწლიურად ცვლის ხალხი.

სასიყვარულო სიმღერათა შორისაა **ტიპიური სერენადები, ალეგორიული ნიმუშები, კითხვა-მიგებითი ტექსტები**, სადაც დიალოგის წარმართვა ხან ვაჟის ინიციატივაზეა, ხანაც – ქალისაზე. დიდ ადგილს იკავებს ბუნების განცდა, მისი განსულოვნება, სასიყვარულო ჯადოქრობის თემა და მისი.

ამ სიმღერათა უმრავლესობა ტრფიალების ობიექტისადმი მიძღვნილი. აი, ერთ-ერთი სახასიათო მაგალითი ბერძნულ სიმღერაში:

„ქებას ვიტყვი უნაზესი აბრეშუმის მსგავსთა თმათა,
მათგან დაჭრას მე ვეშურვი, ღერები აქვს წვრილ ისართა,
ქებას ვიტყვი შენთა წარბთა, რომ მიგიგავს ყორნის ფრთათა,
მკერდი გიჩანს მარმარილო და ბაგენი დარი ვარდთა.
მერცხლებს ვუჭვრეტ, მათ მზერაში, ამოვიცნობ შენთა თვალთა,
მე მათისა შემხედვარეს, მეის მომიდებ გუელზე აღთა.
ქებას ვიტყვი მაგ წელისა, ჭაბუკთ მოაგონებთ ღანდთა,
მაგ უწვრილეს არშიისგან თვით სულიცა გამინათდა.“

(აბულაშვილი, 2005: 38-42)

სატრფიალო პოეზიის ასახვის მთავარი საგანი ქალი და მისადმი გრძნობის გამოხატვაა. ხალხური მოქმელი ცდილობს ისეთი ეპითეტები მოძებნოს ქალის შესამკობად, რომლებიც, დახატული სურათის სიცხადით წარმოდგენის გარდა, ბოლომდე გაამჟღავნებს მის განცდას.

OΔEΔEΔ

დიდი სიფაქიზით გამოირჩევა ბერძნული იავნანას ენა და მელოდია. მისი ტექსტები კი ტიპიურია და სხვა ხალხთა ტრადიციის მსგავსად, ჩვილის დამშვიდება-დაძინებას, ავი თვალისაგან დაცვას პყვება, თავის ნატვრა-სურვილსაც გადმოგვცემს, რომელთა შორისაა ოცნება შვილის კარგად გათ-

ხოვება-დაოჯახებაზე, რადგან ბერძნებისათვის ქორწინება ცხოვრების უმნიშვნელოვანესი საფეხურია.

ასე უმღეროდნენ ბერძნები პატარას:

Κοιμήσου, μωράκι μου, σε κούνια καρυδένια,
σε ρουχαλάκια κεντητά και μαργαριταρένια.
Έλα, Χριστέ και Παναγιά, και πάρ'το στους μπαξέδες
και γέμισε τους κόρφους του λουλούδια, μενεξέδες.
Κοιμήσου συ, παιδάκι μου, κι μοίρα σου δουλεύει
και το καλό σου ριζικό σου κουβαλεί και φέρνει.
Κοιμήσου νιο, κοιμάται νιο. κοιμάται νιο φεγγάρι,
κοιμάται το παιδάκι μου στ'άσπρο το μαξιλάρι.
Ο ύπνος τρέφει τα μωρά κι η υγεία τα μεγαλώνει
και η κυρά η Παναγιά τα καλοξημερώνει.

(ანთολογία, 1974: 43)

„დაიძინე, ჩემო პატარა, კაკლის ხის აკვანში,
მარგალიტებით მოქარგული ტანსაცმლით,
მოდო, ქრისტე და ღვთისმშობელი, გაასვირნე ბაღში,
გაუვსე უბე ყვავილებით და იებით.
დაიძინე, ჩემო ბავშვო, ბედი შენთან არის,
შენს კარგ ბედისწერას დაატარებს და შენამდე მოაქვს.
სძინავს, ჩემს ბავშვსაც თეთრ ბაღიშზე.
ძილი კვებავს პატარას და ჯანმრთელს ხდის,
ღვთისმშობელი დიდას უთენებს მშვიდად” (ბჭკარეღული
თარგმანი მ. ქუქჩიშვილისა).

ან კიდევ:

Κοιμήσου αστρί, κοιμήσου αυγή, κοιμήσου νιο φεγγάρι,
κοιμήσου, που να σε χαρεί ο νιος που θα σε πάρει.
Κοιμήσου, που παράγγειλα στην Πόλη τα χρυσά σου,
στη Βενετιά τα ρούχα σου και τα διαμαντικά σου.
Κοιμήσου, που σου ράβουνε το πάπλωμα στην Πόλη
και που σου το τελειώνουνε σαράντα δυο μαστόροι.
Στη μέση βάνουν τον αιτό, στην άκρη το παγόνι,
νάνι του ρήγα το παιδί, του βασιλιά τ'αγγόνι.
Κοιμήσου και παράγγειλα παπούτσια στον τσαγκάρη,
να σου τα κάνει κόκκινα με το μαργαριτάρι.

(ანთολογία, 1974: 91)

„დაიძინე, ვარსკვლავო, დაიძინე ცისკარო, დაიძინე ახალთა
მოვარევი,

დაიძინე, გაგახარებს ახალგაზრდა, რომელიც აგიყვანს ხელში.

დაიძინე, რადგან ქალაქში შეუკვეთეს შენი ოქროულობა, ვენეციაში – შენი ტანსაცმელი და შენი ბრილიანტები.

დაიძინე, რადგან შენს გადასაფარებელს კერავენ ქალაქში, და დაამთავრებს ორმოცდაორი ხელოვანი.

შუაში გაუკეთებენ არწივს, ბოლოში – ფარშევანგს, ნანები, მეფე, ბავშვო, მეფე, შვილიშვილო,

დაიძინე, შენი ფეხსაცმელი შეუკვეთეს მეწადეს, გაგიკეთებს წითელს, მარგალიტებით.

დაიძინე აკვანში, შენი სქელი ჩვრებით,

ღვთისმშობელი იქნება შენი ფარველი (ბჭკარედული თარგმანი მ. ქუქჩიშვილისა).

საქორწილო რიტუალური სიმღერები

უამრავი სიმღერა ეძღვნება საქორწილო ცერემონიალს. ისინი სიმბოლოებსა და მისტიკის ელემენტებსაც შეიცავდნენ და გვაწვდიან ინფორმაციას იმ რიტუალურ მოქმედებებსა და წესებზე, რომლებიც საუკუნეთა განმავლობაში ქორწინების თანამდევი იყო. როგორც ქორწილის მოსამზადებელ, ისე საქორწილო ცერემონიალის მსვლელობის პერიოდში, დროული თანმიმდევრობით ჟღერდა ყოველი რიტუალური ქმედების შესაფერისი სიმღერები, რომლებსაც პირობითად, ჯვრისწერამდე და ჯვრისწერის შემდეგ შესასრულებლად ყოფდნენ. მათ საბერძნეთის სხვადასხვა კუნძულზე ნაირგვარი შეფერილობა ჰქონდათ. დაკავშირებულნი იყვნენ: წინასწარი საქორწილო შეთანხმების ცერემონიალთან, სადღეოფლოს სახლში ნათესავ-მეგობართა შეკრება გათხოვებასთან, ქალის მოტაცებისა და მტრობის გათამაშების სცენასთან, საქორწილო პურის, სარეცლის მომზადებასთან, სახიდოს და საპატარძლოს წაყვანასთან, პატარძლის ახალ ოჯახში შესვლასთან, პირველ საქორწილო დამესთან (აბულაშვილი: 42–43).

ბერძნულ ქორწილში რიტუალის მსვლელობისას ზუსტად იყო განსაზღვრული როგორც მეფე-დედოფლის, ისე მათი უახლოესი ნათესავების, მახარობლის, მაყრულის, თვით ქორწილში მელირეს როლიც. ხანგრძლივი ისტორიის მანძილზე სიმღერებმა მოწიწებით და ხალისით აღსავსე შინაარსი და დატვირთვა შეიძინეს, მთელი სისავსით აირეკლეს საქორწილო

სამზადისის თანმხლები მხიარულება, ღოცვა-კურთხევა წყვილის, ამ უმნიშვნელოვანესი მოვლენის, თითოეული მისტიკური ელემენტებისადმი.

მართალია, საყოველთაო მხიარულება და აღტაცება, ხალისიანი და ომახიანი ტონი როგორც სიმღერათა, ისე საერთოდ, ბერძნული საქორწილო ცერემონიალის მახასიათებლად იქცა; მაგრამ გვხვდება არაერთი ისეთი სასოწარკვეთილებითა და მწუხარებით სავსე მომენტები, რომ ჭირს კიდევ მათი სამგლოვიარო სიმღერათაგან გამორჩევა, ზოგიერთ შემთხვევაში ამ ტექსტების სევდა და მძიმე მელოდია კიდევ აღემატება სამგლოვიარო სიმღერებისას, ლექსიკა კი „დიგენის დატირებასა“ და მსგავს ნიმუშებს მოგვაგონებს. მრავალი სამგლოვიარო ნიმუშების ძველი, თავდაპირველი ვერსია, სწორედ საქორწილო სიმღერათა ჯგუფს განეკუთვნებოდა.

ამგვარ ნიმუშებში პატარძლის დედა ისეთი სიტყვებით აცხილებს ქალიშვილს, თითქოს გარდაცვლილ შვილზე გლოვობს, პატარძალიც მოთქვამს, სიკვდილს უხმობს, აფრთხილებს მშობელს, განერიდოს „უცხოს“, რომელშიც სასიძოს გულისხმობს, სამგლოვიარო ტექსტებში სიკვდილი ქარონს უკავშირდება.

მწუხარება, კაეშანი იმ საქორწილო ნიმუშებში ჭარბობს, რომლებიც პატარძლის მშობლიურ გარემოსთან გამომშვიდობებას ასახავენ, ხოლო ახალ ოჯახში შესვლისას სევდიანი ტონი აღარსად ჩანს. ამის ახსნა შემდეგნაირად შეიძლება: გლოვა საქორწილო სიმღერებში სიმბოლურ და რიტუალურ ხასიათს ატარებს და საშუალებას აძლევს პატარძალს „თავ-პატიუი დაიდოს“, „მცირედ გაიპრანჭოს“, მშობლები კი რიტუალური ტირილით ხაზს უსვამენ, რომ მათი ქალიშვილის სახით ისინი კარგავენ, სასიძო კი იძენს ერთგვარ განძს.

ცერემონიალური გლოვის შეწყვეტა იმითაცაა მოტივირებული, რომ ქალი უნდა მოერგოს ახალ როლს იმ წუთიდანვე, როგორც კი ახალ ოჯახში შედის. ეს რიტუალური მომენტი ქორწინების მნიშვნელობასა და მეფე-პატარძლისა თუ მათი ახლობლების პასუხისმგებლობასაც უსვამს ხაზს.

თუ გლოვა პატარძლის მამისეული სახლიდან წასვლაზე რიტუალურ სიმღერათა ტექსტების განუყოფელი ნაწილია, სიძისა და მისი ნათესავების შესასრულებელ სასიმღერო ნიმუშებში სევდის მომენტი საერთოდ არ გვხვდება, რაც გამოწვეული უნდა იყოს იმით, რომ შვილთან განშორების დრამა

ვაუიშვილის პატრონს ტრადიციულ ბერძნულ ოჯახში არ ემუქრებოდა, ძე ან მშობლის სახელში რჩებოდა, ანდა მის სიახლოვეს სახლდებოდა.

მოგვიანებით, საქორწილო ცერემონიის სამგლოვიარო ტონი შედარებით შერბილდა, რაც დაკავშირებული იყო ახალ დროებასთან, როცა ქალიშვილი გათხოვებას მხოლოდ მშობლები აღარ წყვეტდნენ და მის აზრსაც ითვალისწინებდნენ. ამასთან, ქალის ტვირთი ოჯახშიც და საზოგადოებაშიც მსუბუქდებოდა, შესაბამისად, ქორწილში სამგლოვიარო მისტერიამ დაკარგა ემოციური კომპონენტი, რამაც გამოიწვია საქორწინო ცერემონიის სამგლოვიარო ელემენტთა გაფერმკრთალება ან მათი ამსახველი სიმღერების გადასვლა დატირების ისეთ რიტუალებში, სადაც საქორწინო ცერემონიის იმიტაცია ანუ მითიური ქორწილის გათამაშება ხდებოდა. ეს კი **ხორციელდებოდა დანიშნული წყვილიდან** ერთ-ერთი მათგანის ან უბრალოდ, დაუქორწინებელი ახალგაზრდის გარდაცვალებისას. ამ დროს შესასრულებელ სიმღერებში მგლოვიარენი გვაუწყებენ, რომ ქარონს მიჰყავს სიძე და ტოვებს პატარძალს, მოსთქვამენ იმის გამო, რომ საქორწილო გვირგვინი და სანთელი ეუღლად რჩება (აბულაშვილი, 2005: 42–45).

სამგლოვიარო პოეზია

რიტუალური სიტყვიერების ერთი თავისებური უბანია სამგლოვიარო პოეზია. იგი დაკავშირებული იყო უძველესი დროიდან მომდინარე სამგლოვიარო წესებთან, რასაც მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა ადამიანის ყოფა-ცხოვრებაში.

სხვადასხვა ხალხის სამგლოვიარო წესები ურთიერთმსგავსია, მიცვალებულის ხმით დატირება ანუ მოთქმა-გოდება – ყველა ხალხის სამგლოვიარო წესების აუცილებელი ელემენტი იყო. განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს მოთქმა-გოდება, როგორც შესრულებული წესებით, ისე შინაარსითა და გაფორმებით. სამწუხაროდ, არ არის ფიქსირებული ხალხური დატირების მთლიანი ტექსტები. არსებული ცნობების მიხედვით დატირება ყოველთვის ყველა სოციალურ ფენაში ასახავდა გარდაცვლილის მოღვაწეობის მახასიათებელ მომენტებს, ამასთან ერთად, იგი გამოხატავდა გარდაცვლილის ახლობელთა მწუხარებას.

შემორჩა ისეთი ბერძნული სამგლოვიარო სიმღერებიც, რომლებიც ზეპირსიტყვიერების ნამდვილ შედეგს წარმოადგენს, როგორც შინაარსის, ისე გამომსახველობითი ხერხების თვალსაზრისით. ყველაზე გასაოცარი ის სიმღერებია, სადაც ქარონი (ანუ სიკვდილის ანგელოზი) ან მიცვალებული პირველ პირში მიმართავს მსმენელს, ეს უდაოდ მიუთითებს იმ ფაქტზე, რომ ჭირისუფალნი, თავად ასრულებენ ქარონის ან გარდაცვლილის როლს, რაც მიზნად ისახავდა შიშის დაძლევის როგორც მიცვალებულის, ისე – სიკვდილის წინაშე, სამგლოვიარო რიტუალი კი, რომელიც სიმღერათა თანხლებით ხორციელდებოდა, სავარაუდოდ, მგლოვიარეებს დარდის სრულად გამოხატვაში ეხმარებოდა, საიქიოს არსებობის რწმენას განუმტკიცებდა და მწუხარებას უმსუბუქებდა.

თუ თვალს გადავაგვლებთ ნებისმიერი ერის ხალხურ რიტუალურ პოეზიას, უთუოდ მივხვდებით, ამ ერის ისტორიას რა უჭირდა და რა უღხინდა. შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მართლაც სარკეა მთელი ერის წარსულისა. ხალხური შემოქმედებიდან ჩანს ერის სიბრძნე, სულიერი სიღამაზე, თუ როგორი უნარი ჰქონდათ გრძნობების გადმოცემისა, რომ არც ერთ ერს არ აკლდა ფანტაზიის უნარი, რითაც ნამდვილად გამოირჩევა ბერძენი ერი.

შეიძლება ითქვას, რომ ვერც ერთი დიდი შემოქმედი ვერ შეძლებდა ისეთი სისავსით დაეცია და იმგვარი ძალით განე-ვითარებინა თავისი ხალხის ისტორია, ხასიათი, ლექსიკა, სიმბოლიკა, როგორც ეს ბერძნებმა ხალხურ რიტუალურ სიმღერებში განახორციელეს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

აბულაშვილი, 2005: მედეა აბულაშვილი, ბერძნული ხალხური სიმღერები. ნარკვევები ახალბერძნულ ლიტერატურაში. პროგრამა „ლოგოსი“. თბილისი, 2005.

ანთოლოგია, 1974: ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ, μέρος δεύτερο, Αθήνα, 1974.

მნიშოსინი, 2004: μνημοσύνη, 2004.

LOVE AND RITUAL GREEK FOLK POETRY

Summary

Greek folk poetry hasn't been studied well yet and translated into Georgian. We discussed love poetry, ritual songs- wedding, mourning, lullaby that play a great role in the history of any nation.

Greeks are distinguished with their free fantasy skills. They were born with folk ritual songs, were brought up, loved and were loved, got married, worked, celebrated holidays and mourned.

Greek folk songs are interesting not only linguistically but from literary and religious point of view. Most of these songs are made on the base of folk legends and myths forgotten in the past.

**საქართველოსა და ჩრდილო კავკასიის ხალხთა
ურთიერთობების პოლიტიკურ-სოციალური ასპექტები**

საქართველოს ჩრდილო კავკასიის ხალხებთან უძველესი ურთიერთობები აკავშირებს. ჩრდილო-კავკასია, თავისი ბუნებრივი და ადამიანური რესურსებით, საუკუნეების განმავლობაში ფარად ედგა სამხრეთელ მეზობელს. საგულისხმოა, რომ საგარეო სარბიელზე საქართველოს ყველაზე დიდი წარმატებები სწორედ იმ საუკუნეებში ჰქონდა, როდესაც დარიალისა და დარუბანდის გადმოსასვლელები საიმედოდ იყო დაცული. საქართველოს გეოგრაფიული სიახლოვე ჩრდილო კავკასიის ქვეყნებთან პოლიტიკურის გარდა, ხელს უწყობდა მათ ეკონომიკურ კავშირებსაც. ეს კავშირები ხორციელდებოდა დარიალის, დარუბანდის, რაჭის, აფხაზეთის გზებით, დვალეთის, თაკვერის, ფხოვის გადმოსასვლელებით.

შიდა ქართლის ენოლთური მასალის შესწავლის საფუძველზე ცნობილი არქეოლოგი ბორის კუფტინი ასკვნიდა, რომ ჯერ კიდევ მტკვარ-არაქსის კულტურას დიდი კავშირი ჰქონდა „დიდი ყუბანის ყორღანების“ კულტურასთან და მათ ერთ დროს საერთო სუბსტრატი უნდა ჰქონოდათ (კუფტინი, 1947: 76-78).

იგივე ვითარებაა გვიანბრინჯაოს ხანაში ფასანაურში, ჩაბარუხსა და დიდველთან მოპოვებულ მასალასა და ყობანსა და ჩმის ტერიტორიაზე ნაპოვნ ნივთებს შორის (გვასალია, 1976: 144).

როგორც ძველი ბერძენი გეოგრაფი და მოგზაური სტრაბონი გადმოგვცემს, აორსებს, რომლებიც ტანაისთან (მდ. დონი) მოსახლეობენ, აქლემებით შემოჰქონდათ ინდური და ბაბილონური საქონელი, რომელთაც ისინი არმენიელთაგან და მიდიელთაგან ღებულობდნენ (ყაუხჩიშვილი, 1957: 142).

ღურძუკებსა და ქართველებს შორის თავიდანვე აქტიური კავშირები დამყარდა. ღურძუკი ქალი შეირთო საქართველოს პირველმა გამაერთიანებელმა ფარნავაზმა, ხოლო, როდესაც

მის ძეს – საურმაგს დიდებულები აუჯანყდნენ, მან დედა წაიყვანა და ბიძებთან შეაფარა თავი (მროველი, 1955: 26).

VI საუკუნეში დურძუკები, ოსები და დიდოელნი გვერდით უდგანან გუარამ კურაპალატსაც (მროველი, 1955: 219-220).

სპარსეთის წინააღმდეგ კურაპალატს ჩრდილო კავკასიელთა დასაქირავებელი თანხა კეისარმა გადაუხადა, რაც ბიზანტიის ინტერესებშიც შედიოდა.

ჩრდილო კავკასია საქართველოსათვის არა მარტო სამხედრო პარტნიორი იყო, არამედ ქართველი მეფეებისათვის გაჭირვების ჟამს საიმედო თავშესაფარსაც წარმოადგენდა. როგორც ითქვა, დურძუკებთან, დედულეთს აფარებდა თავს დიდებულთაგან შევიწროებული ფარნავაზის ძე საურმაგი. ხაზარებთან კპოვებს თავშესაფარს VIII საუკუნის 80-იან წლებში არაბთაგან შევიწროებული ქართლის ერისმთავარი ნერსე და სხვ.

ძალზე დიდი როლი მიუძღვოდათ ქართულ სამეფოსამთავროებს ჩრდილო კავკასიაში ქრისტიანობის გავრცელების მიზნით. ეს ბუნებრივიცაა, რადგან მეზობელ და ჯერ კიდევ წარმართულ (აღმოსავლეთით - მაჰმადიანურ) ჩრდილო კავკასიაში ქრისტიანობის გავრცელება თავისთავად ნიშნავდა ამ ხალხების საქართველოს გავლენის ქვეშ მოქცევას. ოსეთში ქრისტიანობა ეგრის-აფხაზეთის სამეფოს მხარდაჭერით შევიდა (ლორთქიფანიძე, 1973: 443).

ქართული ქრისტიანული კულტურის მთიან დაღესტანში შეღწევის მრავალსაუკუნოვანი პროცესი, რომელიც მუდმივად ძალას იკრეფდა, დაიწყო ჯერ კიდევ VIII საუკუნიდან (პერეთის სამეფოს მეშვეობით VIII-X სს., კახეთის სამეფო - XI ს.) და კიდევ უფრო გაძლიერდა XII საუკუნეში, მას შემდეგ, რაც დავით აღმაშენებელმა აღმოსავლეთ ამიერკავკასია თურქებისაგან გაათავისუფლა. ეს პროცესი XIII ს. 20-იან წლებამდე გაგრძელდა (ნურმაგომედოვი, 2007: 171).

ზემოხსენებულის დასტურია დაღესტნის ტერიტორიაზე X საუკუნეში აგებული „დათუნას“ ეკლესია, ხუნძახში აღმოჩენილი ქვის ჯვარი, რომელზეც ქართული წარწერითაა ამოკვეთილი ქართულ-ავარული სიტყვები (დამბაშიძე, 2010: 113-116) ჩეჩენ-ინგუშეთში - თარგამისა და ალი-ბერდის (პაპასკირი, 1982: 70) ეკლესიები და სხვ.

თავის მხრივ, ჩრდილო კავკასიელ ხალხებსაც ჰქონდათ თავიანთი ინტერესები. განვითარებული და რესურსებით მდი-

დარი საქართველო მათ სულიერი და მატერიალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების საშუალებას აძლევდა. გარდა ამისა, ქართველთა დაქირავებულ ჯარში სამსახურის დროს ისინი იღებდნენ ხელფასს, დავლის ნაწილს, ხოლო თავის გამოჩენის შემთხვევაში მდიდრულ სანუქრებსაც (ტოგოშვილი, 1988: 194).

ზემოხსენებული პოლიტიკურ-ეკონომიკური კავშირების მოშლა საქართველოსა და ჩრდილო კავკასიელ ხალხებს შორის XIV საუკუნიდან დაიწყო და მომდევნო საუკუნეებში პერმანენტულად გრძელდებოდა.

თემურ-ლენგის ლაშქრობებისა და ოქროს ურდოს ნგრევას ჩრდილო კავკასიაში დიდი კატაკლიზმები მოჰყვა. ირანულენოვანი ალანები ბარიდან გაძევებულნი იქნენ, მთებში შერეკეს და მათი ადგილი ადიღური ეთნოსის ყაბარდოელებმა დაიკავეს.

ოსმალეთის მიერ ყირიმის დაპყრობის შემდეგ (1475 წ.), ჩრდილო კავკასიას ახალი საფრთხე მოევლინა ყირიმის სახანოს სახით. სწორედ ყირიმის ხანების შემოსევების წყალობით XV-XVI საუკუნეებში ჩრდილო კავკასიელ ხალხთა დიდი ნაწილი ოსმალეთის გავლენის ქვეშ ექცევა და სუნიტური მაჰმადიანობის აღმსარებელი ხდება. აქედანვე ეყრება საფუძველი საქართველოსათვის ისეთ საშიშ მოვლენას, როგორიც „ლეკიანობაა“.

ამ პროცესს მნიშვნელოვნად შეუწყო რუსეთის მიერ ჩრდილო კავკასიის მთისწინეთისა და ბარის კოლონიზაციამაც. რუსეთის მიერ მონღოლთა უღლის გადაგდების (1480 წ.), ყაზანისა (1552 წ.) და ასტრახანის (1556 წ.) სახანოების დაპყრობის შემდეგ, რუსული ეთნიკური ელემენტები აქტიურად იწყებენ სწრაფვას და დამკვიდრებას ჩრდილო აღმოსავლეთ კავკასიასა და ყუბანისპირეთში. პირველ რუს ახალმოსახლეთა შორის იყვნენ სოციალურ უსამართლობას გამოქცეული გლეხები, დონელი კაზაკები, რელიგიური ნიშნით დევნილი „სტაროვერები“, დამარცხებული მეამბოხეები და სხვ. მოგვიანებით, რუსული ხელისუფლება მისთვის მიუღებელ ელემენტებს კავკასიაში შეგნებულადაც ასახლებდა.

რუსეთის მთავრობა ჩრდილო კავკასიაში გადმოსახლებულ თუ გამოქცეულ კაზაკებს შეიარაღებითა და ტყვია-წამლით ამარაგებდა და ყირიმელი და ნოღაელი თათრების წინააღმდეგ

იყენებდა. პუგანოვის აჯანყების შემდეგ, 1775 წელს ეკატერინე II-ის ბრძანებით კაზაკები იძულებით გადაასახლეს თერგის ოლქში, ხოლო მათ ადგილას დაასახლეს ზაპოროჟიეს სენისა და უკრაინის კაზაკები, რომლებმაც დააარსეს ქალაქი ეკატერინოდარი (კრასნოდარი) (ანთელავა, 2003: 227).

მას შემდეგ, რაც ყირიმისა და სტამბოლ-კაიროს ტყვეთა ბაზრები ამოქმედდა და ადამიანებით ვაჭრობა ყველაზე სარფიან საქმედ იქცა, ამ პროცესმა შეუქცევადი ხასიათი მიიღო. ზემოხსენებული მიზეზების გამო მწირ მთაში შემწყვდელ ჩრდილო კავკასიელ მოსახლეობას სამეფო-სამთავროებად დაშლილი, პოლიტიკურად სუსტი, მაგრამ ეკონომიკური რესურსებით მდიდარი საქართველო საშუალებას აძლევდა „პოლიტიკური და ეკონომიკური საკითხები დროებით მაინც გადაეჭრა“ (ბოცვაძე, 1968: 16-17). სხვანაირად მათ შიმშილი მოელოდათ. თუმცა, უნდა ითქვას, რომ ეს პროცესი, ძირითადად, სოციალური მოვლენა იყო და გამოკვეთილად ანტიქართული ხასიათი არასოდეს მიუღია. ჩრდილო კავკასიელების მარბიელი ღაშქრობები ტყვე-ნადავლის მოპოვების მიზნით ერთნაირად ემუქრებოდა ჩრდილო-დასავლეთით სტავროპოლისა და ყუბანის მხარეს (დუბროვინი, 1886: 68), ხოლო სამხრეთ-აღმოსავლეთით ჩრდილო-ირანის ერთმორწმუნე პროვინციებსა და სომხეთსაც (ტუხაშვილი, 1973: 408).

ძირითადად, სწორედ შიმშილით სიკვდილის შიში აიძულებდა რესურსებით მწირ მთის მოსახლეობას, უმთავრეს ხელობად ძარცვა-თარეში და ტყვეებით ვაჭრობა გაეხადა. სწორედ ამას აღნიშნავდნენ დაღესტნელთა წარმომადგენლები 1731 წ. დეკემბერში რუს გენერალ რუმიანცევთან შეხვედრისას: „ქურდობა და ძარცვა-თარეში ჩვენი ხელობაა ისევე, როგორც თქვენთვის ხვნა-თესვა და ვაჭრობა. ძარცვა-რბევით ცხოვრობდა ჩვენი მამა-პაპა და თუ მათ ხელობას მივატოვებთ, რასაც ჩვენგან რუსები მოითხოვენ, შიმშილით დავიხოცებით“ (პოტო, 1885: 43).

როგორც ევლია ჩელები გადმოგვცემს: „აბაზები ერთმანეთს ებრძვიან, ბავშვებსა და ქალებს იტაცებენ, ტყვეებს ჰყიდიან და ამით ცხოვრობენ. კაცი, რომელიც ქურდი არ არის, ამ ხალხის თვალში ბედშავი და საწყაელია. ამიტომაც ასეთებს არც მეჯლისებში უშვებდნენ და არც ქალიშვილებს მისცემენ (კოლაღ)“ (ჩელები, 1971: 102).

ადიდუ-ჩერქეზები და სხვა კავკასიელები, ქართველებთან ერთად, ასევე მრავლად იყვნენ სირიელ და ეგვიპტელ მამულუქთა რიგებში (სილაგაძე..., 1984: 219).

ეს პროცესი XIX საუკუნეშიც გაგრძელდა. გერმანელი მეცნიერი და მოგზაური აუგუსტ ფონ ჰაგსტჰაუზენი, რომელიც კავკასიაში 1843 წელს იმყოფებოდა, აღნიშნავს, რომ სინოპიდან და რიშადან სტამბოლში ყოველწლიურად გემების 25-35 რეისი ეწეობა, რომელთაც 500-600 გაყიდული ჩერქეზი ქალიშვილები გადაჰყავთ. ეს მათთვის უკეთესიცაა, რადგან ქვეყნის უნაყოფობის გამო ძალზე ღარიბები არიან (ჰაგსტჰაუზენი, 2011: 36).

თუმცა, ზემოთქმული სულაც არ ნიშნავს, რომ საქართველოსა და ჩრდილო-კავკასიელებს შორის პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობები ამის შემდეგ მხოლოდ უარყოფით კონტექსტში ვითარდებოდა, XVII-XVIII საუკუნეებში საქართველოსთან ურთიერთობა ჩრდილო კავკასიელებისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი იყო. მაგ., გამორჩეული საბრძოლო თვისებების გამო, ერეკლე-თეიმურაზის ლაშქრობებში ხშირად მონაწილეობდნენ ყაზარდოელები და ჩერქეზები. ისინი ერეკლეს დროშის ქვეშ იბრძოდნენ კულბითთან, მუხრანთან, კარბთან, გატეხილ ხიდთან, მჭადიჯვართან გამართულ ბრძოლებში (აღიმბარაშვილი, 2008: 213-217).

ეკონომიკური თვალსაზრისით, ოსები მუდმივად იყენებდნენ ონის, ცხინვალის, გორის, ახალგორის ბაზრებს, ყაზარდოელები და ჩეჩენ-ინგუშები - სტეფანწმინდის, ანანურის, დუშეთის ბაზრებს, დაღესტნელებისათვის უფრო მოხერხებული თელავი, ყვარელი და სიღნაღი იყო, ხოლო ყველა ამათთვის ცენტრალური სავაჭრო ცენტრი საქართველოს დედაქალაქი იყო, რამდენადაც, თბილისი, მთელი თავისი ისტორიის განმავლობაში, ყოველთვის ითვლებოდა კავკასიის ცენტრად (გამრეკელი, 1968: 30).

XVIII საუკუნეში ვახტანგ VI და ერეკლე II ცდილობდნენ აღაგირის ხეობაში არსებული ვერცხლისა და ტყვიის საბადოები აემუშავებინათ და იქ ადგილობრივი ოსები დაესაქმებინათ, მაგრამ პოლიტიკური არასტაბილურობის გამო ეს საქმე წინ ვერ წავიდა. სამაგიეროდ, ჩრდილო კავკასიელი ოსები ადრეული პერიოდიდანვე ქართველებთან უბაჟო ვაჭრობით სარგებლობდნენ, რაც მათთვის დიდი შეღავათი იყო. ისინი ჯამაგირით მსახურობდნენ ქართულ ჯარშიც და

სხვ. ქართველი მეფეები და ბატონიშვილები: კონსტანტინე მაჰმად-ყული-ხანი, ერეკლე II, გიორგი XII, ალექსანდრე ბაქარის ძე, ალექსანდრე ბატონიშვილი და სხვ. მათ ერთგული სამსახურისათვის წყალობასაც ხშირად ანიჭებდნენ და აზნაურის ხარისხშიც აჰყავდათ (თაყაიშვილი, 1991).

ჩრდილო კავკასიელებთან ურთიერთობის მანველებელია საქართველოს სამეფო კარის ხშირი პოლიტიკური ქორწინებები. მაგ., ვახტანგ VI-ს ცოლად ყაზარდოელი ქალი ჰყავდა. ერეკლეს ვაჟები – გიორგი და ვახტანგ ბატონიშვილები დანიშნულნი ყოფილან ნურსალ-ბეგის ქალიშვილებზე, თუმცა ეს ქორწინებები არ შემდგარა (სსა, საქმე 2844). განსაკუთრებით ადიღური წარმომავლობის წარჩინებულნი ასულნი მრავალჯერ გამხდარან ქართველ მეფე-მთავართა მეუღლენი (ჯავახიშვილი, 2005: 42). ყაზარდოელ ქალზე ყოფილა დანიშნული ალექსანდრე ბატონიშვილიც. უფრო ადრე პოლიტიკური მოსაზრებებით იყვნენ საქართველოს სამეფო კარზე გამოთხოვილნი ალდე, ბორენა (ბაგრატ IV-ის მეუღლე), გურანდუხტ (დავით აღმაშენებლის მეუღლე), ბურდუხან (გიორგი III-ის მეუღლე) დედოფლები. ხდებოდა პირიქითაც, როდესაც უმაღლესი ფენის წარმომადგენელი ქართველი ასულები ამა თუ იმ ქვეყნების დედოფლები ხდებოდნენ.

1801 წლის 12 სექტემბერს რუსეთის იმპერიამ მუხანათურად დაარღვია გეორგიევსკის „მფარველობითი“ ხელშეკრულება, აღმოსავლეთ საქართველოში ბაგრატიონთა ათასწლოვანი ტახტი გააუქმა და ქვეყნის ოკუპაცია მოახდინა.

მოახლოებული საფრთხე რეალურად შეაფასეს კავკასიაში მოსახლე მრავალრიცხოვანმა ერებმა და იმპერიის წინააღმდეგ ბრძოლაში ღიდერის ფუნქცია ქართველ ბაგრატიონებს მიანდეს. რუსებმა შორსმიმავალი სტრატეგიული მიზნიდან გამომდინარე, ღარსი-სტეფანწმინდის გავლით სამხედრო გზის მშენებლობა წამოიწყეს და მოსახლეობას მძიმე შრომითი ბეგარა დააკისრეს, რასაც 1804 წლის მთიულეთის ცნობილი აჯანყება მოჰყვა.

ამ აჯანყების დროს ოსები კვლავ ქართველების გვერდით იდგნენ.

ოსები აქტიურად ედგნენ მხარში რუსების წინააღმდეგ მებრძოლ ლევან იულონის ძე ბატონიშვილსაც, რომელიც ღიახვის ხეობას აფარებდა თავს და რუსების მრავალგზის

მოწოდების მიუხედავად, ოსებმა არ გასცეს და კავკასიაში წმინდათაწმინდა სტუმარ-მასპინძლობის წესი არ დაარღვიეს.

ოსები, დაღესტნელები და ჩეჩნები ასევე ერთგულებდნენ რუსების წინააღმდეგ მებრძოლ ალექსანდრე ბატონიშვილსაც და ეს მხარდაჭერა მას იმპერიის წინააღმდეგ მთელი მისი ბრძოლის მანძილზე თან სდევდა.

1804 წლის მაისში ადიღელ ფეოდალთა ნდობით აღჭურვილი ოთხი წარჩინებული ჩერქეზი თავადიშვილი საქართველოში ჩამოსულა და იულონ და ფარნაოზ ბატონიშვილებისათვის პირობა მიუციათ, ჩრდილო კავკასიიდან საქართველოში გადმოსასვლელ გზებს ჩაკეტავდნენ და რუსულ ჯარს არ გამოატარებდნენ (ჯავახიშვილი, 2005: 155-156).

1812 წლით დათარიღებული ალექსანდრე ბატონიშვილის ერთი წერილიდან ირკვევა, რომ რუსული ხელისუფლების წინააღმდეგ მებრძოლ ბატონიშვილს „მთლად დაღისტანი, ჩაჩანი, ჩერქეზი, ქისტი, ღლიღვი, ჭანთო“ უჭერდა მხარს (სსა, საქმე 9392).

1924 წლის აჯანყების დროს საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ მებრძოლ ქაქუცა ჩოლოყაშვილს აქტიური კავშირები ჰქონდა ჩეჩნებთან (სულხანიშვილი, 1989: 152; სულხანიშვილი, 1990: 144-145; სულხანიშვილი, 1990: 139-141) და სხვ.

აღსანიშნავია, რომ საქართველო-დაღესტნისა და ჩრდილო კავკასიელ სხვა ხალხთა შორის ურთიერთობებს საბჭოთა და რუსი ისტორიკოსების დიდი ნაწილი მხოლოდ უარყოფით კონტექსტში განიხილავდა და შეგნებულად გვერდს უვლიდა იმ პოზიტიურ მომენტებს, რაც ამ ხალხების ისტორიაში მრავლად იყო (აღიშვარაშვილი, 2014: 36-80).

სამწუხაროდ, მუდმივად მოუგვარებელი საგარეო პრობლემა ქართლ-კახეთში შინაგან დაპირისპირებებს წარმოშობდა და მისი გადაწყვეტის საშუალებას არ იძლეოდა, რაც ძლიერ გარეშე ძალას ქვეყნის საშინაო საქმეებში ჩარევისათვის ნოყიერ ნიადაგს უქმნიდა.

ჩრდილო-კავკასიელთა საუკუნოვანმა და მუდმივმა მარბიელმა ღაშქრობებმა ტყვე-ნადავლის გატაცების მიზნით მნიშვნელოვნად შეცვალეს აღმოსავლეთ საქართველოს სოციალური და დემოგრაფიული გარემო. დაცლილ ტერიტორიებზე მასიური ხასიათი მიეცა არაქართული მოსახლეობის ჩამოსახლების (ოსების, სომხების) შემთხვევებს. იგი ქართველ მეფეთა ინიციატივითაც ხდებოდა, რადგან გადასა-

ხადების გადამხდელუნარიანი მოსახლეობის გამრავლება ქვეყნის ფიზიკური არსებობისათვის აუცილებელი პირობა იყო. მოგვიანებით ამ ფაქტმა უცხო ძალის მხარდაჭერით ქვეყანაში ეთნოკონფლიქტების გაღვივებას მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი.

მიუხედავად XVII-XVIII საუკუნეებში ქართლ-კახეთის მეფეების (ალექსანდრე II კახთა მეფე, თეიმურაზ I, ვახტანგ VI, თეიმურაზ II, ერეკლე II, გიორგი XII) არაერთი თხოვნისა, ჩრდილო კავკასიელი მთიელების თავდასხმების მოგერიების თვალსაზრისით დახმარების მიღებაზე, სერიოზული პრაქტიკული დახმარება 1801 წლამდე მათ რუსეთისაგან არასოდეს მიუღიათ, რადგან იმპერიის ინტერესებში ძლიერი ქართლ-კახეთი არ შედიოდა. „ლეკიანობის“ პრობლემის მოგვარება რუსეთმა ქართლ-კახეთში რეალურად დაიწყო მხოლოდ მისი დაპყრობის შემდეგ, როდესაც აღმ. საქართველო იმპერიის ნაწილად იქცა და მნიშვნელოვანი პლაცდარმი შეიქმნა ირან-ოსმალეთის წინააღმდეგ.

რუსეთი ჩრდილო კავკასიის დაპყრობისას მოხერხებულად სარგებლობდა იმ ქართველი მოსახლეობის განწყობილებით, რომელთაც გამუდმებული „ლეკიანობის“ პირობებში არაერთი ახლობელი ჰყავდათ დაკარგული, აქტიურად მოუწოდებდა მათ შამილის წინააღმდეგ ომში მონაწილეობის მისაღებად და მიზანსაც აღწევდა.

როგორც კი რუსეთმა სამხრეთ კავკასიის პოლიტიკური დაპყრობა დაასრულა, ჩრდილოკავკასიაშიც დაიწყო მკვეთრი კოლონიური პოლიტიკის განხორციელება, რასაც მოჰყვა ადგილობრივი ხალხებიდან მილიონამდე მოსახლის (აფხაზების, ჩეჩნების, უბიხების, ადიღეელების, ყაბარდოელების, დაღესტნელების) იძულების წესით აყრა და ოსმალეთში გადასახლება. მათი უმრავლესობა გზაში დაიღუპა შიმშილისა და წყურვილისაგან (კანუკოვი, 1876: 94, 98, 103) ხოლო ვინც გადარჩა, ეროვნულობა დაკარგა და გათურქდა. ეს პროცესი ისტორიაში მუჰაჯირობის სახელითაა ცნობილი (ხორავა, 2004: 12,16).

სხვათა შორის, იგივე გააკეთა რუსეთმა თურქეთთან 1828-1829 წლების ომისა და საქართველოს ისტორიული მიწა-წყლის - სამცხე-ჯავახეთის შემოერთების შემდეგ, როდესაც პასკევიჩმა ადგილობრივი 32 ათასი მაჰმადიანი ქართველი

აიძულა მშობლიური ადგილებიდან ოსმალეთში გადასახლება უღლიყო.

„ლეკიანობამ“ მთლიანობაში უმძიმესი შედეგები მოიტანა ქართლ-კახეთისათვის, კრიზისმა საყოველთაო ხასიათი მიიღო და ერი ფიზიკური გადაშენების რეალური საფრთხის წინაშე დააყენა. ქართლ-კახეთის მეფეებმა „ლეკიანობის“ პრობლემის მოგვარება დამოუკიდებლად ვერ მოახერხეს, ამიტომ ძლიერი გარე მხარდამჭერი ძალის ჩართვა პრობლემის მოგვარების მიზნით ცხოვრებამ გარდაუვალი გახადა.

იმიერკავკასიელთა გამუდმებულმა მარბიელმა თავდასხმებმა ქართლ-კახეთის ხელისუფალთ (ერეკლე II, გიორგი XII) საგარეო ორიენტაციის თვალსაზრისით არჩევანი აღარ დაუტოვეს. ოსმალეთისა და ირანის პროტექტორატის ქვეშ დაბრუნება ერს გადაგვარებას უქადდა, ამიტომ შექმნილ ვითარებაში სავსებით გასაგები და ბუნებრივი იყო მათი ორიენტაცია რუსეთზე, მაგრამ იმპერია დამოუკიდებელი ერთმორწმუნე ქვეყნის მფარველობას აღარ დასჯერდა და ქვეყნის ოკუპაცია განსაკუთრებული წინააღმდეგობის გარეშე განახორციელა, ხოლო „ლეკიანობის“ პრობლემა საიმპერატორო კარმა მნიშვნელოვანწილად ისევ ქართველების ხელით გადაწყვიტა;

მართლაც, მუდმივი მარბიელი ლაშქრობები წამგებიანი იყო ჩრდილო კავკასიელთათვისაც, რადგან იგი დამოკიდებული იყო ტყვე-ნადავლიდან მიღებულ შემოსავალზე და ეკონომიკური განვითარების ობიექტურ შესაძლებლობებს გამორიცხავდა. გარდა ამისა, ეს ლაშქრობები საქართველოს მხრიდან საპასუხო ლაშქრობებსაც იწვევდა და პოლიტიკურად ორივე მხარეს (ჩრდილო კავკასიის ქვეყნებსა და საქართველოს) მნიშვნელოვნად ასუსტებდა. ყველაზე მეტად მეზობლების ქიშპით მესამე დიდმა ჩრდილოელმა მეზობელმა ისარგებლა. რუსეთმა ჯერ საქართველო დაიპყრო, შემდეგ ქართველების მონაწილეობით - ჩრდილო-კავკასია.

XIX და XX საუკუნის 90 წლის განმავლობაში საქართველო რუსეთის იმპერიის შემადგენელი ნაწილი იყო, ამიტომ ეს მოვლენა განიხილებოდა და ფასდებოდა იმგვარად, როგორც ეს იმპერიის ინტერესებს ესაჭიროებოდა. როგორც ჭარბელაქნისა და მთიანი დაღესტნის ისტორიის ცნობილი მკვლევარი ი. პეტრუშევსკი მიუთითებდა: „მთელი მთიანი დაღესტნის მოსახლეობის (განურჩევლად - ავარების, წახურების და სხვ.)

„მონათვლა“ ღეკებად, ხოლო „ღეკის“ გაიგივება დაუნდობელ მკვლელებსა და მძარცველებთან, თვითმპყრობელი იმპერიის ერთადერთ მიზანს ემსახურებოდა: გაემართლებინა რუსეთის მიერ კავკასიის ანექსია და რუსეთის კულტურულ მისიას – დაეცვა ქრისტიანი საქართველო და სომხეთი „მუსლიმანი ბარბაროსებისაგან“. ამ ფონზე ძალზე მოსახერხებლად გამოიყურებოდა მთელი დაღესტნელი მოსახლეობის წარმოჩენა ავაზაკებად, რომელთაგან საქართველოს დაკვა მხოლოდ რუსეთის ძლიერ ხელს შეეძლო (პეტრუშევსკი, 1934).

ამრიგად, საარქივო, დოკუმენტურ და ნარატიულ წყაროებზე დაყრდნობით შევეცადეთ გაგვეანალიზებინა საქართველოსა და ჩრდილო კავკასიის ხალხთა მრავალსაუკუნოვანი ურთიერთობები. გაირკვა ჩვენი ქვეყნის მნიშვნელობა ჩრდილო კავკასიელთათვის პოლიტიკური და ეკონომიკური თვალსაზრისით და პირიქით, აგრეთვე, ახსნილია ის მიზეზები, რამაც საქართველოსათვის ისეთი ტრაგიკული მოვლენა წარმოშვა, როგორიც „ღეკიანობა“ იყო. ამავე თვალსაზრისითაა შესწავლილი და გადმოცემულია ოსმალეთისა და რუსეთის იმპერიების როლი და ინტერესი ამ თვალსაზრისით.

გაირკვა, რომ „ღეკიანობა“ მხოლოდ საქართველოს წინააღმდეგ მიმართული პოლიტიკური პროცესი კი არ იყო, როგორც ამის დასაბუთებას ზოგიერთი რუსი და საბჭოთა პერიოდის ისტორიკოსი ცდილობდა, არამედ მისი ფესვები სოციალური შინაარსის იყო და თანაბრად ემუქრებოდა ჩრდილო-დასავლეთით სტავროპოლისა და ყუბანის რუსულ პროვინციებს, ხოლო სამხრეთ-აღმოსავლეთით ჩრდილო-ირანის ერთ-მორწმუნე სახანოებსა და სომხეთსაც. ყოველი ეს დამოწმებულია არაერთი მაგალითით, იგივე ღეკები თუ როგორ ერთგულებდნენ და მხარში ედგნენ რუსული კოლონიური პოლიტიკის წინააღმდეგ მებრძოლ ქართველ ბატონიშვილებს. წარმოვადგინეთ ის მძიმე მდგომარეობა, რაც საქართველოსა და ჩრდილო კავკასიის ხალხებისათვის ამ პროცესმა მოიტანა მთლიანობაში და ვინ ისარგებლა მისი შედეგებით.

დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა:

აღიშვარაშვილი, 2014: აღიშვარაშვილი იოსებ (სოსო), საქართველო-კავკასიის ქვეყნების ურთიერთობის ისტორიიდან (უძვ. პერიოდიდან - XIX ს. 60-იან წლებამდე), თბ., 2014.

აღიმბარაშვილი, 2014: აღიმბარაშვილი იოსებ (სოსო). ღუგუისა და ადმოსავლეთ საქართველოში, თბ., 2014.

აღიმბარაშვილი, 2008: აღიმბარაშვილი სოსო. ადმოსავლეთ საქართველოს თავდაცვითი სისტემა XVIII საუკუნის II ნახევარში, თბ., 2008.

ანთელავა, 2003: ანთელავა თენგიზ (ესტატე) ზოგი რამ კაზაკებისა და მათი ჩრდილოეთ კავკასიაში დასახლების შესახებ, ჟურნ. „საისტორიო ძიებანი“, VI, წელიწადუფი, თბ. 2003.

პაგსტჰაუზენი, 2011: აუგუსტ პაგსტჰაუზენი საქართველოს შესახებ, გერმანულიდან თარგმნა, შესავალი, კომენტარები და საძიებლები დაურთო გია გელაშვილმა, თბ., 2011.

ბოცვაძე, 1968: ბოცვაძე თეიმურაზ. ჩრდილო კავკასიის ხალხები საქართველოს საგარეო პოლიტიკაში (XV-XVIII სს.), თბ., 1968.

გვასალია, 1976: გვასალია ჯონდო. არაგვის კარი (დარიალანი), ძიებანი საქართველოსა და კავკასიის ისტორიიდან, თბ., 1976.

ჩელები, 1971: ევლია ჩელების „მოგზაურობის წიგნი“, თურქულიდან თარგმნა, კომენტარები და გამოკვლევა დაურთო გიორგი ფუთურიძემ, ნაკვ. I, ქართული თარგმანი, თბ., 1971.

თაყაიშვილი, 1991: თაყაიშვილი ექვთიმე. ოსებისადმი ბოძებული ექვსი სიგელი, დაბრუნება, ემიგრანტული ნაშრომები, გ. შარაძის საერთო რედ. ტ. I, თბ. 1991.

მროველი, 1955: ღეონტი მროველი, ცხოვრება ქართველთა მეფეთა, ქართლის ცხოვრება, ტ. I, სიმონ ყაუხჩიშვილის რედ., თბ., 1955.

ღორთქიფანიძე, 1987: ღორთქიფანიძე მარიამ. ახალი ფეოდალური სამთავროების წარმოქმნა (ეგრის-აფხაზეთი). საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. II, თბ., 1973.

საქართველოს ეროვნული საისტორიო არქივი, ფ. 1448, საქმე 9392; ფონდი 1449, საქმე 2844.

გამბა, 1987: ჟაკ ფრანსუა გამბა, მოგზაურობა ამიერკავკასიაში, ფრანგულიდან თარგმნა, კომენტარები და ურთო მზია მგალობლიშვილმა, ტ. I, თბ., 1987.

სილაგაძე, 1984: სილაგაძე ბენიამინ, ქართველი მამლუქები ეგვიპტის დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში, თბ., 1984.

სულხანიშვილი, 1973: სულხანიშვილი ალექსანდრე, მოგონებები მეფიცულთა რაზმზე, ჟურნ. „ცისკარი“, 1989 წ. № 11, გვ. 152; 1990 წ. № 2, გვ. 144-145; № 3, გვ. 139-141; № 5, გვ. 131-141.

ტუხაშვილი, 2004: ტუხაშვილი ღოვარდ, საქართველოს პოლიტიკური მდგომარეობა XVIII ს-ის პირველ მეოთხედში, წიგნში: საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. IV, თბ., 1973.

ყაუხიშვილი, 1957: ყაუხიშვილი თინა, სტრაბონის გეოგრაფია, ცნობები საქართველოს შესახებ, თბ., 1957.

ხორავა, 1967: ხორავა ბექან, აფხაზთა მუჰაჯირობა 1867 წ. თბ., 2004.

ჯავახიშვილი, 2005: ჯავახიშვილი ნიკო, ნარკვევები ქართველი და ადიღელი ხალხების ურთიერთობის ისტორიიდან. თბ., 2005.

ჯუანშერი, ცხოვრება ვახტანგ გორგასლისა, ქართლის ცხოვრება, ტ. I. ს. ყაუხიშვილის გამოც., თბ., 1955.

ღამბაშიძე, 2010: Гамбашидзе Г. Грузинские надписи XII-XIII вв. на каменном кресте из с. Хунзах (Дагестан), კრებულში, „კავკასიის არქეოლოგია, ეთნოლოგია, ფოლკლორისტიკა“ თბ., 2010.

გამრეკელი, 1968: Гамрекели В. Торговые связи восточной Грузии с Северным Кавказом в XVIII в. Тб., 1968.

დუბროვინი, 1876: Дубровин Н. История войны и владычества Русских на Кавказе, т. I. СПб., 1886.

კანუკოვი, 1876: Кануков Инал. Горцы-переселенцы. Сборник сведений о кавказских горцах, вып. IX. Тифл., 1876.

კუფტინი, 1947: Куфтин Б. К проблеме энеолита Внутренней Картлии Юго Осетии, საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე, ტ. XIV-B, Тბ., 1947.

ნურმაგამედოვი, 2007: Нурмагомедов А. Проникновение христианства из Грузии в Нагорный Дагестан в VII-XI вв. (По археологическим данным), კავკასიის არქეოლოგია, ეთნოლოგია, ფოლკლორისტიკა თბ., 2007.

პაპასკირი, 1982: Папаскири З. У истоков грузино-русских политических взаимоотношений, Тб., 1982.

პოტო, 1885: Потто В. Кавказская война въ отдельныхъ очеркахъ, эпизодахъ, легендахъ и биографияхъ. т. I. от древнейшихъ временъ до Ермолова. вып. I. СПб., 1885.

ტოგოშვილი, 1988: Тогошвили Г. Д. К Вопросу о характере грузино-северокавказских взаимоотношении в XI-XIII вв., в книге: „Вопросы истории народов Кавказа“, Тб., 1988.

POLITICAL AND SOCIAL ASPECTS OF RELATIONS BETWEEN GEORGIA AND THE NORTH CAUCASUS PEOPLES

Summary

Based on the archival and narrative sources the article analyzes the relations between Georgia and the North Caucasus peoples. It also reflects our country's political and economic point of view for the North Caucasian. There were explained the reasons which produced such a tragic event, such as „Lekianoba“. In this respect the article analyzes the role and interest of Ottoman and Russian Empires.

The article shows that,, Lekianoba "was not only the political process against Georgia, but it had a social content and equally threatened the Russian province of Stavropol and Kuban, North-Iran and Armenia.

There were several examples, how the Avars supported Georgian Princes in the fight against Russian colonial policy.

The article describes the difficult situation, which this process has brought to Georgia and the North Caucasus and who benefited from its results.

სომხეთის განმათავისუფლებელი მოძრაობა და ერეკლე II XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში

მე-18 საუკუნის მეორე ნახევრიდან იწყება კავკასიისა და მახლობელი აღმოსავლეთის ხალხთა სახალხო-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ახალი აღმავლობა, რომელიც უშუალოდ დაკავშრებული იყო ქართლ-კახეთის სამეფოს საერთაშორისო ასპარეზზე გამოსვლასთან. მკვლევარ ღ. ტუხაშვილის შენიშვნით: „ეს განპირობებული იყო ეპოქის ძირითადი შინაარსით – შორეული ევროპის დახმარების „მისტიკურობა“ რუსეთის იმპერიის მიერ არაერთგზის იმედგაცრუება, ბუნებრივად სვამდა კავკასიის ადგილობრივ ძალთა კონსოლიდაციის საკითხს“ (ტუხაშვილი, 1971: 91).

ბუნებრივია, რომ სწორედ ამ პერიოდში წარმოიშვა კავკასიისა და მახლობელი აღმოსავლეთის ხალხების ქართული ორიენტაცია. ასეთი განწყობა ჯერ კიდევ თეიმურაზ I-ისა და ვახტანგ VI-ის დროსაც შეინიშნებოდა, მაგრამ შექმნილ ისტორიულ-პოლიტიკურ სიტუაციაში მსგავსი გეგმის განხორციელება არ მოხერხდა.

მთელი XVIII საუკუნის განმავლობაში საქართველოზე ორიენტაციას ვხედავთ ანატოლიელ ბერძნებში, უდინებში, აზერბაიჯანელებში, ყაზარდოელებში, ასირიელებში, იეზიდებში, ქურთებში. მაგრამ ჩვენ ამჯერად ყურადღებას ვამახვილებთ სომხებზე, ვინაიდან ყველაზე გაცხადებული და ორიგინალური ხაზით იგი გახდა სომხურ მოსახლეობაში. თავიდანვე ცხადად ჩანდა, რომ ასირიელების, იეზიდების, ყაზარდოელების ინტერესები შეზღუდული იყო, მათ სახელმწიფოებრივი რანგის ურთიერთობაც კი არ ჰქონდათ. „აღბანეთის“ ადღგენის საკითხი (ყარაბაღელი სომხებისა და უდინების მთავარი მისწრაფება) არ გამომდინარეობდა ადგილობრივი ინიციატივიდან და ამ იდეას არც აზერბაიჯანელები ეკიდებოდნენ დიდი სიმპათიით და არც ერეკლე II. ამდენად, ყველაზე სრულყოფილი სახით ადგილი ჰქონდა ქართულ-სომხური ერთიანი სახელმწიფოს შექმნის იდეას, რაზედაც არსებობდა მისი განხორციელების პროექტები და პრაქტიკული ცდები. ერეკლე II დიდი მზრუნველობით და გულისყურით ეკიდებოდა სომეხთა ინიციატივებს, იწვევდა მათ საქართვე-

ლოში, კპირდებოდა მიწებს, პრივილეგიებს, სომხური სავაჭრო ფენების ქართლ-კახეთში მოსაზიდად სცემდა მანიფესტებს. მართალია, შემონახული მანიფესტები შემდეგდროინდელ პერიოდებს განეკუთვნებიან (1770, 1790 წწ.), მაგრამ სწორედ 60-იანი წლების ეროვნული პოლიტიკის მთავარ სულისკვეთებას ასახავენ. მოგვყავს ერთ-ერთი ასეთი მანიფესტი, რომელიც დაცულია საქართველოს ცენტრალურ საისტორიო არქივში, რომელსაც მისი ავტორი ერეკლე II უწოდებს აღთქმას:

„...მაგალითი სახელმწიფოსა წიგნისა, მადლთა დამცველუბისა უავღუსტესის უფლისა, მეორე ირაკლი მადლითა ღმთისათა სახელმწიფოსა ქართველთა კახთა და სხვათა, საზოგადო გვართა სომეხთა.

მოწყალებითა ღმთისათა, ჩვენ იესიან დავითიან სოლომონიან პანგრატოვან ცხებულსა თეიმურაზს მეფის ძემან ირაკლი მეორე მეფემან, ქართველთა კახთა და სხვათა და სხვათაგან.

შეუცვლელი აღთქმანი ესე ჩვენნი, წარმოვაგდინეთ ყოველთა გვართა მიმართ, სომეხთასა, რომელნიცა დამკვიდრებულ ხართ შორსა ქვეყანასა შინა რომელ არა ვარ დამვიწყებული სამკვიდრებელსა თქვენისა, აქამდის (არამედ მარადის?) გვაქვს განპყრობილი წიაღი ... ოდესაცა შევიკრიბებით, სამკვიდრებელსა ქვეყნებსა შინა თქვენსა ქვეშე მფარველობისა ჩვენსა მიიღეთ თავისუფლებრივ ცხოვრებასა, ყოველთა მონაგებთა თქვენთა ზედა, მქონებელნი ჩვენგან სიყვარულისა ... მოგმადლად ჩვენგან ეგევითართა კაცთა ვაღთა თავისუფლებრი, რამეთუ უწინარეს, უფრორს ათას შვიდას, სამოცდა ათასა რიცხვსა მაცხოვრისა ჩვენისა ქორონიკონსა, სადაცა ეგევითარნი ნაწერნი რომლისამე სახელობითა განცხადნეს პირსა ქვეყნისასა, ანუ სპარეთსა, ანუ ადრიბეჟანსა, ანუ თუ ქალაქსა, ანუ სოფელსა, ყოველივე არა ღირსად და შემწყნარებლად ვკჳმენით ...“ (სცსსა, 227).

როგორც ჩანს, მე-18 საუკუნის 50-70-იანი წლების ქართლ-კახეთის სამეფოს ურთიერთობა ახლო აღმოსავლეთის და ამიერკავკასიის ხალხებთან, როგორც ლ. ტუხაშვილი შენიშნავს ორმაგი ბუნებისაა: „ერთი მხრივ, ქართული სამეფოს სიძლიერე ამ ხალხებისთვის ხდება მიმზიდველი, ამას ხელს უწყობს ერეკლე მეორის დიდი პოპულარობაც, მეორე მხრივ, კრიზისულ მდგომარეობაში ჩავარდნილი ქართლ-კახეთის სამეფო თვითონაც დაინტერესებულია გამოძენოს ადგილობრივი მოკავშირე „აღდგენა-გამოხსნისათვის“ წარმოებულ ბრძოლაში.

ასეთ პირობებში ერეკლე მეორე მთელი არსებით ჩაეჭიდა ინდოეთის სომხური ბურჟუაზიის პოლიტიკურ პროგრამებს“ (ტუხაშვილი 1971: 100).

ჩვენი აზრით, ერეკლე II-ს ქვეყნის „აღდგენა-გამოხსნისათვის“ წარმოებულ ბრძოლაში სომხური ბურჟუაზიის ფინანსური მხარდაჭერა უფრო სჭირდებოდა, რის დეფიციტსაც განიცდიდა ქართლ-კახეთი აღნიშნულ პერიოდში.

XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში გაჩნდა ქართულ-სომხური ერთიანი სახელმწიფოს შექმნის იდეა. ეს საკითხი აღნიშნულ ეპოქამდე საერთოდ არ დასმულა. ქართველებთან გაერთიანების იდეა, ეს ძველი ღოზუნგი იყო, მაგრამ არასოდეს არცერთ ეპოქაში მათი ურთიერთობა პოლიტიკური ფედერაციის პრინციპზე აგებული არ ყოფილა. ეს იდეა ინდოეთის სომხური ბურჟუაზიის წრიდან წამოვიდა. ამ ურთიერთობის ყველაზე სრულყოფილი იდეოლოგია მოგვცა პამანდელი ვაჭრის შვილმა იოსებ ემინმა და მადრასელმა მილიონერებმა შაამირ და იაკობ შაამირიანებმა.

იოსებ ემინი (1726-1809 წ.წ.) სომხეთის განმათავისუფლებელი მოძრაობის ყველაზე თვალსაჩინო ფიგურაა. მან პირველმა შეიძინო ინდოეთის სომხური ბურჟუაზიის სასიცოცხლო მოთხოვნილება.

ეს მოთხოვნილება კი გაჩნდა მას შემდეგ, რაც მე-18 საუკუნის მეორე ნახევრიდან სომეხი კომერსანტები ინდოეთში თანდათანობით გამოუვალ ჩიხში მოექცნენ. ამას დაემატა ისიც, რომ 1763 წელს ანტიინგლისურ აჯანყებაში მონაწილეობის გამო, ოსტ-ინდოეთის კომპანიამ სომხებს წაართვა 1688 წლის ქარტით მინიჭებული პრივილეგიები. ასეთ პირობებში დაიწყო მძლავრი ნაციონალური მოძრაობა. ბუნებრივია, რომ მხოლოდ ეროვნულ სახელმწიფოს შექმნა სომეხ ვაჭარ-მრეწველთა ქონების გარანტირება.

ჭაბუკმა ემინმა დაამთავრა ინგლისური სკოლა. შემდეგ გაემგზავრა ლონდონში და 13 თვეს სწავლობდა ვულვიჩის სამეფო სამხედრო აკადემიაში, შემოიარა მთელი ევროპა, მიიღო სამხედრო გამოცდილება შვიდწლიან ომში. იქვე დაამუშავა სომხეთის განთავისუფლების პროექტები, რომლებიც თავიდანვე ქართველებთან მჭიდრო პოლიტიკური კავშირის პრინციპზე იყო აგებული.

იოსებ ემინის ძირითადი იდეა იყო ქართულ-სომხური სახელმწიფოს შექმნა ბაგრატიონთა დინასტიით სათავეში და ამ

გაერთიანებულ მონარქიაზე რომელიმე ევროპული სახელმწიფოს პროტექტორატის დამყარება. თავდაპირველად ემინს ასეთ პროტექტორად ინგლისი მიაჩნდა, რომლის ადგილი მოგვიანებით დაიკავა რუსეთმა. მართალია, ემინი თავისი პროექტით წარსდგა დიდი ბრიტანეთის პრემიერის უილიამ პიტის წინაშე, მაგრამ აქ ემინმა სრული ფიასკო განიცადა. ამის შემდეგ მან მხერა პეტერბურგს მიაპყრო. რუსეთის იმპერია იმ პერიოდში ევროპული საქმეებით იყო გადატვირთული და კავკასიისათვის არ ეცადა. 1763 წლის აპრილში იოსებ ემინი დიდი სახელმწიფოების მფარველობისგან იმედგაცრუებული თავისი პატარა სამხედრო რაზმით დარიალის გზით თბილისში ჩამოვიდა და ერეკლეს წარუდგა.

იოსებ ემინი ქართველი მეფისგან მოითხოვდა აზერბაიჯანული სახანოების (განჯა, ყარაბაღი, ნახჭევანი, ერევანი) გრიგორიანული მოსახლეობის განთავისუფლებას. მისი აზრით, აქ შეიქმნებოდა სახელმწიფო, რომელსაც მოგვიანებით შეუერთდებოდნენ თურქეთისა და ირანის სომხური პროვინციები. შემდეგში გათვალისწინებული იყო სომეხ-ქართველთა საპატიო კავშირი – ფედერაცია, რომელსაც პირადი უნიის წესით სათავეში უნდა ჩადგომოდა ერეკლე (იოანისიანი, 1945).

საქართველოში მის ენერგიულ მუშაობას და მოწოდებას გამოეხმაურა დასავლეთ სომხეთში ქალაქ შუშის მახლობლად მდებარე წმინდა კარაპეტის მონასტრის წინამძღვარი ოვხანი – 60-იანი წლების სომხეთის განმათავისუფლებელი მოძრაობის მეორე მოღვაწე. ოვხანმა კავშირი დაამყარა იეზიდ ქურთებთან და ნესტორიან აისორებთან, ამავე დროს, მიიმხრო დასავლეთ სომხეთის თითქმის მთელი მოსახლეობა (თითქოს მზად ჰყავდა 40 ათასამდე შეიარაღებული კაცი). იოსებ ემინის ცნობით, ერეკლემ მხარი დაუჭირა აჯანყებას. გადაწყვეტილი ყოფილა 10 000 ქვეითი და 5000 ცხენოსანი ქართველი მეომრის შეჭრა დასავლეთ სომხეთში (იოანისიანი, 1945: 124).

მაგრამ ერეკლე მეორე არ წავიდა ასეთ რისკზე. ამავე დროს აჯანყების წინააღმდეგ გაილაშქრეს თბილისელმა სომეხმა ვაჭრებმა და ემიაინმა. კათალიკოსმა სიმეონ ერევნელმა სასტიკად უარყო ემინის წინადადება, ოვხანი შერისხა და განკვეთა ეკლესიიდან. ამის შემდეგ ემინმა სცადა მოეწყო პროვოკაცია თურქეთთან, რათა ეს უკანასკნელი დაჯახებოდა ქართლ-კახეთს. ამით ემინი ფიქრობდა, რომ თურქეთის წინააღმდეგ სომეხთა გამოყენების მიზნით ერეკლე მეორე დაუ-

ბრუნდებოდა მის გეგმებს. საბოლოოდ მეფემ იგი გააძევა საქართველოდან.

მე-18 საუკუნის 70-იან წლებში ქართულ-სომხური ერთიანი სახელმწიფოს შექმნის პროგრამით გამოვიდა ინდოეთის სომხური ბურჟუაზიის ყველაზე ძლიერი და ავტორიტეტული ჯგუფი, რომელსაც სათავეში ედგნენ მადრასელი მილიონერები, იაკობ და შაამირ შაამირიანები (იოანისიანი, 1947). მადრასის წრე დასაწყისში ინდოელ სომეხთა კულტურულ-ლიტერატურული გაერთიანება იყო. შემდგომში მათი სამოქმედო პროგრამა გასცდა განმანათლებლური მოღვაწეობის საზღვრებს და მიზნად დაისახა ეროვნული სახელმწიფოს აღდგენისათვის ბრძოლა. შაამირიანები, ისევე როგორც მათი წინამორბედი იოსებ ემინი, დარწმუნდნენ, რომ პრაქტიკულად სომხური სახელმწიფოს აღდგენა მხოლოდ საქართველოს თანამონაწილეობით იყო შესაძლებელი. 1770 წელს მადრასის წრემ ოფიციალურად დაამყარა ურთიერთობა ქართლ-კახეთის სამეფოსთან.

მე-18 საუკუნის მეორე ნახევარში რუსეთის საგარეო საქმეთა კოლეგიაში, „ბერძნულ“ პროექტთან დაკავშირებით, დაიწყო ამიერკავკასიაში ქრისტიანული სახელმწიფოების შექმნის ვარიანტების დამუშავება, რომლის ერთ-ერთ ვარიანტად განიხილებოდა დამოუკიდებელი სომხეთი რუსეთის პროტექტორატით. საამისოდ სომხეთში ლაშქრობისათვის სპეციალური საექსპედიციო კორპუსის მომზადებაც კი დაევალა ცნობილ სარდალს ალექსანდრე სუვოროვს. ასეთ პირობებში სომხეთის განმათავისუფლებელი მოძრაობის გეგმებში ქართლ-კახეთის სამეფოს როლი ცოტათი დაიხრდილა კიდევ. რუსეთის აზრით, ერეკლე მეორის 1779 წლის ლაშქრობა ერევანზე მხოლოდ ურჩი ხანის დასჯის მიზნით კი არ იყო მოწყობილი, არამედ ქართველების იმ სურვილითაც, რომ დაესწროთ რუსეთისათვის და აღმოსავლეთ სომხეთი თვითონ შემოეერთებინათ. ამავე მიზეზით შეიძლება აიხსნას ის მოვლენაც, რომ ამ ლაშქრობისას სომხურმა მოსახლეობამ თითქმის უერთგულა ყიზილბაშ ხანს და ქართველთა მიმართ ინდიფერენტულობა გამოიჩინა. ჩვენი აზრით, ამის მიზეზი იყო რუსეთ-საქართველოს შორის ურთიერთობის გაციება, რაც ოსმალეთისა და ქართლ-კახეთის ხელშეკრულებით იყო გამოწვეული. ბუნებრივია, რუსეთმა სცადა ხელი შეეშალა ერეკლეს გეგმებისათვის, რამაც ერთგვარი ბზარი გააჩინა ქართულ-სომხურ ურთიერთობაში.

ამის შემდეგ შაამირ შაამირიანის პროექტებში ახლა უკვე სომხეთის სახელმწიფოს აღდგენა უკვე ან უშუალოდ რუსეთთან კავშირში განიხილება, ან სრულიად დამოუკიდებლად.

1783 წლის გეორგიევსკის ტრაქტატმა და ქართველი ელჩების რწმენების სიგელში ერევნის მოხსენიებამ ახალი ძალით გამოაცოცხლა სომეხთა განმათავისუფლებელი მოძრაობა, რომელიც 60-იანი წლების მსგავსად დაკავშირებული აღმოჩნდა საქართველოსთან. სომხური სახელმწიფოს აღდგენის რუსული ვარიანტი გაურკვეველი დროით გადაიდო. დღის წესრიგში დადგა კვლავ ერეკლე მეორესთან ურთიერთობა. შაამირიანის წრე ამის შემდეგ ძირითადად იზიარებდა ერეკლე II-ის იდეას. საინტერესოა, რომ შაამირიანის წარმოდგენილ პროექტებში მოხსენიებულია ქართლ-კახეთის მეფე: „...მამათმთავრობა უფლისა სიმეონისა, სრულიად სომეხთა კათალიკოსის ვადარშაპაგსა და მეფობა უავგუსტესის უფლის ერეკლე მეორისა თბილისს“ (კოპალიანი, 1962: 246), რაც თავისთავად ბევრის მოქმედია.

ინდოეთში მცხოვრებ სომეხ პატრიოტებს ცხოველი მიმოწერა ჰქონდათ რუსეთის მთავრობასთან, სომეხ მეღიქებთან, რუსეთში მცხოვრებ გავლენიან სომხებთან (იოსებ არღუთინელთან, ივ. ლაზარევთან), რომელთა მხარდაჭერითაც ვარაუდობდნენ სამშობლოს ხსნას.

საქართველო-რუსეთ-სომხეთის ურთიერთობა განსაკუთრებით ინტენსიური ხდება 1784 წლისათვის. იმხანად რუსეთში ჩნდება კასპიის ზღვის სამხრეთ და დასავლეთ რაიონებში მშვიდობიანი წინსვლის იდეა, რასაც სომხური ქრისტიანული სახელმწიფოს შექმნა უნდა მოჰყოლოდა. იდეის წარმოშობას პოტიომკინს მიაწერენ (გეგუჩაძე, 1995: 15). ეს იდეა მართლაც რომ პოტიომკინისეულია, ჩანს გრ. პოტიომკინის მიერ 1783 წლის 6 აპრილს გაცემული ორდენიდან პ. პოტიომკინის მიმართ. ორდერში გრ. პოტიომკინი გამოყოფს პროგრამის იმ ნაწილს, რომელიც ეხება აღმოსავლეთ საქართველოს და სომხეთის სამეფოს აღდგენის საკითხს. „...დაამხეთ შუშის ხანი იბრაგიმი, ამის შემდეგ ყარაბაღი გახდება დამოუკიდებელი, მხოლოდ რუსეთის შემადგენელი ოლქი“ (სკსსა, 52) აქ არავითარ ქართულ-სომხურ სახელმწიფოს შექმნაზე არ არის ლაპარაკი. ყველაფერი ნათელია - რუსეთი თავად ფიქრობს სომხეთის შეერთებას. გარდა ამისა, 80-იან წლებში იოსებ არღუთინელმა შეადგინა სომხეთ-რუსეთის ურთიერთობის პროექტის

ესკიზი, მონახაზი. ავტორის აზრით, რუსეთ-სომხეთს შორის სამხედრო კავშირი უნდა გაფორმებულიყო, საკუთრივ სომხეთს კი სათავეში უნდა ჩასდგომოდა რუსეთის მიერ დანიშნული მეფე, აუცილებლად გრიგორიანული სარწმუნოებისა და ემშიადინში მბრძოლველი (გრიგორიანი, 1959: 50). ეს პროექტიც წინააღმდეგობაში მოდის, როგორც იოსებ ემინის, ასევე შაამირიანების ქართულ-სომხური სახელმწიფოს შექმნის იდეასთან.

ამრიგად, XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში ქართულ-სომხური სახელმწიფოს შექმნის იდეამ კრაზი განიცადა. ჩვენი აზრით, პირველ შემთხვევაში ეს გამოწვეული იყო იოსებ ემინის პროვოკაციული ქმედებებით, რამაც მხარდაჭერა და ნდობის მოპოვება ვერ პოვა ერეკლე II-ის მხრიდან. მეორე შემთხვევაში, ინდოელ სომეხ ბურჟუაზიის წარმომადგენელთა (შაამირიანები) არათანმიმდევრულმა და მერყევმა პოზიციამ, ამასთანავე რუსეთში მოღვაწე სომეხთა განმათავისუფლებელი მოძრაობის წარმომადგენელთა პოზიციებთან შეუთავსებლობამ დღის წესრიგიდან მოხსნა ქართულ-სომხური სახელმწიფოს აღდგენის პერსპექტივა.

თუ გეორგიევსკის ტრაქტატის დადებამდე რუსეთი დაინტერესებული იყო ქართულ-სომხური სახელმწიფოს შექმნით ერეკლე II-ის იურისდიქციის ქვეშ, ტრაქტატის დადების შემდეგ ამ იდეამ დაკარგა მიმზიდველობა და ახლა რუსეთი პირდაპირ იყო დაინტერესებული სომხური ტერიტორიების შეერთებით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

გრიგორიანი, 1959: Григорян, Присоединение Восточной Армении к России в начале XIX века. Москва 1959.

გეგუჩაძე, 1995: გეგუჩაძე მ., საქართველო-სომხეთის ურთიერთობა XVIII საუკუნის 80-90-იან წლებში და რუსეთი, თბ., 1995.

იოანისიანი, 1945: Иосиф Эмин, Ереван, 1945.

იოანისიანი, 1947: Иосиф Эмин, А. Р. Россия и Армянское освободительное движение в 80-х годах XVIII-го столетия, Ереван, 1947.

მაისურაძე, 1982: მაისურაძე გ., ქართველი და სომეხი ხალხების ურთიერთობა XIII-XVIII საუკუნეებში. თბ., 1982.

ტუხაშვილი, 1971: ტუხაშვილი ღ., ქართლ-კახეთის სამეფოს ურთიერთობა კავკასიისა და მახლობელი აღმოსავლეთის ხალხებთან მე-18 საუკუნის მეორე ნახევარში, „საისტორიო მოამბე“, თბ., 1971.

სცხსა: ფ. 227-სცხსა, ფ. 227. საქმე-1300.

სცხსა, - ЦГВИА: ф. 52-ЦГВИА, Ф. 52. ои. 3/203, Д. 90. Л. 8.

Roman Gogolauri

LIBERATION MOVEMENT OF ARMENIA AND EREKLE II IN THE II HALF OF THE XVIIIc.

Summary

New epoch of Caucasian and Near East people's national liberation movement starts from the II half of the XVIIIc. It was connected with Kartl-Kakheti Kingdom, its relation to the international venue.

In spite of multilateral efforts of interested sides, the idea of establishing Georgian-Armenian State failed in the II half of the XVIIIc.

To our mind it was caused firstly by Ioseb Emini's provocative actions but Erekle II didn't support and trust him. Secondly the inconsistent and fluctuating position of the representatives of Indian Armenian bourgeoisie (Shaamiriani) and incompatibility with the position of the representatives of liberation movement of the Armenians living in Russia removed from agenda the perspective of restoring Georgian-Armenian State.

**ქართველებისა და ოსების ერთობლივი ბრძოლა
განძის ამირას წინააღმდეგ XI ს-ის 70-იანი წლების
მიწურულში**

თურქ-სელჩუკთა სულთანმა ალფ-არსლანმა, საქართველოში ორგზის ღაშქრობის მიუხედავად, ვერ გატეხა საქართველოს მეფის ბაგრატ IV-ის ბრძოლისუნარიანობა. სელჩუკთა წასვლის შემდეგ საქართველოს მეფემ დაატყვევა განძის ამირა, გავლენა მოიპოვა თბილისზე, შემოიერთა სელჩუკების მიერ დაკავებული ციხე-სიმაგრეები: რუსთავი, ფარცხისი, აგარანი, გრიგოლ-წმიდანი და ქავაზნი. ფადლონის დატყვევება შეიძლება ბაგრატ IV-სთან ალფ-არსლანის პოლიტიკის მარცხად მივიჩნიოთ, ვინაიდან სწორედ იგი წარმოადგენდა სულთნის მმართველობისა და ინტერესების გამტარებელს საქართველოში. სელჩუკთა სულთანმა ძალით კი არ სცადა პრობლემის მოგვარება, არამედ საქართველოს მეფესთან შუამდგომლად „სარანგი აღხაზი“ გამოგზავნა. ამის შემდეგ ბაგრატი დაეზავა ფადლონს და გაუშვა თავის ქვეყანაში, სამაგიეროდ კი გაგის ციხე ჩაიბარა: „და მოგზავნა სულტანმან სარანგი აღხაზი და მისითა შუამდგომლობითა და სიტყვთა სულტანისაჲთა დაეზავა ბაგრატ და განუტევა ფადლონ და გაგზავნა საჯელმწიფოსა თჳსსა განძას. და წარჰყვა სარანგი თანა. და მოართუნეს გაგით კლიტენი. და აღიღო აფხაზთა მეფემან გაგი“ („მატიანე ქართლისაჲ“, 2008: 294-295). კონკრეტული მიზეზი, თუ რით უნდა ეოფილიყო ალფ-არსლანის ეს დიპლომატიური ქმედება გამოწვეული, ჩვენთვის უცნობია, ალბათ, მან ანგარიში გაუწია ბაგრატისა და ქართველი ხალხის, მისთვის უკვე კარგად ცნობილ წინააღმდეგობის ძალას. გარკვეული როლი უნდა ეთამაშა ასევე სელჩუკთა ურთიერთობის გამწვავებას ბიზანტიასთან. ზურაბ პაპასქირის აზრით: „ალფ-არსლანის დიპლომატიური სვლა ბაგრატის მიმართ გათვლილი იყო ბიზანტიის წინააღმდეგ მომავალ ბრძოლაში, ქართველი მეფის ნეიტრალიტეტის უზრუნველყოფაზე. ამიტომ საქართველოს მეფესთან კონფრონტაცია მსხვილი სამხედრო კამპანიის წინ, სელჩუკთა მხრიდან იქნებოდა დიპლომატიური

შეცდომა“ (პაპასქირი, 1991: 20-24; პაპასქირი, 2001: 92-95; პაპასქირი, 2010: 227-228).

განძის ამირა ფადლონმა ბაგრატის ტყვეობიდან გათავისუფლების შემდეგ საქართველოს ისევ გამოსტაცა ქავაზნი და აგარანი. ბაგრატ მეფე დასავლეთ საქართველოდან გადმოვიდა და აგარანი ფადლონს ისევ წაართვა. „შემდგომად ამისა ფადლონმან გატეხა ფიცნი და შუამდგომელობანი დიდისა სულტანისანი და მოიპარა ქავაზინი და შემდგომად ამისა მეფე აფხაზეთს იყო, მოვიდა ფადლონ და მოადგა აგარათა; და მისცა ციხისთავმან აგარანი. და მსწრაფლ აღმოვიდა მეფე, მივიდა და მოადგა აგარათა და წარიხუნა აგარანი“ („მატიანე ქართლისაჲ“, 2008: 295). შემდეგ საშველად იხმო თავისი ცოლისძმა - ოსთა მეფე დორდოლედი. მათ წინ გიორგი კურაპალატი წაუძმდვარა, მოაოხრა განძა და ურიცხვი ტყვე და ნადავლი გაგზავნა თავის სამეფოში: „და გამოიყვანა დორდოლედი, ოვსთა მეფე, ორმოცი ათასითა კაცითა ოვსითა და წარუძღუანა წინა ძე მისი გიორგი კურაპალატი და მოაოხრა განძა და აღიღო ტყუე და ნატყუევნი ურიცხვ და გაგზავნა თავის სამეფოდ“ („მატიანე ქართლისაჲ“, 2008: 295). ბაგრატისა და განძის ამირა ფადლონის კონფლიქტი საბოლოოდ ოვსთა მეფის დახმარებით ბაგრატის გამარჯვებით დამთავრდა. ეს კი ამ ეტაპზე გარკვეულწილად აღფ-არსლანის მარცხს ნიშნავდა საქართველოში. ფადლონი ხომ საქართველოში მისი ხელდებული და პოლიტიკის გამტარებელი იყო. ალბათ ფადლონის მარცხის განსაკუთრებული მნიშვნელობაც იყო ერთ-ერთი მიზეზი ქართველი და ოსი მეფეების ისეთი საზეიმო შეხვედრისა, როგორიც „ქართლის ცხოვრებაშია“ გადმოცემული: „ამისა შემდგომად აღისურვილა დიდმან ოვსთა მეფემან დორდოლელმან დისძისა მათისა ბაგრატისა სევასტოსისათჳს, და ითხოვა დარბაზობაჲ ბაგრატისგან. ხოლო ბაგრატ ნება სცა და მხიარულდ წარმოემართა ოვსთა მეფე ყოვლითა თავადითა ოვსეთისაჲთა, და აღმოველო გზაჲ აფხაზეთისაჲ და მოვიდა ქუთაისს, და ნახა დაჲ მათი დედოფალი, დედაჲ გიორგი კურაპალატისაჲ, რამეთუ გიორგი კურაპალატი გებულ იყო უწინა, და მოიყვანეს ქართლს, და მეფე დგა ტინისჯიდის ჭაღასა, ნადარბაზევს, და მოეგება წინა დიდითა ზეიმითა და პატივითა.

შეკრბეს ერთგან კეზუთა ზედა და იყო სიხარული და ჳმად ბუკთად და დუმბულთა საშინელი და მიუწდომელი. და დაყვნეს ერთგან დღე თორმეტი და განისუენეს ყოვლითა განსუენებითა და სიხარულითა. და მიზეზთა ზამთრისადთა გაისწრაფეს. და მისცა ნიჭი და საბოძვარი მეფესა და ყოველსა დიდებულსა ოვსეთისასა. გაგზავნა და წარვიდეს სიხარულითა“ („მატიანე ქართლისად“, 2008: 295).

ვახუშტი ბატონიშვილი ადასტურებს „მატიანე ქართლისადს“ ცნობას ქართველებისა და ოსების ერთობლივი ღაშქრობის შესახებ: „შემდგომად გაგზავნა სულტანმან სარანგი შუამდგომელობისათჳს, განუტევა ფადლონ და კუალად აღიღო გაკი ბაგრატ მეფემან. შემდგომად ეცრუა ფადლონ ფიცსა, წარიღო ქავაზანი, მოადგა აგარათა, გასცა ციხისთავმან და დაიპყრა ფადლონ. მცნობელი ბაგრატ გამოვიდა, წარიხუნა აგარანი, გამოიყვანა ღურღულელი ოვსათა მეფე მწ (40 000) მჴედრითა, წარუძღუანა ძე თჳსი გიორგი, მოაოჴრეს განძა, აღიღეს ტყუენი და ნატყუენავი და ალაფი, შემოიქცნენ გამარჯუებულნი; მერმე წავიდნენ ოვსნი თჳსად. შემდგომად მოვიდა ოვსთა მეფე დარბაზობად ბაგრატისა და ხილვად ასულისა თჳსისა; გაეგება ბაგრატ მეფე მეოფი ნაჭარმაგევს, ისტუმრა იზ დღეს; უძღუნა ურიცხუნი და განუტევა“ (ვახუშტი ბატონიშვილი 1973: 151-152). ქართველი მემატიანეების ცნობებიდან ჩანს, რომ ქართველებისა და ოსების ერთობლივი ბრძოლის ინიციატორი საქართველოს მეფე ბაგრატ IV-ა. იგივე მემატიანეები ამ ბრძოლის თარიღს არ ასახელებენ.

ბაგრატ მეფეს, როგორც აღვნიშნეთ, ფადლონი 1069 წლის ზაფხულ-შემოდგომაზე უნდა დაეტყვევებინა. ამის შემდეგ „მატიანე ქართლისადს“ მიხედვით, მოვლენები (ფადლონის გათავისუფლება, მისი ხელახალი მტრობა საქართველოს მიმართ, ბაგრატის მიერ ოსების გადმოყვანა დასახმარებლად, მათ მიერ განძის მოოხრება, დარბაზობა) ძალიან სწრაფად, ერთი მეორის მიყოლებით ვითარდება. თუ გავითვალისწინებთ იმასაც, რომ განძის აოხრების შემდგომ გამართული დარბაზობიდან წასვლა ოსებმა დიდი ზამთრის გამო იჩქარეს, მაშინ განძის აოხრების თარიღად შეიძლება 1069-1070 წლის ზამთარი მივიჩნიოთ. საინტერესოა, რომ ამჟერად აღფ-არსლანი არავითარ ღონისძიებას არ იღებს განძის ამირას დასახმა-

რებლად. ეს შეიძლება ორი ძირითადი მიზეზით აიხსნას. პირველი, რომ ფადლონმა „გატეხა ფიცი და შეამდგომლობანი დიდისა სულტანისანი“, და მეორე, რომ აღფ-არსლანს არ სურდა ბიზანტიასთან გამწვავებული ვითარების ფონზე ბაგრატთან ურთიერთობის გაფუჭება. იგი ყველანაირად შეეცდებოდა, ბიზანტია-სელჩუკების დაპირისპირებაში შეენარჩუნებინა საქართველოს მეფის ნეიტრალური მდგომარეობა. ბაგრატის თავის მხრივ დიპლომატიურად იყენებდა ამ მდგომარეობას და ქვეყანაში სიმშვიდეს ინარჩუნებდა. შემთხვევითი არ უნდა იყოს ქართველი მემკვიდრის ცნობა: „შემდგომად ამისა არონიებდა სულტანი მოციქულთა და უკრებდა ძლუნთა ბაგრატ მეფესა, ამოდთა ენითა სთხოვდა ხარაჯასა. ხოლო არა დაიდვა ბაგრატ მეფემან ხარაჯად, არამედ ავლენდა იგიცა მოციქულთა და უკრებდა იგიცა ძლუნსა. და იყო მათ შორის „სიტყვთ სიყუარული“ („მატიანე ქართლისაჲ“, 2008: 295- 296).

XI საუკუნის 60-იანი წლებიდან, განსაკუთრებით, აღფ-არსლანის სელჩუკთა სახელმწიფოს სათავეში მოსვლის შემდეგ, ბიზანტიის სახელმწიფო იმდენადაა დასუსტებული გართულებული საშინაო და საგარეო პოლიტიკური მდგომარეობით, რომ ბაგრატ IV მას ანგარიშგასაწევ ძალად აღარ მიიჩნევს. ნ. ბერძენიშვილი შენიშნავს, რომ ამ დროს საქართველო „ღამობდა ამიერკავკასიიდან გაეძევებინა ბიზანტია, რომელიც „საწუნელი“ შექმნილიყო ღონემოცემულ ხელდებულისათვის“ (ბერძენიშვილი, 1954: 123). საისტორიო წყაროების მონაცემებით, ამ პერიოდში საქართველოს სამეფო კარის მონაწილეობა ბიზანტიელთა მხარეზე სელჩუკებთან ბრძოლაში არ შეინიშნება. მართალია, მანასკერტთან ბრძოლის წინ დიოგენის ღაშქარში ქართველებიც სახელდებიან, მაგრამ უშუალოდ ბრძოლაში ქართველების როლი, მათი აქტიურობა გამოკვეთილი არ არის. ქართველი მემკვიდრე, რომელიც დაწვრილებით აღგვიწერს XI ს-ის 40-იანი წლების დასასრულს ბიზანტიელთა შემადგენლობაში ქართველთა ბრძოლას სელჩუკების წინააღმდეგ, საერთოდ დუმს მანასკერტის ბრძოლასთან დაკავშირებით, რაც გვაფიქრებინებს, რომ ქართველები, მითუმეტეს სამეფო კარი, ამ ბრძოლაში არ მონაწილეობდა. როგორც ჩანს, ბაგრატ IV-მ კარგად შეაფასა ბიზანტიის იმპერიის სისუსტე და სელჩუკების წინააღმდეგ ბრძოლაში არ ჩაება. ვფიქრობთ, ამ დიპლომატიური ქმედებით ბაგრატმა ქვეყანა იხსნა

აღფ-არსლანის საქართველოში შესაძლო კიდევ ერთი ლა-
შქრობისაგან. მაშინ როდესაც მანასკერტის ბრძოლის შემდეგ
სელჩუკებმა დაიკავეს მთელი სომხეთი, შირვანი და ანატო-
ლიის დიდი ნაწილი, საქართველო ჯერ კიდევ დამოუკიდებ-
ლობას ინარჩუნებდა.

„მატიანე ქართლისაჲს“ მიხედვით, ბაგრატის „იყო კაცი
სახითა უშუენიერისი ყოველთა კაცთასა, სრული სიბრძნითა,
ფილოსოფოსი ენითა, სჯანი ბედითა, უმდიდრესი ყოველთა
მეფეთა აფხაზეთისათა, მოწყალე შეცოდებულთათჳს, უხვ
გლახაკთა ზედა. ხოლო ჟამთა მისთა ქუეყანასა დაწყნარებაჲ
არა ჰქონდა: ეკლესიანი და გლეხნი, აზნაურნი და გლახაკნი
ვერ იკითხებოდეს“ („მატიანე ქართლისაჲს“, 2008: 297). ქართ-
ველი მემატიანის ამ დახასიათებაში კარგად ჩანს როგორც
ბაგრატ IV-ის ფიზიკური აღნაგობა და შინაგანი ბუნება, ასევე
იმ ეპოქის მძიმე ხასიათი, რომელშიც ბაგრატმა ცხოვრობდა.
დიმიტრი ბაქრაძე ბაგრატ IV-ს შემდეგნაირად ახასიათებს:
„იმაჲს დაამშვიდა და დაამცირა საქართველოს დიდებულნი და
დაუმორჩილა სამეფო უფლებასა; დასცა განჯის მთავარნი და
თბილისის ემირნი; მოითმინა ორი საზარელი კვეთება სპარსე-
თის მძვინვარე სულთნის აღფ-არსლანისა და აღამადლა სა-
მეფო ისე, რომ გამოიხსნა ბიზანტიის დამოკიდებულებიდან.
ბაგრატის დროდამ აფხაზეთ-ქართველთ ნათესაობა დაემყარა
მტკიცედ, ესე იგი იმაჲს მოინადირა გამოჩენილი ადგილი უპირ-
ველეს იმ დროის სახელმწიფოთა აზრში“ (ბაქრაძე, 1880: 55).
ბაგრატმა გარდაიცვალა „თუესა ნოემბერსა ოცდაოთხსა, ქრო-
ნიკონსა ორას ოთხმოცდათორმეტსა“ (1072 წ.). იმავე დროს
გარდაიცვალა აღფ-არსლანიც ისე, რომ „ვერღარა ცნეს ბა-
გრატ და სულტანმან ერთმანეთისა სიკუდილი“ („მატიანე
ქართლისაჲს“, 2008: 296).

ბაგრატმა სელჩუკთა აგრესიის პირობებში დიდი ბრძოლის,
გაუტეხელი ხასიათის, დიპლომატიისა და ქართველების
ბრძოლისუნარიანობის წყალობით სიცოცხლის ბოლომდე შეი-
ნარჩუნა ქვეყნის ეროვნული სუვერენიტეტი.

დამოწმებული ლიტერატურა:

ბაქრაძე, 1880: ბაქრაძე დ., საქართველოს მეფე ბაგრატ IV,
1027-1072, ტფ., 1880.

ბერძენიშვილი, 1954: ბერძენიშვილი ნ., საქართველოს რუსეთთან შეერთების ისტორიული მნიშვნელობისათვის, „მნათობი“, №6, თბ., 1954.

ვახუშტი ბატონიშვილი, 1973: ვახუშტი ბატონიშვილი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, ს. ყაუხჩიშვილის გამოც., ტ. IV, თბ., 1973.

„მატიანე ქართლისაჲ“, 2008: „მატიანე ქართლისაჲ“, ქართლის ცხოვრება, მთავარი რედაქტორი რ. მეტრეველი. თბ., 2008.

პაპასქირი, 1990: პაპასქირი ზ., ერთიანი ქართული ფეოდალური სახელმწიფოს წარმოქმნა და საქართველოს საგარეო-პოლიტიკური მდგომარეობის ზოგიერთი საკითხი, თბ., 1990.

პაპასქირი, 2001: Папаскири З. В., От Давида до Давида, Тб., 2001.

პაპასქირი, 2010: Papaskiri S., Манцикертское сражение и некоторые аспекты Грузино-сельджукских взаимоотношений в начале 70-х годов XI века, Uluslararası Selçuklu Sempozyumu, Kayseri, 2010.

Vasil Mosiashvili

JOINT BATTLE OF GEORGIANS AND OSSETIANS AGAINST AMIRA OF GANDZA IN THE LATE 70S OF THE XL CENTURY.

Summary

Conflict between Bagrati and Amira Padloni was finished. Bagrati managed to win this battle by the help of King of Ossetians, somehow, this meant failure of Alf-Arslan in Georgia. Padlon was his favorite, who helped him to implement his politics in Georgia. Probably, Padlon's failure played an important role in Georgian and Ossetian kings ceremonial meeting, as it is described in "Kartli Life".

Georgian Chronicle does not name the date of Gandza's failure by Ossetians, as we mentioned, King Bagrati should have arrested Padloni in summer or autumn of 1069. After this, according to "Kartli Chronicle", the events (giving Fadloni freedom, his re enmity to Georgia, Ossetians' transfer for helping by Bagrati, Gandzi's failure by them, celebration) developed fast one after another. Considering that, defeating Gamdзи Ossetians hurried to leave the place after celebration because of strict winter, winter of 1069-1070 can be considered as the date of Gandza 's defeat.

სინას მთა და სოფელი მეღვრეკისი

ღიახვის ხეობაში უცხოეთში არსებულ ქართულ მონასტრებს შუასაუკუნეებში თავიანთი მამულები ჰქონდათ. მათ რიცხვში შედიოდა სინას წმ. ეკატერინეს მონასტერიც. რომელსაც საქართველოში, კერძოდ, თბილისში თავისი მეტოქიც გააჩნდა (მენაბდე..., 1980: 45-49)

სინას მთაზე ქართველების მიერ არაერთი ეკლესია იყო დაარსებული, მათ შორის წმ. იოანე ღვთისმეტყველის, წმ. გიორგის, ღვთისმშობლის შობის, წმ. ანტონის და სხვ. (მესხი, 2013: 24-89). სინას მონასტერს, რომელიც შუასაუკუნეებში მართლმადიდებელი ქრისტიანული ეკლესიის ერთ-ერთ უდიდეს ცენტრს წარმოადგენდა, საუკუნეების მანძილზე ძალზე აქტიური კავშირი ჰქონდა საქართველოსთან. სინას წმ. ეკატერინეს მონასტერს ინტენსიური მიმოწერა ჰქონდა ქართველ მეფეებთან, რომლებიც წმინდა მიწაზე არსებულ სავანეს მატერიალურ დახმარებას უწევდნენ (მესხი, 2013: 151-164). სინას მონასტრის საქართველოსთან აქტიურ ურთიერთობაზე მიუთითებს სინას წმ. ეკატერინეს მონასტრის ქართველთა ეკლესიის სულთა მატიანეში შემონახული ცნობები. აქ არის დაცული ქართველი მეფეების, მათი ოჯახის წევრების და ასევე ქართული ფეოდალური არისტოკრატიის წარმომადგენლების მოსახსენებლები (კლდიაშვილი, 2008: 161-182).

როგორც აღვნიშნეთ, სინას მონასტერს საქართველოში, კერძოდ, კი თბილისში თავისი მეტოქე ჰქონდა, თუმცა საქართველოსთან მისი კავშირი მხოლოდ ამით არ შემოიფარგლებოდა. სინას დიდი ღიახვის ხეობაში არსებულ სოფელ მეღვრეკისში თავისი მამული ჰქონდა. სინას მონასტრის მფლობელობას მეღვრეკისში ადასტურებს XVII საუკუნის ერთ დოკუმენტი, რომელიც საქართველოში სინელი მთავარეპისკოპოსის - ანანიას სტუმრობას ეხება. როგორც ამ დოკუმენტიდან ირკვევა, მეღვრეკისში არსებული სინას მონასტრის მამულები ერთ პერიოდში მონასტრის ნებართვის გარეშე გაყიდულა და ვახტანგ V შაჰნავაზს მონასტრის მამულები გამოუსყიდია. დოკუმენტში ვკითხულობთ: „ქკს:ტნდ: ქ...ესე წიგნი მოგართვით ჩნ სინის მთავარ-ეპისკოპოსმან ანანია და სინის მონასტრის კრებულმან ბერმან თქვენ ქართლის ხელმწიფეს

პატრონს შაჰნავაზს, ძეთა თქუენტა ... კახთა მეფეს არჩილს, გის (უნდა ეწეროს გიორგის - გ.ს.) ღუევანს, ღუარსაბს და სულეიმანს, ასე რომე სინის მონასტრის მამული მეღვრეკის ცოტა ხანს კახაბრიშვილს გორჯასპის ჰქონებოდა და აიმ მონასტრის მამულისაგან იქ მიწები მიეყიდა ფავლენიშვილს რევაზასა და პაპუნასთვის. იმათ ზოგი ვენახად აეშენებიათ, ზოგი სახლები და ქვევრები ჩაედგა ზოგი ისრევ მიწად იყო. ჩნ ჩუ ნის მონასტრიდამ მოვედით თქუენს საბატონოშია და შემოგეხუეწენით ... დახსნასა ... თქუენ იყიდეთ და ისევ ჩუენს მონასტერს შემოსწირეთ. ჩუენ დავდევი თქუენის დედის და მამის აღაპი...ხორციელს შაბათს ... და

ორს კანდელს სამუდამოდ ... ავანთებდეთ ... წმ ა კატერინა რომ იქ მარხია... (სინას, იმას ფიცულობს, არ მოგიშალო აღაპი) ... დაიწერა ქესტნდ:თვესა აპრილსა :კ: ხელითა ... ტფილელ იოსებისათა“ (ქორდანია, 1897: 483).

იმ დროისათვის, სინას მონასტერს დაძაბული ურთიერთობა ჰქონდა იერუსალიმის საპატრიარქოსთან. როგორც ჩანს, საქართველოში არსებულ მამულებზე მონასტერმა ყურადღება მიაღუნა, ამით ისარგებლა გოჯასპი კახაბრიშვილმა და მეღვრეკისში არსებული მონასტრის ქონება ფავლენიშვილებს მიჰყიდა. დოკუმენტში გარკვევით წერია, რომ სინას მონასტრის მამული მეღვრეკისში სწორედ გოჯასპი კახაბრიშვილს ჰქონდა. არ არის გამორიცხული, რომ მამული მონასტერმა ქართველ წარჩინებულს დროებით მოსაველელად გადასცა. კახაბრიშვილს რომ სინას მამული მიეტაცა, ანანია ამას, ჩვენი აზრით, დოკუმენტში მოიხსენიებდა. ე. მამისთვალნიშვილის აზრით: „გაურკვეველია, რომელ დროსა და ვითარებაში იყიდა დასახელებული მამული ფავლენიშვილმა კახაბრიშვილისაგან, ან ამ უკანასკნელის ხელში როგორ აღმოჩნდა სინის მამული. ჩანს, რომ მეღვრეკისის მამული ფავლენისვილებს კახაბრიშვილებისაგან უყიდიათ და არ მიუტაციათ, მაგრამ კახაბრიშვილები რა უფლებით ფლობდნენ მას, ეს კი არ ჩანს. ფავლენიშვილებს ნაყიდი რომ არ ჰქონებოდათ, მაშინ მეფე მას არ გამოისყიდდა. ის ფავლენიშვილებს, როგორც სინის მამულის მიმტაცებლებს, პირდაპირ ჩამოართმევდა და ძველ მეპატრონეს დაუბრუნებდა. მეფე ასე მოიქცა მაშინ, როცა მანაბელს დაუბრუნა არაგვის ერისთავის მიერ თამარაშენში მიტაცებული ყმები“ (მამისთვალნიშვილი, 2007: 7).

ანანიას ვიზიტი საქართველოში 1665 წელს შედგა. სინელი მთავარეპისკოპოსი მხოლოდ მეღვრეკისის საქმეზე არ იყო ჩამოსული, მისი ვიზიტის ერთ-ერთი მთავარი მიზანი ვახტანგ V შაჰნავაზის მხარდაჭერის მოპოვება იყო. ამ დროს სინას მთავარეპისკოპოსის დაპირისპირება ჰქონდა იერუსალიმის პატრიარქთან და მას ქართლის სამეფოს კარის დახმარება სჭირდებოდა. მაგრამ ვახტანგ V ანანიას დიპლომატიური მოსაზრებით მხარი არ დაუჭირა და იერუსალიმის პატრიარქი არ გააღიზიანა (მამისტოვალიშვილი, 2007: 72).

თუმცა, სინას მთავარეპისკოპოსის მეღვრეკისის მამულები გამოუსყიდა და მისი დახმარება მხოლოდ ამით შემოიფარგლა.

როდის გადაეცა მეღვრეკისის მამულები სინას წმ. ეკატერინეს მონასტერს? ამასთან დაკავშირებით სამეცნიერო ლიტერატურაში გარკვეული ვარაუდებია გამოთქმული. აღსანიშნავია, რომ პლატონ იოსელიანის ცნობით: „ესე სოფელი ქართლს, ძუელთა მეფეთაგან არის შეწირული“ (გუდგუნიშვილი, 1852: 98-70).

ცხადია, აქ დაკონკრეტებული არ არის, რომელ მეფეზეა საუბარი, ამიტომ ძნელია, ამ მხრივ, რაიმე ვარაუდის გამოთქმა. XX საუკუნის დასაწყისში წმინდა მიწაზე ნამყოფი სასულიერო პირი პეტრე კონჭიშვილი თვლიდა, რომ იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს დედათა მონასტერი XVII საუკუნეში ააგეს ციციშვილებმა და მანაბლებმა (მოგზაურობა, 1901: 11). ძალზე საინტერესოა ის ფაქტი, რომ სინას წმ. ეკატერინეს მონასტრის სოფელ მეღვრეკისთან ურთიერთობის შესახებ რაიმე კონკრეტული ინფორმაცია ვახუშტი ბატონიშვილის თხზულებაში არ გვხვდება. ვახუშტი წერს: „ხოლო კუალად შერთულს ზეით, დიდს ღიახუზედ, არს მეღვრეკისს მონასტერი უგუმბათო, უზის წინამძღვარი“ (ბატონიშვილი, 1973: 369).

ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხი, როგორიც არის მეღვრეკისის კავშირი სინას მთის წმ. ეკატერინეს მონასტერთან, შეუძლებელია ვახუშტის ყურადღების მიღმა დარჩენილიყო, ამიტომ სავარაუდოა, რომ ამ დროისთვის სინას მთას და დიდი ღიახვის ხეობაში არსებულ სოფელს შორის დროებით შეწყვეტილი იყო ურთიერთობა. დიდი ღიახვის ხეობაში მცხოვრები ფეოდალების - მანაბლების წმინდა მიწასთან ურთიერთობის შესახებ ძალზე საინტერესო ინფორმაციას გვაწვდის XVIII საუკუნის შუახანებში იერუსალიმში ნამყოფი ცნობილი სასულიერო მოღვაწე ტიმოთე გაბაშვილი. ქართველი პილიგრიმი

აღწერს იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს დედათა მონასტერს, რომელიც ამილდამბარ ფანასკერტელ-ციციშვილს და მანაბლებს აუშენებიათ: „ქ. მონასტერი დედათი წმ. ეკატერინესი ფანასკერტელისა ციციშვილისა ამილდამბარისა და მანაბელთ, მოხსენება მუნ არს“ (გაბაშვილი, 1956: 81).

ელ. მეტრეველის განმარტებით, ტიმოთე გაბაშვილის ცნობა „სანდოა, ვინაიდან იგი მას მონასტრის მოსახსენებლიდან ამოუკითხავს, ძნელი სათქმელია, თუ რომელი ამილდამბარი უნდა იყოს* ამ მონასტრის ქტიტორი - XIV საუკუნის პირველი ნახევრისა თუ XV საუკუნის დამდეგისა. ყოველ შემთხვევაში ამ ორი თარიღის ფარგლებში უნდა ვივარაუდოთ მონასტრის აშენება“ (მეტრეველი, 1947: 146). მკვლევარი დ. კლდიაშვილი იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს ამშენებლად XV საუკუნის I ნახევრის მოღვაწეს ამილდამბარ ფანასკერტელს მიიჩნევს, ხოლო თანაქტიტორ მანაბლად კი ხელა თავხელისძეს, რომელიც სამეფო კართან, კერძოდ ალექსანდრე I-ის დანათესავებული პირი იყო, იგი ფლობდა მოღარეთუხუცესის თანამდებობას და ცოლად ჰყავდა ალექსანდრე I-ის ბიძაშვილი, ივანე ათაბაგის ასული გულქანი. დ. კლდიაშვილი წერს: „როგორც გაირკვა, XV საუკუნის პირველ ნახევარში ამილდამბარ ფანასკერტელისა და მისი ოჯახის წევრებისათვის ალაპ-მოსახსენებლები დაუწესებიათ, როგორც იერუსალიმის ჯვრის მონასტერში, ისე სინას მთის წმ. ეკატერინეს მონასტრის წმ. გიორგის ქართველთა ეკლესიაში, ყოველივე ზემოთქმული იძლევა ვარაუდის საფუძველს, რათა ამილდამბარ ფანასკერტელი და მანაბლები იერუსალიმში წმ. ეკატერინეს მონასტრის აღმშენებლებად მივიჩნიოთ“ (კლდიაშვილი, 2008: 75). დ. კლდიაშვილის აზრით, XV საუკუნის I ნახევრის მოღვაწე ხელა თავხელისძეს საკმაოდ ინტენსიური და ახლო ურთიერთობა ჰქონდა იერუსალიმის ქართულ სავანეებში მოღვაწე ქართვე-

*აღსანიშნავია, რომ ჯვრის მონასტრის ალაპების მიხედვით ორი ამილდამბარ ფანასკერტელია ცნობილი. 105-ე ალაპში მოხსენიებული ამილდამბარი XIV საუკუნის პირველი ნახევრის მოღვაწეა, ხოლო 136-ე და 138-ე ალაპებში მოხსენიებული ამილდამბარი XV საუკუნის პირველი ნახევრის. იხ. ე. მეტრეველი, დასახ. ნაშრომი, №105; 136; 138. XV საუკუნის I ნახევრის მოღვაწე-ამილდამბარ ფანასკერტელი და მისი მეუღლე რიფსიმე იხსენიება სინას წმ. ეკატერინეს მონასტრის სულთა მატიანეში. იხ. ივ. ჯავახიშვილი, სინას მთის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, თბ., 1947, გვ. 244, № 197a.

ლებთან. ალექსანდრე I ეგვიპტის სულთან ჯაკმაკის კარზე თავისი ელჩები გაუგზავნია და წმინდა მიწაზე მყოფი ქართველი ბერების მფარველობა უთხოვიათ. „ვინ უნდა ყოფილიყვნენ ქართველი მეფის ის წარგზავნილები, რომელთაც მინდობილი ჰქონდათ როგორც საქართველოს სამეფო კარის, ისე წმინდა მიწის ქართული კოლონიის ურთიერთობის მოგვარება მამლუქთა სულთნის კართან. იმ დროისათვის ერთ-ერთ მათგანად ჩანს ხელა თავხელისძე, რომელსაც ალექსანდრე I-ის კარზე მოღარეთუხუცესის სახელი ეკავა“ (კლდიაშვილი, 2008: 80).

სულთან ჯაკმაკის წერილში არსად არ არის ნახსენები ქართველი ელჩების ვინაობა, ამიტომ ჩვენი აზრით ხელა თავხელისძის მიჩნევა ამ ელჩობის შემადგენლობაში, მხოლოდ ვარაუდის დონეზე შეიძლება, რადგან ამისათვის სხვა არგუმენტი არ არსებობს. რაც შეეხება იურუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტრის თანაქტიტორ მანაბლებს, მათ დ. კლდიაშვილი ხელა თავხელისძის სახელთან აიგივებს. მკვლევარი წერს: „თუ რა დროიდან იყო შეწირული სინას მონასტრისათვის ღიახვის ხეობის ამ სოფელში (იგულისხმება მეღვრეკისი - გ. ს.) მამულები, ცნობილი არ არის. მიუხედავად ამისა, ვფიქრობ, ყოველივე ზემოთქმული საშუალებას იძლევა გამოითქვას რამდენიმე თამამი ვარაუდი, რომ სინას მონასტერს მამულები მეღვრეკისში მანაბელთაგან ჰქონდათ მიღებული. არც ის არის გამორიცხული, რომ ეს მამულები თავდაპირველად სწორედ ხელა თავხელისძემ და მისი ოჯახის წევრებმა შესწირეს იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტერს, რომელიც შესაძლოა მათი ქტიტორობით სინას მონასტრის მეტოქეადაც კი იყო დაარსებული“ (კლდიაშვილი, 2008:81). როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ხელა თავხელისძე XV საუკუნის I ნახევრის ძალზე ცნობილი და გავლენიანი მოღვაწე იყო. ის არა მარტო საქართველოში არსებულ ეკლესია-მონასტრებს ეხმარებოდა,* არამედ უცხოეთში არსებულ ქართულ საგანგებოც. ხელა რომ ტაძრის თანაქტიტორი ყოფილიყო. მოსახსენებელში მოღარეთუხუცეს ხელა თავხელისძე უსათუოდ იქნებოდა მოხსენიე-

* აღსანიშნავია, რომ 1432 წლის საბუთის მიხედვით ხელა თავხელისძემ თირის მონასტერს უამრავი მამული შესწირა. იხ. გ. სოსიაშვილი, თირის მონასტრის 1432 წლის სიგელი და თავხელისძეთა საგვარეულო, ხელნ. გვ. 3.

ბული ამილდამბარ ფანასკერტელ-ციციშვილის გვერდით. ხელას სახელზე ალაპები იყო დაწესებული ჯვრის მონასტერში. ე. მეტრეველის განმარტებით, ტიმოთე გაბაშვილს უნახავს იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს დედათა მონასტრის მოსახსენებლები და სწორედ ამ ტექსტზე დაყრდნობით დაწერა ცნობა ამ მონასტრის ამილდამბარ ფანასკერტელისა და მანაბლების მიერ აშენების შესახებ. ტიმოთეს სიტყვები: „მოხსენება მუნ არს“ სწორედ ამაზე უნდა მიუთითებდეს. ამ მოსახსენებელში რომ ამილდამბარ ფანასკერტელთან ერთად ხელა თავხელისძეც ყოფილიყო, ჩვენი აზრით, ეს ტიმოთე გაბაშვილს არ გამორჩებოდა. გარდა ამისა, თავხელისძენი ამ დროისათვის (მხედველობაში გვაქვს ხელას მოღვაწეობის პერიოდი) მანაბლებად არ იწერებოდნენ. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ჯვრის მონასტერში ხელას სახელზე დაწესებულ ალაპებში გვარის ფორმა „მანაბელი“ შეგვხვდებოდა და არა „თავხელისძე“. აღნიშნულ საკითხზე, კერძოდ იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს სახელობის ტაძრის აგების საკითხზე, თავისი მოსაზრება გამოთქვა პროფ. ე. მამისთვალიშვილმა. მკვლევარი წერს: „ფანასკერტელ-ციციშვილების საქტიტორო და საქველმოქმედო საქმიანობაზე ცნობები XIII ს. 50-იანი წლებიდან გვაქვს, მაგრამ ამას ვერ ვიტყვით მანაბელზე“. ტიმოთე გაბაშვილი მანაბლის სახელსაც კი არ გვამცნობს. როგორც ჩანს, იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის ალაპებში ის არ ეწერა. ამილდამბარ ციციშვილი რადგან XV საუკუნის მოღვაწეა, რატომ უნდა, მანაბელიც და მათ მიერ დაარსებული მონასტერიც იმავე საუკუნეს უნდა მივაკუთვნოთ. ე. მეტრეველის ვარაუდით, ეს მონასტერი დაარსებული უნდა იყოს XIV ს. პირველ ნახევარსა და XV ს. დამდეგს შორის. ვფიქრობ, შეიძლება უფრო დავაზუსტოთ დრო და უპირატესობა მივანიჭოთ XV ს. დამდეგს და ქტიტორები უნდა იყვნენ ის მანაბლები, რომლებმაც თავი გამოიჩინეს თემურ-ლენგის წინააღმდეგ ბრძოლაში“ (მამისთვალიშვილი, 2007: 7). აღსანიშნავია, რომ ცნობა მანაბლების მიერ თემურ-ლენგის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ გვხვდება ქართლის ცხოვრების მხოლოდ მანაბლისეულ რედაქციაში (ქართლის ცხოვრება, 1959: 337).

ზოგიერთი მკვლევარი გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ შესაძლოა ეს ეპიზოდი ქართლის ცხოვრებაში მანაბლისეული ნუსხის გადაწერის დროს (1736 წ.) შეიტანეს (გვასალია, 1983: 110-111).

ამიტომ გადაჭრით იმის თქმა, რომ იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტერი თემურ-ლენგის თანამედროვე მანაბლების მიერ იყოს დაარსებული, ძნელია. ე. მამისთვალიშვილი წერს: „საინტერესოა, რა კავშირი არსებობდა ფანასკერტელ-ციციშვილებსა და მანაბლებს შორის, რატომ დააარსეს მონასტერი ერთობლივად? როგორც ცნობილია, ალექსანდრე I-ის ძემ, ვახტანგმა (შემდგომში ვახტანგ IV, 1443-1446), ცოლად შეირთო თავა ფანასკერტელის და. სავარაუდოა, მეფისა და თავისი სიძის (დის ქმარი) გამრეკელ-ჯავახიშვილის ხელშეწყობით მას ატენის მოურავის სახელოც ეკავა. თავას ძმა უნდა ყოფილიყო ამილდამბარი, რომელმაც თავხელიძე-მანაბელთან ერთად წმ. ეკატერინეს მონასტერი ააშენა“ (მამისთვალიშვილი, 2007: 8). როგორც აღვნიშნეთ, ჯვრის მონასტრის აღაპებით ცნობილი მეორე ამილდამბარ ფანასკერტელი XV საუკუნის I ნახევრის მოღვაწეა, ამიტომ თემურ ლენგის თანამედროვე მანაბლები, როგორც ე. მამისთვალიშვილი მიიჩნევს, ამილდამბართან ერთად იერუსალიმში წმ. ეკატერინეს ტაძარს ვერ ააშენებდნენ. მკვლევარი ტაძრის ამშენებლებად ერთგან იმ მანაბლებს მიიჩნევს, რომლებიც, ქართლის ცხოვრების თანახმად, თემურ ლენგს ებრძოდნენ, ხოლო სხვა ადგილას კი წერს: „შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ თირის მონასტრის წარწერაში მოხსენიებული მანაბელი ის არის, რომელიც იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტრის თანადამაარსებელია და ამჯერად „მანაბელი“ მისი საკუთარი სახელია“ (მამისთვალიშვილი, 2007: 9). თირის მონასტრის სამრეკლოს წარწერაში მოხსენიებული მანაბელი, თავხელისძეთა ოჯახის რიგითი წევრია და მანაბელი მისი საკუთარი სახელი უნდა ყოფილიყო (ანდლუღაძე, 1976: 37). ვფიქრობთ, თირის მონასტრის სამრეკლოს წარწერაში მოხსენიებული „მანაბლის“ და ქართლის ცხოვრების მანაბლისეულ რედაქციაში მოხსენიებული თემურ-ლენგის წინააღმდეგ მებრძოლი მანაბლების გაიგივება და მათი მიჩნევა იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტრის თანაქტიტორებად არასწორია. როგორც აღვნიშნეთ, თირის წარწერაში „მანაბელი“ იხსენიება, როგორც საკუთარი სახელი, ხოლო „ქართლის ცხოვრების“ მანაბლისეულ რედაქციაში მითითებულია თემურ-ლენგის წინააღმდეგ მებრძოლი მანაბლების (მამა-შვილის) სახელები ხალელამპრეზი და არქაპოსი. ისინი, თუ „ქართლის ცხოვრების“ ცნობას დავუჯერებთ, XIV

საუკუნის II ნახევარში მოღვაწეობდნენ (ქართლის ცხოვრება, 1959: 337).

და, შესაბამისად, XV საუკუნის I ნახევარში მოღვაწე ამილდამბარ ფანასკერტელ-ციციშვილის თანამედროვენი ვერ იქნებოდნენ. ტიმოთე გაბაშვილს წმ. ეკატერინეს ამშენებლებად ამილდამბარ ფანასკერტელთან ერთად მანაბლები ჰყავს მოხსენებული (მრავლობით ფორმაში).

ჩვენს ერთ-ერთ ნაშრომში გამოვთქვით ვარაუდი მანაბელთა გადაშენებული გვარის ადგილზე თავხელისძეების „მანაბლად დასმის“ შესახებ. ჩვენი აზრით, იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტრის ამშენებელი XIV საუკუნის I ნახევრის მოღვაწე ამილდამბარ ფანასკერტელი და მისი თანამედროვე მანაბლები იყვნენ ის მანაბლები, რომლებიც თავხელისძეების გამოჩენამდე ფლობდნენ დიდი ღიახვის ხეობას. საქართველოში რომ თავხელისძეებამდელი მანაბელთა გვარი არსებობდა, არაერთი ისტორიული წყარო ადასტურებს. დოკუმენტურ წყაროებში მანაბლები XV საუკუნის დამლევიდან იხსენიებიან (ხეც: საბ. №Hd-8711ა). ანთროპონიმ მანაბლის შესახებ ცნობა XIII საუკუნის II ნახევრიდან ჩნდება (ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი, 1984: 186-188).

იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტერში არსებულ მოსახსენებელში შესაძლოა ტაძრის თანაქტიტორ მანაბლების რამდენიმე სახელი იყო მითითებული და ამიტომ ტიმოთე გაბაშვილმა ისინი სწორედ მრავლობით ფორმაში გვარით მოიხსენია. არ გამოვრიცხავთ, იმას, რომ დიდი ღიახვის ხეობაში თავხელისძეებამდე მცხოვრებმა მანაბლებმა სინას წმ. ეკატერინეს მონასტერს მეღვრეკისში არსებული მამული გადასცეს, ოღონდ არა მთლიანად სოფელი. ჩვენი აზრით, მანაბლებს მეღვრეკისში კიდევ ჰყავდათ ყმები, რომლებიც შემდეგ მანაბლების სხვა მამულებთან ერთად თავხელისძეებმა დაისაკუთრეს. თირის მონასტრის 1432 წლის სიგელის მიხედვით, ხელა თავხელისძემ მეღვრეკისელი გლეხი ჭონიშვილი ბეჟან იაღღუზიშვილის სააღაპედ თირის მონასტერს უბოძა (ქართული ისტორიული წარწერების კორპუსი, 2013: 179-181).

დ. კლდიაშვილი წერს: „იერუსალიმის წმ. ეკატერინეს მონასტრის აშენების თარიღის XV საუკუნის პირველი ნახევრით განსაზღვრას რამდენადმე აფერხებს ტიმოთეს (გაბაშვილი - გ.ს) მიერ მისი მაშენებელი საგვარეულოების ფანასკერტელ-ციციშვილთა და მანაბელთა გვარსახელით დასახე-

ლება და მათი ერთობლივი ქტიტორობით იერუსალიმში მონასტრის აშენება. ტიმოთეს ცნობის ეს ორი მომენტი ანგარიშგასაწევი ნაწი, რამდენადაც ფანასკერტელები ციციშვილებად იწოდებიან მხოლოდ XV საუკუნის დამლევდიდან...იგივე შეიძლება ითქვას მანაბლებზეც, რომლებიც ამ გვარსახელით წერილობით წყაროებში მხოლოდ XV საუკუნის დამლევდიდან იწოდებიან“ (კლდიაშვილი, 2008: 78).

აქაც შეუსაბამობას ვაწელებით. როგორც აღვნიშნეთ, მანაბელთა გვარი წერილობით წყაროებში აღნიშნული ფორმით XV საუკუნემდეც გვხვდება. რაც შეეხება ფანასკერტელთა გვარის ციციშვილებად ხსენებას, სინის სულთა მატიაზეში ვკითხულობთ: „ციციშვილს ფარსადანს შ ნს დ ნ, ან, კს ნი; და თანამეცხედრსა გულდამს შ ს დნ, დ ნ, ან, კს ნი; და მათსა ძმასა ამილდამბარ შ ს დ ნ, ან; და მათსა რძალსა მამქან ყოფილსა მარინეს შ ს დ ნ, ან კს ნი“ (ჯავახიშვილი, 1947: 243).

აქ მოხსენიებული პირები XV საუკუნის I ნახევრის მოღვაწენი არიან. ფარსადან ციციშვილის ძმა-ამილდამბარ ფანასკერტელი ჯვრის მონასტრის აღაპებშიც იხსენიება. (მეტრეველი, 1947: 154). ასე, რომ ფანასკერტელთა გვარის ციციშვილებად მოხსენიება XV საუკუნის I ნახევარშიც რეალობაა. ტიმოთე გაბაშვილი თავის „მიმოსვლაში“, იმ ადგილზე სადაც იერუსალიმის დედათა მონასტერზე საუბრობს (როგორც დ. კლდიაშვილი აღნიშნავს: „ტიმოთეს იერუსალიმში ყოფნის დროს, ეს მონასტერი (იგულისხმება ფანასკერტელების და მანაბლების მიერ აშენებული წმ. ეკატერინეს მონასტერი - გ.ს.) მის მიჯრით მდებარე მირქმის ქალთა მონასტერთან ერთად, ჯერ კიდევ ქართველებს ეკუთვნოდათ და მასში ქართველი მოწესე ქალები ცხოვრობდნენ“) (კლდიაშვილი, 2008: 72) წერს: „ქ. ესე მონასტერი დედათა ქართველთათვის არს, რამეთუ არს იღუმენისა ქართველი, ხარიტინი სახელად, ასული ანაფიშვილისა. ორნი მონაზონნი კახნი არიან, სხვა რუისელი, იმერელი და გურული“ (გაბაშვილი, 1956: 123). აქ ძალზე საყურადღებოა მონასტრის იღუმენის გვარის - ანაფიშვილის ხსენება. ცნობილია, რომ მანაბელთა გვარს ცნობილი ქართველი ისტორიკოსი და გეოგრაფი ვახუშტი ბატონიშვილი ანაფისძეებს უკავშირებს: „მანაბელი იტყვის ანაფისძეობას, აფხაზეთიდან მოსვლას, გარნა ახალი არს.“ ვახუშტის ტექსტი შეიძლება ასე გავიგოთ, რომ მანაბელთა

გვარი ანაფისძეებისაგან მოდის, მაგრამ ახლანდელი მანაბელთა გვარი ახალია. შესაძლებელია ვახუშტი თავის თანამედროვე მანაბლებს (ანუ გამანაბლებულ თავხელისძეებს) ახალ საგვარეულოდ თვლიდა, ხოლო თავხელისძეებამდელი მანაბლების გვარი, მისი ვერსიით ანაფისძეებისაგან მომდინარეობდა. თუ ამ ვერსიას დავუშვებთ, შეგვიძლია გამოვთქვათ ვარაუდი, რომ XVIII საუკუნეში ანაფიშვილებმა, იგივე ანაფაძეებმა იცოდნენ რა, რომ იერუსალიმში წმ. ეკატერინეს მონასტერი მათი გვარის ერთ-ერთი განშტოების მანაბლების მიერ იყო აშენებული, ანაფიშვილთა სახლის წარმომადგენელმა, რომელიც მონაზვნად იყო აღკვეცილი, სწორედ თავისი საგვარეულოს წარმომადგენელთა მიერ დაარსებულ მონასტერში დაიწყო სასულიერო საქმიანობა. იგი მონასტრის წინამძღვარი იღუმენია იყო, რაც დედათა მონასტერზე ამ ძველი საგვარეულოს-ანაფისძე-მანაბლების გარკვეულ უფლებებს ადასტურებს. სოფელ მეღვრეკისში სინას მონასტრის მფლობელობა კიდევ რამდენიმე წყაროთი დასტურდება. 1720 წელს ვახტანგ VI დროს შედგენილ სვეტიცხოვლისა და კათალიკოსის ყმების ნუსხაში მოხსენიებულია: „ქ. მეღვრეკის თაწმინდისა თორმეტი“ (დოკუმენტები საქართველოს სოციალური ურთიერთობის ისტორიიდან, ნ. ბერძენიშვილის რედ. ტ. I, თბ., 1940, გვ. 184, № 256).

„თაწმინდაში“, ჩვენი აზრით, სინას წმ. ეკატერინეს მონასტერი უნდა იგულისხმებოდეს. ასეთი ფორმით სინას მთის მოხსენიება ქართულ წყაროებში უცხო არ არის. დავით IV აღმაშენებელმა მის მიერ სინას მთაზე წმ. ეკატერინეს მონასტერში აგებული წმ. გიორგის ეკლესიისთვის არაერთი საეკლესიო ნივთი გაგზავნა. ამას ადასტურებს ორ სინურ ხელნაწერზე დართული ანდერძ-მინაწერი. ერთ-ერთ მათგანს, საწელიწდო სამოციქულოს შემოუნახავს დავით IV ხელით, მხედრულად შესრულებული ანდერძი, რომელიც მის მიერ სინას მთაზე ხელნაწერის გაგზავნის შესახებ გვამცნობს: „ქ. მე, დავით უნარჩევესმან მონამან ყოელთა მონათა ქრისტესთამან, განვგზავნე წიგნი ესე **მთას წმინდას სინას**, ვინც იხმარებდეთ, ღოცვა ყავთ ჩემთ(უ)ინ“ (კლდიაშვილი, 2008: 51).

XVIII საუკუნის მეორე ნახევრის დიდი ღიახვის ხეობის სოფლების აღწერის დავთრების მიხედვით სოფელ

მედვრეკისში ფიქსირდება სინას მონასტრის კუთვნილი გლეხები. დავთარში ვკითხულობთ: „მედვრეკის სინის მთის მონასტრის ყმა:

ქ. მამასახლისი საბაშვილი შიო კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ამისივ ყმა მაისურაძე ბეცია კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ამისივ ყმა ქეზუაშვილი ზურაბა კომლი ა, თავი ა. 4

ქ. აქავ ამისივ ყმა ილარიანი გლახა და მისი ძმა ბერი კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ამისივ ყმა საბაშვილი ღვთისა და ამისი ძმა თასმაზა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ამისივ ყმა კახიაშვილი პეტრე, ამისი ბიძაშვილი გლახა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ამისივ ყმა ქებაძე მღვდელი ბასილი და ამისი ძმა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ამისივ ყმა ქებაძე ლეკვიას ობოლი ბერი კომლი ა.

ქ. აქავ ამისივ ყმა აზნაურიშვილი დედანაშვილი დავით, ამისი ძმა ქაიხოსრო თავი ბ.

ქ. აქავ მონასტრის ყმა ბაგანო ქებაძის მოყვანილი ტილა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ მონასტრის ყმა მამასახლისის ცოლისძმა გოგია 1 კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხიზანი ედიშერ (...) ყმა ქეზუაშვილი ზურაბა კომლი ა, თავი ა.

ქ. მედვრეკის ხერხეულიძე ქაიხოსროსა და აღათანგის ყმა კენჭაძე მღვდელი ბართლომე, ამისი ბიძაშვილი ღვთისა და ქიტესა კომლი ა, თავი გ“ (თაბუაშვილი, 2013: 88-89).

თუ ზემოთ აღნიშნულ დავთარს 1720 წლის საბუთს შევადარებთ, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მონასტრის კუთვნილი გლეხების რაოდენობა კომლობრივად თითქმის ნახევარი საუკუნის მანძილზე უცვლელი იყო. სოფელი მედვრეკისი ქართული საისტორიო წყაროების მიხედვით რამდენიმე ნაწილად იყოფოდა. 1392 წლის ქართლ-კახეთ-მესხეთის საკათალიკოსო მამულების სითარხნის გუჯარში იხსენიება “პატარა მედვრეკისი”, რომელიც კათალიკოსს ეკუთვნოდა. (ქსმ 1970: 179).

1559 წლის ქართლის საკათალიკოსო მამულების სითარხნის გუჯარში მოიხსენიება ზემო მედვრეკისი და ცოტა მედვრეკისი: “ზემო მედვრეკის ერთი მრთელი მამული საგლეხო, ცოტა მედვრეკისი ნასოფლარი მისითა სამართლიანითა მზღურითა.” (ქსმ 1970: 265). 1574 წლის დოკუმენტში „წყალობის

წიგნი ნიკოლოზ კათალიკოზისა პატრონ ვახტანგისადმი“ იხსენიება: „ცოტა მეღვრეკისი“ და „მეღვრეკისი“. დოკუმენტში ვკითხულობთ: „ცოტა მეღვრეკისი მისითა სამართლიანითა; და მეღვრეკის ვენახი და სხვა რაც საჩვენო იყო“ (ქსმ 1970: 277). ამ დოკუმენტზე დაყრდნობით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ცოტა, ანუ მცირე მეღვრეკისი მთლიანად ქართულ ეკლესიას ეკუთვნოდა, ხოლო მეღვრეკისში კათალიკოსს ვენახი ჰქონდა და, ასევე, სხვა მამულებიც: „**სხვა რაც საჩვენო იყო**“ უფრო გვიანდელ წყაროებში მხოლოდ ერთი მეღვრეკისი ჩანს. ჩვენ მიერ ზემოთ ნახსენებ 1720 წლის სვეტიცხოვლის და საკათალიკოსო ემების ნუსხაში იხსენიება მეღვრეკისი. XVIII საუკუნის II ნახევრის დავთრებშიც იხსენიება მხოლოდ ერთი მეღვრეკისი (თაბუაშვილი, 2013: 72, 88). 1736-1744 წწ. დათარიღებულ ქართლის საკათალიკოსო ემების აღწერის დავთრის მიხედვით მეღვრეკისში ქართულ ეკლესიას 4 კომლი და აქ მცხოვრები 6 ოჯახი ეკუთვნოდა (ქსმ 1970: 780). XVIII საუკუნის II ნახევრის დავთრების მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, მეღვრეკისი მხოლოდ საეკლესიო საკუთრება არ იყო. აქ ემები ჰყავდათ მანაბლებს და ხერხეულიძეებს. დავთრებიდან ჩანს, რომ მანაბლებს ეკუთვნოდათ 2 კომლი და 6 ოჯახი, ხოლო ხერხეულიძე ადათანგსა და ქაიხოსროს 1 კომლი და 3 ოჯახი. (თაბუაშვილი, 2013: 72, 88). როგორც ჩანს, მეღვრეკისში სინას მონასტრის გარდა საქართველოს საპატრიარქოსაც გააჩნდა მამულები. XVIII საუკუნის II ნახევარში სინას წმ. ეკატერინეს მონასტერსა და ქართლ-კახეთის სამეფო კარს შორის ურთიერთობა ძალზე გააქტიურდა. 1763 წლის 1 ივლისს სინას მთის მთავარეპისკოპოსმა კირილე II ერეკლე II-ეს წერილი გამოუგზავნა და სინის მონასტრისათვის დახმარება ითხოვა. კირილე II საქართველოში თავისი წარმომადგენელი პროტოსინკელოსი ბარნაბა გამოგზავნა. წერილში კირილე II ერეკლე II-ეს მიმართავდა: „გთხოვთ და გევედრებით, მეფეო მოწყალეო და თანამგრძნობელო, გვიბოძოთ მადლი და წყალობა და რაიმე სახის დახმარება, რათა ოდნავ მაინც მოვითქვათ სული ჩვენი აუტანელი გასაჭირის დროსა და უმძიმესი მოვალეობის აღსრულებისას“ (მესხი, 2013: 159).

სინელი ბარნაბა, როგორც ჩანს, რამდენიმე წელი დარჩა მონასტრის წესდების თანახმად საქართველოში, ის აქტიურად მოღვაწეობდა სოფელ მეღვრეკისში. უვლიდა სინას მონასტრის მამულს. ამას ადასტურებს ერეკლე II-ეს 1772 წლით დათარი-

ღებული წერილი სინის მთავარეპისკოპოსის კირილესადმი: „თქვენი განწესების თანახმად, არქიმანდრიტი ბატონი ბარნაბა თქვენს წმიდა მონასტერში უნდა წარმოვაგზავნოთ. დაე, ასე იყოს. ვგზავნით მას, ოღონდ გაცნობებთ, რომ ბარნაბამ ამდენი წლის განმავლობაში იღვაწა ამ ადგილებში წმიდა მონასტრისათვის, სოფლისა (ჩვენი აზრით, საუბარია მეღვრეკისზე - გ.ს) და მამულებისათვის, მონასტრის ყმათა და სამონასტრო შემოსავლის აკრეფისათვის, რაც კი რამ ებადა ბარნაბას, ბევრი იყო, თუ ცოტა, იქ დავტოვე, ყოველგვარი განზრახვის გარეშე. ყველანი თვალს ვადევნებთ მის საქმიანობას; თუკი წმიდა ღმერთი ინებებს, თხუთმეტი აპრილს წარმოვგზავნით მას და ის, თანახმად თქვენი ბრძანებისა, თქვენს განკარგულებაში გადმოვა. მონასტრის სოფელში (მეღვრეკისში - გ.ს.), იქ სადაც ბარნაბა იმყოფებოდა, გამგებლად ბატონ იოანიკიოსის თანხლები პირი, მონაზონი იერემია დავტოვეთ, ვიდრე წმიდა მონასტერი სხვა მონაზონს წარმოაგზავნის, რადგან ის მარტო სოფლის (მეღვრეკისზეა საუბარი - გ.ს) მართვას ვერ შეძლებს“ (მესხი, 2013: 167).

ერეკლე II სინას მთაზე პროტოსინკელოსი იოანიკიოსი გაგზავნა და მონასტრისთვის 250 ფლორი ფულადი თანხა გაატანა. გარდა ამისა, ის მონასტერს დაჰპირდა, რომ ვერცხლის მადნის აღმოჩენასთან დაკავშირებით ის მონასტერს ყოველწლიურად 200 გროშს გაუგზავნიდა. ერეკლეს მონასტრისთვის ორი ქრისობულონი (დაპირების წიგნი) გაუგზავნია, ერთი ქრისობულონის თანახმად მას 200 გროში უნდა ეგზავნა ყოველ წელს მონასტრისთვის, ხოლო მეორე ქრისობულონის თანახმად კი 50 გროში, რათა წმიდა მონასტერში წელიწადში ორჯერ ომში დაღუპული ქრისტიანებისთვის საღმრთო უამისწირვა აღვლენილიყო. როგორც ჩანს, ამ ქრისობულონებს მონასტრის წინამძღვრის მხრიდან დამტკიცება სჭირდებოდა. 1779 წელს სინას მონასტერმა საქართველოში კრეტიელი მღვდელი იოანიკიოსი გამოგზავნა, რომელსაც თან რამდენიმე სასულიერო პირი ახლდა. მათ შორის: დიაკონი ნეოფიტე ტრაპიზონელი და სამღვდელი მონაზონი ისაია. არქიმანდრიტი ბარნაბა ამ დროს საქართველოში იყო. სინას მონასტრის კრებულმა ბარნაბას დაავალა, რომ იოანიკიოსისთვის სინას მონასტრის სხვა ქრისობულონებიც გადაეცა: „მივწერეთ აგრეთვე მამა ბარნაბას, რომ მას (ე.ი. იოანიკიოსს - თ. მ.) გადასცეს ზემო იბერიის სოფლის (საუბარია მეღვრეკისზე -

გ. ს.) ქრისობულონები და აბრეშუმის ქრისობულონი, რომელსაც მონასტერი იქ ძველ დროში ფლობდა, იქნებ რამის გამოსწორება შეძლონ“ (მესხი, 2013: 171). ამ წერილიდან ჩანს, რომ სოფელ მეღვრეკისში სინას მონასტრის უფლებების დამდასტურებელი ქრისობულონები, ანუ პირობის დოკუმენტები არსებობდა, რომლის მიხედვით მეღვრეკისის მამულები თავის დროზე სამეფო კარისაგან, თუ რომელიმე ფეოდალისაგან სინას გადაეცა. მონასტერს საქართველოში აბრეშუმის სახითაც ჰქონია შემოსავალი, მაგრამ, როგორც ჩანს, სინას მონასტრის უფლებები შემცირებული ყოფილა, ამას ადასტურებს დოკუმენტში არსებული ჩანაწერი: „იქნებ რაიმეს გამოსწორება შეძლონ. არქიმანდრიტმა იოანიკიოსმა საქართველოში ათი წლი დაჰყო. 1789 წელს იგი ღუგუშა მოკლეს (მესხი, 2013: 119).

არქიმანდრიტ იოანიკიოსის საქართველოში, კერძოდ კი სოფ. მეღვრეკისში მოღვაწეობას ადასტურებს 1782 წლით დათარიღებული ერთი დოკუმენტი, რომელიც მეღვრეკისში არქიმანდრიტ იოანიკიოსის და მისი მხლებელი რამდენიმე სასულიერო პირის მიერ ერთ-ერთი გლეხისთვის მამულის ბოძებას ეხება. დოკუმენტი იწახება გორის ს. მაკალათიას სახ. ისტორიისა და ეთნოგრაფიის მუზეუმში. ჩაწერია მოყავისფრო გრაგნილზე. დოკუმენტში ვკითხულობთ: „ქ. წყალობითა მღთისათა ესე წყალობის წიგნი გიბოძეთ ჩუენ სინას მთის მონასტრის არქიმანდრიტმან ივნა ნიკო (იოანიკიოსი - გ.ს.) ან და ან მღვდელმონაზონმა ესიამა* და მთავარ დიაკონმან ნეოფიტემან თქუენ ჩუენის ეკლესიის მემკვიდრე ემას მეღვრეკისელს ილარიონს, ბერასა და ძმასა შენსა გლახასა და შვილს თქუენსა ივანესა, გოგიასა და პეტრესა და ილარიონსა, შვილთა მომავალსა სახლსა თქვენისათა მას ეამსა ოდენს ეამთა ვითარებისაგან მამა-პაპა თქუენი გარდაცვინულიყვნენ და სერისნის(?) მისულიყვნენ. მერე შენსა მეზობლებს ბედნიერს ხელმწიფესთანა ეჩივლათ და ბეაცნა(?) ამილახერისშვილი იასაულათ ეყენათ სერისნო(?) და მეორეთ თქვენს სამკვიდრო მამულზედ მეღვრეკის დაესახლებინეთ. ჩვენ რომ ჩუენის ეკლესიიდანა მოვედით მთელს ჩვენს საყმოში მოკითხულ ვქენით და ამთონებიც იყო მამულზედ მტრათ იყვენით თქვენის სახლის კაცის ამოვარდნილის დოზოდნიაშვილის(?) ვენახი.

* ისაია მონაზონი 1779 წელს სინას მონასტრიდან საქართველოში გამოჰყვა იოანიკიოსს

გიბოძეთ თავს ედიშერაშვილის ვენახამდინ, ბოლოს დედანაშვილის ვენახამდინ, ერთი გვერდი მაისურაძის მიწამდინ, მეორე გვერდი ირაღიონის ღომიას ვენახამდინ, თავის გახითა (ბალითა?) შესავლითა და მოსავლითა და თვისის სხეულთა. გქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან ჩვენის ეკლესიის ერთ გუღიშში(?) [ერთგულებაში?] მოგახმაროს რაც მართებული კულუხი იყოს. იმავე კულუხს ეკლესიას მიართმევდე. ეს ჩვენი წყალობა არც ჩუენმა მოშალოს და არც ჩუენმა მუადგილე ჩვენის ეკლესიის არქიმანდრიტმან მოგიშალოს. გვეკედრებით მის დამტკიცებას დამტკიცებული ღმერთმან და უწმინდესმა ეკლესიამან აკურთხოს. არიან ამისი მოწმე და დამსწრე აჯი მელიტონის შვილი ნიკოლოზ და ქებაძე, მღვდელი ბასილი და ედნაშვილი (?)**დავით. მამასახლისი გიო და კხიაშვილი*** მღთისათა... ერთობით ჩვენი ეკლესიის ყმანი მეღვრეკისელები. დაიწერა მეღვრეკის მარტს ქკს უიი (470) [1782] (საბ, № 7927). დოკუმენტში მოხსენიებული პირების არსებობა სხვა წყაროებითაც დასტურდება. მაგ., მღვდელი ქებაძე ბასილი იხსენიება ღიახვის ხეობის სოფლების აღწერის დავთარში XVIII ს. II ნახევარი. იგი სინას მთის მონასტრის ყმა იყო (თაბუაშვილი, 2013: 88).

დოკუმენტში მოხსენიებული სინას მთის მონასტრის გლეხები იღარიანი გლახა მისი ძმა ბერი მოხსენიებულნი არიან ასევე დავთარში, როგორც სინას მთის მონასტრის ყმები (თაბუაშვილი, 2013: 88).

დოკუმენტში ძნელად იკითხება, თუმცა დავთრის მიხედვით შესაძლებელია დედანაშვილ დავითის დადგენა. დავთარში იგი აზნაურიშვილად იხსენიება (თაბუაშვილი, 2013: 88).

სიგელში მოხსენიებულია ედიშერაანთ მამული. ამ დროს მეღვრეკისში ცხოვრობდა ხიზანი ედიშერაშვილი (თაბუაშვილი, 2013: 89).

მეღვრეკისის სიგელი აღწერილი აქვს თ. მესხს. მისი განმარტებით, დოკუმენტს უზის ბეჭედი, რომელზეც გამოსახულია ღვთისმშობლის ხატი „მაყვალის შეუწველი“. ხატის ირგვლივ ბერძნული წარწერაა „აბიმელექ. სინელი მღვდელმონაზონი. პროტოსინკელოსი“. დოკუმენტის უკანა გვერდზე არის ბერძნული ხელმოწერა და დასტური: იოანიკე არქიმან-

** ხავარაუდოდ უნდა ეწეროს დედანაშვილი - გ.ხ)

*** ხავარაუდოდ უნდა ეწეროს კახიაშვილი

დრიტი სინელი, ვადასტურებ, დოკუმენტის აშიაზე მარცხენა მხარეს ბერძნული ასოებით დაწერილია ოსმალური მინაწერი მე, ხაჯიმელტანეს [ხაჯიმელიტონის]შვილმა, აღბუზმა(ვ ვიცი (მესხი, 2013: 133).

თ. მესხის განმარტებით: „აბიმელექი საქართველოში 1722 წლიდან მოღვაწეობდა. როგორც ჩანს, არქიმანდრიტი იოანიკიოსი გარკვეული ხნის განმავლობაში მეტოქის ადრინდელი განმკარგავის ბეჭდით სარგებლობდა“ (მესხი, 2013: 133). იოანიკიოსის შემდეგ სინას მთის წმ. ეკატერინეს მონასტრის წარმომადგენლად საქართველოში ნეოფიტე გვევლინება. ნეოფიტე იოანიკოსს ჩამოჰყვა საქართველოში, იგი ტრაპიზონელი დიაკონი იყო და, როგორც ვნახეთ, მეღვრეკისის სიგელშიც იხსენიება. საინტერესოა ის ფაქტი, რომ ნეოფიტე ქართველ სასულიერო პირს, XVIII საუკუნის 80-იან წლებში სინას მთაზე მეოფ რუისელ მიტროპოლიტს - იონას უკუროთხებია არქიმანდრიტად. სავარაუდოდ, ამას მონასტრის წესდება ითვალისწინებდა, რაკი სინას მთის მონასტრის წარმომადგენელ არქიმანდრიტს საქართველოში უნდა ემოღვაწა, იგი ქართველ ეპისკოპოსს უნდა ეკუროთხებინა. ნეოფიტეს კუროთხევა ჯოანის მეტოქში მოხდა. იონა გედევანიშვილი წერს: „დავჰსდევ ჯოანსა შინა და მაკუროთხებინეს ნეოფიტე არქიმანდრიტი მეღვრეკისისა და გაისტუმრეს საქართველოში, თესსა მეტოქში“ (გედევანიშვილი, 1852: 98).

როგორც ჩანს, სინას მთის წმ. ეკატერინეს მონასტრის წარმომადგენელი საქართველოში, თბილისში არსებულ მონასტრის მეტოქსა და მეღვრეკისის მამულებს განაგებდა და იგი მეღვრეკისის არქიმანდრიტად იწოდებოდა. ნეოფიტეს საქართველოში გამომგზავრების ხარჯები რუისელ მიტროპოლიტ იონას დაუფარავს (მესხი, 2013: 120).

XX საუკუნის დასაწყისში სინას მთის წმ. ეკატერინეს მეტოქი თბილისში უაღესად მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდა. 1910 წლით დათარიღებულ არქიმანდრიტ ამფილოქეს მოხსენებითი ბარათიდან ირკვევა, რომ ხანძარმა თბილისში არსებული სინას მონასტრის მეტოქი მონასტრის ყველა ნაგებობა გაანადგურა. გადარჩა მხოლოდ ეკლესია. სინას მონასტრის კრებული იძულებული გახდა მეტოქის ადღგენისთვის სახსრების გამონახვის მიზნით მეღვრეკისში არსებული ქონება გაეყიდა. 1911 წელს არქიმანდრიტი ამფილოქე თბილისში ჩამოვიდა. მისი მიზანი მეღვრეკისის ქონების გაყიდვა იყო, საბო-

ლოოდ მეღვრეკისის მამული 511 დესეტიანა მიწა და არქიმანდრიტის საცხოვრებელი სახლი, თავისი დამხმარე ნაგებობებით 32000 რუბლად გაიყიდა (მესხი, 2013: 126).

გამოყენებული ლიტერატურა:

ანდღულაძე, 1973: ანდღულაძე, თირის მონასტრის ხუროთმოძღვრული ანსამბლი, თბ., 1976.

ბატონიშვილი, 1973: ვახუშტი ბატონიშვილი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, ს. ყაუხჩიშვილის გამოც., ტ. IV, თბ., 1973.

გაბაშვილი, 1956: ტიმოთე გაბაშვილი, მიმოსვლა, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და საძიებლები დაურთო ელ. მეტრეველმა, თბ., 1956.

გედევანიშვილი, 1852: იონა გედევანიშვილი, მიმოსვლა ანუ მგზავრობა იონა რუისის მიტროპოლიტისა, თბ., 1852.

დოლიძე, 1970: ქართული სამართლის ძეგლები, ტესტები გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო პროფ. ი. დოლიძემ, ტ. III, თბ., 1970.

თაბუაშვილი, 2013: ა. თაბუაშვილი, ქალაქ ცხინვალისა და მისი მიმდებარე სოფლების აღწერის დავთრები (XVIII საუკუნის II ნახევარი), თბ., 2013.

კლდიაშვილი, 2008: დ. კლდიაშვილი, სინას წმ. ეკატერინეს მონასტრის ქართველთა ეკლესიის სულთა მატიანე, თბ., 2008.

მამისთვალიშვილი, 2007: ე. მამისთვალიშვილი, საქართველოს და სინას მონასტრის ურთიერთობის ისტორიიდან, „ლოგოსი“, 2007.

მენაბდე, 1980: ლ. მენაბდე, ძველი ქართული მწერლობის კერები, თბ., 1980.

მესხი, 2013: თ. მესხი, სინა და საქართველო, ახალი ფურცლები მრავალსაუკუნოვანი ისტორიისათვის, თბ., 2013.

ქორდანია, 1897: თ. ქორდანია, ქრონიკები, ტ. II, 1897.

ქართლის ცხოვრება, 1959: ქართლის ცხოვრება. ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, ტ. II, თბ., 1959.

ქართლის ცხოვრება, 1901: მოგზაურობა წმ. ქალაქ იერუსალიმსა და წმ. ათონის მთაზედ დეკანოზის პეტრე დავითის ძე კონჭოშვილისა, ტფ., 1901.

ხეც, საბუთი №Hd-8711ა: ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, საბ. №Hd-8711ა.

ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი, IX-XIII სს., შეადგინეს და გამოსაცემად მოამზადეს თ. ენუქიძემ, ვ. ხიფიაშვილმა, თბ., 1984.

ქართული ისტორიული წარწერების კორპუსი, ტ. II, თბ., 2013.

ჯაფახიშვილი, 1947: ივ. ჯაფახიშვილი, სინის მთის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, თბ., 1947.

საბუთი № 7927: საბუთი სიმგორის ს. მაკაღათიას სახელობის ისტორიულ-ეთნოლოგიური მუზეუმი, საბ, № 7927.

Giorgi Sosiashvili

MOUNT SINAI AND VILLAGE MEGVREKISI

Summary

Georgian monasteries abroad had their own lands in Liakhvi Gorge. Among them was Saint Catherine's Monastery. It had a rival, particularly in Tbilisi, Georgia. The village Megvrekisi belonged to the Sinai's Saint Catherine Monastery in Didi (Big) Liakhvi Gorge. It is unknown to us when the village Megvrekisi was handed to the temple in Palestine. In the XVII century, according to the request of Sinai Archbishop Anania, who visited Georgia, King of Kartli Vakhtang V Shahnavaz repurchased the village for the Sinai Monastery, as there was a period when Megvrekisi land hadn't belonged to the Monastery. In the XVIII century, according to the documents, twelve peasant households of Megvrekisi belonged to the Sinai Monastery. The Sinai Monastery sold the Megvrekisi land for 32 000 rubles in 1911, and the reason was that it was hard for them to take care of it.

ქართულ-აფხაზური ურთიერთობები ჟურნალ „ჩვენა- ბურის“ პუბლიკაციების მიხედვით

სსრკ-ის დაშლის შემდგომი პერიოდი – XX ს. 90-იანი წლები – საქართველოსათვის, ისევე როგორც მთელი კავკასიის რეგიონისათვის, ურთულესი ხელოვნური სამხედრო-პოლიტიკური კონფლიქტების განვითარებით აღინიშნა. იმის მიუხედავად, რომ ქართულ-აფხაზური თუ ქართულ-ოსური დაპირისპირებიდან ოც წელზე მეტი გავიდა, ეს პრობლემები მუდმივად ინარჩუნებს სიმწვავეს არა მხოლოდ მონაწილე მხარეებისათვის, არამედ მეზობელი ქვეყნებისათვისაც. რუსეთის სათანადო სამსახურების მიერ მიზანმიმართული და მაღალპროფესიულ დონეზე წარმოებული ანტიქართული პროპაგანდის ფონზე დიდი მნიშვნელობა აქვს საპასუხო ქმედებას – საქართველოს პოზიციის ობიექტურ დაფიქსირებასა და გავრცელებას საზოგადოდ მთელ მსოფლიოსა და კერძოდ, მეზობელ სახელმწიფოებში, რომელთა შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი თურქეთის რესპუბლიკას უჭირავს.

არავისთვის საიდუმლო არ არის, რომ ბალკანეთსა და კავკასიაში, შავ ზღვასა და ხმელთაშუა ზღვის აღმოსავლეთ აკვატორიაში, ისევე როგორც კასპიის ზღვასა და შუა აზიაშიც, რუსეთი და ოსმალეთი ორი ასეული წლის (მე-17–მე-19 სს.) მანძილზე ბატონობისათვის იბრძოდნენ. ამას ადასტურებს მათ შორის წარმოებული ათი სისხლისმღვრელი ომი, რომელიც ხშირად ცვლიდა ხსენებული რეგიონების რუკას. „ცხელმა წერტილებმა“, რომლებიც უკვე XX ს. დასასრულს კავკასიაში გაჩნდა, თურქეთის რესპუბლიკის საშინაო თუ საგარეო პოლიტიკაში სათანადო ასახვა ჰპოვა.

თურქული საზოგადოებისა და განსაკუთრებით მისი ძველი ქართული და აფხაზური ფესვების მქონე ნაწილისათვის ოფიციალური ანკარის დამოკიდებულება კონფლიქტებისადმი ერთგვარი და მარტივი არ არის. მსოფლიოში მიმდინარე პროცესების კვალად, თურქეთშიც საზოგადოებრივი აზრისა და მთავრობის პოზიციის დაპირისპირება მასობრივი საინფორმაციო საშუალებათა აქტიური განხილვის საგანი ხდებოდა და ხდება. საინფორმაციო საშუალებათა შორის ამ 20–30 წლის წინ ბეჭდური მედია გამოირჩეოდა. დღეს ჩვენთვის საინტერესოა, რო-

გორ შეაფასა თურქულ პერიოდულ გამოცემათაგან ერთ-ერთმა ჟურნალმა, „ჩვენებური“, ქართულ-აფხაზური ტრაგიკული, ხელოვნურად გაღვივებული დაპირისპირება? ეს გამოცემა ყოველთვის ცდილობდა, თურქი მკითხველებისათვის გაეცნო ქართული მეცნიერების, კულტურის, ლიტერატურისა და ფოლკლორის განვითარების ეტაპები, მათი ცნობილი წარმომადგენლები, ქართულ-თურქული ურთიერთობები.

ჟურნალი „ჩვენებური“ გასული საუკუნის 70–90-იან წლებში თურქეთში გამოდიოდა. მის შექმნასა და მუშაობაში დიდი ღვაწლი მიუძღვით შანვერ აქინ-თევზადეს, აჰმედ ო'ხქან-მელაშვილსა და მათ თანამოაზრეებს. XX ს. 70–80-იან წლებში, თურქეთისათვის მეტად რთულ დროს, ისტორიულ სამშობლოზე, საქართველოზე (რომელიც თურქეთისადმი მტრულად განწყობილი მეზობელი საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში შედიოდა) ინფორმაციის გამოქვეყნება გმირობის ტოლფასი იყო. სამწუხაროდ, აჰმედ ო'ხქან-მელაშვილი თავის აქტიურ ლიტერატურულ, ჟურნალისტურ და საზოგადოებრივ საქმიანობას შეეწირა: 1980 წელს იგი საკუთარი სახლის სადარბაზოსთან მოკლეს. მისი ვაჟი, საბედნიეროდ, სიკვდილს სასწაულებრივად გადაურჩა. ჟურნალის გამოცემა შეწყდა.

„რკინის ფარდის“ დამხობის შემდეგ საქართველოსა და თურქეთს შორის დიპლომატიური ურთიერთობა დამყარდა (21.05.1992). თურქეთის რესპუბლიკა ერთ-ერთი პირველი ქვეყანა იყო, რომელმაც საქართველო „დე იურედ“ ცნო (16.12.1991) (სვანიძე, 2005: 249). ამ უმნიშვნელოვანესი მოვლენის შედეგად ჟურნალის აღდგენა შესაძლებელი გახდა. ახალი „ჩვენებურის“ პირველი ნომერი უკვე 1993 წლის დასაწყისში გამოვიდა. ჟურნალის საქმიანობა უწინდელივით საშინაო აღარ იყო, მაგრამ მისი მესვეურები მაინც ცდილობდნენ პოლიტიკაზე ნაკლებად გაემახვილებინათ ყურადღება და უფრო მეტად ორი მეზობელი ქვეყნის კულტურულ და ეკონომიკურ თანამშრომლობაზე ემსჯელათ. თუმცა „ჩვენებურის“ სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ საქართველოსათვის ტრაგიკული 1992–1993 წლების მოვლენების გაშუქება, თურქული საზოგადოებრივი აზრის თავისებურებათა გათვალისწინებით, პირველივე ნომრებიდანვე დაიწყო. ასე, მაგალითად: ფაჰრედინ ჩილოღლუ თავის სტატიაში „აფხაზეთის საკითხი“ (ჩვენებური, 1993: 28–29) თურქულ პრესაში ამ პრობლემის მიუკერძოებელი გაშუქების საჭიროებაზე

მსჯელობს. „თურქი ჟურნალისტების ერთი ნაწილი რომ სოჭის გავლით გუდაუთაში ჩავიდა და რეგიონში მცხოვრები არცერთი ხალხის – არც ქართველის, არც აფხაზის, სომეხისა და რუსის – აზრი არ გაითვალისწინა“, სტატიის ავტორის შეფასებით, „თურქეთის აფხაზთა გადამწყვეტი ზეგავლენის შედეგი იყო“. ფ. ჩილოდღუ იმედს გამოთქვამს, რომ „ორ მოძმე ხალხს შორის ხელოვნურად გაჩაღებული შუღლის მარცვლები გაიფანტება და ქართველი და აფხაზი ხალხები სირთულეებს დაძლევენ“.

თურქული საზოგადოების სწორი ორიენტირებისათვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა „ჩვენებურის“ 1993 წ. მეორე ნომერში საქართველოს ეროვნული მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსის, ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორის, პროფ. მარიამ ლორთქიფანიძის სტატიის – „აფხაზეთი საქართველოს განუყოფელი ნაწილია“ – დაბეჭდვას (ჩვენებური, 1993: 3–5). პუბლიკაციის სათაურიდანვე ცხადი ხდება, თუ რა არის მისი მთავარი საკითხი. ამდენად, შინაარსის გადმოცემა მაგალითებითურთ აქ საჭიროდ არ მიგვაჩნია, მით უმეტეს, რომ საქართველოს მოქალაქეების დიდი ნაწილისათვის პროფ. მ. ლორთქიფანიძის არგუმენტირებული პოზიცია ცნობილია.

ამავე ნომერში ვხვდებით (ჩვენებური, 1993: 8) ენგინ შენოლის წერილს „მშვიდობისათვის სამსახური“, რომელშიც იგი აღწერს თბილისში ყოფნისას ნანახსა და განცდილს. ე. შენოლი თურქეთ-საქართველოს ბიზნეს საბჭოს წევრებს ახლდა საქართველოში კოლეგა ჟურნალისტებთან ერთად. მისი აზრით, „კავკასია სიმბოლოა სიღამაზის, თავისუფლების, ღირსეული ცხოვრების, სიყვარულისა და სათნო და ქველი ადამიანებისა. კავკასია განსაკუთრებული რაიონია, როგორც თავისი გეოპოლიტიკური მნიშვნელობით, ისე ეკონომიკური წონითა და კულტურული მოზაიკით“. სტატიის ავტორი ამ ვიზიტისას ქართული საზოგადოების სხვადასხვა ფენის წარმომადგენლებს შეხვედრია. ყველასაგან ერთი ესმოდა: „...აფხაზეთში უწინდელივით ბედნიერი ადამიანები იქნებიან. ჩვენ ისევ ერთად ვიცხოვრებთ“... სტატიის დასასრულს იგი ასკვნის, „...თმი კავკასიის ბედისწერა არ უნდა იყოს. როგორც მთელ მსოფლიოში, ისე კავკასიაში მშვიდობისათვის სამსახურია საჭირო“.

„ჩვენებურის“ პუბლიკაციათა შორის ყურადღებას იქცევს გადამდგარი პოლკოვნიკის, სახმელეთო ძალების სარდლობის

სამეთვალყურეო საბჭოს ყოფილი თავმჯდომარის მეველუდ ართვინლის (გოგლიძის) წერილი „ქართულ-აფხაზური პრობლემების გადაჭრისათვის“ (ჩვენებური, 1999: 2–3). ამ პუბლიკაციაში იგი, როგორც შეხვედრის ერთ-ერთი მონაწილე, მსჯელობს 1999 წლის 7–9 ივნისს სტამბოლში გამართულ ქართველ და აფხაზ წარმომადგენელთა შეკრებაზე. მას ესწრებოდა საქართველოს პრემიერ-მინისტრი ვ. ლორთქიფანიძე, თურქეთის საგარეო საქმეთა მინისტრი ისმაილ ჯემი, თურქეთის სხვადასხვა ილის ქართული და აფხაზური ასოციაციების წარმომადგენლები. ი. ჯემმა შეკრება გახსნა და პირველი, რაც აღნიშნა, იყო მისი ქვეყნისა და ხელისუფლების პოზიცია: „პრობლემის გადაჭრაში მთავარია საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობა“. მხარეებმა მიიღეს დადგენილება, რომლის ორი მთავარი პუნქტი შემდეგნაირად ჩამოაყალიბეს: 1) უნდა შეიქმნას ქართულ-აფხაზური ერთობლივი ჯგუფი გაეროს უშიშროების საბჭოს კონტროლით. 1994 წლის 14 მაისის მოსკოვის ხელშეკრულების მიხედვით, ტერიტორიული საქმიანობის აღსაკვეთად სათანადო ზომებია მისაღები; 2) მიღებულ იქნას სათანადო ზომები, რათა ქართველმა და აფხაზმა ლტოლვილებმა უსაფრთხოდ შეძლონ თავიანთ სახლებში დაბრუნება.

შეკრების ბოლო დღეს პრემიერი ვ. ლორთქიფანიძე შეხვდა აფხაზთა საზოგადოებების წარმომადგენლებსა და ბიზნესმენებს. შეხვედრაზე, რომელიც ურთიერთგაგების ატმოსფეროში მიმდინარეობდა, განიხილეს ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორიცაა: 1) საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობა და აფხაზეთისათვის უფართოესი ავტონომიური სტატუსის მინიჭება; 2) ქართველი და აფხაზი ლტოლვილების უსაფრთხო დაბრუნება აფხაზეთში; 3) აფხაზეთის რეგიონის ეკონომიკურ პრობლემებთან დაკავშირებით: ა) ეკონომიკური ემბარგოს გაუქმება და ლტოლვილთა უსაფრთხო დაბრუნების პირობების შექმნა; ბ) აფხაზეთში კომუნიკაციის პრობლემათა გადაჭრისათვის საქართველოს ტელეკომუნიკაციის მომსახურების უზრუნველყოფა; გ) საქართველოსა და აფხაზეთის გაველით, აფხაზეთის კორიდორისა და რუსეთის, უკრაინისა და ევროპისაკენ მიმავალი რკინიგზის ამუშავების შემთხვევაში აფხაზეთის ეკონომიკური აღორძინება; დ) მესამე მხარის არარსებობის შემთხვევაში ორივე მხარე უფრო იოლად შეძლებს პრობლემების გადაჭრას უშუალოდ ორმხრივი შეხვედრებით“.

მ. ართვინლის აზრით, „მეზობელთა შორის ერთადერთი ქვეყანა, რომელთანაც თურქეთს პრობლემები არა აქვს, საქართველოა. საქართველოში ცხოვრობენ აფხაზები, თურქეთში – ქართველებიცა და აფხაზებიც და მათ ნათესაური კავშირები აქვთ. საქართველო გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით კავკასიის ციხე-სიმაგრეა, იმ გზის კარიბჭე, რომელიც თურქულ რესპუბლიკებში მიდის. ამდენად, მას თურქეთის სასიცოცხლო ღირებულებებში სტრატეგიული ადგილი უჭირავს. იგივე მნიშვნელობა აქვს მას რუსეთისათვისაც. ამის გამო საქართველო მთელი თავისი ისტორიის მანძილზე იბრძოდა. იძულებული იყო ებრძოლა და არ დაეკარგა საკუთარი მეობა და კულტურა. იმი რომ არ ყოფილიყო, აფხაზეთი იქნებოდა შავი ზღვის ტურიზმის სამოთხე, კომუნიკაციის ცენტრი. საქართველო კი – აღმოსავლეთის შვეიცარია. ვის აწყობდა ეს იმი, რა მოიგო აფხაზეთმა ან საქართველომ? მოიგო იმან, ვინც შექმნა ეს ბრძოლა და ამით აღკვეთა ქართველებისა და აფხაზების წინსვლა. როგორ მოხდა ეს იმი, ვინ დაიწყო, დამნაშავე ვინაა, ვინ იხეირა – ამ ტიპის კითხვებზე პასუხი უნდა ვეძიოთ საქართველოს გეოპოლიტიკურ მდებარეობაში, სტრატეგიულ ვითარებასა და იმ ძალების პოლიტიკაში, რომლებსაც სურთ მასზე გაბატონება“. ავტორი იმედს გამოთქვამს, რომ ორი ერი მომავალში „ისევ კეთილმეზობლურად, ძმურად და კეთილდღეობაში იცხოვრებს“.

„ჩვენებურში“ (ჩვენებური, 2000: 2–5) გვხვდება მეჭმედ ბუღენტო უღუდადის სტატია „აფხაზეთის პრობლემა და კავკასიაში ბალკანეთის ანრდილი“, რომელშიც ავტორი განიხილავს გაზეთ „ჯუმჰურიეთში“ დაბეჭდილ ნურ დოღაის სტატიას „კავკასიელებთან ბალკანელთა ანრდილი“. მეჭმედ უღუდადი 6 პუნქტად აყალიბებს თავის პასუხებს ნურ დოღაის ხელმოწერით გამოქვეყნებულ სტატიებზე. მისი აზრით, ამგვარი არასწორი და ტენდენციური შეფასებები ისეთი ავტორიტეტული გამოცემებისათვის, როგორიც „ჯუმჰურიეთი“ და „იდეა“, სრულიად შეუფერებელია და ლოგიკას დაშორებული. ექვსივე პუნქტში ავტორი დამაჯერებლად ადასტურებს ჭეშმარიტ ვითარებას. მას არ ავიწყდება მოჰაჯირების მთავარი შემომქმედის, რუსული ცარიზმის დასახელებაც. ხაზგასმით აღნიშნავს რუსი მეცნიერის სვეტლანა ჩერვონნაიას ობიექტურ გამოკვლევას «Абхазия 1992 Посткоммунистическая Вандея».

სელჩუქ ჩოლაქოღლუ, აღნან მენდერესის სახელობის უნივერსიტეტის საერთაშორიო ურთიერთობათა მეცნიერი თანამშრომელი, თავის წერილში „თურქეთის ქართული პოლიტიკა“ ობიექტურად ახასიათებს საქართველო-სამხრეთ ოსეთის, საქართველო-აფხაზეთისა და საქართველო-რუსეთის პრობლემატურ ურთიერთობებს. აქვეა საქართველოს ელჩის, ტარიელ ლებანიძის ინტერვიუ ოსმან მერჯანთან, სადაც იგი იცავს აფხაზეთის პრობლემის მშვიდობიანი გზებით გადაჭრის იდეას (ჩვენებური, 2000: 5–8; 9–10).

მეტად ღირებულ ცნობებს აწვდის თურქ მკითხველს ქართული მეცნიერების გია ანჩაბაძისა და ნოდარ შენგელიას თურქულ ენაზე თარგმნილი სტატია „აფხაზეთის ისტორიული დოკუმენტების მოკლე მიმოხილვა“ (ჩვენებური, 1993: 12–16). როგორც ავტორები აღნიშნავენ, მე-11–მე-15 სს. აფხაზეთის შესახებ ისტორიული დოკუმენტები მწირია. მე-17–მე-18 საუკუნეებისათვის მათი ოდენობა მკვეთრად მატულობს. ვახუშტი ბაგრატიონის „ქართლის სამეფოში“ აფხაზეთზე სათანადო ცნობები მოიპოვება. მკვლევარებს არ გამორჩენიათ კათოლიკე მისიონერთა მიერ დატოვებული ცნობები, ასევე ფრანგ, იტალიელ, გერმანელ მოგზაურთა და სწავლულთა [მაგ. ნ. ვილსენის, კ. გლაკანის, კ. კლაპროტის, ჟ. გამბას, კ. დიუბუა დე მონპერის, ჟან შარდენის] და სხვათა მონაცემები.

თურქული სზოგადოების სწორი ორიენტირებისათვის პასან ჩელიქმა რუსულიდან თურქულ ენაზე თარგმნა ერთი ფრაგმენტი სვეტლანა ჩერვონნაიას ცნობილი გამოკვლევისა „აფხაზეთი 1992 – პოსტკომუნისტური ვანდია“, სადაც ნათლად ჩანს რუსეთის მიერ დაგეგმილი ჩანაფიქრის არსი (ჩვენებური, 1993: 4–7).

დასკვნის სახით შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ ჩვენ განვიხილეთ თურქულენოვან ჟურნალ „ჩვენებურში“ ასახული ის პუბლიკაციები, რომლებიც ეკუთვნის თურქ, ქართველ და რუს მკვლევარებსა და ჟურნალისტებს. რიგი ანალიტიკური სტატიებისა ზუსტად ასახავს იმ რეალობას, რაც არსებობდა საქართველო-აფხაზეთის ტრაგიკულ კონფლიქტთან მიმართებაში; ასევე გვაძლევს ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების რეტროსპექტულ მიმოხილვას. ჟურნალში გამოქვეყნებული წერილების მეორე ნაწილი უფრო ზოგადი ხასიათისაა და პაციფისტური სულისკვეთებით გაუღენთილი. მოვლენათა ანალიზის სიღრმის მიუხედავად, ეს მასალა, ავტორთა და გამომცემელთა დიდი ძალისხმევის წყალობით მკითხველთა აუდიტო-

რიისათვის მაინც პოპულარული ფორმით მიწოდებული, მიზნად ისახავს აქცენტების სწორად დასმას რუსეთის მწვავე კრიტიკისა და თურქეთის პოზიციის მკვეთრი დახასიათების გარეშე.

უურნალ „ჩვენებურის“ ზომიერი და დაბალანსებული პუბლიკაციები ღირებულია იმდენად, რამდენადაც მათ შეძლეს, თუ მთელი თურქული საზოგადოებისათვის არა, მისი ნაწილისათვის მაინც, მიეწოდებინათ საქართველოზე სწორი და რეალური ინფორმაცია ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის კონტექსტში.

წყაროები:

1. ჩვენებური, 1993: *Çveneburi*, №1, 1993.
2. ჩვენებური, 1993: *Çveneburi*, №2–3, 1993.
3. ჩვენებური, 1993: *Çveneburi*, №6, 1993.
4. ჩვენებური, 1999: *Çveneburi*, №33, 1999.
5. ჩვენებური, 2000: *Çveneburi*, №35, 2000.
6. ჩვენებური, 2000: *Çveneburi*, №36, 2000.
7. ჩვენებური, 2003: *Çveneburi*, №47, 2003.

გამოყენებული ლიტერატურა:

სვანიძე 2005: სვანიძე მ. თურქეთის ისტორია (1923–2000 წწ. რესპუბლიკის პერიოდი). „არტანუჯი“, თბ., 2005.

GEORGIAN-ABKHAZIAN RELATIONS ACCORDING TO PUBLICATIONS OF THE MAGAZINE “CHVENEUREBI”

Summary

In the article are examined the publications of the magazine “Chveneburebi”, concerning the place of Abkhazia in the history of Georgia, Georgian-Abkhazian relations and conflict, the role of the third force in the escalation of the conflict. The magazine was being issued in the Republic of Turkey, Istanbul, in the 70th-90th years of the XX century and in the 2000th years. The publications belong to Turkish, Georgian, Russian researchers and journalists. This material, in spite of the depth of the analysis of the events, thanks to great efforts of the authors and publishers, offered to the audience in a popular form, aims to put the correct accents, without keen criticism of Russia and sharp characterization of the position of Turkey.

The balanced publications of the magazine “Chveneburebi” are worthwhile, as they became able to offer to a part of the Turkish society real and correct information in the context of Georgian-Abkhazian relations and tragic conflict.

**როგორ შეიქმნა საქართველოს ტერიტორიაზე
„ეთნოგრაფიულ“ ნიშნით სამხრეთ ოსეთის
ავტონომიური ოლქი**

ქართველ ისტორიკოსებსა და ეთნოლოგებს არაერთ ნაშრომში აქვთ განხილული და შეფასებული „სამხრეთ ოსეთის“ შექმნასთან დაკავშირებული მოვლენები. ამჯერად ჩვენ ყურადღებას ვამახვილებთ ე. წ. „სამხრეთ ოსეთის“ ავტონომიური ოლქის შექმნასთან დაკავშირებულ საქართველოს სახელმწიფო ისტორიულ არქივში დაცული დოკუმენტების დანართებზე: 1. 1921 წლის 6-8 სექტემბრის სამხრეთ ოსეთის რევოლუციური კომიტეტის, პარტკომისა და პასუხისმგებელი პარტიული მუშაკების ერთობლივი სხდომის დადგენილების მოკლე განმარტებით ბარათზე; 2. 1927-1928 წწ. საქართველოს ახალ ადმინისტრაციულ ერთეულებად დაყოფის პროექტის დანართზე, რომელიც არც მეტი არც ნაკლები: „სამხრეთ ოსეთის ეთნოგრაფიულ საზღვრებს“ ეხება.

სანამ უშუალოდ აღნიშნულ დოკუმენტთა დანართებს განვიხილავთ, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია დავებრუნდე XX ს-ის 20-იანი წლების მოვლენებს და იმას, რამაც „სამხრეთ ოსეთის“ ავტონომიური ოლქის შექმნა გამოიწვია.

საინტერესოა, რას გულისხმობენ „ეთნოგრაფიულ საზღვრებში“, აქ თუ ეთნიკური ნიშნით სახელმწიფოებრივ წარმონაქმნზეა საუბარი, ასეთი სახელმწიფოები ისტორიულ-ეთნიკურ ტერიტორიაზე იქმნება, სადაც ამ ერის ეთნოგენეზი მიმდინარეობს, ხოლო „ოსთა ანუ მათი წინაპარი აღანების ეთნოგენეზი საქართველოდან საკმაოდ შორს – შუა აზიის ტერიტორიაზეა მოხდა. თუმცა მათ მუდმივი განსახლების არეალი არ ჰქონიათ; ისინი ჯერ შუა აზიის ტერიტორიაზე, შემდეგ კი ევრაზიის სტეპებში მომთაბარეობდნენ, კავკასიულებად კი საკმაოდ გვიან, IV–V საუკუნეებში იქცნენ, მაგრამ არა მთიელ კავკასიელებად, არამედ ველის მკვიდრებად“ (თოფჩიშვილი, 2012: 51-52), და რომ თვით „საბჭოთა საისტორიო ენციკლოპედია“ ხაზს უსვამს, რომ II–IX საუკუ-

ნებში აღანები ჩრდილოეთ კავკასიის ველებში, ქვემო დონსა და სამხრეთ ურალს შორის მომთაბარეობდნენ (თოფჩიშვილი, 2012: 54).

მომთაბარეობას არც ოსი ავტორები უარყოფენ, „თუ კარგად დავაკვირდებით ოსთა ისტორიას, შევამჩნევთ, რომ ჩვენი წინაპრები არც თუ ისე ესწრაფოდნენ თავიანთ მიწაზე დამკვიდრებას. თავიდან აღბათ იმიტომ, რომ სკვითურ-სარმატული სამყარო მისდევდა მომთაბარე ცხოვრებას. ამასთან, ამა თუ იმ ტერიტორიაზე დაფუძნება დაკავშირებული იყო იმ რესურსებთან, რომლის მოცემაც მას შეეძლო. შემდეგ თანდათან განვითარდა მიწაზე დამაგრების ეპოქა, მაგრამ არც იგი ზღუდავდა ნაციონალურ საზღვრებს... თუმცა ძალზე მცირეა საკუთრივ ნაციონალური ტერიტორია, ამიტომ მიწების შემოერთება და შენარჩუნება ჩვენი ხალხისათვის უნდა იქცეს უმთავრეს ნაციონალურ იდეად“ (კოლუმბეგოვი, 2011). იგივე ავტორი „ნაციონალური საზღვრების“ გაფართოებას ოსებს საქართველოს ხარჯზე მოუწოდებს, სადაც თურმე „ოსი ხალხის ისტორიის ჩამოყალიბება“, მართალია, „ოსთა წინაპრები კავკასიიდან ინგლისამდე და აფრიკამდე ტერიტორიებზე იყვნენ განსახლებული“, მაგრამ ოსების ეთნოგენეზი მაინც-დამაინც საქართველოში მომხდარა?!

2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის მიზეზების გაანალიზება შეუძლებელია, თუ დრმად არ გავეცანით XX საუკუნის 20-იან წლებში საქართველოში განვითარებულ მოვლენებს. როგორ და რა დამსახურებისათვის „გამოჭრა“ საბჭოთა ხელისუფლებამ (ბოლშევიკურმა ხელისუფლებამ) საქართველოში ოსებისათვის ე.წ. „ეთნოგრაფიულ საზღვრებში მოქცეულ ტერიტორია“ (ენოგრაფიულში იგულისხმება ეთნიკურობა - მ. ბ.), და ყველა საერთაშორისო წესის დარღვევით შექმნა „სამხრეთ ოსეთის“ ავტონომიური ოლქი. ყველასათვის ცნობილია, რომ საბჭოთა რუსეთის ბოლშევიკურმა ხელისუფლებამ ოსებს დაუფასა ის ძირგამომთხრელი საქმიანობა, რომელსაც ისინი ეწეოდნენ 1918-1921 წლებში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის წინააღმდეგ და დააჯილდოვეს შიდა ქართლში ოსეთის ავტონომიური ოლქის შექმნით.

2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის გამომწვევი მიზეზი, როგორც ცნობილია, დაკავშირებულია ქართულ-ოსურ დაპირისპირებასთან (ოსებისა და რუსეთის სახელმწიფოს ინტერესთა დამთხვევასთან), რაც გამოწვეულია ოსი სეპარატისტებისა

და მათი რუსი მფარველების მიერ საქართველოს ისტორიის ფალსიფიკაციასა და ისტორიული შიდა ქართლის მიტაცების მცდელობასთან, რომელიც სათავეს XIX საუკუნიდან იღებს, იგი რუსეთის მიერ ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმებასა და ახალი ტერმინების, ჯერ „სამხრეთელი ოსების“ და შემდეგ „სამხრეთ ოსეთის“ თანდათანობითი დამკვიდრებიდან იწყება. აღნიშნული ტენდენცია XX ს-ის 20-იანი წლებიდან უფრო და უფრო ინტენსიურ ხასიათს იღებს. ე.ი. პრობლემა ახალი არაა, დიდი ხანია მიზანმიმართული პროპაგანდა მიმდინარეობს ოსი ვაისტორიკოსების მიერ თითიდან გამოწოვილი „ისტორიული სამართლიანობის“ აღდგენის მოთხოვნით.

თანამედროვე კონფლიქტი XX ს-ის 90-იან წლებში, დაიწყო როდესაც ოსი მოსახლეობის ერთმა ნაწილმა სკკპ ცეკას მაშინდელ გენერალურ მდივანს გაუგზავნა ცილისმწამებლური წერილი ქართველებისაგან ოსების, მათი კულტურისა და ენის შევიწროების შესახებ. ეს მაშინ, როდესაც ე.წ. „სამხრეთ ოსეთში“ ყველა პირობა იყო შექმნილი ოსების კულტურისა და ენის განვითარებისათვის. 1988 წელს ცხინვალში პირველი მასობრივი ანტიქართული დემონსტრაცია მოეწყო „ადამონ ნიხასის“ ხელმძღვანელობით.

1989 წელს „ოსეთის მშრომელების“ და „ადამონ ნიხასის“ მიმართვაში წამოყენებული იყო მოთხოვნა „ორი ოსეთის“ გაერთიანების შესახებ. მოთხოვნა იგივეა, რაც იყო XX ს-ის 20-იან წლებში, განსაკუთრებით საქართველოს დამოუკიდებლობის პერიოდში, რა თქმა უნდა, ეს იყო გარედან ინსპირირებული. საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების პირველივე დღეებიდან დაიძაბა ვითარება საქართველოს ჩრდილოეთ საზღვართან, ოსებით დასახლებულ რეგიონებში. ოსების ეთნოკრატიის ერთი ჯგუფი თავიდანვე უარყოფითად შეხვდა საქართველოს დამოუკიდებლობას და ძალიან მალე დაიბადა რუსებთან შეერთების, ჩრდ. ოსებთან პოლიტიკური გაერთიანების სურვილი, რასაც ხელს უწყობდა ფრონტიდან დაბრუნებულ ჯარისკაცებში ბოლშევიკური განწყობილება და სხვისი ქონების დაუფლების სურვილი (დაუშვილი, 2012: 260). აქ აუცილებლად უნდა აღინიშნოს ქართველი ბოლშევიკების „დამსახურება“. ზოგიერთ ეროვნულ უმცირესობასთან საქართველოს მთავრობის გართულებულ ურთიერთობებს მოხერხებულად იყენებდნენ ქართველი ბოლშევიკები, რომლებიც ყოველგვარ დახმარებას აღუთქვამდნენ ეროვნულ უმცირე-

სობებს მთავრობასთან ბრძოლაში, გამარჯვებისა და ხელი-სუფლებაში მოსვლის შემთხვევაში ავტონომიასაც კპირდუ-ბოდნენ. აღნიშნული საქმიანობისათვის ბოლშევიკები ეფექტუ-რად იყენებდნენ საქართველოში შექმნილ ე.წ. „ეროვნულ საბჭოებს“, რომელთა შორის ძირგამომთხრელი საქმიანობით გამოირჩეოდა ოსების ეროვნული საბჭო.

1918 წლის 2 აგვისტოს საქართველოს ეროვნული საბჭოს სხდომაზე საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წევრმა გრიგოლ ვეშაპელმა მოიყვანა იმ პერიოდის ქართულ პრესაში დაბეჭდილი ქართველი მწერლის (დედით ოსის) ია ეკალაძის სტატია, რომლის შინაარსი დღესაც აქტუალურია. ამიტომ მოვიყვან მცირე ამონარიდს: „როდესაც საქართველოს მიწა-წყალზე, ქართველი ხალხის წინააღმდეგ ამხედრებს ჩვენში სამადლოდ ჩამოსახლებულ ოსებს მათი ინტელიგენ-ციის ერთი ნაწილი, ეს არამც თუ უმადურობაა, არამედ დიდი უსამართლობაც, რომელიც დაიწყო ოცი-ოცდაათი წლის წინათ. ინიციატორებად შეიქმნენ ჯერ რუსის მოხელეები, ცნო-ბილი ვოსტორგოვის მეთაურობით, რომელიც გამოიზარდა რუსის სკოლებში, როგორც რუსეთის სტიპენდიანტები. ვოს-ტორგოვმა და ამ ახალგაზრდებმა მოწამლეს საქართველოს ოსების მასა და ეს შხამი არ გადაერეცხებათ გულიდან იქამდე, ვიდრე თავისუფალი საქართველო არ აღაგმავს ხალ-ხის მტრებს და არ დაანახევებს საქართველოს ოსებს მათ შეცდომებს...“ (თოიძე, 1991: 28).

იგივე ავტორი აღნიშნავს, რომ „საქართველოში არიან მხოლოდ ოსები და არა ოსეთი, საქართველოში შეიძლება ოსებზე ღაპარაკი და არა ოსეთზე“ (საქართველოს რესპუბ-ლიკა, 1918).

არეულობა გრძელდებოდა 1919 წელსაც, სამხრეთ ოსეთის ეროვნული საბჭო ბოლშევიკებისაგან შედგებოდა და იგი არ ცნობდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავ-რობას.

საინტერესოა, ზოგიერთი ოსი ისტორიკოსის მოსაზრებების ცვლილება „დროის შესაფერისად“. ასე, მაგ., გ. თოგოშვილის მიხედვით, ვახუშტის ისტორიულ-გეოგრაფიულ თხზულებაში დაცულია ძვირფასი ცნობები ოსთა განსახლების, მათი საცხოვრებელი ტერიტორიის ფიზიკურ - გეოგრაფიული, ტო-პოგრაფიული და ეთნოპოლიტიკური დახასიათების შესახებ (თოგოშვილი, 1977: 29-30).

ცნობილია, რომ ვახუშტი მე-18 საუკუნის პირველი მეოთხედის ოსეთის საზღვრებს მთლიანად კავკასიის მაღალმთიან ზოლში ათავსებს. „ხოლო აწინდელისა ამის ოსეთისა საზღვარი არს: აღმოსავლეთით თრუსოსა და ჭევის საზღვარი, მერმე მყინვარის კავკასი და ახოტის კავკასი, რომელნი ძენან სამჭრიდან ჩრდილოდ, და დასწყდების ჭევის ბოლოს მდინარესა ზედა ლომეკსა, მერმე ლომეკის მდინარე, ვიდრე ხეთაძე-ჩერქეზის მთამდე; სამჭრით მზღვრის კავკასი, ჭევის ყელიდან წარსრული დასავლეთად, რომელ არს ბრუც-საბმელამდე, და ზეკარა, კედელა და რაჭა-დიგორ-ბასიანს შორისი კავკასნი; ხოლო ჩრდილოთ ჩერქეზსა და მათ შორის მთა მაღალი, და ჩერქეზის კერძოდ ტყიანი და ოსეთის კერძოდ უტყეო, არამედ დელეებთა შინა მცირეტყიანი; და დასავლეთით მზღვრის კავკასივე რაჭასა და ჟღელეს შორისი, მერმე ბასიანსა და სუანეთს შორისი“ (ბაგრატიონი, 1973:634.).

როგორც ეთნოლოგი ვ. ითონიშვილი წერს: „საბედნიეროდ, ვახუშტის ჩვენებებთან უნისონში „ოსეთს“ ჩრდილოეთ კავკასიაში მდებარე ქვეყნად (ვალსახად წარმოაჩენენ XVIII ს-ის და XIX ს-ის დამდეგის რუსული წერილობითი და კარტოგრაფიული მასალებიც“ (ითონიშვილი, 1995: 29).

ვახუშტის ცნობებზე დაყრდნობით გ. თოგოშვილი ასკვნის: „XIII საუკუნის 40-იანი წლებისათვის „კავკასიათა შინა“ ოსთა მასობრივი შედწევის ფაქტი დადასტურებულად უნდა ჩაითვალოს“ (თოგოშვილი, 1977: 130). თუმცა, იქვე აღნიშნავს, რომ ვახუშტის სიმძიმის ცენტრი მეორე ეტაპზე გადააქვს, რაც გვაფიქრებინებს, რომ იგი უფრო მნიშვნელოვანი იყო: ჩრდილო კავკასიის ველის რაიონებიდან მათ გამოდევნას ამ რაიონებში ადიღური ტომის – ყაბარდოელების დამკვიდრება მოჰყვა, რამაც ამ რაიონებში დაბრუნების პერსპექტივა გამოაცალა ოსებს (თოგოშვილი, 1977: 130) და განაგრძობს: „ჩვენ ვიცით, რომ კავკასიის მთებში მონღოლთაგან დევნილი ოსები დიდ მასებად გადმოდიოდნენ ქართლის ბარში და აქ დამკვიდრებას ცდილობდნენ. მაგრამ ვახუშტის ცნობით, გიორგი ბრწყინვალემ ისინი ქართლის ბარის რაიონებიდან განდევნა... ხოლო რათა მომავალში ქართლში მშვიდობიანობა არ დაერღვიათ, გადმოსავალი გზები თვით დაიპყრა (თოგოშვილი, 1977: 13-14).

თუმცა იგივე ავტორი (გ. თოგოშვილი - მ. ბ.) ნაშრომში „ქართველი და ოსი ხალხის ურთიერთობა (1801-1921წ.)“, გვერდს უვლის ისტორიულ რეალობას და „სამხრეთ ოსეთი“

მას მიაჩნია ქართლის სამეფოში შემავალ ტერიტორიულ ერთეულად: „სამხრეთ ოსეთი როგორც ქართლში შემავალი ტერიტორიული ერთეული მასთან ერთად რუსეთის ნაწილად იქცა. აღმოსავლეთ საქართველოში, კერძოდ სამხრეთ ოსეთში რუსული მმართველობა დამყარდა“ (თოგოშვილი, 1969: 5).

„ე.წ. სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი შეიქმნა შვიდი ქართული სათავადო სახლის (სამაჩაბლოს, ქსნის საერისთაოს, რაჭის საერისთავოს, საწერეთლოს, საამილახვროს, საფალავანდიშვილოს, საფავლენიშვილოს და ე.წ. სავახტანგოს) კუთვნილი მიწა-წყლის ხარჯზე“ (ითონიშვილი, 1995: 23).

გამოდის, რომ XV საუკუნიდან საქართველოში, შიდა ქართლის ჩრდილოეთით, განაპირა ხეობებში შემოსახლებული ოსები, რომლებიც დასახლდნენ ზემოაღნიშნული სათავადოების მიწებზე როგორც ხიზნები, ოსი და მათი მხარდამჭერი და ისტორიის გამყალბებელი რუსი პოლიტიკოსებისა და ისტორიკოსების მიერ, ყოფილან „ოდიტგანვე“ საქართველოს ტერიტორიაზე აბორიგენი მოსახლეობა, თურმე აქ მიმდინარეობდა მათი ეთნოგენეზი და მათ აქვთ თვითგამორკვევისა და დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნის უფლება. ბუნებრივია, ასეთი უფლება ყველა ეთნოსს აქვს, მაგრამ საკუთარ ეთნიკურ ტერიტორიაზე, სხვა შემთხვევაში კომპაქტურად დასახლებულ უცხო ეთნოსებს აქვთ მხოლოდ კულტურული ავტონომიის უფლება. ასეთია საერთაშორისო გამოცდილება.

უნდა აღინიშნოს, რომ ოსთა მიგრაციული ტალღების შემოსვლას საქართველოს მთიანეთში მშვიდობიანი ხასიათი აქონდა. ოსები ძალით იკაფავდნენ გზას ჯერ დვალეთისა და შემდეგ შიდა ქართლისაკენ. ისტორიული დოკუმენტები ცხადყოფს, რომ ოსთა თავდასხმებისგან შეწუხებული ქართველი მოსახლეობა ტოვებდა მთიან ზოლს და საცხოვრებლად ბარში გადმოდიოდა (თოფჩიშვილი, 2011: 85).

ქართველი და ოსი ხალხების „ხანგრძლივი და ფრიად ინტენსიური ურთიერთობის ობიექტური კვლევა ნიადაგ გულისხმობს ყურადღების გამახვილებას აღნიშნული ურთიერთობის როგორც პოზიტიურ, ისე ნეგატიურ მხარეებზე, რაც დღესდღეობით უკიდურესად გამწვავებული „ეთნოკონფლიქტის“ მექანიზმში სრულფასოვანი გარკვევისა და ოსთა უპრეცედენტო ტერიტორიული პრეტენზიების მოტივების სკრუპულოზური გამოვლენის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს“ (ითონიშვილი, 1995: 38).

ანგარიშგასაწევია ისიც, რომ საქართველოში ჩამოსახლებულ ოსებს თავიანთი ეროვნების ბატონი არ ჰყოლიათ.

არსებობს მოსაზრება, რომ „...ამ ორი ერის ურთიერთობის ფსიქოლოგიურ ასპექტს გარკვეულ დავს მაინც ასვამდა საზოგადოებაში სოციალურ-კლასობრივი ადგილების ასეთი განაწილება: გლეხი – ოსი, მემამულე-ქართველი (ცხადია, იგულისხმება ოსებით დასახლებული შიდა ქართლის რაიონები). ე.ი. ოს გლეხს ქართველი და მემამულე ადეკვატურ ცნებებად წარმოესახებოდა. მაგრამ ამაში ქართველთა დადანაშაულება საერთოდ აბსურდულია. ქართველ თავადებს ხომ ოსები თავიანთ მამულებში ძალით არ დაუსახლებიათ. ეს ურთიერთობა ხომ თავად ოსებმა აირჩიეს.“ (თოიძე, 1991: 8).

საქართველოს უახლესი ისტორიის მკვლევრები ერთხმად აღნიშნავენ, რომ 1917 წელს საქართველოში შექმნილი სამხრეთ ოსეთის ეროვნული საბჭო საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის ხელყოფას ისახავდა მიზნად. მიუხედავად ოსების ეროვნული საბჭოს მიმართ სხვადასხვა დროს გაკეთებული შემრიგებლური განცხადებებისა, 1919 წლის ივნისში საქართველოს ხელისუფლება იძულებული იყო ედიარებინა: „სამხრეთ ოსეთის ეროვნულმა საბჭომ .. მოინდომა ძალაუფლების ხელში ჩაგდება, რომელმაც ადგილობრივ ცხოვრებაში ისევ არევ-დარევა შეიტანა და ამით ფართო ნიადაგი მოუმზადა ძარცვა გლეჯას“ (დაუშვილი, 2012: 249). „1917 წლის 15-17 დეკემბერს ქ. ცხინვალში გაიმართა სამხრეთ ოსეთის დელეგატთა მეორე ყრილობა, რომელმაც აირჩია სამხრეთ ოსეთის ეროვნული საბჭო. ყრილობამ იმსჯელა სამხრეთ ოსეთისათვის ფართო თვითმმართველობის მინიჭების თაობაზე და დაადგინა, რომ იქ ჩამოყალიბებულიყო საერობო-ადმინისტრაციული ერთეული. ყრილობის ეს გადაწყვეტილება 1918 წლის 4 იანვარს აცნობეს საქართველოს ეროვნულ საბჭოს და აცნობეს, ამიერიდან ყველა საკითხზე, რომელიც ოს ერს ეხება, ჩვენ მოგვმართეთ“ (თოიძე, 1991: 16).

სამწუხაროდ, უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ოსეთის ცალკე ადმინისტრაციული ერთეული მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ შეიქმნა, ჩვეულებრივ საუბარსა თუ ოფიციალურ დოკუმენტებში შიდა ქართლის ტერიტორიას სამხრეთ ოსეთად მოიხსენიებდნენ არა მარტო სამხრეთ ოსეთის ეროვნული საბჭოს სახელწოდებაში,

არამედ სხვა დაწესებულებების, კერძოდ, თვით საქართველოს ეროვნული საბჭოს მიმართულებით (თოიძე, 1991: 19-20).

ოსი სეპარატისტები იმთავითვე დაადგინენ საქართველოს ეროვნულ საბჭოსთან კონფრონტაციის გზას. ისინი რუსეთის დახმარებით აპირებდნენ ისტორიული შიდა ქართლის (ე.წ. სამხრეთ ოსეთის) შეერთებას ჩრდილოეთ ოსეთთან, ე.ი. ფაქტობრივად, რუსეთთან. „ოსი სეპარატისტები განსაკუთრებით გააქტიურდნენ საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ. ისინი აწეობდნენ შეიარაღებულ აჯანყებებსაც. 1918 წელს საქართველოს სახალხო გვარდიამ და ქართულმა ჯარმა შეძლო ოსთა სეპარატისტული ამბოხების ჩახშობა შიდა ქართლში. შიდა ქართლის ოსთა სეპარატისტულ მოძრაობას 1918-1920 წლებში ფულითა და შეიარაღებით ეხმარებოდა ამიერკავკასიის რუსთა ეროვნული საბჭო და სომხეთის რესპუბლიკის მთავრობა. ოსი სეპარატისტების მოძრაობამ განსაკუთრებით ფართო ხასიათი მიიღო 1920 წლიდან. 1920 წლის 6 მაისს სამხრეთ ოსეთის რევკომმა, რკპ(ბ) კავკასიის სამხარეო კომიტეტის მითითების თანახმად, მიიღო დადგენილება ჯერჯერობით მხოლოდ როკის რაიონში საბჭოთა ხელისუფლების გამოცხადების შესახებ. იმავე დადგენილებაში აღნიშნული იყო, რომ სამხრეთ ოსეთი (ისტორიული შიდა ქართლი), უერთდებოდა რუსეთს, რის შესახებაც საქმის კურსში უნდა ჩაეყენებინათ საბჭოთა რუსეთისა და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობები“ (გურული, 2003: 68).

შიდა ქართლში დაწყებული აჯანყების პროცესში ოსმა სეპარატისტებმა მასიურად დახოცეს ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლები და სახალხო გვარდიის მებრძოლები, გაუსწორდნენ თბილისიდან ჩასულ ხელისუფლების წარმომადგენლებს. ამის საპასუხოდ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ შიდა ქართლში ოს სეპარატისტთა წინააღმდეგ გაგზავნა სახალხო გვარდიისა და რეგულარული ჯარის ნაწილები. მართალია, საბჭოთა რუსეთი აშკარად ვერ ერეოდა შიდა ქართლში დაწყებულ შეიარაღებულ გამოსვლებში, მაგრამ ოსი სეპარატისტები შეიარაღებას ჩრდილო კავკასიაში განლაგებული საბჭოთა რუსეთის ჯარებისგან (კავკასიის ფრონტიდან) იღებდნენ. შიდა ქართლში აგზავნიდნენ სამხედრო ინსტრუქტორებსა და სპეციალისტებს (გურული, 2003: 69).

„მთელი ობიექტურობით უნდა ითქვას, რომ სამხრეთ ოსეთის 1920 წლის მაის-ივნისის აჯანყების ბოლშევიკ ხელმძღვანელთა მიზანი იყო სამხრეთ ოსეთის ეროვნული თვითგამორკვევა, საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება და სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა რუსეთთან შეერთება. უფრო მეტიც სამხრეთ ოსეთს ისინი უკვე საბჭოთა რუსეთის განუყოფელ ნაწილად მიიჩნევდნენ“ (თოიძე, 1991: 8).

უთუოდ აღნიშვნის ღირსია ის, რომ 1920 წლის 17 მარტს საბჭოთა რუსეთის საგარეო საქმეთა სახალხო კომისარმა გიორგი ჩიხერინმა საქართველოს მთავრობას გამოუგზავნა საპროტესტო ნოტა, რომელშიც გამოთქმული იყო შემოწმება შიდა ქართლში ჯარის შეყვანასთან დაკავშირებით და მას სხვის საქმეში ჩარევად აფასებდა. „ოსებს უნდა ჰქონოდა ისეთი ხელისუფლება, როგორიც ოსებს სურდათ“ (იგულისხმება, ალბათ როგორიც რუსებს სურდათ) (გურული, 2003: 69).

რუსეთის რესპუბლიკის საგარეო საქმეთა სახალხო კომისრის, ჩიხერინის ეს ნოტა იმ ნაწილში, რომელიც სამხრეთ ოსეთს ეხება, არის საერთაშორისო ნორმების უხეში დარღვევა. იგი დაიწერა არა უადრეს 1920 წლის 17 მაისისა, ამ დროს მოწერილია (1920 წ. 7 მაისი) სამშვიდობო ხელშეკრულება რუსეთსა და საქართველოს შორის, რომლის მიხედვითაც სამხრეთ ოსეთი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ნაწილად არის აღიარებული.

აქ აუცილებლად უნდა მოვიყვანოთ საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრის ე. გეგეჭკორის პასუხის ნაწილი „...საქართველოს მთავრობა უკიდურესად შემოწმებულია თქვენი ნოტის იმ ნაწილით, რომელშიც ლაპარაკია საქართველოს განზრახვაზე იარაღით ჩაახშოს საბჭოთა რესპუბლიკა სამხრეთ ოსეთში. ჩემს მოვალეობად ვთვლი შეგახსენოთ, რომ საქართველოს საზღვრებში არ არის სამხრეთ ოსეთი, არამედ საქართველოში მყოფი ოსური დასახლებები მდებარეობენ არასადავო ტერიტორიაზე ტფილისის გუბერნიის ძველი საზღვრის სამხრეთით, იმ სასაზღვრო ხაზის სამხრეთით, რომელიც დადგენილია საქართველოსა და რუსეთს შორის“ (თოიძე, 1991: 35).

მნიშვნელოვანია, რომ „დღეს, როდესაც მავანნი ცდილობენ დემოკრატიული საქართველოს პერიოდში ოსების წინააღმდეგ ჩატარებული სამხედრო ოპერაციები წარმოადგინონ, როგორც „გენოციდი“ - მათ უნდა აღიარონ, რომ ეს იყო საქართველოს ხელისუფლების მხრიდან ანარქიისა და ბოლშევიკური იდეო-

ზიების წინააღმდეგ მიმართული სრულიად კანონიერი მოქმედება“ (დაუშვილი, 2012: 262).

1920 წლის 28 მაისს ოსმა სეპარატისტებმა მიიღეს ე.წ. „მშრომელი სამხრეთ ოსეთის მემორანდუმი“, რომელიც მოსკოვში გაავრცელეს და სადაც აღნიშნული იყო, რომ სამხრეთ ოსეთი (შიდა ქართლი?) რუსეთის განუყოფელი ნაწილი იყო და უშუალოდ უნდა შესულიყო საბჭოთა რუსეთის შემადგენლობაში, ხოლო საქართველო თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიების სახით უნდა შეერთებოდა რუსეთს. ეს, რა თქმა უნდა, სრულად გამოხატავდა რუსეთის პოლიტიკური ხელმძღვანელობის პოზიციას და, ცხადია, საიდანაც იღებდნენ მითითებებს (გურული, 2003: 69).

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში მცხოვრები ყველა ოსის „ოცნება“ არ იყო და არც დღეს არის საქართველოსგან გამოყოფა. ამის კარგი მაგალითია გაზეთ „ერთობაში“ დაწერილი ოსი ეროვნების მოქალაქის წერილი: „ვინ არ იცის, რომ ჩვენ, ოსები, საუკუნეების განმავლობაში ქართველ გლეხობასთან ერთად ერთ ტაფაში ვიწვოდით.. თუ ეს ასეა, რა მოსაზრებით ფიქრობენ ის არამკითხე პოლიტიკოსები, რომ ოსები უნდა გამოეყონ საქართველოს. .. ასეთ საქმეს ხელს უწყობენ ერთი მუჭა ხალხი“ (დაუშვილი, 2012: 262).

თბილისში მცხოვრები ოსების განწყობას გამოხატავდა 1919 წლის 26 თებერვალს გამართული თბილისელ ოს მუშათა კრება (დაესწრო ასამდე კაცი), მომხსენებელმა გაგლოევმა თქვა: „...ერთადერთი სწორი გზა ოსეთის დემოკრატიის წინაშე არის თავისუფალი საქართველო, რომლის შემადგენელი ნაწილიც არის ოსეთი“ (თოიძე, 1991: 30).

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ, კვლავ დადგა „სამხრეთ ოსეთისათვის“ ავტონომიის მიწების საკითხი, რომელიც არც ისე ადვილი გადასაწყვეტი აღმოჩნდა, როგორც ეს ქართველ ბოლშევიკებს ეგონათ, როცა ამის დაპირებას აძლევდნენ ოს „ამხანაგებს“, რადგან სამხრეთ ოსეთის რევოლუციური კომიტეტის მოთხოვნები ზღვარგადასული იყო თვით კომუნისტებისთვისაც, მათ არ აკმაყოფილებდათ ნებისმიერი ავტონომიური (ოლქის, ან თუნდაც რესპუბლიკის) სტატუსი და სურდათ შექმნილიყო სრულიად დამოუკიდებელი „სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა“, მათ (ბოლშევიკებს) ასევე უნდა გაეთვალისწინებინათ ქართველი მოსახლეობის პროტესტიც აღნიშნულ სა-

კითხთან დაკავშირებით, რომელმაც იმ დროს ფართო ხასიათი მიიღო.

დაეუბრუნდეთ ჩვენ მიერ ზემოთ ნახსენებ დანართებს. 1921 წლის 6-8 სექტემბერს სამხრეთ ოსეთის რევოლუციურმა კომიტეტმა და სამხრეთ ოსეთის კომუნისტური (ბოლშევიკური) ორგანიზაციის კომიტეტმა მიიღეს შემდეგი დადგენილება: 1) მიზანშეწონილად იქნეს მიჩნეული სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის შექმნა ცენტრით ცხინვალში; 2) სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა ნებაყოფლობით შედის საქართველოსთან ფედერაციულ კავშირში. ამავე დადგენილების მიხედვით სამხრეთ ოსეთში მრავალი ქართული სოფელი უნდა შესულიყო გორის, დუშეთისა და შორაპნის მაზრებიდან, ასევე რაჭიდან (საქართველოს ცენტრალურ ისტორიულ არქივში დაცული დოკუმენტი ფ. №281-ან №2 საქ. №3, ფურც. 162).

ჩვენ ყურადღებას გამახვილებთ დადგენილებაზე დართულ ე.წ. განმარტებით ბარათზე, სადაც ზემონახსენები კომიტეტების წევრები საქართველოს ამ ნაწილში მიმდინარე რევოლუციურ ბრძოლებს წარმოაჩენენ როგორც ოსი ხალხის ბრძოლას (სტილი დაცულია – მ. ბ.) „მზავრელი“ და მათი ტერიტორიების დამპყრობი ქართველების წინააღმდეგ, ხაზს უსვამენ თავიანთ დამსახურებას საქართველოში რევოლუციის გამარჯვებაში, რის გამოც იმსახურებდნენ დამოუკიდებელი ეროვნული სახელმწიფოს შექმნით დაჯილდოებას, კერძოდ ნათქვამია: „პასუხისმგებელი პარტიული მუშაკების თანამონაწილეობით გამართული სამხრეთ-ოსეთის რეკომისა და პარტიკომის ერთობლივი სხდომის დადგენილების წარმოდგენილ მოკლე განმარტებით ბარათს ერთობლივი სხდომა მიიჩნევს აუცილებლად იმ ობიექტური მიზეზების გასაშუქებლად, რომლებიც გვკარნახობენ სამხრეთ-ოსეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის შექმნის აუცილებლობას“.

საინტერესოა განვიხილოთ, როგორ არის განმარტებით ბარათში „დასაბუთებული“ ტერიტორიული პრეტენზიების მართებულობა. იგი რამდენიმე ნაწილისაგან შედგება.

1. სამხრეთ – ოსეთის გეოგრაფიული მდებარეობა და მოსახლეობის რაოდენობა.

ოსებს ამიერკავკასიაში უჭირავთ ცენტრალური კავკასიონის ქედის სამხრეთი კალთების უწყვეტი ზოლი შემდეგ საზღვრებში: დასავლეთით მთა ველოანთა 7.234 მ. სიმაღლეზე;

აღმოსავლეთით სოფ. კობი, სამხრეთით ცხინვალი და ჩრდილოეთით კავკასიონის მთავარი ქედი, და იგი წარმოადგენს ერთიან გეოგრაფიულ რეგიონს.

1917 წლის მონაცემებით ოსების რაოდენობა აღნიშნულ საზღვრებში შეადგენს ორივე სქესის 70.500 სულს, თუ ამ რიცხვს დავუმატებთ შერეული მოსახლეობის 22600 სულს, რომლებიც უნდა შევიდნენ ჩამოსაყალიბებელი სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის შემადგენლობაში, გაერთიანებული სხდომის მიერ განსაზღვრულ საზღვრებში, მაშინ მოსახლეობის საერთო რაოდენობა შეადგენს 93100 სულს. მცირემიწიანობის გამო სამხრეთ-ოსეთის მშრომელი მოსახლეობის მნიშვნელოვანი მასა გადასახლდა და დამკვიდრდა:

1) თრიალეთის მთებში (გორის მაზრა) დაახლოებით 20000 სული;

2) კახეთში – თიანეთის, თელავისა და სიღნაღის მაზრებში დაახლოებით 15000 სული;

3) თეთრი წყაროსა და მანგლისის რაიონებში (თბილისის მაზრა) 2000 სულზე მეტი;

4) გორისა და დუშეთის მაზრების 30-ზე მეტ სოფელში გარდა შერეული მოსახლეობის სოფლებისა.

მოსახლეობის 3/4-ზე მეტი ცხოვრობს მთებში და მხოლოდ დანარჩენ ნაწილს უკავია მთისწინეთი და ვაკე ადგილები (1921წ. ფ. №281-ან №2, საქ. №3 ფურც. 162)

აღნიშნულ დანართში, როგორც ვხედავთ, საერთოდ არ არის ნახსენები ქართველთა რაოდენობა ქართულ-ოსური სოფლების შერეულ მოსახლეობაში.

როგორც დოკუმენტშია ნათქვამი, ოსები, ე. წ. სამხრეთ ოსეთის გარდა ცხოვრობდნენ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში, მიზეზი სხვადასხვაა, ერთი უმთავრესი მიზეზი და ისტორიული სიმართლე კი ის არის, რომ გამუდმებული ბრძოლები საქართველოს მოსახლეობას ამცირებდა, დაცლილ ქართულ სოფლებს კი სხვა ეთნოსები, შიდა ქართლის მთიანეთს კი ჩრდილო კავკასიიდან გადმოსული ოსები იკავებდნენ. საქართველოში ოსთა ჩამოსახლება სხვა ფაქტორებიც უწყობდა ხელს, კერძოდ, ცნობილია, რომ ქართველი მეფეები ხელს უწყობდნენ უცხო ეთნოსთა წარმომადგენლების ჩამოსახლებას საქართველოში, რასაც გამუდმებული ომებით გამოწვეული მძიმე დემოგრაფიული სიტუაცია განაპირობებდა.

ოსთა ჩამოსახლებას საქართველოში XVII საუკუნის დამდეგიდან უკვე ემების შოვნით დაინტერესებული ფეოდალები უწყობენ ხელს. აღნიშნულის შესახებ ვ. ითონიშვილი წერს: „XVII ს-ის დამდეგიდან იწყება ოს-ირონთა მშვიდობიანი და მნიშვნელოვანწილად ემათა მომრავლებაში („ოსების შოვნა-ში“) დაინტერესებული ქართული ფეოდალური წრეებისაგან სანქციონირებული გადმოსახლება ცენტრალური საქართველოს ჩრდილოეთი სექტორის მაღალმთიან ხეობებში“ (ითონიშვილი, 1995: 13), ანუ „ქსნის, არაგვის, რაჭის საერისთავოების, აგრეთვე სამაჩაბლოსა და საწერეთლოს კუთვნილი ტერიტორიები ოსთა კომპაქტური დასახლებებით მოიფინა. XVIII ს-ის II ნახევრისათვის ოს მოახალშენეთა საერთო რაოდენობამ 5000-მდე კომლი შეადგინა. ასე ჩამოყალიბდა საქართველოს ძველთაძველ მიწა-წყალზე ე.წ. სამხრეთელ ოსთა ეთნიკური მასივი, რომელიც ქართულ წერილობით წყაროებში „პირაქეთი ოსების“, „აქათის მთის ოსების“, ან „არაგვის, ქსნის, ღიახვის და სამაჩაბლოს ოსების“ სახელწოდებით არის ცნობილი“ (ითონიშვილი, 1995: 13).

ეთნოგრაფი გ. ჩიქოვანი იმერეთში ოსთა ჩამოსახლების რამდენიმე მიზეზზე ამახვილებს ყურადღებას:

1. მდინარე ყვირილას სათავეების ტერიტორია ქართველებისაგან დაცლილი იყო (მე-18 სკ. ბოლოს და მე-19 საუკუნის დასაწყისი) და მემამულისათვის (აბაშიძე) სრულიად შემოუსავლიანი. ამ დანაკლისის ასანახდაურებლად „აბაშიძეებმა ოსები ჩამოსახლეს მითითებულ ტერიტორიაზე. ამ ეტაპზე ოსები ხიზნების კატეგორიას მიეკუთვნებოდნენ... ამ ეტაპზე ოსებმა ოთხი სოფელი დაარსეს..“;

2. აბაშიძეები მიწას ჩუქნიან ოსებს;

3. დროთა განმავლობაში ოსთა ინკორპორირება ხდება ქართულ სოფლებშიც სხვადასხვა მიზეზით, მაგ.: უშვილო დედისძმა დისშვილებს ჩუქნის თავის საკუთრებას, მეორე – ჩასიძების შემთხვევაში;

4. მე-20 საუკუნის დასაწყისიდან მდ. ყვირილას ზემო წელზე ოსური მოსახლეობის ზრდა გამოწვეულია ქართველი მოსახლეობის მიერ მიწების გაყიდვით (ჩიქოვანი, 2004: 230-231).

ასეთივე სურათია ქსნის ხეობაშიც: „...ადგილობრივი მოსახლეობისაგან დაცლილ ქსნის საერისთავოში ოსთა ჩამოსახლება ეტაპობრივად მიმდინარეობდა. შანშემ (ქსნის ერისთავი - მ. ბ.) ქართველი მოსახლეობისაგან დაცლილ ქაშურის ხეობასა

და საფერშეთში XVIII ს-ის 30-იან წლებში, ჩამოსახლა გაოსებული დვალები, ხოლო შემდგომ ღიახვის ხეობაში“ (ღუნაშვილი, 2007: 276).

კავკასიის მთებიდან უცხო ეთნოსის ჩამოსახლების ერთ-ერთ ხელშემწყობ ფაქტორად მოსახლეობის შინაგანი გადაჯგუფება მიაჩნია XVIII საუკუნის ისტორიკოსს ვახუშტი ბატონიშვილს: „ხოლო რაოდენნი ოსნი დავსწერეთ ამა ადგილებთა შინა, პირველად სახლებულან ქართველნი გლეხნი, შემდგომად მეპატრონეთა მათგან გადმოსახლებულან ოსნი, და ქართველნი ბართა შინა ჩამოსულან, ვინაითგან მტერთაგან ბარსა შინა კაცნი შემცირებულან“ (ბაგრატიონი, 1973: 363-364).

ცნობილია, რომ საქართველოს სახელმწიფოებრივ პოლიტიკაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა მეზობელ ქვეყნებთან ურთიერთობას. უძველესი დროიდან XIX საუკუნემდე ჩვენი ქვეყნის სამეფო ხელისუფლება დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ჩრდილო კავკასიის ქვეყნებთან, მათ შორის ოსეთთან ურთიერთობის ნორმალიზებას. „ოსებთან მშვიდობიანი გარიგება სახიერდებოდა ოსების მიგრაციასთან დაკავშირებითაც. შეთანხმება ფორმდებოდა წერილობით, რაც ოსეთიდან გადმოსახლების მსურველთ ავალდებულებდა განსაზღვრული პირობების აღსრულებას. შეთანხმებაში მთავარი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ყველა იმ მოსალოდნელი რეკვიზიტის აღკვეთას, რაც დაკავშირებული იყო ადამიანის მკვლელობასთან, დატყვევებასთან თუ ტყვეთა გაყიდვასთან. ეს იმიტომ, რომ ოსთა მხრიდან ქართველთა რბევა-აწიოკების მრავალი შემთხვევა იყო ცნობილი და ახალ მოსახლეთა მხრიდან მსგავსი რამ აღარ უნდა განმეორებულიყო. ქართველი თავადებიც რომ დაზღვეული ყოფილიყვნენ მათ მამულში დასახლებულ ოსთაგან მოსალოდნელი დაღატისაგან, საგარნტიო წერილობით უნდა გაფორმებულიყო“ (ითონიშვილი, 2008: 126).

მაგრამ, როგორც ჩანს, ქართული მოსახლეობის რიცხოვნობის ეს შემცირება XX საუკუნის 20-იანი წლებისათვის იმ დონის არ იყო, ყოველ შემთხვევაში ზოგიერთ ხეობაში მაინც, რომ ოსების რაოდენობაზე ნაკლები ყოფილიყო, ამიტომ მიმართავდნენ აღწერის სტატისტიკური მონაცემების გაყალბებას ოსები ოლქის შექმნის დროს და რომელ სიყალბესაც ამხელს ჩვენ მიერ ზემოთ ნახსენები დოკუმენტის დანართი „სამხრეთ ოსეთის ეთნოგრაფიული საზღვრები“.

განსაკუთრებით მინდა ყურადღება გავამახვილოთ მოსახლეობის რაოდენობასა და 1917 წლის აღწერის მონაცემებზე. კერძოდ, 1927-28 წლებში მიმდინარე ახალ ადმინისტრაციულ დარაიონებასთან დაკავშირებულ დოკუმენტში (1927-1928წწ. 284, ფ.1. 598 1927-1928, პროექტი საქართველოს დაყოფისა ახალ ადმინისტრაციულ ერთეულებად) ვკითხულობთ, რომ 1917 წელს ჩატარებული აღწერის კომისიის თავმჯდომარე ყოფილა ჯიოვეი, რომელმაც აღწერის დროს დაუშვა მთელი რიგი „შეცდომები“, ამ „შეცდომების“ შედეგი კი ის იყო, რომ აღწერის მასალების შედგენად ქსნის ხეობაში (ახალგორისა და ღარგვისის თემებში) თურმე ოსური მოსახლეობა ჭარბობდა ქართულს, რის გამოც იგი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქს მიუერთეს. პროექტი ითვალისწინებდა ამ შეცდომის (დანაშაულის?!) გამოსწორებას.

აღნიშნულ დოკუმენტში ერთი ხეობის, ქსნის ხეობის, მაგალითზე ნახვენებია აღწერის დროს მიზანმიმართულად დაშვებული „შეცდომები“ ოსი ხალხის რაოდენობის გაზრდის მიზნით. ვფიქრობთ, მეტი დამაჯერებლობისათვის საჭიროა მოვიხმოთ დოკუმენტის ამონარიდი, სადაც პროექტის ავტორები ასაბუთებენ, თუ რატომ უნდა შესულიყო ქსნის ხეობა, ახალგორისა და მონასტრის (ღარგვისის - მ. ბ.) თემები დუშეთის ოლქში და გამოყოფოდა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქს.

„ეს სექტორი, ქსნის ხეობა, ვიდრე ჩამოყალიბდებოდა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, შედიოდა დუშეთის მაზრაში. 1922 წელს იგი გამოყოფილი იქნა დუშეთიდან და შეერთებული იქნა სამხრეთ-ოსეთთან ეთნოგრაფიული პრინციპის მიხედვით.

საზღვრის ხაზის გატარებას დუშეთის მაზრის ამ რაიონში საფუძვლად დაედვა 1917 წლის აღწერა, როგორც ყველაზე უახლესი სტატისტიკური ოფიციალური წყარო, რომელიც ამ დროს არსებობდა, მაგრამ როგორც ირკვევა, 1917 წლის აღწერის ცნობები ქსნის ხეობის მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობის შესახებ არ ყოფილა სწორი.

1917 წლის აღწერა შემდეგნაირ ცნობებს შეიცავს ამ სექტორის მოსახლეობის შესახებ. სულ ქსნის ხეობაში /ე.ი. ახალგორის და მონასტრის თემებში/ აქ ნახვენებია მოსახლეობა 10.745 სული ორივე სქესისა, რომელიც ეროვნულის შემადგენლობით ამნაირად ნაწილდება (ფ. №282, №1 საქ. №599

ფურც.71): ეროვნულობა: ოსები – 6.187 (ორივე სქესისა) -57,6%; ქართველები – 3.991 – 37,%; სომხები – 567 -5,3%.

რასაკვირველია, კომისიას, რომელიც არკვევდა სამხრეთ-ოსეთის საზღვრებს, არ ჰქონდა საშუალება შეედარებინა თვითნებური ცალკე სოფლის მოსახლეობა; რაკი ოფიციალური სტატისტიკური ცნობები 1917 წლის აღწერისა ადასტურებდა, რომ ქსნის ხეობაში მოსახლეობის უმრავლესობას ოსები შეადგენდნენ (57,6%), ამის გამო საზღვრების გამტარებელმა კომისიამ შესაძლოდ დაინახა ამ სექტორის სამხრეთ-ოსეთთან გაერთიანება.

1917 წლის აღწერა, როგორც შედარებითი ანალიზი გვიჩვენებს, საერთოდ კარგად იყო ჩატარებული (კერძოდ, სოფლის მეურნეობის დარგების გამოკვლევისათვის, ეს აღწერა საუკეთესო წყაროდ უნდა ჩაითვალოს თავისი სისრულით) და კომისიას, რასაკვირველია, ჰქონდა საბაზი სრულის ნდობით მოპოვებოდა მას. მაგრამ ახლა ირკვევა, რომ ეს აღწერა დუშეთის მაზრის ზოგიერთი სექტორის შესახებ აშკარად ეალბ ცნობებს შეიცავს, დამახინჯებულად წარმოგვიდგენს მოსახლეობის ეროვნულ შემადგენლობას.

რით იყო ეს გამოწვეული, ადგილი ჰქონდა აქ წინასწარ განზრახულ ფალსიფიკაციას, თუ ეს უბრალო შეცდომაა, ყოველ შემთხვევაში ამისი ბრალი ედება იმ პირს, რომელიც ადგილობრივ უშუალოდ ხელმძღვანელობდა დუშეთის მაზრაში აღწერის ჩატარებას 1917 წელს (ფ. №282, №1 საქ. №599 ფურც.72).

ამ წინასწარ განმარტებათა შემდეგ განვიხილოთ, თუ როგორია რეალურად ქსნის ხეობის მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობა.

ყველა არსებული სტატისტიკური მასალა ადასტურებს, რომ უკანასკნელი 50 წლის განმავლობაში ქსნის ხეობაში მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობა ერთი და იგივე იყო: მოსახლეობის უმრავლესობას აქ შეადგენდნენ ქართველები, უმცირესობას ოსები. ასეთივე არის მოსახლეობის შემადგენლობა აქ დღესაც; ორმა აღწერამ, რომელიც საბჭოთა ხელისუფლების დროს იყო ჩატარებული, სახელდობრ 1923 წლის აღწერამ, და 1926 წლის საკავშირო აღწერამ, განმეორებით დაადასტურა ეს ფაქტი.

ამ აღწერათა ცნობების თანახმად, მოსახლეობა ქსნის ხეობისა /მონასტრის და ახალგორის თემებისა/-შემდეგია (ფ.

№282, №1 საქ. №599 ფურ(ვ.73): 1923 წლის აღწერით: ქართველები – 7400, - 59,4%; ოსები – 4491, - 36,1%; სომხები – 559, - 4,5%. სულ 12450 (ორივე სქესის).

ხოლო უკანასკნელი 1926 წლის აღწერა ასეთს სურათს წარმოადგენს: - ქართველები, – 8249, - 58,1%; ოსები, – 393, - 37,9%; სომხები – 483, – 3,4%; დანარჩენი, – 88, - 0,6%, სულ 14213.

ამრიგად, როგორც 1923, ისე 1926 წლის აღწერის თანახმად, ოსური მოსახლეობა არ სჭარბობს 36-38%. ქართველები შეადგენენ 58-59%.

ამასთან ერთად საჭიროა აღვნიშნოთ, ეს რიცხვები ეხება მთელ ქსნის ხეობას, ხოლო თუ გამოვაკლებთ იმ კუთხეებს, რომლებიც უშუალოდ ოსეთს ეკვრის, და სადაც უმთავრესად მოსახლეობენ ოსები, დანარჩენ ნაწილში (იგულისხმება ქსნის ხეობა - მ. ბ.) ქართველები შეადგენენ 80%-დე.

ასეთია რეალურად ქსნის ხეობის მოსახლეობის ეთნოგრაფიული შემადგენლობა (ფ. №282, №1 საქ. №599 ფურ(ვ.74).

– ასეთ პირობებში, რასაკვირველია, უფრო მიზანშეწონილად უნდა ჩაითვალოს ქსნის ხეობის გაერთიანება ქართულ რაიონთან, როგორიც არის დუშეთის პროვინცია“.

დანართს ახლავს შენიშვნა, სადაც დეტალურად არის აღწერილი აღმწერის მიერ მიზანმიმართული გაყალბების ფაქტები, კერძოდ: როგორც ირკვევა, აღმწერელი შემდეგნაირად მოქცეულა: დუშეთის მაზრის იმ ნაწილში, რომელიც სამხრეთ-ოსეთის საზღვარზე მდებარეობს, აღმწერელს აღწერაში შეუტანია მხოლოდ უფრო ცნობილი ქართული სოფლები, რომლებიც ბარის საზღვარზე მდებარეობენ, ხოლო დანარჩენი ქართული სოფლები მთიანი რაიონისა აღმწერელი დაუტოვებია. ამავე დროს არც ერთი ოსური სოფელი მთიანი რაიონისა გამოტოვებული არაა (ისეთებიც კი, სადაც სულ რამდენიმე კომლი მოსახლეობს), ზოგჯერ ოსურ სოფლებში მოსახლეობის რიცხვი გადაჭარბებითაც არის ნაჩვენები.

როგორც ირკვევა, აღწერას ადგილობრივ ხელმძღვანელობდა ვინმე ნ. ჯიოვეი.

„ტფილისში არსებული აღწერის ცენტრალურ სტატისტიკურ ბიუროს რასაკვირველია, არ ჰქონდა საშუალება სრული კონტროლის გაწევისა, მაგრამ ნაწილობრივ ეს დეფექტი 1917 წელსაც იქნა აღმოჩენილი. ასე მაგალითად, 1917 წელს მასალების დამუშავების დროს გამოირკვა, რომ აღწერაში არ

იყო შეტანილი კობი-ყაზბეგის რაიონის ქართული სოფლების მეტი ნაწილი; ამიტომ სტატისტიკური ბიურო იძულებული გახდა საკმაოდ დაგვიანებით ხელახლა ჩაეტარებინა აღწერა კობი-ყაზბეგის რაიონისა 1917 წლის შემოდგომაზე.

რაც შეეხება ქსნის ხეობას, აქ დეფექტები არ იქნა შემჩნეული იმის გამო, რომ ეს კუთხე საერთოდ ნაკლებ არის ცნობილი. ამას გარდა, დეფექტების შემჩნევას აძნელებდა ის გარემოება, რომ ქსნის ხეობის აღწერაში მაინც იყო შეტანილი ერთი ნაწილი ქართული სოფლებისა, რომლებიც ბარის საზღვარზე მდებარეობენ; ხოლო რაც შეეხება მთის რაიონის ნაკლებ ცნობილ სოფლებს, აქ დეფექტების აღმოჩენა, რასაკვირველია, არც ისე ადვილი იყო“ (ფ. №282, №1 საქ. №599 ფურც. 73).

რატომღაც, როცა ღაპარაკია სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქისათვის გადაცემული ქართული სოფლების რაოდენობაზე, აღნიშნავენ ქ. ცხინვალს და 40 ქართულ სოფელს, მაგრამ მათ რიცხვში არ არის მითითებული ქსნის ხეობის ქართული სოფლები, თუმცა აქ უნდა ვისაუბროთ არა ქართულ სოფლებზე, არამედ მთლიანად ქართულ ხეობაზე, სადაც ქართველი მოსახლეობის წილი 80% იყო.

როგორც დავინახეთ, ჩვენ მიერ განხილული ორი დოკუმენტის მონაცემები მოსახლეობის „ეთნოგრაფიული“ შემადგენლობის შესახებ რადიკალურად განსხვავებულია. თვალწინ გვაქვს აშკარა მიზანმიმართული გაყალბება. მაგრამ საკითხავია, როცა აღმოჩნდა გამოტოვებული ქართული სოფლები კობი-ყაზბეგის მიმართულებით, რატომ არ დადგა მთლიანი აღწერის მონაცემები ეჭვქვეშ, ან ოლქის შექმნის დროს 1922 წელს რატომ აღარ გადაამოწმეს ეს ე.წ. „ეთნოგრაფიული საზღვრები?“

დოკუმენტში, გარდა მოსახლეობის ეთნოგრაფიული შემადგენლობისა, მოტანილია სხვა მნიშვნელოვანი მონაცემებიც, რომელიც ადასტურებს ქსნის ხეობის დუშეთის მაზრასთან მიერთების აუცილებლობასა და სამართლიანობას, ესენია: მანძილები ქსნის ხეობიდან ცხინვალამდე და დუშეთამდე; ურთიერთობის პირობები (საურთიერთო ენა); მეურნეობა; ყველაზე მნიშვნელოვანი, ჩვენი აზრით, ამ ჩამონათვალში არის შემდეგი; კომისია ასკვნის, რომ „ყოფა-ცხოვრების პირობებითაც ქსნის ხეობის მოსახლეობა დაკავშირებულია დუშეთთან. მოსახლეობა როგორც დუშეთის მხარეში, ისე ქსნის ხეობაში,

ეკუთვნიან ერთსა და იმავე მთიელთა ეთნოგრაფიულ ჯგუფს, რომლებიც ენათესავენებიან ერთმანეთს“ (ფ. №282, №1 საქ. №599 ფურც. 75) ზნე-ჩვეულებით, ყოფა-ცხოვრების ხასიათით და სხვა.

„ყველა აქ აღნიშნულ გარემოებათა გამო, გაერთიანება ქსნის ხეობისა დუშეთის პროვინციასთან მიზანშეწონილად უნდა ჩაითვალოს“ (ფ. №282, №1 საქ. №599 ფურც. 76).

სამწუხაროდ, ეს მართებული დასკვნები საქართველოს ბოლშევიკურმა ხელისუფლებამ ყურად არ იღო.

1921 წლის 23 ნოემბერს საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პრეზიდიუმმა დაამტკიცა შემადგენლობა კომისიისა, რომელსაც უნდა დაედგინა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის საზღვრები და საქართველოს რეკომს წინადადება მისცა კომისიაში შეეყვანა კაკაბაძე, შოტი, ჯატიევი და გაგლოევი.

ცხინვალის რაიონის (ქართული სოფლების) კომუნისტებმა (კომუნისტურ უჯრედთა კრებამ) მხარი დაუჭირა და სამართლიანად ჩათვალა საქართველოს ცეკას გადაწყვეტილება ცხინვალისა და 40 ქართული სოფლის ავტონომიური ოლქის საზღვრებში მოქცევა. მაგრამ ქართული მოსახლეობის აზრი განსხვავდებოდა ოფიციალისაგან. ქართულ სოფლებში ტარდებოდა კრებები და მონაწილეები ხელმოწერებით აპროტესტებდნენ სამხრეთ ოსეთის ადმინისტრაციულ მმართველობაში მოსალოდნელ გადასვლას (თოიძე, 1991: 69).

აქ არ შეიძლება არ მოვიყვანოთ ოლქის შექმნის დროს ქსნის ხეობისა და ყველა იმ ქართული სოფლების მცხოვრებთა საპროტესტო კრებებზე მიღებული დადგენილებები, რომლითაც სთხოვდნენ ხელისუფლებას არ შეეერთებინათ „სამხრეთ ოსეთის“ ოლქისათვის. რომელ ეთნოგრაფიულ საზღვრებზეა საუბარი? თვალი გადავაავლოთ შიდა ქართლის მცხოვრებელთა ხვეწნა-მუდარას მთავრობისადმი:

230 კაცი აწერდა ხელს სოფლების დვანის, ნულისა და ავნევის მცხოვრებთა ერთობლივ განცხადებას. საჭიროდ მიძანიხია, მოვიყვანო დღევანდელ მკითხველთან ქართველი მოსახლეობის ეს გულისტკივილი, რომელიც დღეს საქართველოს საერთო ტრაგედიადა იქცა: „რომ ვინაიდან ქ. ცხინვალი ითვლებოდა და ითვლება კიდევ, როგორც გეოგრაფიული მდებარეობით, აგრეთვე მის გარშემორტყმული ქართველებით დასახლებული სოფლებით, ქართლის შუაგულ კუთხედ. ამისთ-

ვის განმეორებით დიდ იმედს გამოვთქვამთ, რომ მუშურ-გლეხური მთავრობა ანგარიშს გაუწევს ხალხის სამართლიან მოთხოვნილებას და მოსალოდნელ ჩვენ და ოსებს შორის ეროვნული შეუღლის თავიდან ასაცილებლად ქ. ცხინვალი თავისი რაიონით დასტოვოს საქართველოს საბჭოთა რესპუბლიკის მართვა-გამგეობის ფარგლებში“ (თოიძე, 1991: 70).

კიდევ რამდენიმე ამონაწერი ქართული სოფლების მცხოვრებთა საერთო კრებების ოქმებიდან:

„რისთვის უნდა ვიყოთ მოქცეული ოსეთის ფარგლებში ეროვნებათა თვითგამორკვევის აღსასრულებლად, მით უმეტეს, რომ მათი ენა ჩვენთვის სრულიად გაუგებარია და უცხო, მხოლოდ რაც შეეხება ეროვნებათა უმრავლესობას, მთელი ეს ჩრდილოეთი მხარე რაიონისა, მცირე გამოჩაკლისით, ქართულ ენაზე მოსაუბრე, მემკვიდრე ქართველებით“ (სოფ. ძარწემი, 1921 წლის 25 დეკემბერი) (თოიძე, 1991: 70).

თუ ჩვენს მოთხოვნაზე უარს გვეტყვით „...მთავრობამ მაშინ მოგვცეს ბინა და დაგვასახლოს შორს სადმე, რომ ჩვენს თავსა და ყურს ვერ მოსწვდებოდეს ჩვენი ადგილების კენესა და არ ატირებდნენ ჩვენ ძველად განთქმულ გულგმირულ ჩვეულებას“ (სოფ. ქორდი, 1925 წლის 25 დეკემბერი).

„...ჩვენ მუდამუჟამს გექონდა და ეხლაც გვაქვს ოსებთან ძმური, მეგობრული, ნათესაური კავშირგანწყობილება. ეხლაც გულახდილად ვაცხადებთ, რომ მათთან, ოსებთან, ჩვენ მტრობა-ქიშპობას არ გავწევთ. ქართველებმა იცხოვრონ თავიანთ ფარგლებში, ჰქონდეთ განსაზღვრული მიწები, ჰყავდეთ თავიანთი მოსამსახურე, მოსამართლე. ოსებმა კიდევ თავიანთ ფარგლებში განაგონ თავიანთი საქმე ისე, როგორც თვითონა სურთ. ეს ორი ეროვნება თავიანთ საზღვრებს ნუ გადავლენ“ (სოფ. ტირძნისი, 1921 წლის 26 დეკემბერი) (თოიძე, 1991: 70-71).

„...ვატანო რა ამ დადგენილებას ჩვენს წარმომადგენლებს, იმედს გამოვთქვამთ, მთავრობა ჩვენს სამართლიან მოთხოვნილებას შეიწყნარებს და თავზე არ მოგვახვევს იმას, რაც ხალხს არ სურს“ (სოფლები ზემო ნიქოზი, ქვემო ნიქოზი, ზემო ხვითი, ქვემო ხვითი. 1921 წლის 27 დეკემბერი) (თოიძე, 1991: 71)

სამართლიანობა მოითხოვს აღინიშნოს, რომ სსრ შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატი სწავლობდა შიდა ქართლში შექმნილ მდგომარეობას. მაშინდელი შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარ ბესო კვირკველიას მოხსენებითი ბარათის შემდეგ

რჩება შთაბეჭდილება, რომ მას ზედმიწევნით დაწვრილებით აქვს შესწავლილი საკითხი, იგი 1921 წლის 27 სექტემბერს მოხსენებით ბარათს უგზავნის საქართველოს სსრ რევოლუციურ კომიტეტს, სადაც აღნიშნულია: „სამხრეთ ოსეთის ცალკე ადმინისტრაციულ ერთეულად გამოყოფა სამაზრო ერთეულის უფლებებით გეოგრაფიული და ეკონომიური მოსაზრებებით, საკითხის დეტალურად შესწავლის შემდეგ, შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატს შეუძლებლად მიაჩნია.

სამხრეთ ოსეთი როგორც მთლიანი გეოგრაფიული ერთეული არ არსებობს. არის მხოლოდ ოსებით დასახლებული ცალკეული რაიონები, რომელთაც ურთიერთშორის არავითარი დამოკიდებულება არა აქვს არც ეკონომიურად, არც გეოგრაფიულად...“ (თოიძე, 1991: 71). მოხსენებით ბარათში ყურადღება გამახვილებულია მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობის პროცენტულ მაჩვენებელზე, სადაც ჩანს, რომ ოსური მოსახლეობა ქართველებს სჭარბობს მხოლოდ მდინარე ფრონის სათავეებში, ყორნისისა და წუნარის რაიონებში, სადაც ოსთა რაოდენობა 88%-ს უდრიდა, ღიახვის ხეობაში ოსები ცხოვრობდნენ სოფ. კეხვამდე. ამ სოფლის სამხრეთით მხოლოდ ქართველებით დასახლებული სოფლები იყო, სადაც ოსთა რიცხვი 15% არ აღემატებოდა (თოიძე, 1991:72).

დასკვნა: „... ოსების მიერ დასახლებული რაიონები მოკლებული არიან გეოგრაფიულ მთლიანობას და შეადგენენ გეოგრაფიულად და ეკონომიურად სრულიად სხვადასხვა პროვინციების ნაწილებს, ასეთი ჩამონატრებიდან ხელშეწყობად შემდგარ ადმინისტრაციულ ერთეულის შექმნა განუხორციელებლად უნდა ჩაითვალოს ტოპოგრაფიული პირობების გამო“ (თოიძე, 1991: 73).

1922 წლის იანვარში სსრ შინაგან საქმეთა კომისარიატს გადასცეს ქ. ცხინვალში მცხოვრებ ქართველთა, სომეხთა და ებრაელთა საერთო კრების დადგენილება, „რომლითაც ისინი მოითხოვდნენ ცხინვალისა და მისი რაიონის კვლავ ისტორიულ საზღვრებში დარჩენას“ (თოიძე, 1991: 76).

ქართველი მოსახლეობა მოსალოდნელ საფრთხეს გრძნობდა და ოლქის სტატუსს დეკრეტის გამოქვეყნებამდე აპროტესტებდა, პროტესტი არც დეკრეტის გამოცხადების შემდეგ შეწყვეტილა.

ამ საპროტესტო აქციებმა, როგორც ჩანს, მაინც გამოიღო მცირე შედეგი და ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის“ „ეთნოგრაფიული

საზღვრები“ ოდნავ დაპატარავდა (ჩასავალისა – რაჭა, და კობის რაიონის–დუშეთის მაზრა გამოაკლდა).

საგულისხმოა, რომ ქართველი მოსახლეობის აზრს ოსური მოსახლეობის ნაწილიც იზიარებდა. 1922 წლის 21 მარტს გორის სამაზრო აღმასკომის შინაგან საქმეთა სამმართველოს განყოფილება სსრ შინაგან საქმეთა კომისარიატს აცნობებდა: „ბევრია იმისთანა მაგალითები, რომ სხვადასხვა რაიონში მცხოვრები ოსები აცხადებენ სურვილს, რათა ისინი ჩამოევა-შორეთ ოსეთის რეკომს, რადგან მათ სურთ ქართველებთან ერთად ცხოვრება, რადგან მათ, ოსებს ქართველებთან გასაყოფი არა აქვთ და თუ ვინმე ამას მოითხოვს, ე.ი. ოსების ცალკე ყოფნას, ყოველივე ეს სიცრუეა ან რაიმე მოსაზრებით დაინტერესებულია“ (თოიძე, 1991: 77).

არც ქართველების პროტესტს და არს ოსური მოსახლეობის ნაწილის თხოვნას არანაირი გავლენა არ მოუხდენია სსრ ცეკას გადაწყვეტილებაზე. მათ მაინც სამხრეთ ოსეთის მესვეურთა მოთხოვნა დააკმაყოფილეს.

დეკრეტის გამოცხადების შემდეგაც არ ჩამცხრალა გორისა და სხვა მაზრების იმ ქართველი მოსახლეობის პროტესტი, რომელიც სამხრეთ ოსეთის ოლქს მიაკუთვნეს. კვლავ იგზავნებოდა საჩივრები საქართველოს ხელისუფლების უმაღლეს ინსტანციებში. ბუნებრივია, ჩვენ ყველა საჩივარს ვერ შევხებით, მაგრამ აუცილებლად მიგვაჩნია ქსნის ხეობის მაცხოვრებელთა საჩივარზე შევჩერდეთ:

ქსნის თემი (დუშეთის მაზრა) შუამდგომლობს (დადგენილებით ა/წ 21 ოქტ. მიღებულით): „გამოგვეცხადა რა, რომ ქსნის თემი გადადის სამხრეთ-ოსეთზე, ჩვენ ყოვლად შეუძლებლად მიგვაჩნია: ა) ცხინვალის დაშორებულია ჩვენის თემიდან 50 ვერსით მეტზე და ამ სიშორეზე სიარული საჩივრებისა თუ სხვადასხვა საქმისა გამო შეუძლებელია, რადგან მოითხოვს მუშა კაცისაგან მოცდენას წასვლა-წამოსვლაში არა ნაკლებ 3-4 დღისა, რაიც დამღუპველი იქნება ჩვენთვის სიარული, მაშინ, როდესაც ჩვენზეა 18 ვერსის მანძილზე... რაც უნდა გვიჭირდეს, ჩვენ ცხინვალში ვერ ვივლით და ბევრი უსამართლობა და ჩვენი გაჭირვება დარჩება მთავრობას გაუგებარი. ძლიერ მნიშვნელოვანია ის, რომ მეზობელ სოფლებთან, რომლებიც მდებარეობენ დუშეთისაკენ, გვაქვს ახლო და მოკიდებულია მამულისა და სხვა საქმეებისა გამო და ამასთან საქმის მოსაგვარებლად უნდა ვიართო დუშეთს და ისინი

კი თუ ჩვენზე სათხოვარი ექნებათ, - ცხინვალს. ამნაირად სულ აგვეწევა საქმე, ამიტომ ვთხოვთ მთავრობას მიგვაწეროს ისევ დუშეთს და აგვაცდინოს მრავალი გაჭირვება, უსიამოვნება.. ამგვარად, ქართველი მოსახლეობა გორის მაზრისა დაუინებით, კატეგორიულად ერთსა და იმავეს ითხოვს, არაერთხელ - სხვადასხვა დროს, სხვადასხვა სახით (წერილობით თუ პირადად დეპუტატის საშუალებით) ერთსა და იმავე სურვილს გამოთქვამს ოთხჯერ – არ დაუმორჩილონ იგი ოსურ ხელისუფლებას“ (თოიძე, 1991: 85).

აქ არ შეიძლება დღევანდელ დემოგრაფიულ მდგომარეობაზე არ გავამახვილოთ ყურადღება. ზემოთ მოყვანილ დოკუმენტში ნათლად ჩანს, რომ ყველაფრის მიუხედავად, ქართველთა რაოდენობა ბევრად ჭარბობდა ოსებისას და ამიტომ მიმართავდნენ ოსები ფალსიფიკაციას და როგორია დღევანდელი ეთნიკური თანაფარდობა შიდა ქართლში, ე.წ. „სამხრეთ ოსეთში“?! შეიძლება ითქვას, კატასტროფული. დღეს ოსებს გაყალბება აღარ დასჭირდებათ. საშიში ტენდენცია (ქართველების მიერ სახლ-კარის მიტოვება) მთელი სისრულით 2008 წლის ომის შემდგომმა განვითარებულმა მოვლენებმა კიდევ უფრო ნათლად დაგვანახა. საბოლოოდ რა შედეგი მოჰყვება საქართველოს მთავრობის, ჩემი აზრით, სრულიად გაუაზრებელ ქმედებას, ვგულისხმობ ახალგორის რაიონიდან, სადაც საომარი მოქმედებები არ მიმდინარეობდა, მოსახლეობის გამოყვანას და მათთვის ახალი კომპაქტური დასახლებების შექმნას, ძნელი სათქმელია. დღეისთვის კი ქსნის ხეობაში (ახალგორის რ-ნი) ეთნიკური თანაფარდობა, სადაც ყოველთვის, ისტორიის ყოველ მონაკვეთზე, ქართველები სჭარბობდნენ, ქართველების მხოლოდ მცირე რაოდენობაა დარჩენილი. მას მრავალი მიზეზი აქვს: ბოლო წლებში საქართველოში ჩაწერის ინსტიტუტის გაუქმების გამო, მშობლების გარდაცვალების შემდეგ შვილებისთვის აღარ იყო აუცილებელი რაიონში ჩაწერა, ამიტომ 2008 წლის ომის შემდეგ ქართველების საკმაოდ დიდი ნაწილი აღმოჩნდა სრულიად დაუცველი. მათ უფლებებს არ ცნობს როგორც ქართული (ჯერჯერობით ასეა), ისე ახალი – „ოსური“ მთავრობა. ასეთი კატეგორიის ხალხისთვის პერმანენტულად ძნელდებოდა ახალგორში შესვლა. დღესდღეობით (2015 წლისთვის) კი თითქმის შეუძლებელია. მათ ძალიან გაურთულეს ე. წ. ფორმა №9-ის აღება. ადგილზეც, ქსნის ხეობაშიც, ქართველებისათვის გაძნელდა ცხოვრე-

ბა, ძირითადად უფროსი თაობაა დარჩენილი, (გარდა მასწავლებლებისა და ექიმებისა). დღეს უკვე ის ადამიანებიც, ვისაც ახალგორში/ღვინგორში აქვს ნაწერა, მაგრამ ბოლო ხუთი წლის განმავლობაში მუდმივად არ ცხოვრობდნენ იქ, ან როგორც საოკუპაციო ხელისუფლება აღნიშნავს, „საქართველოში მუშაობენ“ და მხოლოდ დასვენების დღეებში შედიოდნენ ახალგორში. ახალ ცნობებს, ე. ი. შესასვლელ საშვს, აღარ აძლევენ. ქართველების გამოსვლას ხეობიდან კარგად იყენებენ ეთნიკური სურათის ძირფესვიანად შესაცვლელად. აქვე აღვნიშნავ, რომ უფრო მეტ ყურადღებას ახალგორზე იმიტომ ვამახვილებ, რომ სხვა რაიონებში ქართული მოსახლეობა საერთოდ აღარ დარჩა. აქ აუცილებლად უნდა აღვნიშნოს ახალგორში მამაპაპური მემკვიდრეობის მქონე პირთა, ან მაცხოვრებელთა, რომლებიც კი ცხოვრობდნენ, იქ მაგრამ ნაწერა თბილისში ჰქონდათ, უფლებების დარღვევის შესახებ ქართული მთავრობის მიერაც. ბუნებრივია, საქართველოში მცხოვრებ ყველა პიროვნებას, ეთნიკური და რელიგიური კუთვნილების მიუხედავად, უნდა ჰქონდეს უზრუნველყოფილი ყველა პირობა, მაგრამ მათ რიცხვში ქართველებიც უნდა შედიოდნენ.

ზემოთ ნახსენებ 1921 წლის 6-8 სექტემბრის სამხრეთ ოსეთის რევოლუციური კომიტეტისა და სამხრეთ ოსეთის კომუნისტური (ბოლშევიკური) ორგანიზაციის კომიტეტის დადგენილებაში განხილულია ე. წ. სამხრეთ ოსეთის ისტორიულ-სოციალური განვითარება, სადაც აღვნიშნულია, რომ ოსების სოციალური განვითარების ჩამორჩენილობა სევე ქართველების ბრალია, რადგან „1917 წლის რევოლუციამ სამხრეთ-ოსეთს მოუსწრო სამეურნეო ურთიერთობათა ნახევრად ფეოდალური ფორმების აღმოფხვრის პერიოდში. ეს ფორმები იყო არა თვითგანვითარების პროდუქტი, არამედ საქართველოს მიერ გარედან თავსმოხვეული 1852 წელს. მართალია, მე-19 საუკუნის დასაწყისში სამხრეთ-ოსეთში ჩრდილოეთიდან, სადაც ფეოდალიზმი მკვიდრდება კაბარდოს (დიგორის, ყუბანის) გავლენით, იწყება სოციალური ორგანიზაციების ნიშნების შედგენა, მაგრამ ისინი არ ვითარდება, ვინაიდან სამხრეთი განკერძოებულია ჩრდილოეთისაგან, მხოლოდ მე-19 საუკუნის 50-იანი წლებიდან საქართველოს თავადობამ რუსეთის კარიზმის მხარდაჭერით, გატეხა რა სამხრეთელი ოსების, დატაკების, მედგარი წინააღმდეგობა, ჩააყენა ისინი

თავის მორჩილებაში. გვაროვნული წყობა ჯერ კიდევ არ იყო აღმოფხვრილი. თუმცა, 1917 წლის რევოლუციის დასაწყისისათვის გვაროვნული წყობა საბოლოოდ მოიშალა. ბატონეშური წყობილების განმტკიცების მომენტიდან ფულის სისტემა შედის თავისი გავლენის სფეროში. უფრო გვიან საშოვარზე გასვლა და მასების პროლეტარიზაცია ხდება გაძლიერებული ტემპით. საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისთანავე სამხრეთ ოსეთში გარდამავალი პერიოდის სოციალისტური მეურნეობა თავისი გავლენის ორბიტაში ითრევს მშრომელებს“.

შემდეგ ნაწილში, „სამხრეთ-ოსეთის დატაკთა რევოლუციური ბრძოლის ისტორია“, ხაზს უსვამენ თავიანთ დიდ წვლილს და დამსახურებას საქართველოს დემოკრატიული მთავრობის წინააღმდეგ ბრძოლაში: სამხრეთ-ოსეთის მშრომელთა მასების რევოლუციური ბრძოლის ისტორია ძირითადად არის გლეხების ბრძოლა მემამულეთა ჩაგვრის წინააღმდეგ, ბრძოლა მიწისათვის და მართვის საბჭოთა სისიტემისათვის. ვინაიდან იგრძნობოდა ნაციონალური ჩაგვრა, მეფის მთავრობისა და განსაკუთრებით მენშევიკური მთავრობისაგან, რევოლუციური ბრძოლის მოტივებს ერწყმოდა ნაციონალური განთავისუფლების მოტივიც. 1905-1906 წლების მოძრაობა სამხრეთ ოსეთში იყო მემამულეთა ხროვის წინააღმდეგ გამოსვლები, რომელიც რეაქციის წლებში სასტიკად იქნა ჩახშობილი. ამის შემდეგ 1917 წლის თებერვლის რევოლუციამდე დგება შედარებით წყნარი პერიოდი. დროებითი მთავრობის დამხობის შემდეგ ღარიბთა მიძინებული რევოლუციური ძალები კვლავ აქტიურდებიან... დრმა საზოგადოებრივ-კლასობრივ დაყოფაზე ლაპარაკიც კი არ იყო, რადგან მოძრაობა ატარებდა ნაციონალური განთავისუფლების ხასიათს, ხოლო კულაკური ელემენტი თამაშობდა აქტიურ როლს (ფ. №281-ან №2-საქ. №3 ფურც.162°).

1921 წლია 6-8 სექტემბერს გამართულმა სამხრეთ ოსეთის რევოლუციური კომიტეტისა და პარტიული კომიტეტის გაერთიანებულმა სხდომამ დაადგინა, რომ შექმნილიყო „სამხრეთ ოსეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა (ცენტრით ცხინვალში“.

აღნიშნული მოთხოვნა იმდენად კურიოზული იყო – იმეამად ოსების ისტორიულ სამშობლოში – ჩრდილოეთ კავკასიაში ოსების არავითარი ავტონომია არ არსებობდა – რომ რკპ(ბ) ცეკას კავბიურომაც კი შეუძლებლად ჩათვალა მისი დაკმაყოფილება (ნათმეგობრე... 2004: 44).

1921 წლის 31 ოქტომბერს რუსეთის კომუნისტური პარტიის (ბოლშევიკების) ცეკას კავკასიის ბიურომ განიხილა სამხრეთ ოსეთის პოლიტიკური მოწყობის საკითხი. ოსი სეპარატისტების მოთხოვნები შეიკვეცა. მიღებულ დადგენილებაში აღნიშნული იყო:

- 1) მიეცეს სამხრეთ ოსეთს ავტონომიური ოლქის სტატუსი;
- 2) მიეცეს წინადადება საქართველოს რევკომს სამხრეთ ოსეთის რევკომთან ერთად განსაზღვროს სამხრეთ ოსეთის ოლქის საზღვრები. ამ დადგენილებით არ გამოცხადებულა ცხინვალის ოლქის დედაქალაქად. 1921 წლის 17 ნოემბერს საქართველოს კპ(ბ) ცეკამ ცხინვალის გამოაცხადა ოლქის დედაქალაქად.

1922 წლის 20 აპრილს ქართველი ხალხის ნების წინააღმდეგ საო მაინც შეიქმნა ცენტრით ცხინვალში, სადაც ამ დროისთვის ოსები ქალაქის მოსახლეობის მხოლოდ 13,5% შეადგენდნენ (20000 ქართველი, 1100 ოსი), გარდა ამისა, ოლქს გადაეცა 40 ქართული სოფელი, ქსნის ხეობა, სადაც მსახლეობის 80% ქართული იყო.

„საქართველოს ტერიტორიაზე სამხრეთ ოსეთის ოლქის შექმნა ხელოვნური და უკანონო იყო: 1) შიდა ქართლში მცხოვრებ ოსებს ისტორიული სამშობლო სხვაგან აქვთ; 2) საქართველოს ტერიტორიაზე (შიდა ქართლი) ოსთა ისეთი რაოდენობა არ ცხოვრობდა, რომ ოსურ მოსახლეობას ავტონომიის მოთხოვნის უფლება ჰქონოდა; 3) საო-ს სრულიად უკანონოდ მიაკუთვნეს ქ. ცხინვალის და ქართული სოფლები“ (გურული, 2003: 114).

როგორც ჩანს, ოსები მიღწეულით არ კმაყოფილდებიან. მათთვის, სადაც ოსი ცხოვრობს, ოსეთია, საქართველო თითქოს არც არსებობს ბუნებაში, ძლიერი მხარდამჭერის იმედით მომავალში საქართველოსათვის უფრო მეტი მიწის წართმევას გეგმავენ.

ყველა დამპყრობელი ეძებს და „პოულობს“ თავიანთი იმპერიული ზრახვების, დაპყრობითი ომების „გამამართლებელ“ მიზეზებს. ამ მხრივ რუსეთის სახელმწიფო ძველიც და თანა-

მედროვეც სამაგალითოა. ისტორიის ფალსიფიკირების მეთო-
დი საბჭოთა ხელისუფლებამ მეტწილად მეფის რუსეთისგან
იმეძკვიდრა. 1987 წლის აპრილში მოსკოვში გამართულ ისტო-
რიკოსთა და მწერალთა სამეცნიერო კონფერენციაზე ი. აფა-
ნასიევმა აღნიშნა, რომ „არ არის მსოფლიოში ისეთი ფალსი-
ფიკირებული ისტორიის მქონე ქვეყანა, როგორიც ჩვენია. საბ-
ჭოთა რეჟიმს ისტორია სჭირდებოდა არა მეცნიერებად,
არამედ პროპაგანდის მსახურად, რეჟიმის მიერ ჩადენილ და-
ნაშაუღლთა გასამართლებლად“ (ჯანელიძე, 2013: 263).

ტრადიციას არც დღევანდელი რუსეთის უმაღლესი ხელი-
სუფალნი ღალატობენ, ასე, მაგ.: „1990 წლის 1 სექტემბერს
მოსკოვში საქართველოსა და რუსეთს შორის ეკონომიკური და
კულტურული თანამშრომლობის ხელშეკრულება დაიდო, რო-
მელშიც ელცინმა განაცხადა: „მთელი თავიანთი ერთობლივი
ისტორიის მანძილზე.. .. რუსეთსა და საქართველოს არასოდეს
უომიათ ერთმანეთთან, არ ჰქონიათ დავა საზღვრების გამო,
არაფერი ჰქონიათ გასაყოფი“ (ჯანელიძე, 2013: 263-264).

„2008 წლის 28 აგვისტოს პუტინმა „CNN“-ისთვის მიცემულ
ინტერვიუში განაცხადა.. ყველა კავკასიური სახელმწიფოებრი-
ვი წარმონაქმნი თავის დროზე რუსეთის შემადგენლობაში ნე-
ბაყოფლობით შევიდა. მათგან პირველი იყო ოსეთი, რომელიც
თითქოს XVIII საუკუნეში ერთიან პოლიტიკურ ერთეულს წარ-
მოადგენდა, ჩრდილოეთი და სამხრეთ ოსეთი ერთ სახელმწი-
ფოს შეადგენდა და იგი რუსეთს 1745-1747 წლებში შეუერთდა“
(ჯანელიძე, 2013: 266).

უფრო ადრე, 2004 წლის 10 ივლისს, რუსეთის ფედერაციის
სახელმწიფო სათათბირომ თავის პლენარულ სხდომაზე მიიღო
განცხადება, რომელშიც საგანგებოდ ჩაწერა: ოსეთი რუსეთის
შემადგენლობაში ნებაყოფლობით შევიდა 1774 წელს, როგორც
ერთიანი ოსეთი, და არა როგორც სამხრეთი და ჩრდილოეთი
ოსეთი (ჯანელიძე, 2013: 272).

გულუბრყვილობა იქნება ვიფიქროთ, რომ მათ არ იციან
ისტორიული სინამდვილე და ოსი ისტორიკოსების მიერ არიან
„მოტყუებულნი“; არა! ყველაფერი მშვენიერად იციან, მაგრამ
მათ „ისტორიის ინსტრუმენტალიზაცია, როგორც გეოპოლიტი-
კური სტრატეგიის ნაწილი სახელმწიფო პოლიტიკის რანგში
ჰყავთ აყვანილი“ (ჯანელიძე, 2013: 265).

საბჭოთა პერიოდის ენციკლოპედიების მონაცემებით, XVIII
საუკუნის მეორე ნახევრისათვის, „ოსეთი“ როგორც ერთიანი

პოლიტიკურ-ადმინისტრაციული ერთეული ან გეოგრაფიული ცნება, არსად მოიხსენიება. ლაპარაკია, ერთის მხრივ, ყაბარდოელთა ქვეშევრდომ ოსურ საზოგადოებაზე ჩრდილოეთ კავკასიაში და, მეორეს მხრივ, კავკასიის სამხრეთ კალთებზე არსებულ ოსურ დასახლებებზე, რომლებიც ქართველ ფეოდალებს ექვემდებარებოდნენ.

სხვა რომ არაფერი იყოს დარჩენილი ისტორიიდან, საკმარისი იქნებოდა სიმართლის დასადგენად 1783 წლის გეორგიევსკის ტრაქტატზე თანდართული რუკები, რომლებიც რუსეთის სახელმწიფო არქივშია დაცული. „ამ რუკებზე საქართველოს ჩრდილოეთი საზღვარი კავკასიის ქედის გასწვრივ გადის, ისე რომ შიდა ქართლის ტერიტორია ქართლ-კახეთის სამეფოს შემადგენლობაშია დაფიქსირებული“ (ჯანელიძე, 2013: 276).

რუსეთის ოფიციალური ხელისუფლების მიერ XVIII ს-ის II ნახევარში შედგენილ რუკაზე აღნიშნულია მცირე ყაბარდო, ოსეთი, ინგუშეთი და ჩეჩნეთის ნაწილი. ამ რუკაზე „ოსეთი“ ლოკალიზებულია ჩრდილო კავკასიის შესაბამის ტერიტორიაზე. კავკასიის მთავარი ქედი მონიშნულია, როგორც „საქართველოს საზღვარი“.

ისტორიულად დადასტურებული ფაქტია, რომ საბჭოთა რუსეთის ბოლშევიკურმა ხელისუფლებამ ოსებს დაუფასა ის ძირგამომთხრელი საქმიანობა, რომელსაც ისინი ეწეოდნენ 1918-1921 წლებში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის წინააღმდეგ და დააჯილდოვეს შიდა ქართლში ოსეთის ავტონომიური ოლქის შექმნით, თორემ ასეთი ავტონომიური წარმონაქმნის ფორმირებისათვის არც ისტორიული, არც სამართლებრივი და არც დემოგრაფიული საფუძველი არ არსებობდა. როგორც ცნობილია, „არ არსებობს პრეცედენტი, რომ რომელიმე ქვეყანას, მის ტერიტორიაზე მცხოვრები არადომინანტი მოსახლეობისათვის, რომელსაც ისტორიული სამშობლო სხვაგან აქვს, შეექმნას სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნი“ (ჯაფარიძე, 2010: 384).

ყველა დროსა და ყველა ქვეყანაში ავტონომია ეძლევა იმ ხალხს, რომელიც მოცემული ტერიტორიის მკვიდრი მოსახლეობაა, მაგრამ სხვადასხვა ისტორიული მოვლენის გამო სხვა სახელმწიფოს შემადგენლობაში აღმოჩნდება, მაგრამ „რაკი ოსები შიდა ქართლის მკვიდრი მოსახლეობა არ არის, მათთვის ამ ტერიტორიაზე ავტონომიური ოლქის სტატუსის

მინიჭება ქართველი ხალხის სუვერენული უფლების დარღვევა იყო. ოსებისათვის ავტონომიის მინიჭება იურიდიულად წარმოადგენდა საქართველოს ტერიტორიის ოკუპაციის დაკანონებას“ (სონდულაშვილი, 2009: 116.).

და ბოლოს მინდა რუს ჯარისკაცთან (ოკუპანტთან) ჩემი საუბრით დავამთავრო, როდესაც გამშვებ პუნქტან მივედი, როცა ჯერ კიდევ შევდიოდი საკუთარ სახლში და მონაცემებს იწერდა, მკითხა, ოსი ხარო? „არც მე ვარ ოსი და არც ეს სოფელი და ეს ხეობაა ოსეთი-მეთქი,“ ვუპასუხე, „ვიციო“, – მიპასუხა. იციან, რა თქმა უნდა, ყველაფერი იციან! მაგრამ?..

დამოწმებული ლიტერატურა:

დაუშვილი, 2012: – დაუშვილი ა., საეროვნებათაშორისო ურთიერთობის საკითხისათვის საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში. „ანალები“, №8, 2012.

ვახუშტი ბატონიშვილი, 1973: ვახუშტი ბატონიშვილი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, ტ. IV, თბ., 1973.

თოგოშვილი, 1969: თოგოშვილი გ., ქართველი და ოსი ხალხების ურთიერთობა, თბ., 1969.

თოგოშვილი, 1977: თოგოშვილი გ., ვახუშტი ბატონიშვილი ოსეთისა და ოსების შესახებ, თბ., 1977.

თოიძე, 1991: თოიძე ლ., როგორ შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, თბ., 1991.

თოფჩიშვილი, 2012: თოფჩიშვილი რ., „მთის ჩამოწოლა“ შიდა ქართლში, როდის დასახლდნენ ოსები საქართველოში, უ: „ისტორიანი“, № 4 (16), თბ., 2012. 31).

თოფჩიშვილი, 2011: Топчишвили Р., История миграции Осетин в Грузию, Кавказоведческие исследования, Тб., 2011.

იოთნიშვილი, 1995: იოთნიშვილი ვ., ქართულ-ოსურ ურთიერთობათა ისტორიიდან, თბ., 1995.

იოთნიშვილი, 2008: იოთნიშვილი ვ. ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ნარკვევები, 2008.

კელუმბეგოვი, 2011: Кулумбегов Р., Время собирать камни, газ.: „Республика“, №41-42 (571-572), июль, 2011.

საქართველოს ისტორია, 2003: საქართველოს ისტორია, XX საუკუნე, თბ., 2003 (რედაქტორი ვ. გურული).

სონდულაშვილი, 2009: სონდულაშვილი ა., „სამხრეთ ოსეთი“ საქართველოში?!, თბ., 2009.

სსიპ, 1921 წ. ფ. №281-ან .№2 საქ. №3;

სსიპ, 1927-1928წწ. ფ. №282, №1 საქ.№599.

ღუნაშვილი, 2007: ღუნაშვილი ვ., ქსნის საერისთავოს პოლიტიკური ისტორია, თბ., 2007.

ჩიქოვანი, 2004: ჩიქოვანი გ., მიწის ნასყიდობის აქტები ზემო იმერეთის ოსების საოჯახო არქივიდან, კრბ.: ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ძიებანი, თბ., 2004.

ჯანელიძე, 2013: ჯანელიძე ო., ისტორიის აქტუალიზაცია რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის პოსტსაბჭოთა პერიოდში, ჟურნ.: „ანალები“, №9. თბ., 2013.

ჯაფარიძე, 2010: Джапаридзе О., Как создавалась Юго-Осетинская автономная область (новые архивные материалы), Некоторые вопросы истории осетин Шидა Картли Тб., 2010.

**ნაშრომი მომზადებულია რუსთაველის ფონდის
გრანტის „ოკუპირებული ახალგორის რაიონი და ქარ-
თულ-ოსური ურთიერთობის დინამიკა“ ფარგლებში.
№ R/398/2-153/12**

THE FORMATION OF THE SOUTH OSSETIA AUTONOMOUS REGION ON THE ETHNOGRAPHIC GROUNDS ON THE TERRITORY OF GEORGIA

Summary

Dramatic events took place in Georgia in 20s of XX. Soviet Russia made annexation of Georgian democratic republic. Breaking all the international Laws they created Autonomous district of "South Ossetia" though they had no historical, legal and demographic backgrounds for its formation.

Ossetian separatists artificially increased the number of population of Ossetia in order to justify the creation of the district. The attention should be paid to the Census Statistics made in 1917. In 1927-28 Georgia was divided into new administrative units. According to the documents of the process, the chairman of the Census Commission was Jioev.

According to the false materials of census, population of Ossetia exceeded Georgian population in ksani region, for which it was acceded to autonomous district of "South Osetia" formed in 1922

*The work is prepared within the frame of the Rustaveli Fund Grant
"Occupied Akhalkalaki Region and The Dynamics
of the Georgian-Ossetia relations"*

Nº R/398/2-153/12

მირტაშენის დარბაზული ეკლესია

ისტორიულ წყაროებში ადგილ მირტაშენზე არანაირი ცნობა არ არსებობს, მხოლოდ ვახუშტი ბატონიშვილს მის მიერ შედგენილ რუკაზე აღნიშნული აქვს მირტაშენი, როგორც დაბა და ე.წ. „ქციის ხრამის“ დასახლებათა ჩამონათვალში არის მოხსენიებული: 1. ყისყალა, 2. ეკლესია, 3. ფარიზა, 4. ნახიდური, 5. თავმრგვალი, 6. ქცილა, 7. ანდრია, 8. კორა, 9. თხვინთა, 10. წინანაური, 11. წრაუთი, 12. მუგუთი, 13. თაფანი, 14. ბალახაური, 15. მირტაშენი და ა.შ. სულ 27 დასახლებაა ჩამოთვლილი (ვახუშტი, 1997: 198).

ვახუშტი ბატონიშვილის ნაშრომის მიხედვით, „ქციის ხრამი“ მოიცავდა ტერიტორიას, რომელშიც მდ. ქციის შუა და ქვემო დინების მთელი მარცხენა მხარის აუზი შედიოდა და მცირედ გადადიოდა მარჯვენა მხარის შუა ნაწილზე. ჩრდილოეთ საზღვარი ბენდერის მთიდან მდ. მტკვრამდე ალგეთ-ქციის წყალგამყოფს ემთხვევა. აღმოსავლეთით მტკვარს გასდევს ქციის შესართავამდე, სამხრეთით საზღვარი ჯერ ქცია-მაშავერას წყალგამყოფზე, ხოლო შემდეგ ქციაზე გადის მტკვართან შეერთებამდე. დასავლეთ საზღვარი პირობითია (ვახუშტი, 1997: 247).

ასე, რომ ვახუშტი ბატონიშვილის დროს მირტაშენი დაბის ტიპის დასახლება ყოფილა, რაზეც მოწმობს ის ნამოსახლარი, რომელიც დარბაზული ეკლესიის ირგვლივ არის ნანგრევების სახით შემორჩენილი (არქეოლოგიურად ეს ტერიტორია შესწავლილი არ არის). აქვე აღსანიშნავია, რომ 1980 წლის გაზაფხულზე ხელოვნების მუზეუმის დაზვერვითმა ექსპედიციამ მიაკვლია მირტაშენის დასახლებას და იქვე არსებულ დარბაზულ ეკლესიას. მირტაშენის დარბაზული ეკლესია შესწავლილი და ნახატულია ხელოვნებათმცოდნე გიორგი გაგოშიძის მიერ და ვახუშტი ბატონიშვილის ნაშრომის მიხედვით ამ ადგილის სახელწოდება „მირტაშენი“ მის მიერ არის განსაზღვრული.

XVIII საუკუნეში მირტაშენი ბარათაშვილების ერთ-ერთი შტოს ყაფლანიშვილების მამულში შედიოდა და ძველი საბუთების თანახმად სოფელ მირტაშენის მკვიდრი აზნაურები იყვნენ ჩაჩიკაშვილები, რომლებიც იქვე იმარხებოდნენ (გაგოშიძე, 1982: 116-177).

მირტაშენის დარბაზული ეკლესია აღმართულია ტაფობზე. ეკლესიის აღმოსავლეთით ორსართულიანი, გეგმაში სწორკუთხა მოყვანილობის კოშკი დგას. სამხრეთიდან ესაზღვრება ძლიერ დანგრეული სამსათავსოიანი შენობა, ამ ნაგებობებს საზღვრავს ფრაგმენტულობის გამო ძნელად გასარჩევი გალავანი, რომელსაც შესასვლელი კარიბჭე სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში აქვს გაჭრილი. დარბაზული ეკლესია ნაგებია თლილი ბაზალტის კვადრებით, რომელთა პორიზონტალურ წყობას ალაგ-ალაგ არღვევს უსწორო ფორმის ქვები. ეკლესიის ქვედა ნაწილში დიდრონი ქვათლილებია ნახმარი, ხოლო ზევით ქვათა ზომა მცირდება. ეკლესიის აღმოსავლეთ ბოლოში ნაღისებური ფორმის საკურთხეველია განთავსებული. საკურთხეველის პირზე აგურით ამოყვანილი კედელია, რომელიც კანკელის დანიშნულებას ასრულებდა. ინტერიერში ქვის ზედაპირი კარგად არის დამუშავებული და დაფარულია ბათქაშის სქელი ფენით. კამარა კედლებისაგან განსხვავებით გამოყვანილია ირიბად ჩაწყობილი უხეშად ნათალი ქვით. ეკლესიას ოთხი სარკმელი აქვს: ორი აღმოსავლეთ მხარეს, მთავარ აფსიდასა და ჩრდილო მინაშენში, დანარჩენი ორი კი დასავლეთისა და სამხრეთის კედლებში. ოთხივე სარკმელი შიგნიდან გარეთკენ ვიწროვდება. სამხრეთ კედელში გარედან სწორკუთხა, შიგნით კი თაღოვანი კარია გაჭრილი. ასეთივეა ჩრდილო მინაშენის შესასვლელი კარი, რომელიც უშუალოდ აფსიდს ებჯინება. ჩრდილოეთ მინაშენი ეკლესიის თანადროულია, მისი ინტერიერი დაბალი და გაჩივრია, შელესილობის გარეშე. სარკმლის ქვეშ კედლიდან გამოწეული თაროა. მინაშენის კონქისა და ეკლესიის ჩრდილო კედლის სისქეში გამოყვანილია მცირე ზომის სათავსი-სამაღავი, რომლის შესასვლელი ეკლესიის საკურთხეველის ჩრდილო ნიშის ზედა ნაწილშია გაჭრილი. სამაღავის შესასვლელი სწორკუთხა ხვრელია, რომელიც ქვით იფარებოდა.

მირტაშენის ეკლესია მოკლებულია ორნამენტულ დეკორს. სადადაა დატოვებული სარკმლის საპირეები და კარის ტიმპანი. სამაგიეროდ ეკლესია სამივე მხრიდანაა შემკული რელიე-

ფური დეკორით. ყველაზე სადღესასწაულოდ გამოიყურება აღმოსავლეთი ფასადი. აღმოსავლეთ კედლის სარკმელი შემოხდუღულია გლუვი ამოხნეხილი ზედაპირით და სადალილეებით, რომლებიც კვადრატული ბაზა-იმპოსტებით და ბურთულებით არის გაფორმებული. სარკმლის მოჩარჩოება ეყრდნობა დეკორატიულ ნახევარსვეტთა კონაზე. სარკმელს სამი დაწახნაგებული კოპი ამშვენებს. ცენტრალურ კოპს ეყრდნობა რელიეფური ჯვარი, რომელიც ეკლესიის ფრონტონის წვეტამდე გრძელდება. ჯვრის ჰორიზონტალურ მკლავებს ზევით გამოსახულია ორი ფრთაგაშლილი ანგელოზი, მათ ქვევით კი მარცხნივ თევზის რელიეფი. ამავე ფასადზე, ჯვრისაგან მარცხნივ (სამხრეთით) ჩასმულია „გალატოზის“ რელიეფი წარწერით.

ჩრდილოეთ მინაშენის აღმოსავლეთ კედელთან არსებულ სარკმელს სადა საპირე ამკობს, რომლის გაშვერილ კიდეებზე ორი პატარა რელიეფური ჯვარია გამოსახული.

ეკლესიის დასავლეთ ფასადის სარკმლის თაღს ზევით მოთავსებულია სამი რელიეფური კოპი. მათგან ცენტრალურს რელიეფური ჯვარი ადგას, მის მარჯვნივ (სამხრეთით) სამკეთხა ქვაზე მამაკაცის ფიგურაა გამოსახული. რელიეფზე ორი ასოა ამოკვეთილი, ხოლო კოპებს ქვევით ჯვარია გამოსახული. ეკლესიის სამხრეთ ფასადზე, ოდნავ დასავლეთით გაჭრილი კარები ისევეა მორთული ლილეებით, კვადრატებით და ბურთულებით, როგორც სარკმლები. კარისგან აღმოსავლეთით მდებარე პატარა სარკმელს გარს შემოუყვება სწორკეთხა საპირე. ეკლესიის ჩრდილო ფასადი შეუმკობელია. ეკლესია გადახურულია დიდი ზომის ბაზალტის ღორფინებით.

თუ რა დანიშნულება ჰქონდა მირტაშენის ჩრდილო მინაშენს, გამოთქმულია მოსაზრება, რომ იგი არა სამკვეთლო ან სადიაკვნე, არამედ გარკვეული ლიტურგიის დანიშნულების სამლოცველო-ეკვდერი იყო (გაგოშიძე, 1982: 131). შუა საუკუნეების საქართველოში ეკლესიებზე მიშენებული ეკვდერი უმთავრესად დიდ ფეოდალთა საგვარეულო სამწირველო-ეკლესიები და იმავე დროს ამ ფეოდალთა საგვარეულო სასაფლაო იყო. მირტაშენის ეკლესიის მსგავსი გეგმარება აქვს ქობაირის მონასტრის მთავარ ტაძარს, რომელიც XIII საუკუნის შუა ხანებითაა დათარიღებული, სადაც ჩრდილო მინაშენში შანშე მხარგრძელის და მის შთამომავალთა საგვარეულო ეკვდერია განთავსებული (სხირტლაძე, 1981: 88-90).

განვითარებული შუა საუკუნეების დარბაზულ ეკლესიებში სამკვეთლოსა და სადიაკვნოს ფუნქციას საკურთხეველში დატანებული ნიშები ასრულებდნენ. ნიშები აქვს მირტაშენის ეკლესიასაც და ალბათ სამკვეთლო და სადიაკვნოც აქ იყო მოწყობილი, ხოლო ჩრდილო მინაშენი სალოცავ-ეკვდერს წარმოადგენდა. მით უმეტეს, რომ აქ სარესტავრაციო სამუშაოების დროს, კერძოდ, იატაკის გაწმენდისას აღმოჩნდა აკლდამა-კრიპტა.

მირტაშენის ეკლესიის სარესტავრაციო სამუშაოები 2013 წლის ზაფხულში დაიწყო (არქიტექტორ-რესტავრატორი ქეთევან ჩიხაძე). დანალექი ქანებისაგან გაიწმინდა ფასადი, ინტერიერი კი ნანგრევი ქვა-ღორღის მასისაგან. აღდგა ჩამონგრეული ჩრდილოეთ მინაშენი და გადაიხურა ღორფინებით. ეკლესიის ღორფინები და ბაზალტის ქვები მოძიებული იქნა მდ. ხრამის ხეობაში და ეკლესიის მიმდებარე ტერიტორიაზე. გაწმენდითი სამუშაოების დროს ტაძრის ინტერიერში აღმოჩნდა სქელკეციანი, მოჩაღისფრო-მოყვითალო ფერის თიხის ჭურჭლის ყელის ფრაგმენტი (ქვევრის), ქვევრის სარქველი, მინის გრეხილი სამაჯური და ღორფინის ფრაგმენტები. დიდი ხნის განმავლობაში ადგილობრივი მოსახლეობა ტაძარს საქონლის სადგომად იყენებდა. სავარაუდო ტაძარი გაძარცვულია და სხვა ინვენტარი აქ არ დაფიქსირებულა. მიუხედავად მასალის სიმცირისა და ფრაგმენტულობისა, შეიძლება ითქვას, რომ ეს ფრაგმენტები განვითარებული შუასაუკუნეების ნაწარმია. მსგავსი მასალა დიდი რაოდენობით არის მოპოვებული ადმოსავლეთ საქართველოს ნასოფლარებსა თუ ნაქალაქარებზე. რაც შეეხება მინის გრეხილ სამაჯურს, ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული სამკაულია შუასაუკუნეების საქართველოში. XII-XIII საუკუნეების საქართველოში ხელოსნობის სხვადასხვა დარგთა შორის მინის წარმოება ფართოდ არის გავრცელებული და განვითარებული. ამ დროის ნაქალაქარებზე და ნასოფლარებზე ყველგან ფიქსირდება მინის ნაწარმი, კერძოდ მინის გრეხილი სამაჯურები, ხოლო XIV საუკუნის დასაწყისიდან, ისევე როგორც სხვა ხელოსნური დარგები, მინის წარმოებაც ქვეყნის საერთო დაქვეითებასთან ერთად მოსპობის გზას დაადგა (უგრელიძე, 1961: 12-14).

ტაძრის იატაკის გასუფთავების დროს გამოვლინდა საკმაოდ საინტერესო აკლდამა-კრიპტა, რომლის ჩასასვლელი რიყის ქვებით იყო ამოვსებული. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ,

ტადარი შინაურ ცხოველთა სადგომად იყო გამოყენებული და ცხოველები რომ არ ჩაცვენილიყვნენ, თავდაცვის მიზნით ადგილობრივებს აკლდამა ქვებით ამოუესიათ.

ტადარი და აკლდამა ერთად არის დაგეგმარებული და, ფაქტობრივად, ერთი ნაგებობაა. კრიპტის ინტერიერში ზღურბლიდან აღმოსავლეთ კედლამდე ტიხარია, რომელიც დასავლეთ-აღმოსავლეთ ღერძზე კვეთს კრიპტას და მის შიდა სივრცეს ორ – ჩრდილოეთისა და სამხრეთის ნაწილებად ყოფს.

აკლდამის ორივე ნაწილი (ჩრდილოეთი და სამხრეთი) ტიხარის ზედაპირამდე ამოვსებული იყო ნაშალი მიწით და ადამიანის ძვლებით. ძვლების დიდი ნაწილი ატმოსფერული ზემოქმედების შედეგად ძლიერ დაშლილი, ფხვნილად იყო ქცეული. ამიტომ დაკრძალულთა ზუსტი რაოდენობის დადგენა ვერ მოხერხდა. სავარაუდოდ, ეს აკლდამა ტადრის საძმოს ან ადგილობრივ დიდებულთა საძვალე უნდა ყოფილიყო.

აკლდამის აღმოსავლეთ კედელთან, ტიხარის ორივე მხარეს ორი ნალისებური თაღია ამოშენებული. ამ თაღების გასწვრივ კი ორი განსასვენებელია განთავსებული. აკლდამის სიგრძე 3,77 სმ-ია, ხოლო სიგანე 2,10 სმ. ტიხარის სიგანე 45 სმ-ია. აკლდამაში სიღრმის დასადგენად საკონტროლო ჭრილი გაკეთდა, მთლიანი ფართობის გათხრა ვერ მოხერხდა. კრიპტის ამოწმენდის შემდეგ ტადრის იატაკიდან 82 სმ-ის სიღრმეზე დაფიქსირდა ფილა ქვები, რომლითაც კრიპტის იატაკი იყო დაგებული. კრიპტის ჩრდილოეთით მოწყობილი განსასვენებლის ზომებია 85X172 სმ, ხოლო სამხრეთ განსასვენებლის 100X172 სმ.

შედარებით მცირე ზომის საძვალე კრიპტა იყო მოწყობილი ეკლესიის ჩრდილოეთ მინაშენშიც. აქ უფრო დიდი რაოდენობით იყო ადამიანის ძვლები, რომლებიც უსისტემოდ იყო მიმოფანტული არა მარტო კრიპტაში, არამედ ტადრის იატაკზეც. სხვა ნივთიერი მასალა აქ არ აღმოჩენილა (ტადარი გაძარცვულია).

ტადრის ქვეშა კრიპტები ადრე შუასაუკუნეებიდან მოყოლებული ქართული ქრისტიანული ხუროთმოძღვრების ერთ-ერთი ფენომენია. ტადრის საკურთხეველის ქვეშ მოწყობილი, ხშირად ტადრის დაგეგმარების დროსვე გათვალისწინებული კრიპტები მრავლად არის გამოვლენილი და ფიქსირებული საქართველოს შუა საუკუნეების ტადრებში. მაგ. წმ. სტეფანეს ეკლესია გრემთან, ზეგნის ყველაწმინდა, ძველი შეამთის მცირე გუმბა-

თოვანი ტაძრის იატაკის ქვეშ, იყალთოს სამონასტრო კომპლექსში წმინდა სამების გუმბათოვან ეკლესიაში მოწყობილია სწორკუთხა გეგმარების ვრცელი კრიპტა (ჩუბინაშვილი, 1959: 308–309), ნეკრესი, ჭერემი, ძველი გავაზი, ერთნავიანი ეკლესია შუა ქართლში, ავლებს წყლის მარჯვენა ნაპირას სოფელ კვალევის პირდაპირ და ა.შ. (ჩუბინაშვილი, 1936: 59).

შალვა ამირანაშვილის აზრით, ნეკრესისა და ბოდბის ეკლესიათა მცირე ზომები და კრიპტების არსებობა შენობის ქვეშ მოწმობს, რომ ორივე ძეგლი წმინდანების დაკრძალვის ადგილზე აგებულ მარტირიუმებს წარმოადგენს და გათვალისწინებული არ იყო ღვთისმსახურების შესასრულებლად. მაგრამ, ავტორის ვარაუდით, მაინც არ შეიძლება ეს ძეგლები, თუნდაც ნაწილობრივ განვიხილოთ, როგორც იერუსალიმში კონსტანტინესა და ელენეს ნაგებობათა სიტყვიერი აღწერილობის მიხედვით აგებული შენობები (ამირანაშვილი, 1971: 111–112).

ასევე, მცხეთის სვეტიცხოველი ქართულ ტაძრებს შორის ერთ-ერთი უდიდესი ნეკროპოლია. ბუნებრივია ის ფაქტი, რომ ტაძარი ამ დანიშნულებით იმავე ქრონოლოგიურ საზღვრებში ექცევა, რაშიც სვეტიცხოველი, როგორც არქიტექტურული ძეგლი (IV–V–XI სს.). არქეოლოგიური მასალით დადასტურდა, რომ განსასვენებელი (მარტორიუმი) სვეტიცხოველის ადგილას ჯერ კიდევ აქ პირველი ეკლესიის აგებამდე იყო. ჩვენთვის უცნობია, თუ ვინ იკრძალებოდნენ აქ IV საუკუნემდე (ალბათ პირველი ქრისტიანები - ნ.ა.), მაგრამ ფაქტია, რომ პირველი ეკლესია სწორედ საძვალეზეა აგებული (აბუაშვილი, 1985: 25).

ჩვენთვის საინტერესოა კუნძულ კვიპროსზე, ღაღიის ქართულ ნამონასტრალში შესწავლილი დარბაზული ეკლესიის ქვეშ მოწყობილი კრიპტა. ეს ძეგლი მოპოვებული არქეოლოგიური მასალის მიხედვით, განვითარებული შუა საუკუნეებით (X–XIII) თარიღდება.

ღაღიის მონასტრის მთავარი ტაძრის ჩრდილო-აღმოსავლეთით ორასი მეტრის მანძილზე მდებარე წმ. ნიკოლოზის დარბაზული ეკლესიის (11X4 მ.) ქვეშ არსებული კრიპტა სწორკუთხა გეგმარების სათავესია. არქეოლოგიური გთხრების შედეგად გამოვლინდა მიწისქვეშა ნაგებობა, რომელიც კლდეში ამოკაფულ ღრმულში იყო ჩაშენებული და ცილინდრული კამარით იყო გადახურული. კრიპტის ინტერიერი, 1 მეტრის სიმაღლის კედლებით ექვს სწორკუთხა მონაკვეთადაა დაყო-

ფილი, რომელთაგან დასავლეთით მდებარე ოთხი მონაკვეთი – თანაბარი, კვადრატული გეგმარების სათავსები - საძვალეებია. აღმოსავლეთით, კრიპტის სამხრეთ კედელთან განსასვენებელია (215X55X100 სმ.) მოწყობილი. იგი ერთი მიცვალებულისთვისაა განკუთვნილი. აქ მიცვალებული რამდენიმე წლით იკრძალებოდა და გარკვეული დროის შემდეგ ძვლები საძვალეში გადაჰქონდათ. კრიპტას შესასვლელი დასავლეთიდან უნდა ჰქონოდა. კრიპტის ზევით მიცვალებულთა სულების მოსახსენიებელი სამლოცველოა. ეს დარბაზული ეკლესიის ნანგრევი ნახევარწრიული შვერილი აფსიდით ბოლოვდება, მასში შესასვლელი კარი სამხრეთ კედელში იყო დატანებული.

ღალიის კრიპტა-სამლოცველოს მშენებლობის ეტაპები ასეთია: თავდაპირველად, X საუკუნის მიწურულს ან XI საუკუნის დასაწყისში კრიპტა გაუმართავთ და იგი, სავარაუდოდ, ხის ორკალთა სახურავით დაუბურავთ. გარკვეული დროის შემდგომ ამ სათავსს თაღოვან-კამაროვანი გადახურვა გაუკეთეს და ზემოდან წმ. ნიკოლოზის ეკლესია დააშენეს.

კრიპტის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში გამოვლინდა ბერების განსასვენებელი. გარკვეული დროის შემდეგ ხდებოდა მათი ძვლების გადასვენება კრიპტის ცენტრალურ და დასავლეთ ნაწილში გამართულ კვადრატული გეგმის ოთხ საძვალეში, სადაც 90-მდე მიცვალებულის ძვლები დაფიქსირდა. ოთხიდან ორი საძვალე ამოვსების შემდგომ კირხსნარით იყო გადაღესილი (გაგოშიძე, 2010: 23).

მირტაშენის დარბაზული ეკლესიის შემთხვევაში, სავარაუდოდ, აკლდამა-კრიპტის თაღებს გასწვრივ ორი განსასვენებელი ორი მიცვალებულისათვის იყო განკუთვნილი, რომლებიც აქ რამდენიმე წლით იკრძალებოდა და გარკვეული დროის შემდეგ ძვლები გადაჰქონდათ ეკლესიის ჩრდილო მინაშენში არსებულ საძვალეში, სადაც ადამიანის ძვლები დიდი რაოდენობით აღმოჩნდა.

ამრიგად, მირტაშენის დარბაზული ეკლესია კრიპტა-სამლოცველოა, რომელიც ზედაპირულად მოპოვებული არქეოლოგიური მასალით (მინის გრეხილი სამაჯური) და არქიტექტურული წყობით განვითარებული შუა საუკუნეებით, კერძოდ, XIII საუკუნით თარიღდება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

აბუაშვილი, 1985 – ნ. აბუაშვილი, სპეტიცხოველი როგორც განსასვენებელი, ძმ. 69, 1985.

ამირანაშვილი, 1971 – შ. ამირანაშვილი, ქართული ხელოვნების ისტორია, თბ., 1971.

გაგოშიძე, 1982 – გ. გაგოშიძე, XIII საუკუნის დარბაზული ეკლესია ქვემო ქართლიდან, მაცნე, 4, 1982.

გაგოშიძე, 2010 – ი. გაგოშიძე, დ. მინდორაშვილი, გ. გაგოშიძე, დალიის მონასტერი, უკრნალი „ძველი ხელოვნება“ დღეს, 1, 2010.

ვახუშტი, 1997 – ვახუშტი ბაგრატიონი, საქართველოს გეოგრაფია, თბ., 1997.

სხირტლაძე, 1981 – ზ. სხირტლაძე, საკურთხეველის მოხატულობის სქემის ზოგი თავისებურება XIII საუკუნის ქართული ეკლესიის მხატვრობაში, მაცნე, ისტორიის სერია, 4, 1981.

უგრელიძე, 1961 – ნ. უგრელიძე, მინა ძველ საქართველოში, თბ., 1961.

ჩუბინაშვილი, 1936 – გ. ჩუბინაშვილი, ქართული ხელოვნების ისტორია, თბ., 1936.

ჩუბინაშვილი, 1959 – Чубинашвили Г. Архитектура Кахетий, Тб., 1959.

Tamar Matiashvili

THE CHURCH IN MIRTASHENI

Summary

Near Bolnisi and village Rachis Ubani, on the right bank of the river Khrami, restoration process of a crypt-church took place. Church was located in the ruins of a village Mirtasheni. (Restoration process was carried out under restoration architect Ketevan Chikhradze).

The Church in Mirtasheni is a crypt-church. The archeological materials which were found near the church, as well as, the architectural construction of the building date it back to XIII century.

მოსწავლეთა კომუნიკაციური კომპეტენციების ფორმირება ბილინგვურ ბარემოში

უცხო ენების სწავლების ინოვაციური სისტემის შექმნის ერთ-ერთ პირობას წარმოადგენს ენობრივი კომპეტენციების სრულყოფისკენ მიმართული ტექნოლოგიების გამოყენება. პედაგოგების ამოცანაა ენის დაუფლების უნარ-ჩვევების ფორმირების უზრუნველყოფა სხვადასხვა კომუნიკაციურ სიტუაციაში, რათა ბავშვებს მიეცეს შემოქმედებითი თვითგამოხატვის საშუალება. ეს პროცესი განსაკუთრებით სრულყოფილ სახეს იძენს ბილინგვიზმის პირობებში, რომელიც თანამედროვე საზოგადოებაში ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა.

ენობრივ კომპეტენციებთან ერთად ვითარდება ზნეობრიობის, გრძნობებისა და ემოციების სფერო. ზნეობრივი განათლება სიტყვის გარეშე შეუძლებელია. პიროვნების ემოციური განვითარება ასევე დაკავშირებულია მეტყველების, კერძოდ, ენობრივი უნარების ისეთი მხარეების განვითარებასთან, როგორიცაა ენის შეგრძნება (ქვეცნობიერად, მაგრამ სწორად მეტყველების უნარი), ენობრივი ინტუიცია, ენის გამომსახველობითი საშუალებების, პოეტური ენის, სიტყვის მრავალმნიშვნელობიანობის ნიუანსების ათვისების უნარი.

ენის განვითარება მეხსიერების განვითარებასთანაა დაკავშირებული, ვინაიდან ეფექტური მეტყველებისათვის აუცილებელია მრავალი სიტყვის, მისი დაწერის დამახსოვრება, ლექსიკის გამდიდრება, სიტყვათა მნიშვნელობის დამახსოვრება. მნიშვნელოვანია დიდი რაოდენობით სამეტყველო კონსტრუქციების, ე.წ. კლიშესა და სტერეოტიპების დამახსოვრება და სწრაფად გამოყენება, რომლებსაც ჩვენ თითქმის დაუფიქრებლად ვიყენებთ ტიპურ საურთიერთობო სიტუაციებში.

როგორ უნდა მოხდეს ენის სწავლების პროცესსა და ბილინგვიზმის პირობებში ასეთი რთული ამოცანების რეალიზება?

ენის განვითარება განისაზღვრება იმით, თუ რამდენად სჭირდება ბავშვს კომუნიკაცია. ბავშვობის წლებში ენის ათვისება ინტენსიურად ხდება.

ვერბალური კომუნიკაციის წარმატება/წარუმატებლობა შეიძლება აიხსნას ენობრივი ცოდნის ინდივიდუალური ფუნქციონირების სპეციფიკით ენის მატარებელი პიროვნების ცნობიერებაში. ცნობიერებაში რამდენიმე ენობრივი სისტემის ერთიერთმოქმედება ასევე წარმოადგენს კულტურათაშორისი კომუნიკაციის წარმატების საწინდარს. ადამიანის ვერბალური ორგანიზაცია ბილინგვიზმის პირობებში განსაკუთრებულ ინტერესს წარმოადგენს.

ჯერ კიდევ XIX საუკუნის ბოლოს ა. პოტებნია წერდა, რომ „სუბიექტის ცნობიერების აქტი ენობრივი სტრუქტურისგან დამოუკიდებლად არსებობს, რომელიც ობიექტურია და არ არის დამოკიდებული პიროვნების ინდივიდუალურ თვისებებზე და მისი გაგება განისაზღვრება ერთი და იმავე ერისადმი კუთვნილებით“ (პოტებნია, 1960, 126).

შეცდომა იქნებოდა გვეფიქრა, რომ ბილინგვიზმისა და პოლილინგვიზმის პირობებში მეორე, მესამე და ა.შ. ენების ათვისება ხორციელდება ახალი ენობრივი ნიშნების ორგანული ინტეგრაციის ხარჯზე. მშობლიური ენის საფუძველზე პიროვნების ცნობიერებაში ვერბალურ-აზრობრივ კონსტრუქტად ყალიბდება სიტყვების მნიშვნელობის, ფორმების, სტრუქტურების შედარების გზით. უცხო ენის დაუფლება გულისხმობს აზრობრივი ერთეულების ცალკე სისტემის ფორმირებას უცხო ენის ნიშნების მენტალური რეპრეზენტაციის გზით და მათ ინტეგრაციას ათვისების კონტექსტისთვის შესაბამისი ემოციებითა და გამოსახულებებით, რომლებიც მის ფსიქოლოგიურ შინაარსს შეადგენენ.

ბილინგვური აღზრდა საკამათო საკითხია. ბავშვის ორენოვან გარემოს თავისი მომხრეები და მოწინააღმდეგეები ჰყავს. ავტორთა ერთი ნაწილი მიიჩნევს, რომ ბავშვს ჯერ უნდა მიეცეს ერთი ენის, შემდეგ კი მეორე ენის ათვისების საშუალება. ამას იმით ასაბუთებენ, რომ მეორე ენამ შეიძლება ხელი შეუშალოს ბავშვის მეტყველების განვითარებას. არსებობს საწინააღმდეგო აზრიც, რომლის თანახმადაც ბავშვის ორენოვანი აღზრდა განიხილება როგორც პოზიტიური მოვლენა, რომელიც ხელს შეუწყობს არა მხოლოდ მეტყველების, არამედ პატარის გონებრივ განვითარებასაც.

ხელოვნური ბილინგვიზმის პირობებში ბავშვის მეტყველების განვითარება არ განსხვავდება მისი მეტყველების განვითარებისგან ბუნებრივ ორენოვან გარემოში და განპირობებულია მხოლოდ იმით, რა დონეზე ფლობენ ენას ადამიანები, რომლებიც ასწავლიან. ორივე ენის ლექსიკური მარაგის ფორმირება დამოკიდებულია იმაზე, ძირითადად რა ენაზე საუბრობს ბავშვი. ბავშვის მეტყველების, გონებრივი და ფსიქიკური განვითარების ყველა მანველებლის მიხედვით, ორენოვანი ბავშვი არაფრით არ ჩამორჩება ბავშვს, რომლის აღზრდა მიმდინარეობდა მონოლინგვისტურ გარემოში.

ზემოთქმულის გათვალისწინებით, მივმართოთ ექსპერიმენტულ მეთოდებს. გერმანიაში, თანამედროვე პედაგოგიურ პრაქტიკაში აქტიურად გამოიყენება MoK (Morgenkreis - დილის წრე) (2). ცნობილი გერმანელი მეთოდისტი პ. პეტერსონი იყენებს ტერმინს „დილის დღესასწაული“. მარია მონტესორი მიუთითებდა ანალოგიური მეთოდების გამოყენების აუცილებლობაზე, რომელთა მიზანია დასვენებიდან (თავისუფალი დრო) მეცადინეობის დაწყებაზე გადასვლა და ბალანსის დარეგულირება აქტიურობასა (Arbeit des Herzens - გულით მუშაობა) და კონცენტრაციას (Arbeit des Kopfes - თავით მუშაობა) შორის. MoK-ში ყურადღება კონცენტრირებულია მონაწილეთა, კერძოდ, ბავშვთა და პედაგოგთა ურთიერთობებსა და პრობლემებზე. MoK შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ მაშინ, თუ ყველა მონაწილე ავლენს მზადყოფნას. მაქსიმალური ხანგრძლივობაა 15 წუთი. მონაწილეები წრეში სხდებიან, ისე, რომ ყველა ერთმანეთს უნდა ხედავდეს. ისინი ერთმანეთს მიესალმებიან წრიულად, შემდეგ მათ ეძლევათ 30 წამი სიჩუმის დასამყარებლად. თემას პედაგოგი სთავაზობს. მაგალითად, გამოცანა: «Никто его не видит, но у каждого оно есть» „მას ვერავინ ვერ ხედავს, მაგრამ ყველას აქვს“. შემდეგ მასწავლებელი თითოეულ მონაწილეს უახლოვდება და აგრძელებს: «Ты можешь его измерить!»; «Оно может убежать от тебя!» «Ты можешь его потерять!» „მისი გაზომვა შეგიძლია!“, „შეიძლება გაგექცეს!“, „შეიძლება დაკარგო!“ ეს გრძელდება მანამ, სანამ ბავშვები არ ამოხსნიან გამოცანას. პედაგოგი კიდევ ერთხელ კითხულობს ცალ-ცალკე პუნქტს და პაუზას აკეთებს იმისათვის, რომ ბავშვები უფრო ღრმად ჩაწვდნენ მის მნიშვნელობას. ამის შემდეგ მონაწილეები რიგრიგობით იმეორებენ მასწავ-

ლებლის მიერ წაკითხულ წინადადებებს. ყველა ყურადღებით ადევნებს თვალს „როგორ ხდება უკან დაბრუნება“ გამოსაცნობ სიტყვამდე (დრო): „შენ შეგიძლია მისი გაზომვა!“, „შეიძლება გაგექცეს!“, „შეიძლება დაკარგო!“ შემდეგ ყველა ერთად სწავლობს ახალი სიმღერის სიტყვებს «Береги время» - „გაუფრთხილდი დროს“. მნიშვნელოვანი ისაა, რომ მოცემული თემა სხვა დღეებშიც მეორდება. ერთი კვირის განმავლობაში მონაწილეები ფიქრობენ იმაზე, რისთვის სჭირდებათ ამდენი თავისუფალი დრო და ვისთვის შეეძლოთ მისი ჩუქება. კვირის ბოლოს ადგენენ MoK-ს და შედეგებს აჯამებენ. ყველას გამოაქვს პრეზენტაციაზე მის მიერ მომზადებული გამონათქვამი მოცემულ თემაზე. MoK მთავრდება ახალი ნასწავლი სიმღერის შესრულებით. ამ საქმიანობაში ჩართულ ბავშვებზე დაკვირვებამ ცხადყო, რომ ეს ბავშვები უფრო სწრაფად აღიქვამენ შესასწავლი მასალის შინაარსს, დამოუკიდებლად გრძნობენ თავს, შეუძლიათ თავისუფალი საუბრის წარმართვა თანამოსაუბრესთან, მკაფიო და მოკლე ფრაზების ფორმულირება, ლოგიკური დასკვნების გაკეთება, მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის გამოვლენა, ერთმანეთისადმი ყურადღებისა და თანაგრძნობის გამოხატვა.

ზემოთქმულის შეჯამებისას შეიძლება დავასკვნათ, რომ MoK ავითარებს შემეცნებით ინტერესს ცოდნის სხვადასხვა სფეროსადმი, აძლევს მოსწავლეს ექსპერიმენტირების, მიღებული ცოდნის სინთეზირების, შემოქმედებითი შესაძლებლობების და კომუნიკაციური უნარ-ჩვევების განვითარების შესაძლებლობას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

პოტებნია, 1960 - Потебня А. А. Мысль и язык. М., 1960.

ჰიერონიმუსი, 1996: Hieronymus, Ullske. Der Morgenkreis als Unterrichtsbeginn, Praxisbeispiele zur ganzheitlichen Gestaltung des Schulalltags. München, 1996.

FORMATION OF COMMUNICATION COMPETENCE OF THE STUDENTS AT THE BILINGUAL ENVIRONMENT

Summary

In this article it is considering the personal – oriented technologies subject, which is characterized by anthropocentric, humanitarian and psychotherapeutic directivity and it is the aim to develop the children by the diversified, creative and natural way.

Bi-lingual breeding is a point at issue. There are two different opinions about bilingual environment of the children. One side considers that, to the child it is necessary to learn one language first and after the other. There is also another opposite opinion, according to that opinion, bilingual breeding of the child has considered as a positive event. By that way, the child has an opportunity to develop both- mental and lingual abilities.

ბილინგვური განათლების გამოცდილება ევროპაში

უცხოური ენის სწავლების მეთოდოლოგია და დიდაქტიკა ეპოქების მიხედვით მუდმივად იცვლებოდა და ვითარდებოდა. თანამედროვე ევროპაში განსაკუთრებით პოპულარობით სარგებლობს ენების შესწავლის ალტერნატიული მეთოდები. მათ შორის კი გამორჩეული აქტუალობით სახელდება საგნების შესწავლა უცხოურ ენებზე, ანუ საგნისა და ენის ინტეგრირებული სწავლება. ეს მეთოდი მრავალგვარი ევროპული მოდულის სახით დაინერგა და ინერგება ევროპის სხვადასხვა ტიპის სკოლებსა და სხვა სასწავლო დაწესებულებებში, რადგან ის მიიჩნევა ყველაზე უფრო ეფექტურად უცხოური ენისა და შესაბამისი შესასწავლი ქვეყნის კულტურის გაცნობა-შესწავლისათვის.

ბილინგვურ პროგრამებს ევროპაში 60-იანი წლებიდან ჩაეყარა საფუძველი, მაგრამ თუ ისტორიას გადავაავლებთ თვალს, ენის შესწავლა სასწავლო დისციპლინების შესწავლის მეშვეობით გაცილებით ადრე იყო ცნობილი საზოგადოებისათვის.

ჯერ კიდევ ანტიკურ ხანაში, მაგალითად, უცხოური ენის შესწავლა სამიზნე ენის ქვეყანაში, ენობრივ გარემოში ენის მატარებლებთან კომუნიკაციის გზით მიმდინარეობდა. ასევე, შუასაუკუნეებშიც ბევრი მულტილინგვალური არსებობდა, თუმცა სამონასტრო სკოლებში ან სხვა სასწავლო დაწესებულებებში მხოლოდ ლათინური ენა ისწავლებოდა. უცხოური ენები ისწავლებოდა ისევე, როგორც მშობლიური ენა, ინტერაქციაში. ან გავიხსენოთ XVIII-XIX საუკუნეებში მდიდარ ბურჟუაზიულ ოჯახებში გუვერნანტების პრაქტიკა, სადაც სამიზნე ენაზე, ძირითადად ფრანგულად, ისწავლებოდა სასწავლო საგნები და შემსწავლელები ენასთან ერთად ფრანგულ კულტურასაც „ბუნებრივი“ სახით ეზიარებოდნენ. ასე, რომ ბილინგვური ინტეგრირებული გაკვეთილის ძირითადი პრინციპი-უცხოური ენის შესწავლა ინტერკულტურული მიდგომით - გარკვეული სახით უკვე ისტორიულად არსებობდა.

ასევე, დიდი ხნის ისტორია აქვთ სპეციალურ სკოლებს უცხოეთში, როგორიცაა ფრანგული გიმნაზიები, ბრიტანული ლიცეუმები და ამ ბოლო ხანს ევროპული ორგანიზაციების

მიერ თანამშრომელთა შვილებისათვის შექმნილი სკოლები. ტრადიციული უცხოური ენის გაკვეთილისგან განსხვავებით, ასეთი სკოლები ალტერნატიული მეთოდით ენის შესწავლის საუკეთესო მაგალითია და სწორედ ბილინგვური გაკვეთილის საფუძველია. თავიდან კონცეფცია ითვალისწინებდა მხოლოდ უცხოური ენების გაძლიერებულ სწავლებას და განსაკუთრებით ნიჭიერ და ანგაჟირებულ მოსწავლეებზე იყო გათვლილი. ბოლო ხანს კი ბილინგვური განათლებისადმი ინტერესი ძალიან გაიზარდა, რაც გლობალიზაციის, მსოფლიო ინტერნაციონალიზაციის და ინგლისური ენის „ლინგვა ფრანკად“ ჩამოყალიბებამ განაპირობა: იმისათვის, რომ ევროპის და ზოგადად მსოფლიოს ნაწილად იგრძნო თავი და ადვილად შეძლო ფეხი აუწყო თანამედროვე რიტმს, უბრალოდ, აუცილებელია შეძლო დამკვიდრება საზოგადოებაში, ვისთანაც სამუშაო ან სასწავლო ადგილი გაკავშირებს.

ევროპის ქვეყნები დიდი ხანია მიგრაციის სამიზნეა ბოლო წლებში, მაგრამ თვით ევროპიდან ემიგრირებულთა რიცხვიც იზრდება. თუ, ერთის მხრივ, გერმანია ერთ-ერთი პოპულარულია თურქი, ხორვატი, სერბი, ბერძენი მიგრანტებისათვის, მეორე მხრივ, თვით გერმანელები თურქების შემდეგ მეორე დიდი დაჯგუფებაა დანიაში, მათ მოსდევს პოლონელი მიგრანტების დაჯგუფება.

ასეთი მულტიკულტურული საზოგადოებისათვის მულტილინგვალი წევრები უკვე არაა უცხო მოვლენა და თავისთავად იგულისხმება კიდევ, რომ ერთად ცხოვრება კომუნიკაციის გარეშე წარმოუდგენელია. ამიტომ თანდათანობითი ბილინგვური და მულტილინგვური განათლება ნელ-ნელა იკიდებს ფეხს არა მარტო სხვადასხვა ბილინგვურ სკოლაში, არამედ ჩვეულებრივ აქამდე მონოლინგვურ გიმნაზიებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში.

საინტერესოა სპეციალური „ევროპული სკოლები“, სადაც რამდენიმე ენობრივ სექტორში მიმდინარეობს სწავლება, მათ ინტეგრირებული გაკვეთილების საუკეთესო გამოცდილება აქვთ. სასკოლო პროგრამებში შეთავაზებული ენები და კულტურები თანაბარუფლებლიანია და არც ერთი არ დომინირებს. ამ ენობრივი კონცეფციის სიძლიერე იმაშია, რომ პირველ ენაზე მიმდინარე გაკვეთილი თანდათან გადადის უცხოურ ენაზე წარმართულ საგნობრივ გაკვეთილში.

სწავლის პირველ საფეხურზე პირველ ენაზე მზადდება სწავლების საფუძველი. მასზე ხდება მეორე ენის გაკვეთილების დაშენება. წერა ისწავლება მოსწავლის პირველ ენაზე. შემდეგში თანდათანობით მცირდება პირველი ენის დომინანტობა საგნის შინაარსის გახსნისას, თუმცა მისი სრული იგნორირება არ ხდება. თანდათანობით ხდება უცხოურ ენაზე წარმართულ ინტეგრირებულ გაკვეთილზე გადასვლა. ის იწყება ისეთ სასწავლო დისციპლინებში, რომლებიც უფრო ნაკლებ კოგნიტურ და ენობრივ სამუშაოს მოითხოვენ (მაგ. სპორტი, ხატვა, მუსიკა) და ნელ-ნელა ხარისხობრივად ვითარდება კოგნიტურად და კონტექსტუალურ აქტივობებში, კურიკულუმი მოიცავს სამ ფაზას:

- პირველი უცხო ენა, ისწავლება როგორც სასწავლო დისციპლინა, ხოლო პირველი ენაა სწავლების ენა.

- უცხოური ენა ავთენტურ სიტუაციებში გამოიყენება, როგორც სწავლების ენა, კერძოდ სპორტის, ხელოვნების ან მუსიკის გაკვეთილებზე, სადაც ენას გადამწყვეტი როლი არ აკისრია და არავერბალური კონტექსტი აადვილებს გაგებინებას.

- უცხოური ენა იქცევა სწავლების ენად ისეთ სასწავლო დისციპლინებში, რომლებიც მოითხოვს უფრო მეტ კოგნიტურ, კრეატიულ და ენობრივ დატვირთვას, როგორიცაა ისტორია, გეოგრაფია, ბიოლოგია... შემდგომი უცხოური ენებიც, მაგალითად, მესამე ან მეოთხე, ამავე პრინციპით ინერგება. ევროპულ სკოლებში მთელი კურიკულუმის მანძილზე სწავლება ორიენტირებულია გრამატიკულად და ლექსიკურად გამართული მეტყველების ცოდნისა და ჩვევის ჩამოყალიბებაზე (კრაშენის 1981 წ. ჰიპოთეზა ინტეგრირებული სწავლების შესახებ).

- ენების შესწავლას ევროპული სკოლების სასწავლო პროგრამებში (როგორც პირველი, ასევე უცხოური ენის შემთხვევაში) განსაკუთრებული ადგილი უკავია: ჯერ ერთი, სკოლები დაინტერესებულნი არიან, რომ მათმა მოსწავლეებმა აირჩიონ ე.წ. „დიდი“ ენები - ინგლისური, გერმანული და ფრანგული და ისწავლონ ისინი მთელი სასწავლო კურსის განმავლობაში აბიტურის გამოცდების ჩათვლით, სადაც ისინი უცხო ენად მეორე ენას აბარებენ. აქაც ითვალისწინებენ პირველ ენას, მაგალითად, გერმანული სექტორის მოსწავლეებს არ შეუძლიათ უცხოურ ენად გერმანული აირჩიონ,

არამედ მათ უნდა გააკეთონ არჩევანი ფრანგულსა და ინგლისურს შორის. სამაგიეროდ, დანიური ენის მატარებელი მოსწავლე სამი (გერმანული, ინგლისური, ფრანგული) ენიდან ერთ-ერთს ირჩევს. მეშვიდე კლასიდან მოსწავლეები მეორე უცხოურ ენას ირჩევენ, სადაც მათი არჩევანი უფრო ფართოა და სკოლაში წარმოდგენილი ყველა ენა შეუძლიათ აირჩიონ. გარდა ამისა, არჩევით საგნად მათ სთავაზობენ ძველ ბერძნულსა და ლათინურს. საბოლოო გამოცდას მოსწავლეები აბარებენ პირველ (მშობლიურ) და პირველ უცხოურ ენაში.

უცხოური ენების მასწავლებლების უმეტესი ნაწილი შესასწავლი ენის მატარებლები არიან. ე.წ. native speakers. მასწავლებელთა მაღალი კვალიფიკაცია აუცილებელია განსაკუთრებით იმ სკოლებში, რომლებშიც სწავლება რამდენიმე ენაზე მიმდინარეობს. უცხოური ენის გაკვეთილი თითქმის არ განსხვავდება ჩვეულებრივი სკოლების გაკვეთილებისაგან, მაგრამ უპირატესობა იმაში მდგომარეობს, რომ ერთსა და იმავე შენობაში ტარდება სხვადასხვა ენის გაკვეთილები და მოსწავლეებს აქვთ იდეალური სასწავლო გარემო ენის შესასწავლად არა მარტო გაკვეთილზე, არამედ შესასწავლი ენის მატარებელ თანატოლებთან ურთიერთობის სახითაც. გარდა ამისა, აქტიურად გამოიყენება პარტნიორ სასწავლო დაწესებულებებთან მოსწავლეთა გაცვლითი პროგრამები. საინტერესოა აგრეთვე ისიც, რომ უცხოური ენის გაკვეთილზე სხვადასხვა ევროპული ქვეყნის წარმომადგენლების ჯგუფები მონაწილეობენ. იმისათვის, რომ თავიდანვე შედგეს სხვადასხვა ენობრივი და კულტურული ფონის მქონე მოსწავლეების ინტერაქცია, მე-3-5 კლასებში კვირაში ერთხელ ტარდება ევროპის საათი, სადაც ხდება არჩეული შესასწავლი ენის კულტურისა და იდენტურობის გაცნობა. მაღალ კლასებში უფრო მეტი საგნები ტარდება შერეულ ჯგუფებში.

ენის სწავლების დიდაქტიკის თვალსაზრისით კონცეფცია კარგადაა გააზრებული. უპირველესად, უცხოური ენების თანმიმდევრული და ხარისხობრივი შეტანა, რაც ნამდვილად მისაბამია. კრიტიკას კი გამოთქვამენ იმის გამო, რომ ერთგვარად შეხედულებულია ენათა თანაბარუფლებიანობა: მხოლოდ ინგლისური, გერმანული და ფრანგული აირჩევა პირველ უცხოურ ენად.

ზემოხსენებული სპეციალური უცხოურენოვანი სკოლების მუშაობის შეფასებისას არც ის უნდა გამოგვრჩეს, რომ

დასახელებული სკოლები თითქმის განურჩევლად ელიტარულია და აქ ელიტა არა მარტო მოსწავლეთა მაღალ ინტელექტუალურ უნარებს, არამედ მშობელთა ფინანსურ შესაძლებლობებსაც გულისხმობს. წლების მანძილზე ასეთმა შერჩევამ იქამდე მიიყვანა საგანმანათლებლო სისტემა, რომ მხოლოდ მცირე ნაწილისათვის იყო ხელმისაწვდომი ეს უეჭველად მიმზიდველი სწავლების ფორმა.

ამ პრობლემის გათვალისწინებით მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრიდან გერმანიაში და ავსტრიაში ეს შესაძლებელი გახდა საზოგადოების ფართო ფენებისათვისაც. ევროკავშირის ენობრივმა პოლიტიკამ (იმან, რომ ყველა ევროპელი მოქალაქე საკუთარი მშობლიური ენის გარდა ევროკავშირის სამუშაო ენებიდან ორს მაინც უნდა ფლობდეს) განაპირობა სწორედ ის ფაქტორი, რომ ბილინგუური ინტეგრირებული ენის გაკვეთილი ევროპაში სულ უფრო დიდ მხარდაჭერას იმსახურებს.

მეთოდი - სასწავლო დისციპლინის უცხოურ ენაზე სწავლება ემიჯნება კანადურ იმერსიულ გაკვეთილებს, სადაც ასევე განათლების მთელი პროცესი სამიზნე ენაზე მიმდინარეობს. იმერსიულ კლასებში უცხოური ენა ცალკე საგნად არ ისწავლება. ინტეგრირებული გაკვეთილი კი გულისხმობს ენის ცალკე საგნად სწავლებას ან საგნის სწავლების პროცესში ენის გაძლიერებულ სწავლებას. ასევე უფრო მისაღებია ეს ფორმა იმიტომაც, რომ ის მხოლოდ ტრადიციული უცხოური ენებით კი არ შემოიფარგლება, არამედ უმცირესობათა ენებსაც მოიცავს. ასეთი გაკვეთილი არაა მარტო ენის პოლიტიკის ინსტრუმენტი უცხოური ენის არჩევისას, რადგან ის შესაძლებელს ხდის მეორე უცხო ენად არჩეულ იქნას უმცირესობის ენაც, მაგალითად, სორბული გერმანიაში, ბრეტონული საფრანგეთში, გერმანული ელზას-ლოთარინგიაში და ფრანგული აოსტიას ხეობაში, რომლებიც უმცირესობათა ენებად ითვლება საზღვრისპირა რაიონებში, მაგრამ მესაზღვრე ქვეყნებში უმრავლესობის ენაა. იგულისხმება, რომ ეს ჯგუფები სახელმწიფო ენას პირველ ენად შეისწავლიან. შესასწავლი ენა შეიძლება იყოს სოციალური ენაც, მაგ. თურქული გერმანიაში, რომელიც მთელ რიგ პროფესიულ სკოლებში ისწავლება. ასევე სასწავლო დისციპლინად ისწავლება ოფიციალური ენები შვეიცარიაშიც.

ინტეგრირებული გაკვეთილის დიდაქტიკურად გამართვა საკმაოდ დიდ სირთულეებს ქმნის საჭირო კადრების კვალი-

ფიკაციისას: ენობრივი და საგნობრივი კომპეტენციების დაბალანსებით და ასევე სპეციფიკური მეთოდების შერჩევის აუცილებლობით. სისტემატურად მიმდინარეობს კვლევა და საინტერესო გზების ძიება. ამიტომ გერმანიაში არსებობს სხვადასხვა სახის მოდულები, რომლებსაც ობიექტური და სუბიექტური პირობების გათვალისწინებით ირჩევენ სკოლები. ენობრივი ცოდნის მიხედვით ჰომოგენური ჯგუფებისათვის ყველაზე მიღებულია სტანდარტული „ბილინგვური მოდული“. ამ მოდულში მასალები ერთმანეთზე ისეა აგებული, რომ გერმანულ ენაზე (ამ შემთხვევაში პირველ უცხო ენაზე) შედგენილი მასალები უცხოენოვანი შინაარსისათვის ლექსიკურად და შინაარსობრივად ამზადებს მოსწავლეებს. ამოსავალი ენა და უცხოური ენა გაკვეთილზე ერთმანეთს ენაცვლებიან, თუმცა უცხოურ ენას განსაკუთრებული ადგილი აქვს.

მაქსიმალური ვერსია ჰომოგენური ჯგუფებისათვის წარმოდგენილია „მრავალენოვნების მოდულის“ სახით. ამ მოდულში შინაარსები სხვადასხვა პერსპექტივიდან განიხილება, ენის ცვლა კი ტექსტებზეა დამოკიდებული. მოსწავლეები ენას ეუფლებიან ქმედებით, დაწყებით კლასებში ეს მუსიკალურ-სახელოვნებო გაკვეთილებზე ხდება, დამატებით კი სპორტის კურსების შეთავაზებაც შეიძლება, რომელსაც უცხო ენის წარმომადგენელი გაუძღვება.

სკოლის საშუალო და მაღალ საფეხურებზე ბილინგვური სწავლების მრავალფეროვანი შესაძლებლობები არსებობს: ამ ეტაპზე მოსწავლეები გახსნილები არიან ახალი ენებისა და სწავლის ახალი უნარების დასაუფლებლად. მაღალ საფეხურზე პროფილური, დიფერენცირებული სწავლების ფარგლებში, როგორც ეს, მაგალითად, ბრემენის მხარეშია, მოსწავლეები ირჩევენ საგანთა ჯგუფს, რომლებსაც სკოლის უმაღლეს საფეხურზე გადიან. ასეთი მოცემულობა სკოლებში უცხო ენის ცოდნის მიხედვით ჰომოგენურად შედგენილ ჯგუფებში სტანდარტულ ბილინგვურ მოდულებზე დაყრდნობით დამატებითი უცხო ენის სწავლების შესაძლებლობას იძლევა. ბილინგვური მოდულები მხოლოდ სკოლებში არ გამოიყენება. ბილინგვური მოდულების პილოტირება, როგორც წესი, წარმატებულია უმაღლესი განათლების სფეროში პროფესიული სწავლების ფარგლებში. გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში ზოგიერთ მხარეში პირველი სავალდებულო უცხოური ენა ინგლისურია. ამიტომ იზრდება ინგლისურენოვანი პროგრა-

მების რიცხვი. დამატებითი უცხოური ენების ხელშეწყობის მიზნით, უნივერსიტეტებსა და უმაღლეს პროფესიულ სასწავლებლებში იყენებენ ბილინგვური განათლების ზემოთ აღნიშნული ტიპის მოდულებს.

იმისათვის, რომ ბილინგვური მოდულების გამოყენება წარმატებული იყოს და მოსწავლეებმა მოტივაცია შეინარჩუნონ, მნიშვნელოვანია შენარჩუნებული იქნეს სასკოლო საგნის სწავლის მიზანი და საგნის სწავლებისათვის დამახასიათებელი დიდაქტიკური სპეციფიკა, რომელსაც მოსწავლეები შეხვედნენ არიან ამ საგნის სწავლის პროცესში. ამავდროულად, ბილინგვურ მოდულებს სწავლის პროცესში სიახლეებიც მოაქვს. ჰეტეროგენული ჯგუფების პირობებში, სადაც მოსწავლეები უცხო ენას სხვადასხვა დონეზე ფლობენ, ძლიერდება ჯგუფური მუშაობის როლი. ჯგუფური მუშაობის დროს მასწავლებელი ორგანიზებას უწევს სამუშაო პროცესს, მოსწავლეები კი დამოუკიდებელი მუშაობისა და ავტონომიური სწავლის უნარ-ჩვევების შემუშავებას სწავლობენ. მნიშვნელოვანია, რომ შესასწავლი ენა და საგნის შინაარსი თანაბარზომიერად განაწილდება გაკვეთილზე. მოსწავლეები ინპუტის შეფასებისას ყურადღებას ახალი ლექსიკური და გრამატიკული სტრუქტურების რაოდენობას აქცევენ. სპეციალიზირებული ტექსტების გავლისას ზოგადად უფრო მნიშვნელოვანი კითხვის სტრატეგიის თემატიზირება და განვითარებაა. მაგრამ თუ მასალის შერჩევისას უპირატესობას ენობრივ სიმარტივეს და არა შინაარსის სიღრმეს მივანიჭებთ, ეს მოსწავლეების დემოტივაციას გამოიწვევს.

რა თქმა უნდა, დიდი მნიშვნელობა აქვს მასწავლებელთა მზაობას ასეთი მოდელების დასანერგად, რაც გულისხმობს მათთვის ბილინგვური სწავლების სპეციფიკის გაზიარებას.

ევროპაში სულ უფრო გახშირდა მასწავლებელთა გადამზადების კონცეპტების შემუშავება.

საქართველოში უმცირესობათა შვილებისათვის აქამდე არსებული არაქართული სკოლები არ ითვალისწინებდა ქართული ენის ღრმად შესწავლას და, ამდენად, ხელს ვერ უწყობდა უმცირესობის ინტეგრაციას. დღემდე არსებული რუსული სკოლები კი სწორედ თანამედროვე ინგლისური სკოლების მსგავსად ელიტარული განათლების მაგალითი იყო. იქაც, როგორც თანამედროვე ამერიკულ და ბრიტანულ გიმნაზიებში

ნაკლები ყურადღება ეთმობა მშობლიურ ენასა და ლიტერატურას.

დღეს, როცა საქართველოშიც აქტუალური გახდა ბილინგვური განათლება, სადაც ძირითადად ბილინგვური განათლების სუსტი ფორმებია ძირითადად დანერგილი და სახელმწიფო ენის სწავლებას და არაქართველთა ინტეგრაციას ისახავს მიზნად, მნიშვნელოვანი ხდება ევროპის ქვეყნების გამოცდილება ბილინგვური განათლების სფეროში.

ბილინგვური მოდელების საკითხზე ლიტერატურის შესწავლის შედეგად გავეცანი სხვადასხვა ქვეყნის მაგალითებს. დიდ სახელმწიფოებში მრავალენოვნების ტენდენცია უმცირესობათა ენების შენარჩუნებისკენაა მიმართული. ეს გლობალიზაციის პირობებში პარადოქსული ნაბიჯი გამოიწვია ერების დაახლოება და ურთიერთკომუნიკაციის სურვილმა. ამ დადებითი მოვლენის ფონზე საქართველოს უხდება არა უმცირესობის, არამედ უმრავლესობის ენის დანერგვა. ასეთი პრობლემის დასაძლევად არსებობს კანადური სრული იმერსიის პროგრამა, რომელიც უმრავლესობის ენაზე დაწყებით განათლებას გულისხმობს და შემდეგ ხდება უმცირესობის ენების საგნის შინაარსთან ერთად შესწავლა. ეს მოდელი საქართველოში ვერ განხორციელდა, რესურსებისა და სხვა უამრავი მიზეზის გამო.

არაქართველი მოსახლეობის ინტეგრაციაში საკმაო წინსვლა ამ ბოლო წლებში დანერგილი ბილინგვური განათლების სხვადასხვა მოდელის დანერგვის შედეგია. შეიქმნა უამრავი სახელმძღვანელო საგნის ინტეგრირებული სწავლებისათვის, ხდება კადრების გადამზადება და მომზადება, ყველაფერი კეთდება იმისათვის, რომ ენის შესწავლა ნიშნავდეს ერების კულტურულ დაახლოებასაც. ჩვენი შემდგომი კვლევის საგანი სწორედ არაქართულ სკოლებში ბილინგვური განათლების არსებული მდგომარეობის შესწავლა იქნება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ბეიკერი, 2010: კოლინ ბეიკერი, ბილინგვური განათლებისა და ბილინგვიზმის საფუძვლები, მეოთხე გამოცემა, თბ., 2010.

დაგმარ აბენდროთ-ტიმერი, ბილინგვური მოდელი - ენისა და საგნის ინტეგრირებული სწავლების მოდელი, online-redaktion@goethe.de

მელანი ლინგერიხი, გერმანიის სატრანსპორტო გზები სორბუ-

ლად, online-redaktion@goethe.de

პოპიაშვილი, 2012: ნინო პოპიაშვილი, ორენოვნება და სახელმწიფო ენა: მიდგომები და სტრატეგიები ბილინგვური განათლება, 2012, №10.

ტაბატაძე, 2010, №1: შალვა ტაბატაძე - ბილინგვური განათლების პროგრამების ეფექტურობის განმსაზღვრელი ფაქტორები სამოქალაქო ინტეგრაციისა და ეროვნებათშორისი ურთიერთობების ცენტრი, თბილისი, საქართველო.

ფრედსტედი: Europäische Modelle für bilinguale Ausbildung Prof. Dr. Elin FREDSTED Universität Flensburg) <http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi16.html>

Lali Beridze

EUROPEAN EXPERIENCE OF BILINGUAL TEACHING

Summary

Foreign language teaching methods and didactics were constantly changing and developing according to Epoch. Very actual method of teaching languages in Europe is teaching some subjects in the foreign language or so called an integrated teaching of the subject and the language. This method was introduced and implemented in the form of a variety of modules of different types of schools and other educational institutions in Europe as it is considered to be the most effective way of introducing and learning the foreign language and its culture. To be aware and implement it in bilingual non-Georgian schools is very actual. The goal of future research is researching the results of half immersion and submersion programs on the examples of regional schools.

სასკოლო განათლების ორგანიზების ახალი მიდგომა

სკოლაში სწავლების ორგანიზაციის ძირითადი ფორმა არის გაკვეთილი. თანამედროვე ეტაპზე გაკვეთილი განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს, რადგან მასწავლებლის საქმიანობის შეფასების ახალ სისტემაზე გადასვლა იწყება. ვგულისხმობთ მასწავლებლების პროფესიული განვითარების სქემაში ჩართვას და ამ სისტემის ამოქმედებას. მასწავლებლის პროფესიული განვითარების სქემა აერთიანებს მასწავლებლობის უფლების განახლებისათვის აუცილებელ გზებსა და საშუალებებს, რაც განსაზღვრულია „ზოგადი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონით (მასწავლებლის პროფესიული განვითარება) (*ზგ შსკ, მუხლი 217*).

მასწავლებლის ნებისმიერი საქმიანობა გაკვეთილზე განიხილება როგორც მოსწავლეთა საპასუხო საქმიანობა, რა და როგორია ამ საქმიანობის შედეგი, როგორ უკავშირდება ის გაკვეთილის მიზნებს. ამდენად, მეტად მნიშვნელოვანია მასწავლებლის მიერ გაკვეთილის ორგანიზება, გაკვეთილის მომზადების პროცესში დასახული მიზნები, საშუალებები, შედეგები.

გაკვეთილის სტრუქტურა მოიცავს სასწავლო პროცესის თანმიმდევრულ ნაბიჯებს, მასწავლებლისა და მოსწავლეების მოქმედებას. გაკვეთილის ნაწილები, მისი ფაზები, ეტაპები და მათი თანმიმდევრობა გაკვეთილის მიზნითა და შინაარსით უნდა იყოს განპირობებული. მნიშვნელოვანია მოსწავლეთა ცოდნისა და ჩვევების საწყისი მონაცემები (წინარე ცოდნა) და ის კონკრეტული პირობები, რომელშიც იგი წარიმართება.

ამავე დროს, განათლების ტრადიციული მოდელი, რომელიც გულისხმობს არსებული ცოდნისა და მზა წარმოდგენების გადაცემას მასწავლებლის და სახელმძღვანელოების მეშვეობით, ჩვენს საგანმანათლებლო სივრცეში ჯერ კიდევ წამყვან ფორმად რჩება. თუმცა, ახალი კვლევები მოწმობს, რომ იმ პირებს, რომლებიც ამ სისტემით იღებენ განათლებას, ჩვეულებრივ, არ გააჩნიათ ახალ სიტუაციაში საკუთარი ცოდნის გამოყენების, როულ პირობებში ურთიერთდამოკიდებულების, რეალური პრობლემების მოგვარებისა და საქმისადმი შემოქ-

მედებითი მიდგომის გამოცდილება. შესაბამისად, განათლების არსებული მოდელი არ არის სათანადოდ ეფექტიანი 21-ე საუკუნეში აუცილებელი უნარ-ჩვევების მისაღებად (*Essential Skills for the 21st Century*).

ამავე დროს, სასწავლო პროცესზე ჩვენი მრავალწლიანი დაკვირვების შედეგად მიღებული დასკვნები და მეთოდური რეკომენდაციები ანალოგიურია მიდგომის - The Flipped Classroom, იგივე, შებრუნებული საკლასო ოთახი (www.knewton.com/flipped-classroom/), რომლის მიხედვით, გაკვეთილი ისეთი სახით უნდა წარიმართოს, რომ შესაძლებელი იყოს მოსწავლეთა შემეცნებითი უნარების განვითარება, მიღწეული იყოს მოსწავლეებში მაღალი სააზროვნო უნარების განვითარება.

ჩვენ მიერ სასწავლო პროცესის შესწავლა გვიჩვენებს, რომ რაგინდ მცირე იყოს კლასში მოსწავლეთა რაოდენობა, ფაქტობრივად, საკლასო ოთახში მიმდინარეობს მოსწავლეთა ცოდნის შემოწმება და ახალი მასალის გაცნობა (რაც ბლუმის ტაქსონომიის მიხედვით წარმოადგენს ცოდნისა და გაგების საფეხურებს), ახალი მასალის განმტკიცება კი, საგაკვეთილო დროის სიმცირის გამო, საშინაო დავალების სახით ხორციელდება. სწორედ, საგაკვეთილო დროის გაზრდის მიზნით, სასურველია, ახალ მასალას გაეცნონ მოსწავლეები წინასწარ, დამოუკიდებლად, საშინაო დავალების შესრულების გზით, ხოლო ახალი მასალის განმტკიცება განხორციელდეს გაკვეთილზე. ეს პროცესი ბლუმის ტაქსონომიის გათვალისწინებით მიიღებს შემდეგ სახეს: ცოდნა და გაგება, როგორც აზროვნების ქვედა დონე, განხორციელდება შინ, საშინაო დავალების სახით, ხოლო აზროვნების მომდევნო საფეხურები - გამოყენება და აზროვნების მაღალი დონის საფეხურები - ანალიზი, შეფასება და სინთეზი განხორციელდება კლასში, გაკვეთილზე. ფაქტობრივად, ამ გზით, ახალი მასალის ახსნისთვის საჭირო დრო გამოთავისუფლდება და სწორედ, დროის ამ მონაკვეთში, მრავალფეროვანი სასწავლო აქტივობების სწორად შერჩევითა და შესრულებით შესაძლებელი გახდება მოსწავლეებში მაღალი სააზროვნო უნარების განვითარება.

სამფაზიანი (ABC) მოდელის მიხედვით გაკვეთილი ზოგადად ასეთ სახეს მიიღებს:

A ფაზა - გამოწვევა (მოლოდინების განსაზღვრა):

- საორგანიზაციო მომენტი;
- შეფასების რუბრიკების გაცნობა.

B ფაზა - შინაარსის რეალიზება (ცოდნის კონსტრუირება):

- მოსწავლეთა მიერ დამოუკიდებლად შესწავლილი მასალის ანალიზი, მაგ.: კორნელის ცხრილის ანალიზი.

ამ ეტაპზე მნიშვნელოვანია გამოწვევის ფაზაზე გაღვივებული ინტერესისა და იმპულსის შენარჩუნება.

C ფაზა - რეფლექსია (გამთვლიანება):

- ახალი მასალის განმტკიცება მრავალფეროვანი აქტივობების შესრულებით.

მნიშვნელოვანია ძირითადი იდეების შეჯამება, ჩამოყალიბებული შეხედულებების გაზიარება, მიღებული ცოდნის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობის განსაზღვრა, ანალიზის, შეფასებისა და სინთეზისათვის საჭირო ახალი შეკითხვების ჩამოყალიბება, სასწავლო პროცესში საკუთარი მონაწილეობის შეფასება და სხვ.

- დასკვნით ეტაპზე გაკვეთილის შეჯამება, მოსწავლეთა შეფასება, საშინაო დავალების მიცემა.

ფაქტობრივად, საშინაო დავალების მიცემით შეიძლება გაკვეთილის ბოლოს კვლავ მიღწეული იყოს გამოწვევის ფაზა და მოსწავლეების ახალი მასალით დაინტერესება, რაც ხელს შეუწყობს მათ მიერ შესასწავლი მასალის შინ, დამოუკიდებლად გაცნობას ცოდნისა და გაგების დონეზე, ახალი ცოდნის კონსტრუირებას, ძირითადი საკითხებისა და ქვესაკითხების გამოკვეთას, შეკითხვების დასმას და სხვ., შესაბამისად, სქემათა თეორიის გამოყენებას, მაგალითად, კორნელის ცხრილის შევსება, რომელიც მოითხოვს ჩანაწერების ან ნახატების შესრულებას, საკვანძო სიტყვების, მნიშვნელოვანი სახელების ან თარიღების, დიაგრამების, ფორმულების და სხვ. ჩაწერას.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სწავლების აღნიშნული მიდგომის მიხედვით, ახალი მასალის განმტკიცება მოხდება კლასში მრავალფეროვანი აქტივობების გამოყენებით, მნიშვნელოვანია სასწავლო სტრატეგიებისა და აქტივობების სწორად შერჩევა და გაკვეთილზე მათი გამოყენება-შესრულება. შეიძლება მასწავლებელმა აზროვნების დონეების შესაბამისად გამოიყენოს მიმართვები (ან სიტყვები), მაგალითად, გამოყენების დონეზე: დააღლაგე, აღწერე, განსაზღვრე, გაიხსენე, შეარჩიე, დააკავშირე; ანალიზის დონეზე - გააანალიზე, შეადარე, გაზომე,

შეამოწმე, ჩაატარე ექსპერიმენტი, გამოსახე გრაფიკულად, ააგე დიაგრამა; შეფასების დონეზე - შეაფასე, დაასაბუთო, გამოიკვლიე, მოიყვანე არგუმენტები; სინთეზის დონეზე - შეიმუშავე გეგმა, შექმენი, ააგე, გადაამოწმე, გარდაქმენი, ააწყვე, შეცვალე, შეიმუშავე ჰიპოთეზა და შეამოწმე და სხვ.

კრიტიკული აზროვნების უნარი ყველაზე მჭიდროდ ბლუმის ტაქსონომიის ყველაზე მაღალ - V და VI საფეხურებთან არის დაკავშირებული. ამ კლასიფიკაციის მიხედვით, ინფორმაციის შენახვა და გახსენება ინტელექტუალური აქტივობის ყველაზე დაბალი საფეხურია; I საფეხურზე - ახალი ფაქტების გაცნობა, ახალი წესების განმარტება, II საფეხურზე - გასაგები ენით ახალი ცნებების და ინფორმაციის მოკლედ შეჯამება. სწავლების აღნიშნული მიდგომის მიხედვით, სწორედ, ახალი ფაქტების გაცნობა, წესების განმარტება, გასაგები ენით ახალი ცნებების და ინფორმაციის მოკლედ შეჯამება ხორციელდება მოსწავლის მიერ შინ დამოუკიდებლად, საშინაო დავალების შესრულებით. მომდევნო საფეხურები გრძელდება საკლასო ოთახში მოსწავლეთა მიერ სასწავლო აქტივობების შესრულებით. მაგალითად, გამოყენების საფეხურზე მასწავლებელი დაავალებს მოსწავლეებს მოიძიონ რეალური სიტუაციები, რომლის დროსაც ისინი გამოიყენებენ მიღებულ თეორიულ ცოდნას. ანალიზის საფეხურზე მოსწავლეები გამოყოფენ საკითხის სხვადასხვა მხარეს, შეადარებენ ერთმანეთს, პროცესს დაშლიან ნაწილებად. შესაძლოა ამ ეტაპზე მასწავლებელმა მოსწავლეებს ჩაატარებინოს ექსპერიმენტი, ასევე, დაავალოს კონკრეტულ თემასთან დაკავშირებით სხვადასხვა ფაქტის მოძიება, მათ შორის, მსგავსებისა და განსხვავების დაფიქსირება. შეფასების საფეხურზე მასწავლებელი გეგმავს დისკუსიას, სადაც მოსწავლეებთან ერთად განიხილავს შესწავლილი თეორიის ან მიდგომის პრაქტიკულ და თეორიულ საკითხებს, სთხოვს მათ გამოიყენონ არგუმენტები ამ თეორიის პრაქტიკული დანიშნულების წარმოსახენად (ან უარსაყოფად), იმართება დებატები. სინთეზის საფეხურზე მოსწავლეებს შეუძლიათ კონკრეტული ფაქტების თუ მოვლენების გათვალისწინებით მოიფიქრონ პრობლემის გადაჭრის გზები, შეიმუშაონ ჰიპოთეზები, დასახონ შემოწმების გზები და სხვ. მნიშვნელოვანია, რომ მოსწავლეებმა აქტივობები შეასრულონ ერთობლივად, მასწავლებელმა სწორად შეარჩიოს

მუშაობის ფორმები: ინდივიდუალური – წყვილებში - ჯგუფებში, მოწავლეებმა შეასრულონ ჯგუფური დავალებები.

ამდენად, სწავლების ახლებური მიდგომით გაკვეთილზე გაიზრდება მოსწავლეთა ჩართულობა, გადრმავედება სწავლისადმი ინტერესი, შესაძლებელი გახდება ეროვნული სასწავლო გეგმით განსაზღვრული გამჭოლი პრიორიტეტული კომპეტენციების (ესგ, 2011-2016, თავი VIII) და 21-ე საუკუნის უნარების განვითარება ([www.tpdg.ge/essentials/.../21st_Century_Skills Essential Skills for the 21st Century](http://www.tpdg.ge/essentials/.../21st_Century_Skills_Essential_Skills_for_the_21st_Century)).

აქვე აღვნიშნავთ, რომ სამცხე-ჯავახეთის მხარის საჯარო სკოლების დაწყებითი კლასების მასწავლებლებთან ამ მიმართულებით დაწყებული გვაქვს მეთოდური მუშაობა. მათთან ვატარებთ ინდივიდუალური სახით კონსულტაციებს, ვაკვირდებით სასწავლო პროცესს. მნიშვნელოვანია, რომ სწავლების ახლებური მიდგომით შესაძლებელია მოსწავლეთა გააქტიურება, გაკვეთილზე მთელი კლასის ჩართვა, მოსწავლეთა შესაძლებლობების გათვალისწინება, დიფერენცირებული სწავლების განხორციელება.

ვფიქრობთ, აღნიშნული მასალა მასწავლებლებს დახმარებას გაუწევს პროფესიულ განვითარებაში, ეროვნული სასწავლო გეგმის წარმატებით რეალიზაციაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ზგუშკ, მუხლი 217 - „ზოგადი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონი, მუხლი 217.

www.knewton.com/flipped-classroom/

ესგ, 2011-2016, თავი VIII – ეროვნული სასწავლო გეგმა, 2011-2016, თავი VIII.

THE NEW APPROACHES THE ORGANIZATION OF SCHOOL EDUCATION

Summary

The traditional model of education, which involves the transfer of knowledge and the finished performance through teachers and textbooks/guidelines, our education system still remains the leading form. However, new research indicates that the those individuals who receive education in the system, normally, lack of experience to use their own knowledge to new situations, in difficult conditions of interdependence, the addressing real problems of solving and the creative approach. Accordingly, the current model of education, is not very effective in the 21st century general skills necessary to get.

Precisely, in this work the author discusses a new approach to learning, whereby increases the pupils engagement at the lesson and compounded interest for learning, it becomes possible development the thought prioritized competencies the National Curriculum and the essential skills for the 21st century.

According to the author, the mentioned material will assist teachers to the professional development, the successfully to the implementation of the National Curriculum.

თემის ნიშნების მართებულად გამოყენებისათვის

ცნობილია სოციაუმის ზეგავლენა პიროვნების ჩამოყალიბებაზე – მის აღზრდაზე, ჩვევებზე, მეტყველების კულტურაზე... მოზარდსა თუ ზრდასრულ ადამიანს რაც ესმის და, როგორც ესმის, ისე იმეორებს ანალიზის გარეშე. ეს თავისთავად ხელს უშლის სწორი მეტყველების განვითარებას. მით უმეტეს, როცა წიგნს ნაკლებად კითხულობენ და ძირითადად კომპიუტერთან და ტელევიზორთან ატარებენ დროის უდიდეს ნაწილს.

მოგეხსენებათ, მედიასაშუალებები, ძირითადად კი ტელევიზიები, ამ მხრივ დიდად სცოდავენ; თვით ჟურნალისტებიც კი, რომ აღარაფერი ვთქვა მიწვეულ სტუმრებზე.

მოვიყვან რამდენიმე მაგალითს:

ჩემთვის არაფერი უკითხიათ.

მიკროფონი არ ჩაურტყიათ.

ეს ამბავი უფსკრულში გადაგვიხავეს.

გამოგვღო ჯავ მიკროფონს.

დმერთს სულ ერთ კითხვას ვუსმევ.

აღარ გავაგრძელებ.

ესმით რა უმართებულო ფორმები, არა თუ ქართველი, არამედ არაქართველი მსმენელები, უმეტეს შემთხვევებში, არასწორ ფორმებს იმახსოვრებენ და, ბუნებრივია, იყენებენ. ეს პრობლემა განსაკუთრებით თვალშისაცემია არაქართველ მსმენელებთან მუშაობისას. რამეთუ მათ სწორად მიაჩნიათ გამოყენებული ფორმები, და უფრო მეტიც, გიმტკიცებენ, რომ მოისმინეს, აბრაზე წაიკითხეს, აღარაფერს ვამბობ სერიאלებზე.

ზემთ ადნიშნული პრობლემის აღმოსაფხვრელად კარგ შედეგს იძლევა თემის ნიშნებზე მუშაობა (მიზნობრივი სავარჯიშოები, შემოქმედებითი დავალებები, კარნახის სხვადასხვა სახეობები, ტექსტებზე მუშაობა და ა. შ.).

ბუნებრივია, ისინი სწავლობენ წესებს, გარკვეულწილად მართებულად იყენებენ თემის ნიშნებს, მაგრამ ზმნის ამა თუ იმ დროის ფორმის წარმოებისას სრული ქაოსი იქმნება. ყოველდღიური ლექსიკიდან ეძლევათ რა ზმნები წარსულ სრულ დროში და ვთხოვ გადაიყვანონ აწმყოში (რას ვშვრები?), ასეთი ვითარება იქმნება:

მაგ.: ჩავიცვი – ვიცმევ, დაიყეფა – ყეფავს, ვიმღერე –
ვმღერივარ, . . .

მოეხარშე – ეხარშობ, ხარშობა, . . .

მოვრწყე – ვწყერ, მორწყები, ვრწყობ, მოვწყვრები, . . .

ჩაველაპე – ველაპ,

ვწერ, ეხატავ, ვთამაშობ და მსგავს კარგად ნაცნობ ზმნებს
ვერიდები, რადგან ფორმები გაზეპირებული აქვთ და შედეგს
არ იძლევა.

ამასთანავე ვაძლევ მათთვის რთული ასო-ბგერების შემც-
ველ სიტყვებს. ამ დროსრამდენიმე დავალებას ისინი თავისთა-
ვად ერთდროულად ასრულებენ:

- უუმჯობესდებათ საარტიკულაციო ბაზისი
(წარმოთქვამენ რა სიტყვებს),
- იმდიდრებენ ლექსიკას,
- სწავლობენ ასო-ბგერების სწორად წერას
(მხედველობითი მეხსიერება ერთვება მუშაობაში).

ექვსეათ სავარჯიშო: **ახლანდელი დროის ზმნები გადავიყ-
ვანოთ მომავალ დროში** (რას ვიზამ? –მყოფადის მწკრივი).

დავალების იოლად შესასრულებლად (მიზნის ადვილად
მისაღწევად) ეძლევათ მხოლოდ პირველი პირის ზმნები:

ეხარშავ	მო-ე -ხარშავ
ველაპავ	ჩა-ე-ელაპავ
ვრწყავ	ო-ე-რწყავ
ვდგამ	და-ე-დგამ
ვსვამ	შე-ე სვამ
ვჭამ	შე-ე-ჭამ

ამ სავარჯიშოს შესრულებამდე კითხვების საშუალებით
იხსენებენ (უმეტესად სწავლობენ), რომ **მომავალი დროის სა-
წარმოებლად საჭიროა:** შესაბამისი ზმნისწინის გამოყენება,
ზმნის პირის ნიშნის შენარჩუნება.

ფუძის უცვლელად გადატანა (ამ შემთხვევაში).

კითხულობენ დავალებას. ჯგუფის დახმარებით ვასწორებთ
შეცდომებს (მოეხარშამ,შევსვავ, . . .) და აქვე ვსვამთ კითხვას
– **რატომ?** შესაბამისი ახსნა – -ავ და -ამ თემის ნიშნებია,
ამიტომ მოცემულ მწკრივში **ფუძე** უცვლელად უნდა გადავი-
ტანოთ. (რა? - ხარშვა, სმა,შესმა და ეძლევათ მითითება).

აქვე ვასახელებ ერთ-ორ მსგავს ზმნას, შემდეგ თვითონ ერთვებიან მუშაობაში დაშესაბამის დავალებას უკვე ზეპირად ასრულებენ.

თემის ნიშნების უკეთ ამოცნობის მიზნით ეძლევათ **სავარჯიშო**;

გახაზეთ თემისნიშნიანი ზმნები:

ვკარგავ, ვაბამ, ვწერ, ვასვენებ, ვასხამ, ვმღერი, ვიც-
ვამ, ვგლეჯ, ვკრძალავ, ვბარავ, ვზრდი, ვხსნი, ვვარჯიშობ, ფი-
ქრობ, ვთლი, ვმართავ, ვიცნობ, ვთხრი, ვალაგებ, ვამაყობ,
წარმოვთქვამ, ვიბან, მოვუთხრობ, გამოვყოფ, ანთებს, ასვენებს
ალაგებს, ასხამს, ასვენებს, ეეფს, გლეჯს, რგავს, ღვამს, ქარ-
გავს, იცვამს.

დროის ფორმას არც აქ ვცვლი.

შეცდომების გასწორების შემდეგ ვთხოვ სტრიქონის
გასწორივ, მინდორზე გამოიტანონ **თემის ნიშნები: -ავ, -ამ, ებ, -ი,
-ობ, -ოფ.**

ზმნის ფორმებზე დაკვირვების შედეგად ვამბობთ, პირველი
სერიის მწკრივის ფორმებთან საჭიროა თემის შესაბამისი ნიშ-
ნების გამოყენება-დაწერა.

სავარჯიშო: თემის ნიშნების მიხედვით დაალაგეთ ზმნები:

ვლოცავ, ვაბამ, ვთვლი, ვთლი, ვრწევ, ვთოხნი, ვდგამ,
ვსვამ, ვიხდი, ვაქებ, ვღებავ, ვაწყობ, ვალურჯებ, ვახმობ, ვაც-
ხოვ, ვაღებ, ვხუჭავ, ველაპავ, ვგრძნობ, ვითვისებ, გავცემ, მივ-
ცემ, ვაწყობ, ვწვავ, ვაპობ, ვყოფ (შემოსავალს, ხელს-
ნანთაში), ვაშენებ, ვთესავ, ვღელავ.

გადახედავენ რა მიზნობრივად დაჯგუფებულ ზმნებს
(ზმნათა რაოდენობას), ვეუბნები, რომ -ავ თემისნიშნიანი
ზმნები ბევრია ქართულ ენაში, -ამ თემისნიშნიანები კი მცო-
რერიცხოვანია – სულ 15-ოდე ზმნა მოიპოვება:

ვ-ა-ბ-ამ (შე-, გა-, და-, მი-, გადა- გადმო-).

ვ-დგ-ამ (და-, შე-, ჩა-, მი-, მო-).

ვ-ასხ-ამ, აღ-ვ-ი-ქვ-ამ, ვ-ი-(კვ-ამ, წარმო-ვ-თქვ-ამ, აღ-ვ-უთქვ-
ამ, მო-ვ-ი-თქვ-ამ (სულს).

რაც შეეხება –ემ თემის ნიშანს, ის ერთადერთ ფუძეს აქვს
და სხვადასხვა ზმნისწინით იხმარება.

გა-

მი- (კემა და-

გადმო- გადა-

ცალკე აღებული ც ე მ ა დღეს მხოლოდ დარტყმას აღნიშნავს და ამ მნიშვნელობით ზმნა უკვე ერთთემიანია, რადგანაც-ემ მეორე სერიაშიც გადაჰყვება (ცემ, ცემ-ე). **გადაიყვანეთ ზმნები წარსულ სრულ დროში (II სერიის წევრების მწკრივში-რა ვქენი?)**

ვ-ხეხავ	ვასხამ	დაარტყამს
ვბერტყავ	ვდგამ	მივცემ
ვკეპტავ	დახატავს	გავცემ
ვარტყამ	გამოძერწავს . . .	გავშლი

უპირველეს ყოვლისა, შევახსენებ ხოლმე: (ეძლევათ მითითება) საჭიროა სათანადო ზმნისწინის მოძიება-შეწყობა, პირის ნიშანი იწერება ზმნისწინის შემდეგ, თემის ნიშანი ჩამოშორდება, ქცევის ნიშნები უცვლელად გადავამწკრივის ნიშნები – ე და ი სათანადოდ გამოიყენება, მიუწერეთ სწორი ფორმები:

ვრეცხამ	ვთიბამ	ვაბავ	წმენდავს
ვაცხოფ	ვსვავ	ვწერავ	ვეფავს
ვწმენდამ	ვაშენეფ	ვიცმევ	კერამს

ვამოწმებთ დავალებას. ტიპური შეცდომებია დაშვებული. მსგავსი შეცდომების გამოსასწორებლად კარგ შედეგს იძლევა საწყისზე მუშაობა. და ვთხოვ, მოიძიონ ზემოთ მოცემული ზმნების საწყისები:

იქვე მივუთითებ, საწყისის ნიშნის (ა) გამოყენება აუცილებელია.

თემის ნიშნები –ავ –ამ გვაძლევენ –ვა –მა –ს ფუძის ბოლოს.

სავარჯიშო: გადაიყვანეთ ზმნები ახლანდელ დროში-რას ვშვრები? (I სერიის აწმყოს წრის აწმყოს მწკრივში).

ჩავასხი	გავხეხე	დავარტყი	დავვარდი
ჩავიცვი	გავაკარი	ავკრძალე	დავთესე
ჩავდე	გავაღე	გავეხუმრე	დავასხი

დავალების წარმატებით შესასრულებლად საჭიროა: ზმნისწინების ჩამოშორება, II სერიის მწკრივის ნიშნების (ე ი) ჩამოშორება, თემის ნიშნების აღდგენა.

ბუნებრივია, ჯგუფის მეშვეობით სწორდება შეცდომები (ვიცმევ, ვაღუფ.)

საწყისებიდან აწარმოეთ ზმნები აწმყოს მწკრივში:

კერვა	ქარგვა	კემსვა	ბერტყვა
დასმა	დასხმა	დარტყმა	ნასხმა
ბარვა	დაბმა	რეკვა	ნაცმა

მხოლოდ ამის შემდეგ ეძლევათ სავარჯიშო, **იმუშაონ შეცდომებზე**

შეირჩევა –ავ და –ამ თემისნიშნიანი ზმნების შემცველი ამონარიდი.

.....

.....

მიზნობრივი კარნახი (გკარნახობ ამონარიდს. მოცემული ზმნის ფორმებს არ ვაბოლოებ.

აღადგინონ სათანადო თემის ნიშნები და ისე დაწერონ).

ბუნებრივია, გამუშავებ შეცდომებზე.

კერ.. ,

დავალება: შერჩეული ხუთი ზმნის გამოყენებით შეადგინონ ტექსტი, თხზულება. (მოცულობა ერთი გვერდი).

...

ზმნებიდან მიიღეთ საწყისები:

თიბავს	კენკავს	კეცავს	ლესავს
ათბობს	რეცხავს	ქექავს	სვამს
ყოფს	თმობს	პატიობს	აბამს
კრეფს	კრებს	ფლობს	ცნობს

სავარჯიშოში მოცემული ზმნები გადაიყვანეთ წყვეტილის მწკრივში (რა ქნა?)

.....			
.....			

მითითებული სავარჯიშოების გაკეთების შემდეგ შევახსენებ (ავუხსნი თემას- ერთთემიანი და ორთემიანი ზმნები), და ვასკვნი, რომ –ავ და –ამ თემისნიშნიანები ორთემიანები არიან და II სერიაში კარგავენ თემის ნიშნებს.

სავარჯიშოში მოცემული ზმნები დააღაგონ: –

ერთთემიანი ზმნები -

ორთემიანი ზმნები -

ხოლო I-სა და III სერიის I თურმეობითში ამ ტიპის ზმნები ინარჩუნებენ თემის ნიშნებს.

აქვე ეძლევათ დავალები.

გადაიყვანეთ ზმნები მე-3 სერიაში (რა მიქნია?):

აბამს	ვარტყამ	ვხუჭავ
ვბერავ	ვწვავ	ვბაძავ
ვხარშავ	ვიცვამ	ვხატავ
ვრთავ	ვბერტყავ	ვსვამ

საჭიროა: ზმნისწინების გამოყენება, ქცევის ნიშნების გამოყენება.

შემოქმედებითი გადაწერა დაფიდან.

ფრხილებში მოცემული საწყისები ჩაწერონ შესაბამის დროში (წმეოსა და I თურმეობითში).

1. მოხუცი გამვლელებს (ლოცვა)
2. მოძღვარს მრევლი (დალოცვა, ღოცვა)
3. ბიჭები საზამთროს (გაყოფა, განაწილება)
4. ჯუმბერს ფული (დახურდავება)
5. ჯაბა ფულს (დახურდავება)
6. სიცოცხეში გონიერი ადამიანი თბილ ტანსაცმელს (ჩაცმა)
7. დედა ჩვილს ჯემბრს (ჩაცმა)
8. ბოსტანში ჯონდო ოხრახუშს (მორწყვა)
9. რეჟისორი საინტერესო სპექტაკლს (დადგმა)
10. რეჟისორს სპექტაკლი (დადგმა)

გახაზეთ სწორი ფორმები:

ვიცმევ	ვიცვამ	ვბარავ	ვბარამ	გრძნობს	გრძნოვს
ვმღერი	ვმღერივარ	ვკერამ	ვკერავ	ტეხს	ტეხავს
ვღბავ	ვღბამ	ვკითხულობ	ვკითხულობ	კერამს	კერავს
ვუძლეფ	ვუძლებ	ვეფავს	ვეფს	ნიშნავს	ნიშნავს
ვკრეფ	ვკრებ	გლეჯავს	გლეჯს	აშენებს	აშენეფს

მოცემული სავარჯიშოები ხელს უწყობს:

თემის ნიშანთა მართებულად გამოყენებას,

მეტყველების კულტურის ამაღლებას,

წერის კულტურის გაუმჯობესებას.

საჭიროა მსმენელის გარჯა და აქტივობა.

თემა ჰქვია ზმნის ბაზისს, რომელზეც დაყრდნობილია პირველი სერიის მწკრივის ფორმები ან მეორე სერიისა. ე. ი. რომელიც მოეპოვება I ან II სერიის მწკრივთა ყველა ფორმას.

თემა – ეს არის ჩონჩხი, რომელზედაც ასხმულია ზმნის ფორმები ერთ-ერთ სერიაში: პირველში ან მეორეში

შედგენილობის მიხედვით თემა შეიძლება იყოს მ ა რ ტ ი ვ ი, რ თ უ ლ ი და გ ა ვ რ ც ო ბ ი ლ ი.

მარტივი თემა აქვს II სერიის ფორმებს: გავთაღე, შე-გკერე, და-ვაბი, და-ვაძინე გა-ვათბე,

რომელი კი – I სერიისას: – ვთლ-ი, კკერ-აფ, ვაბ-ამ, ვაძინ-ებ ვათბ-ობ,

ზმნის ფორმებზე დაკვირვებით (შედარება-შეპირისპირების ხერხით) ვასკვნით, –

რომელი თემა მიიღება (კეთდება) მარტივისაგან თემის ნიშნის დართვით.

მას გარდა, I სერიის ორ მწკრივს აწმყოს წრეში (უწყვეტელი, აწმყოს კავშირებითი) და ორსაც მეოფადისაში (ხოლმეობითი, მეოფადის კავშირებითი) თემა გავრცობილი აქვს დ ან ოდ-ის დართვით, რომელთაც ს ა ვ რ ც ო ბ ს ვეძახით.

უწყვეტელი - რას ვშვრე- აწმყოს კავშირებითი - რას
ბოდი? ვშვრებოდე?

ვთლი-დ-ი	ვიზრდებ-ოდ-ი	ვთლი-დ-ე	ვიზრდებ-ოდ-ე
კკერავ-დ-ი	ვმშვენდებ-ოდ-ი	კკერავ-დ-ე	ვმშვენდებ-ოდ-ე
ვაბამ-დ-ი	ვეხმარებ-ოდ-ი	ვაბამ-დ-ე	ვეხმარებ-ოდ-ე

მსმენელები (სტუდენტები) აკვირდებიან რა ზმნის ფორმებს, ასახელებენ დ ოდ სავრცობიან ზმნებს, და ვეუბნები: სავრცობის მქონე ზმნები თემის მიხედვით არის გავრცობილი.

გახაზეთ სავრცობთემიანი ზმნები:

ვრგავ, ვრგავდი, ვრგავდე, დამირგავს, ვუყურებ, ვუყურებდი, ვაღბობ, ვაღბობდი, დავაღბობ, ვეხმარები, ვეხმარებოდი, ვეხმარებოდე, ველაპარაკები, ველაპარაკებოდი, დაველაპარაკე, ვუთხარი, ვეტყვი, მითქვამს, კრეფს, კრეფდა, მოკრეფს, უწონიდა, აუწონის, აანთებს, აანთებდა, აუნთებდა, აღუთქვამდა, უსრულებდა, იხდი, უხდი.

სავრცობთემიანი ზმნები გადააკეთეთ მარტივთემიან ზმნებად:

გახაზეთ მარტივთემიანი ზმნები:

ზის, ძერწავს, მღერის, დგას, ცოცხლობს, ცხოვრობს, იცხოვრა, იფიქრა, ნახა, შეინახა, გამოაცხო, შეაღო, დაინახა, მოუხმინა, უყურა, უყურებდა, იზრუნა, გადაიღო, დადგა, შეაქო, გააფორმა, აჩვენა, წაუკითხა, მოუტანა, გადაწერა, დახატა, აიღო, შექმნა.

ამოიწერეთ მარტივთემიანი ზმნები და მიუწერეთ რთულთემიანი ფორმები:

თემა მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი თ ი გვარის ზმნებში

მოქმედებითი გვარის ზმნები უშუალო კონტაქტისა თემათა მიხედვით ორ ჯგუფად იყოფა:

ერთ-თემიანი ზმნები და ორ-თემიანები.

ერთ-თემიანია ზმნა, რომელსაც პირველსა და მეორე სერიის ფორმები ერთსა და

იმავე ბაზისზე აქვს დაყრდნობილი.

ორ-თემიანია ზმნა, რომელსაც პირველსა და მეორე სერიაში განსხვავებული თემები მოეპოვება.

თუ რამდენთემიანია ზმნა, ვარკვევთ დაპირისპირების მეთოდით:

ვწერთ ზმნას I სერიის აწმყოს ან მეოფადის წრეში და პარალელურად II სერიის რომელიმე მწკრივის (წყვეტილის) ფორმასთან რომელსამე სუბიექტურ პირში.

I სერია

II სერია

აწმყო (რას ვშვრე-ბი?)

წყვეტილი (რა ვქე-ნი?)

II კავშირებითი (რა ვქნა?)

ვ-წერ

ვ-წერ-ე

ვ- წერ-ო

ვ- ჭამ

ვ- ჭამ-ე

ვ- ჭამ-ო

ვ- გრეხ

ვ-გრიხ-ე

ვ-გრიხ-ო

ვ-თლი

ვ-თალ-ე

ვ-თალ-ო

ვ-ხატ-ავ

ვ-ხატ-ე

ვ-ხატ-ო

ვ-სვ-ამ

ვ-სვ-ი

ვ-სვ-ა

ვ-ბრძან-ებ

ვ-ბრძან-ე

ვ-ბრძან-ო

დაკვირვების შემდეგ შედარება-დაპირისპირების გზით კეთდება დასკვნა:

პირველი ორი ზმნა ერთ-თემიანია (წერ, ჭამ ორსავე სერიაში),

დანარჩენები კი – ორ-თემიანია, რადგანაც სხვადასხვა თემა აქვთ I-სა და II სერიაში.

ერთ მათგანს სხვადასხვა თემა ხმოვნის შენაცვლებით აქვს ნაწარმოები (გრეხ – გრიხა). სხვებს კი მარტივ თემაზე დარ-

თული აქვთ სხვადასხვა მაწარმოებლები – თემის ნიშნები: **ო** (თაღ – თღ-ო), **ავ** (ხაღ – ხაღ-ავ), **ამ** (სვ – ამ), **ებ** (ბრძან – ებ), **ობ** (აპ –ობ).

ზმნის თემიანობას განსაზღვრავს თემის ნიშნის ქონა-არქონა პირველი და მეორე სერიის მწკრივის ფორმებში . ე. ი. თუ ორივე სერიის მწკრივის ფორმებში ზმნას თემის ნიშანი არ გააჩნია, ზმნა ერთთემიანია,

ხოლო, თუ თემის ნიშანი გაუჩნდა ზმნას I სერიის მწკრივის ფორმებთან, მაშინ იგი ორთემიანია.

I სერია		I სერია	
განერდა	ჩერდ-ებ-ა	მოვხარშე	ვხარშ-ავ
ილაპარაკა	ლაპარაკ-ობ -ს	დავაბი	ვაბ-ამ
გაიმარჯვა	იმარჯვ-ებ-ს	ვიგრძენი	ვგრძნ -ობ
გათაღა	თღ-ო-ს	ავიდე	ვიდ-ებ

ორთემიანია ასევე ფუძეში ხმოვანმონაცვლე ზმნები (ვგლეჯ, ვგლიჯე; ვგრეს ვგრიხე).

აქვე მათ ყურადღებას მივაპყრობ მწკრივის ნიშნებზე – ა, ე,ო

II სერიის წყვეტილის მწკრივში – ე ან ი. (გა-ვ-თაღ-ე, გა-ფ-თბ-ე). ზოგჯერ ზმნას მწკრივის ნიშანი არა აქვს (მოვკაღ).

აუღლეო ზმნები წყვეტილის მწკრივში, მხოლოდით რიცხვში:

ვადუღებ. . . .	ვღებავ. . . .	ვღვამ. . . .	ვალბობ. . . .	ვჭრი.
.....				
.....				

დაკვირვების შემდეგ ვასკვნით: მწკრივის ნიშნები საჭიროა მხოლოდ პირველსა და მეორე პირში.

II კავშირებითში – თ ან ე და ა (გა-ვ-თაღ-თ, გა-ფ-თბ-ე, მო-ვ-რწყ-ა).

სავარჯიშო: აწარმოეთ მეორე კავშირებითი, პირველ პირში (რა ვქნა?) .

გაშრობა	ჩუქება	დანაყრება	აკვრა
დადნობა	დანთება	გაცივება	ასხმა
გაშრობა	დანაყრება		

საჭიროა: პირველი პირის ნიშნის აღდგენა;
ზმნისწინის მართებულად შერჩევა;
მოცემული მწკრივის ნიშნების გამოყენება
ერთთემიან ზმნათა რიცხვი მცირეა (რეცხ, ჭამ, ტეხ, ...).

გახაზეთ თემისნიშნიანი ზმნები:

ანთებს, ასვენებს, ამდიდრებს, აფრთხილებს, აღაგებს, აღიდებს, კრეფს, წყვეტს, თხრი, თლი, გვი, ზრდი, ჭრი, წერ, კრეჭ, ჩქმეც, ღოცავ, რგავ, ტანჯავ, კრძალავ, ღოკავ, ტეხ, ხვრეპ, დგამ, სვამ, ასხამ, კბენ, იწერ, ისრეს, იცვამ, აბამ, აცნობ, აშრობ, აცხობ, აძრობ,

ზმნები გადაიყვანეთ მყოფადის (რას იზამს?) მწკრივში. გამოყეთ თემის ნიშნები:

ანთებს და-ა-ნთ- ებ -ს

ასვენებს და-ა-სვენ- ებ -ს

ზმნები დააღაგეთ თემის რაგვარობის მიხედვით:

ერთთემიანებია:

ორთემიანებია:

დავალებებს მეტ-ნაკლებად აკეთებენ, მაგრამ მათ ცნობიერებაში ერთთემიანის გაგება ზოგჯერ ძნელად აღიქმება, ამიტომ მოცემულ ერთთემიანი ზმნები გადაგვყავს II სერიის წყვეტილის მწკრივში (რა ქნა?) წინა, წინა სავარჯიშოში მოცემულ ფორმებს მიუწერენ წარსული სრული დროის ფორმებს და დააკვირდებიან რა, ნათელი ხდება – თემის ნიშნის ქონა-არქონა განსაზღვრავს ორთემიანობას (ა-ნთ-ებ-ს – და-ა-ნთ-თ).

ან ორთემიან ზმნებს ვუსვამთ კითხვას რა ვქენი? (ვაწერ ზედა თავისუფალ ხაზზე ან ხაზებს შორის). მუშაობენ ჯგუფურად, ასწორებენ ერთმანეთის ნამუშევრებს, აკვირდებიან სიტყვებს და ამბობენ: **ორი განსხვავებული შედგენილობის სიტყვაა, შინაარსი არ იცვლება**, ამიტომ ასეთი ტიპის ზმნებს **ორთემიანი ჰქვია**.

და მიდიან დასკვნამდე – თემის ნიშნის ქონა-არქონა განსაზღვრავს თემის რაგვარობას (ა-ნთ-ებ-ს – და-ა-ნთ-თ).

ბუნებრივია, ეძლევათ სავარჯიშო: გადაიყვანეთ ზმნები წარსულ სრულ დროში:

გრეხს. . . . გლეჯს. . . . გრეხს. . . . დრეკს. . . . იჭერს . . .
კბენს კვნეცს კრეფს კრეჭს ჩქმეცს . . .
ჩხვლეტს . . წყვეტს ხვრეპს ზელს . . .

ჯგუფურად იმუშავენ შეცდომებზე. შეუცვლიან რა ზმნებს დროის ფორმას, დააკვირდებიან და შეამჩნევენ, რომ ამ შემთხვევაში ზმნის შედგენილობაში (აგებულებაში) შეიცვალა ე ხმოვანი ი-თი. და ვეუბნები- ასეთი ტიპის ზმნებს

ხ მ თ ვ ა ნ მ თ ნ ა ც ვ ლ ე ჰქვია.

ამ ზმნების დასწავლა აუცილებელია!

სავარჯიშო: **გაასწორეთ შეცდომები:**

1. ბაქარი ფრჩხილებს იკვნეტავს.
2. ნესტანი ვაშლს კბენავს.
3. მოხუცი ბაღას გლიჯავს.
4. პატარა ძაფს წვეიტავს.
5. ნატო, ნუ ხვრიპავ წვნიანს!
6. პელო, დიდ ღუკმებს კბენავ!
7. დედა, თმას შემკრიჭავ?
8. ვინ მოკრიფავს ყურძენს?

ასეთი ტიპის ზმნები III სერიაში (რა მიქნია?) მოითხოვენ –
ია დაბოლოებას.

მომიკვნეტ-ია, მომიკბენ-ია, დამიგლიჯ-ია, მომიწვევტ-ია, შე-
მიხვრეპ-ია, შემიკრ-ია.

ზეპირად ვაკეთებინებ ამ დავალებას, სახლში კი – წერი-
ლობით.

შინ დასაწერად ეძლევათ ასევე დავალება:

შეადგინეთ ტექსტი მოცემული ფორმების გამოყენებით.

.....

აღადგინეთ თემის შესაბამისი ნიშანი:

მე ოთხ შვილს ეზრდ . . .

სახლს ღუმელით ვათბ . . .

რას აკეთ . . თავისუფალ დროს?

რევაზ, მიწას როდის მოხნ . . ?

შენ გაჭირვებულებს ეხმარ

ვინ გამოყ . . თანხას სწავლისთვის?

ტრისტანი ხეს რგ . . ს.

დარეჯანი მსუბუქ ავტომანქანას აჩერ . . ს.

**საწყისებიდან მიიღეთ ზმნები აწმყოს მწკრივში. (რას
შერები?)**

აშენება გაწვევტა აღელვება აღება

გამოცხობა . . . გაჩერება დასხმა გასინჯვა . . .

გაშრობა გაყოფა აკრეფა

საინტერესოა სხვადასხვა ტიპის კარნახის (მიზნობრივი,
შემოქმედებითი. . .) გამოყენება.

რომელია სწორი? გაუსვით ხაზი.

1. ვიცვამ ვიცმევ

3. რგავ რგამ

2. აკეთეფ აკეთებ

4. ხეღამ ხეღავ,

5. ვკერამ ვკერავ

6. წარმოვთქვავ წარმოვთქვამ

7. ვხარშავ ვხარშამ

8. ვასხავ ვასხამ

9. ვლაპარაკოფ ვლაპარაკობ

10. დებაფ დებამ

11. ტყობ ატყოფ

12. ახშობ ახშოფ

გახაზეთ I სერიის აწმყოს მწკრივის ფორმები:ვეხმარები, ვზრუნავდი, გავზარდე, მივაწოდე, ავიყვანე, ვამბობ, უგზავნი, დაეხმარე, აუშენე, ზრდი, აწერინებ, ვაწოდებ, იღებ, ხნავ, კარგავ, ასხამ, ავუშენე, გავუგზავნე, ვაცილებ, ეხმარები, აწერინებდე, ხნავდე, ამბობდი, უგზავნიდე, ურეკავდი, აძლევ, ინახავდი, ჭრი, ქსოვ, ასწავლი, ვამრავლებ, მოვქსოვე, გაუგზავნე, მიაწოდე, მოუსმინე, გავაკეთო, იზრუნო, თქვა, მისცე, აუშენო, მოხნა, გავთბე, დავნაერდე, ავმადლდე. **აწმყოს წრის ფორმებით შეადგინეთ წინადადებები:**

დავალება: შევადგინოთ დიალოგი პირველი I სერიის აწმყოს მწკრივის ფორმების გამოყენებით

Dodo Kumaritashvili

FOR CORRECT USE OF THE THEME SUFFIXES

Summary

The work deals with the correct usage of punctuation marks in georgian langauage.

It represents many exercises which will help the students to improve the defects existing in speech and writing .

მულტიკულტურული განათლების პრინციპები და სწავლების მიდგომები - სხვადასხვა ეროვნებისა და ეთნიკური წარმომავლობის ჯგუფებთან

საზოგადოდ, პოზიტიური სასწავლო გარემო, მასწავლებლისა და მოსწავლის, მშობლისა და მასწავლებლის ურთიერთპატივისცემასა და ურთიერთთანამშრომლობაზე დამყარებული ურთიერთობა წარმატების წინა პირობაა. სასწავლო პროცესის სწორად წარმართვა მასწავლებლისგან დიდ დაკვირვებას, ცოდნასა და პროფესიული უნარების ფლობას მოითხოვს. გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ სასწავლო პროცესისადმი მასწავლებლის დამოკიდებულება უშუალო გავლენას ახდენს მოსწავლეთა მოტივაციასა და განწყობაზე, მათ შედეგებზე.

საქართველო მრავალეთნიკური ქვეყანაა. სამცხე-ჯავახეთის რეგიონის ბევრ სკოლაში შეხედებით სხვადასხვა ეთნიკური წარმომავლობის მოსწავლეებს, რომლებსაც განსხვავებული ტრადიციები, ადათ-წესები და ენა აქვთ. ვფიქრობ, მისასაღმებელია, რომ ბოლო წლებში ქართულ სკოლებში საგრძნობლად იმატა სხვადასხვა ეროვნებისა და კულტურის წარმომადგენელ მოსწავლეთა რიცხვმა. ბევრ არაქართულ ოჯახს გაუჩნდა სურვილი, შვილებს განათლება ქართულ ენაზე მიადეხინოს (მულტიეთნიკური საზოგადოების კვლევა ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში, რაოდენობრივი კვლევის ანგარიში, 2011).

ამას ხელს უწყობს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროც. შემუშავდა საქართველოში მცხოვრები ეროვნული უმცირესობებისთვის სახელმწიფო ენის სწავლების ახალი სტრატეგია - არაქართველებისათვის ქართულ ენაში მომზადების ერთწლიანი კურსი, ამოქმედდა პროგრამა: „ქართული ენა მომავალი წარმატებისთვის“. რაღა თქმა უნდა, მოსწავლეები ერთნაირად კარგად ვერ სწავლობენ. მით უმეტეს, ხშირად მშობლებსაც უჭირთ ქართულ ენაზე მეტყველება. ამ შემთხვევაში მასწავლებელი ყოველ დონეს უნდა ხმარობდეს მოსწავლის მოტივაციისა და თვითშეფასების ასამაღლებლად.

აღნიშნული პროცესი უკავშირდება მულტიკულტურული განათლების პრინციპებს. მულტიკულტურული განათლების შესახებ განსხვავებული თვალსაზრისი არსებობს, ერთი ნაწილი მიიჩნევს, რომ ეს არის სასწავლო გეგმის ახალი და მრავალფეროვანი მასალით გამდიდრება, სხვადასხვა სტრატეგიისა და პედაგოგიური მეთოდის განხილვა, რომლებიც პასუხობენ უმცირესობების მოთხოვნებს. ხოლო მეორე ნაწილის პასუხი შესაძლებელია უფრო ზოგადი იყოს და შეეხოს არასამართლიან და დისკრიმინაციულ საგანმანათლებლო სისტემას (ტაბატაძე, 2012).

დოქტორი ჯ.ბენქსი მიიჩნევს, რომ მულტიკულტურული განათლება არის იდეა, რეფორმა და პროცესი (ბენქსი, 1997).

როგორც იდეა, მულტიკულტურული განათლება ცდილობს შექმნას თანაბარი საგანმანათლებლო შესაძლებლობა ყველა მოსწავლისათვის, მათ შორის სხვადასხვა რასის, ეთნიკური ჯგუფისა და სოციალური კლასის წარმომადგენლებისათვის. ჯეიმს ბენქსმა წიგნში „მოქალაქეთა განათლება მულტიკულტურულ საზოგადოებაში“ ყურადღება გაამახვილა კონკრეტულად, რომელსაც ის განიხილავს, როგორც მულტიკულტურული განათლების ხუთ განზომილებას.

შესაბამისად, მულტიკულტურული განათლების მიზანია - შექმნას თანასწორი საგანმანათლებლო შესაძლებლობა ყველა მოსწავლისათვის, ისე შეცვალოს სკოლის გარემო, რომ მან ასახოს განსხვავებული კულტურები და ჯგუფები საზოგადოებაში და საკლასო ოთახებში, დაეხმაროს საზოგადოებას დემოკრატიისა და ჰარმონიული საზოგადოების მშენებლობაში. მიზნის მისაღწევად საჭიროა ის უნარები, ცოდნა და ურთიერთობები, რომელნიც საჭიროა დემოკრატიული საზოგადოების ასაშენებლად.

განსხვავებული წარმოშობის მოსწავლეთა განათლების დონის ამაღლების საუკეთესო გზაა, მასწავლებელმა წინასწარ განსაზღვროს თითოეულისთვის საჭირო ცვლილებები და მათ თავისებურებათა გათვალისწინებით შეძლოს შესაფერისი გარემოს შექმნა (ქუინი, 2010).

უპირველეს ყოვლისა, კლასში უნდა შეიქმნას ურთიერთპატივისცემის ატმოსფერო. პირველი კლასიდანვე უნდა იგრძნოს მოსწავლემ, რომ ის არ არის გარიყული, მისადმი ყურადღებას იჩენენ მასწავლებელი და თანაკლასელები, ცდილობენ, მხარში ამოუდგნენ და წაახალისონ მისი ყოველი მცდელობა. მნიშვნელოვანია, მოსწავლემ იგრძნოს, რომ თქვენ გჯერათ მისი შესაძლებლობების. იმის გათვალისწინებით, რომ მოსწავლეთა სწავლის სტილი ხშირად მათი ცხოვრების წესზეა დამოკიდებული, ეფექტიანი იქნებოდა სხვადასხვა მეთოდის გამოყენება. ასეთ ვითარებაში განსაკუთრებით შედეგიანია ინტერაქტიური გარემოს შექმნა, რადგან ის ემყარება თანამშრომლობის პრინციპებს, უვითარებს მოზარდებს ერთიანობის გრძნობას, სოციალურ და კომუნიკაციის უნარ-ჩვევებს. როდესაც მოსწავლეები, განურჩევლად სქესისა, ეთნიკური წარმომავლობისა, აკადემიური მოსწრებისა და განსხვავებული კულტურისა, ერთად მუშაობენ, ყალიბდება მეგობრული, ჯგუფური კოლექტივი და არა ეთნიკურ-კულტურული ნიშნებით დაყოფილი საზოგადოება. არანაკლებ მნიშვნელოვანია მშობლების მოზიდვა და ჩართვა სასკოლო პროექტებსა და საკლასო საქმიანობაში. ყოველივე ეს საშუალებას მისცემს მოსწავლეს, გახდეს მისაბამი საკუთარი და სხვა კულტურული ჯგუფებისათვის.

მასწავლებელმა უნდა გააანალიზოს, რა გამოცდილება აქვს იმ კულტურისა და ეროვნების ადამიანებთან ურთიერთობისა, რომელსაც მისი მოსწავლეები ეკუთვნიან და როგორ გამოიყენებს ამ გამოცდილებას სასწავლო პროცესის სწორად წარმართვისათვის; გაიაზროს თითოეული მოსწავლის შესაძლებლობები; ეცადოს, რაც შეიძლება მეტი გაიგოს მათი კლასგარეშე ცოდნისა და უნარების შესახებ და დაეხმაროს მათ ამ ცოდნის, უნარების გამომჟღავნებაში. მოსწავლეებს ეს ძალიან დაეხმარებათ თვითშეფასების ამაღლებაში. მასწავლებელს, ერთი მხრივ, არ უნდა გამოეპაროს მოსწავლეთა სოციალური და აკადემიური წარმატებები, მეორე მხრივ, ფხიზლად უნდა იყოს, რომ რომელიმე გარიყული არ დარჩეს, შედარებით პასიურ მოსწავლეებსაც უპოვოს განსაკუთრებული უნარები და ნიჭი და დანარჩენებს გაუზიაროს.

საკმაოდ ეფექტურია მოსწავლეების ჩართვა კულტურულ ღონისძიებებში; მათთან სტუმრობა; შეგულიანება, უამბოს თანატოლებს თავის წარმოშობაზე; საუბრები ისტორიულ ფაქტებსა და დღესასწაულებზე; განსაზღვრულ დღეებში პრეზენტაციების გამართვა საკუთარი რელიგიის, ენის, ეთნიკური წარმომავლობის, ოჯახური ტრადიციებისა თუ სხვა საკითხების შესახებ. დავანახვით, რომ გვაინტერესებს ყოველივე ეს, წავახადისოთ მოსწავლეები და მშობლები, დაუსვან ერთმანეთს კითხვები. ეს უსაფრთხო კომუნიკაციასა და მოსწავლეთა შორის მნიშვნელოვანი კულტურული განსხვავებების შესწავლაში დაგვეხმარება.

საინტერესოა დისკუსიების გამართვა სხვადასხვა წარმომავლობის ადამიანთა ურთიერთობის მნიშვნელობაზეც.

მნიშვნელოვანია, დავარწმუნოთ მოსწავლეები ერთზე მეტი ენის ცოდნის უპირატესობაში, შევაგულიანოთ ისინი, ისწავლონ სიტყვები ერთმანეთის ენებზე. საჭიროა, ჩვენ თვითონ ვირწმუნოთ ჩვენი მოსწავლეების შესაძლებლობები და საქმით დავანახვით, რომ მზად ვართ, ყველაფერი გავაკეთოთ მათი წარმატებისთვის. მჭიდროდ ვითანამშრომლოთ ოჯახებთან და თითოეული წინ გადადგმული ნაბიჯი შევატყობინოთ მშობლებს. ეს ჩვენს მოსწავლეებს თავდაჯერებას შემატებს და მათ აღარც შეცდომით წარმოთქმული ფრაზებისა და სიტყვების შიში და რიდი ექნებათ, რაც არცთუ იშვიათია, განსაკუთრებით - სწავლების პირველ წლებში. როდესაც ბავშვი დარწმუნებულია, რომ მას შეცდომისთვის არ დასცინებენ, არ გააკიცხავენ, პირიქით, მხარში ამოუდგებიან თანატოლები, გაამხნევენ მასწავლებელი, უეჭველად შეექმნება განწყობა, უფრო მეტი გააკეთოს და თავი გამოიჩინოს.

ვფიქრობთ, ასეთი დამოკიდებულება ნებისმიერი ეროვნებისა თუ ეთნიკური წარმომავლობის მოსწავლეს წაადგება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მულტიეთნიკური საზოგადოების კვლევა ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში, რაოდენობრივი კვლევის ანგარიში, განვითარების სააგენტო, თბილისი, 2011.

2. ქუინი, 2010: დონალდ ქუინი, მოსწავლეთა უმცირესობის ეფექტური სწავლების სტრატეგიები, თბილისი, 2010.

3. ბენქსი, 1997: ბენქსი ჯ. მოქალაქეთა განათლება მულტიკულტურულ საზოგადოებაში, 1997.

4. ტაბატაძე, 2012: ტაბატაძე შ. მულტიკულტურული განათლება, თბილისი, 2012.

საკვანძო სიტყვები

პოზიტიური სასწავლო გარემო, მულტიკულტურული განათლება, კარმონიული საზოგადოება, ინტერაქტიური გარემო, თვითშეფასება

***Irma Kurdadze
Gulnara Janova***

PRINCIPLES OF MULTICULTURAL EDUCATION AND TEACHING APPROACHES –WITH DIFFERENT NATIONALITIES AND ETHNIC GROUPS

Summary

As an idea, multicultural education seeks to create equal educational opportunity for all students, including those of different races, ethnic groups and social class representatives. In his book- "The Education of citizens in multi cultural society", James Banks focuses on the concept which he regards as the five dimensions of multicultural education.

Consequently, the aim of multicultural education is to create equal educational opportunity for all students, to change the school environment in the way to reflect different cultures and groups in the society and classrooms, to help citizens to build democracy and a harmonious society. It requires the skills, knowledge and relationships that are needed to build a democratic society. The best way to enhance the quality of education for pupils of different backgrounds is to create a suitable environment.

**მასობრივი კომუნიკაციის მოდელირების საკითხები
მედიაზემოქმედების პროცესში**

მასობრივი კომუნიკაციის მოდელირების საკითხი თანამედროვე მასკომუნიკაციური მეცნიერების ერთ-ერთი აქტუალური საკვლევი თემაა, რომლის საშუალებით შესაძლებელია კომუნიკაციის აბსტრაქტულ პროცესს გრაფიკული სახე მიენიჭოს და გამოავლინოს მედიაზემოქმედების თავისებურებები, მსგავსებები და განსხვავებები მის სხვადასხვა ფორმებს შორის. კომუნიკაციის სფეროში მოდელირება რომ პოპულარული პრობლემაა, თავად მოდელების რაოდენობა მეტყველებს. ბოლო კვლევების მიხედვით, მათმა რიცხვმა ასს გადააჭარბა. მიუხედავად მრავალრიცხოვნობისა და მრავალასპექტიანი განმარტებებისა, თითოეული მათგანი ერთი ჭეშმარიტებიდან ამოდის და დაფუძნებულია ინფორმაციის გაცვლის პროცესზე, კომუნიკატორისა და რეციპიენტის ურთიერთობაზე.

მასობრივი კომუნიკაციის მოდელირების პირველ მკვდელობას (მის მიერ შემოთავაზებული სქემა ყველა შემდეგ მოდელშია გათვალისწინებული) არისტოტელეს მიაწერენ.

„დიდი ბერძენი ფილოსოფოსი, რომელიც განიხილავდა ორატორსა და აუდიტორიას შორის ურთიერთმოქმედების მექანიზმს კომუნიკაციას წარმოადგენდა როგორც ერთ მიმართულებიან დინამიკურ პროცესს, რომლის მსვლელობაშიც ორატორი ისწრაფოდა ზემოქმედება მოეხდინა აუდიტორიის ქცევაზე და მდგომარეობაზე“ (სურგულაძე, 2003: 67).

აღნიშნულმა საკითხებმა მკვლევართა ყურადღება მეოცე საუკუნის 20-იანი წლებიდან მიიპყრო და აქედან მოყოლებული, პოლემიკისა და განხილვის საგანია.

მკვლევართა ერთი ნაწილი მიუთითებდა, რომ საზოგადოების პოლიტიკური ცნობიერება და ქცევა დამოკიდებული იყო საინფორმაციო ველზე (მაგალითად, ლიპმანი და მისი თეორიული მხარდამჭერები: გერბნერი, გეიგერი და ა. შ). ისინი ამტკიცებდნენ, რომ მედია აუდიტორიას არა მარტო აწვდიდა ინფორმაციას, არამედ ტოტალურად მართავდა საზოგადოებრივ

აზრს და აუდიტორია ნებისმიერ ინფორმაციას იღებდა ერთ-მნიშვნელოვნად. მეორენი (ხოვლენდი, ღაზერფელდი, ბერელსონი და ა.შ.) მედიის საზოგადოებაში გაფართოებული მნიშვნელობის დამკვიდრების შესახებ საუბრობდნენ. არგუმენტებად კი უამრავი მაგალითი მოჰყავდათ, რომლითაც ამტკიცებდნენ, რომ შეტყობინება აუდიტორიაზე ზემოქმედებისათვის საკმარისი საშუალება იყო.

„პირველ სტადიაზე (მე-20 საუკუნის 50-იანი წლების მეორე ნახევრამდე) კომუნიკაციის ძირითად მიზნად აღიარებული იყო რეციპიენტების სოციალური განწყობების, აზრების, შეხედულებების, წარმოდგენების შეცვლა გარკვეული სახით ორგანიზებული შეტყობინებებისა და კომუნიკატორების ქცევის მეშვეობით“ (სურგულაძე, 2003: 68).

ამ პერიოდისათვის, მაშინ როდესაც ერთადერთი მედიასაშუალება პრესა იყო, მკვლევარები ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მოდელად ხაზოვან, ანუ საბაზო მოდელს გამოყოფდნენ, რომლის მთავარი პოსტულატი ზემოქმედების პროცესში პროპაგანდის მნიშვნელობის განსაზღვრა იყო, ისინი „სტიმულირეაქციის“ პრინციპით ხელმძღვანელობდნენ. ამ პერიოდს ეკუთვნის „ჯადოსნური ტყვიისა“ და „შპრიცის“ თეორიებიც, რომელთა მიხედვით „მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებათა შეტყობინებები ერთნაირად აღიქმება აუდიტორიის ყველა წევრის მიერ და იწვევს გარდაუვალ, დაუყოვნებლივ და უშუალო რეაქციას.

განვითარების შემდეგ ეტაპზე, მაშინ, როდესაც ინფორმაციაზე გაზრდილმა მოთხოვნამ ახალი მედიასაშუალება - რადიო წარმოშვა, მკვლევარმა შენონ უივერმა XX საუკუნის 40-იან წლებში ერთ-ერთმა პირველმა შეიმუშავა მოდელი, რომლის მიხედვით ინფორმაცია გადამცემის მიერ იქცევა სიგნალად და მიეწოდება აუდიტორიას. მან ეს ყველაფერი, ერთი შეხედვით, მარტივ სქემად წარმოადგინა:

„ინფორმაციის წყარო - მიმწოდებელი - სიგნალი - გადამცემი - მიმღები“ (ბრაიანეტი, 2004: 25).

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ მოგვიანებით ამ სქემამ საკითხით დაინტერესებულ პირთათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა და ერთგვარ საყრდენადაც გადაიქცა. მეცნიერებმა მედიაზემოქმედების პროცესში კიდევ რამდენიმე მნიშვნელოვან კომპონენტს მიაქციეს ყურადღება: ტექნიკურს,

რომელიც დაკავშირებულია სიმბოლოების გადაცემასთან; სემანტიკურს, რომელსაც სიმბოლოები ზუსტად მიაქვს ადრესატამდე და პრაგმატიკულს, რომელიც ზემოქმედებას ახდენს რეციპიენტის ქცევაზე და განწყობებზე.

ეს ტენდენცია ცნობილი მეცნიერის პაროლდ ლასსუელის კვლევებშიც გრძელდება. მან ბევრი საკითხი სოციოლოგიისა და ფსიქოლოგიის დახმარებით ამოხსნა. მისმა კომუნიკაციურმა მოდელმა საბოლოოდ მიიღო დასახელება „კომუნიკაციის სოციოლინგვისტური მოდელი“, მისი აზრით, ინფორმაცია, რომელიც ადრესატს მიეწოდება, უნდა პასუხობდეს კითხვებზე: ვინ გადასცემს, რას გადასცემს, როგორ გადასცემს, ვის გადასცემს და რა ეფექტით. ამ მოდელის ხარვეზები გამოსწორდა ტრანზაქტიულ მოდელში.

ტრანზაქტიულ მოდელში მედიაზემოქმედების მთავარ ფაქტორად აღიარებულია შეტყობინების თვისებები და მომხმარებლის ფსიქოლოგიური ორიენტაცია. აქ მთავარია სამი განცალკევებული პროცესი: შეტყობინების ფორმულირება, შეტყობინების ინტერპრეტაცია და ინფორმაციის გაცვლა; ამავე დროს ნახევანებია ამ პროცესების ურთიერთდამოკიდებულებაც.

აღნიშნულმა მოდელებმა გარკვეულწილად აღწერეს მედიაზემოქმედების პროცესი, მაგრამ ვერ შეძლეს გაეანალიზებინათ და პასუხი გაეცათ შემდეგ კითხვებზე: რას ცვლის მასობრივი კომუნიკაცია აუდიტორიის ხასიათსა და ქცევაში, როგორ და რა გზით განახორციელებს ამ მნიშვნელოვან მისიას მედიასაშუალებები?

კვლევის შემდეგ ეტაპზე, რომელიც გასული საუკუნის 70-იანი წლებიდან დაიწყო, გამოიკვეთა ის მოდელები, რომლებიც კონკრეტულად მედიისა და აუდიტორიის ურთიერთობას შეისწავლიან. შეიმუშავეს მედიაზემოქმედების სხვადასხვა ვარიანტები, რომელთა უმთავრესი მიზანი მდგომარეობდა იმაში, რომ ხაზი გაესვათ იმ მიგნებებისათვის, როგორ შეიძლებოდა გამოგვეყენებინა მედია საზოგადოებრივი მიზნებისათვის.

თანამედროვე მასობრივი კომუნიკაციის სისტემაში, ამ კუთხით გამოყოფენ მოდელირების ორი სახის მიდგომას: ადამიანზე ორიენტირებულსა და მედიაორიენტირებულს.

ადამიანზე ორიენტირებული მოდგომა ემხრობა „მინიმალური ეფექტის მოდელს“. მისი „ძირითადი იდეაა „სოციალური კონსტრუქტივიზმი“, „სოციალური რეალობის კონსტრუირების“ თეორია. ხალხი სწრაფად ეთვისება მასობრივი ინ-

ფორმაციის საშუალებებს და იყენებს მას თავისი სურვილის მიხედვით. მისი იდეოლოგიები ამტკიცებდნენ, რომ ადამიანები შერჩევით იღებენ ინფორმაციას. ისინი ირჩევენ ინფორმაციის იმ ნაწილს, რომელიც მათ აზრს ემთხვევა, და უარყოფენ მას, რომელიც მათ აზრს არ ემთხვევა. ამ მიმდინარეობის ერთ-ერთი კონკრეტულია ნოელ-ნოიმანის „დუმილის სპირალი“ (ბაკულევი, 2005: 6).

მასობრივი კომუნიკაციის მედიაორიენტირებული მიდგომა დაფუძნებულია იმაზე, რომ ადამიანები ემორჩილებიან მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებებს, რადგან ზემოქმედება ნარკოდამოკიდებულებას ჰგავს, რომელსაც ვერ შეეწინააღმდეგები. დ. მაქუეილმა პირველმა მიაქცია ყურადღება მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებების, განსაკუთრებით კი ტელევიზიის ძალას ზემოქმედების პროცესში. მან დაასკვნა, რომ ინფორმაცია, რომელიც გადაიცემა ინფორმაციის სხვადასხვა საშუალებებით, თავად არის ზემოქმედების იარაღი. მან დაადგინა, რომ ცალკეულ პიროვნებათა მენტალურ თავისებურებებს მედიაკომუნიკაციური ზემოქმედების პროცესში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება.

სოციალურ დონეზე განხორციელებული მედიაზემოქმედების მოდელის მიხედვით კი წინა პლანზე წამოიწია მედიისა და აუდიტორიის ურთიერთობის საკითხებმა:

„ინდივიდებისა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების დამოკიდებულების ხარისხი მჭიდროდაა დაკავშირებული საზოგადოების სტაბილურობა-დესტაბილიზაციასა და სოციალური საჭიროების ხარისხზე, რომელიც მინიჭებული აქვს მასმედიას, როგორც ინფორმაციის წყაროს“ (ბრაიანეტი..., 2004: 29.)

ანუ, ეს მოდელი პირდაპირ აანალიზებდა მედიაზემოქმედების თავისებურებებს, რომელიც გარკვეულწილად დამოკიდებული იყო აუდიტორიის პიროვნულ და ფსიქოლოგიურ მახასიათებლებზე. აგრეთვე, მკვლევარები აღაპარაკდნენ მედია-მიჯაჭვულობაზე, მედიის აუდიტორიაში დომინანტურ როლზე, რაც განსაკუთრებით თვალში საცემია საზოგადოებრივი კრიზისების დროს. მაშინ როდესაც პრესა, ტელევიზია, რადიო და ინტერნეტი ერთადერთი საშუალებაა ცნობისმოყვარეობის დაკმაყოფილებისა და პირადი კომფორტის შესაქნელად. ამ დროს აუდიტორიაში ინფორმაციული შიმშილი პიკს აღწევს, „ახალი ამბები“ კი რეიტინგების მაქსიმუმს ითვლის. ამის მა-

გაღიზიანებულ საკმარისია გავიხსენოთ ბევრი ცნობილი საერთაშორისო თუ ლოკალური კრიზისული მოვლენა, რომელმაც მაქსიმალურად დაატყვევა აუდიტორია. (მაგ.: პრინცესა დიანას მკვლელობა, „ტყუპების“ აფეთქება, 2012 წლის „ციხის კადრები“, „შარლი ჰებდოსა“ და გიუმრის ამბები).

ამრიგად, როგორც დავინახეთ, მედიაშემოქმედების გასაანალიზებლად, მასობრივი კომუნიკაციის მოვლენების განხილვა მეტად მნიშვნელოვანი დეტალია. ამიტომ ჩვენ შევეცადეთ, რომ მათი დიდი რაოდენობიდან რამდენიმე არსებითი მოვლენი ერთ ჩარჩოში მოგვექცია. ყველა ნორმატიულ თეორიას, რომლებზეც ზემოთ ვისაუბრეთ, ერთი ნაკლი აერთიანებთ – მათში წარმოდგენილი თვალსაზრისები ძალიან ზოგადი ხასიათისაა და თანამედროვე მედიის შემოქმედების გაანალიზებისას ბევრი კითხვა რჩება უპასუხოდ. ამიტომ, აუცილებელია, შეიქმნას ულტრათანამედროვე მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების ფუნქციონირების ისეთი სოციალური მოვლენა, რომელიც შეძლებს გლობალიზაციისა და ტექნოლოგიური პროგრესის დანერგვის პირობებში წარმოქმნილი ახალი პრობლემების გადაჭრასა და გაანალიზებას. ახალი მოვლენი უნდა ითვალისწინებდეს ყველა თანამედროვე ტრანსნაციონალურ თუ ზენაციონალურ მოთხოვნას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

კოვაჩი... 2006: კოვაჩი ბ., როზენსტილი ტ. ჟურნალისტიკის ელემენტები, თბ., 2006.

სურგულაძე, იბერი, 2003: სურგულაძე რ., იბერი ე. მასობრივი კომუნიკაცია, თბ., 2003.

ბლუმერი, 1953: Blumer H. The Mass, the Public, and Public Opinion. Reader in Public Opinion and Communication / ed. by B. Berelson, M. Janowitz. N.Y., 1953.

ბრაიანტი, 2004: Брайант Д., Томпсон С. Основы воздействия СМИ Санкт-Петербург • Киев. 2004.

ფისკე, 1997: Fiske J. Introduction to Communication Studies. London and New York, 1997.

<http://media.utmn.ru/library.php?book=1117>

ბაკელევი, 2005: Бакулев Г. П. Массовая коммуникация: западные теории и концепции, М.: Аспект Пресс, 2005.

THE IMPACT OF MASS COMMUNICATION MEDIA AND MODELING ISSUES

Summary

The article presents the basic models of mass communication. The article pays special attention to the issues related to the change in the status of an audience of mass communication. These models is specially designed to develop the effective communication between sender and receiver. Also they find factors which affecting the communication process.

საქართველოს პრეზიდენტის სამართლებრივი აქტები და მათი თავისებურებანი

საქართველოს პრეზიდენტის სამართლებრივი აქტები, როგორც ყოველი სამართლებრივი აქტი თავისი იურიდიული ბუნებით უფლებამოსილ სახელმწიფო ორგანოს თუ დაწესებულების იურიდიული გაფორმებაა.

საქართველოს დღეს მოქმედ კონსტიტუციაში, კერძოდ, კონსტიტუციური კანონებით საქართველოს პრეზიდენტის უფლებამოსილებაში, ისეთი ცვლილებებია შეტანილი, რომლებიც საზოგადოებაში გარკვეულ დაბნეულობას იწვევს, მიაჩნიათ, რომ ისინი გარკვეული მოსაზრებით იყო ნაკარნახევი, თუმცა, ჩემი შეხედულებით, ზოგიერთი ცვლილება იმის ნათელი დემონსტრირებაა, რომ სახელმწიფო მეთაურის სამართალშემოქმედებითი საქმიანობა უნდა მოქცეულიყო გარკვეულ ჩარჩოებში, არ გამხდარიყო ხელისუფლების უზურპაციის წყარო, არ შეფერხებულიყო სახელმწიფოს დემოკრატიული განვითარება, საქართველოს პრეზიდენტის სამართალშემოქმედებითი საქმიანობა მოექცა იმ ფარგლებში, რაც ქვეყნის ქმედითი მმართველობისათვის არის აუცილებელი, მისი სამართლებრივი აქტების გამოცემა მისი კომპეტენციით განისაზღვრება.

საქართველოს პრეზიდენტის სამართლებრივი აქტების გამოცემის უფლებით აღჭურვა რეგლამენტირებულია საქართველოს კონსტიტუციის 73-ე მუხლის „დ“ პუნქტით, რომლის ძალითაც იგი უფლებამოსილია გამოსცეს დეკრეტი, ბრძანებულება, განკარგულება, აგრეთვე, როგორც საქართველოს სამხედრო ძალების უმაღლესი მთავარსარდალი - ბრძანება (საქ. კონსტიტუცია, 2010: 22).

შევეცდები საქართველოს კონსტიტუციასა და სხვა ნორმატიულ აქტებზე დაყრდნობით გარკვეული განმარტებები გავაკეთო საქართველოს პრეზიდენტის სამართლებრივი აქტების თავისებურებებზე

საქართველოს მოქმედი კონსტიტუციით საქართველოს პრეზიდენტის სამართლებრივი აქტები საჭიროებენ პრემიერ-მინისტრის კონტრასიგნაციას (მანამდე მოქმედი კონსტიტუციით ასეთი დათქმა არ არსებობდა), პრემიერ-მინისტრის კონ-

ტრასიგნაციას არ საჭიროებს საომარი მდგომარეობის დროს გამოცემული აქტები; პარლამენტის დათხოვნა; არჩევნების დანიშვნა; კანონის ხელმოწერა; კანონპროექტის პარლამენტში შენიშვნებით დაბრუნება; საომარი მდგომარეობის გამოცხადება და გაუქმება; მოქალაქეობის მინიჭება და შეწყვეტა; ბრძანების გამოცემა; მოსამართლეთა დანიშვნა, მსჯავრდებულთა შეწყალება;

საქართველოს პრეზიდენტის სამართლებრივი აქტები, რომლებიც საჭიროებენ პრემიერ-მინისტრის კონტრასიგნაციას, ქვეყნდება და სამართლებრივ შედეგს წარმოშობს მხოლოდ კონტრასიგნაციის შემთხვევაში და პასუხისმგებლობა ეკისრება მთავრობას (საქართველოს კონსტიტუცია, 2010, 73-ე მუხლი, მე-5 და მე-6 პუნქტი). გარდა აღნიშნულისა, მთავრობასთან შეთანხმების გარეშე პრეზიდენტს არ შეუძლია აწარმოოს მოლაპარაკებები სხვა სახელმწიფოსთან და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, დადოს საერთაშორისო ხელშეკრულებები და შეთანხმებები; არ შეუძლია მთავრობის წარდგინების გარეშე დანიშნოს და გაათავისუფლოს საქართველოს ელჩები და სხვა დიპლომატიური წარმომადგენლები, ასევე, მთავრობასთან შეთანხმების გარეშე არ შეუძლია მიიღოს სხვა სახელმწიფოთა და საერთაშორისო ორგანიზაციათა ელჩების და სხვა დიპლომატიური წარმომადგენლების აკრედიტაცია (საქართველოს კონსტიტუცია, 2010, 73-ე მუხლი, 1 პუნქტი, ა ქვეპუნქტი).

კონსტიტუციის 731-ე მუხლის მოთხოვნის საფუძველზე კონტრასიგნებას არ საჭიროებს პრეზიდენტის მიერ საომარი მდგომარეობის გამოცხადება და გაუქმება, საომარი მდგომარეობის დროს გამოცემული აქტები. აქ ბუნებრივად ისმება კითხვა საჭიროებს თუ არა კონტრასიგნებას პრეზიდენტის მიერ საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების და გაუქმების, აგრეთვე საგანგებო მდგომარეობის პერიოდში გამოცემული აქტები? ამის შესახებ არც კონსტიტუციაში და არც სხვა სამართლებრივ აქტებში კონტრასიგნაციის გამოყენებასა და არგამოყენებაზე არაა მითითებული, ამდენად, უნდა მივიჩნიოთ, რომ საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების და გაუქმების, აგრეთვე საგანგებო მდგომარეობის პერიოდში გამოცემული აქტები უნდა საჭიროებდნენ კონტრასიგნაციას (საქართველოს კონსტიტუცია, 2010: 23)

როგორი სამართლებრივი აქტები უნდა გამოსცეს საქართველოს პრეზიდენტმა საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის გამოცხადების და გაუქმების, აგრეთვე საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის მიმდინარეობისას?

საქართველოს კონსტიტუციის 73-ე მუხლის „ზ“ პუნქტის ძალით საქართველოზე შეიარაღებული თავდასხმის შემთხვევაში აცხადებს საომარ მდგომარეობას, სათანადო პირობების არსებობისას დებს ზავს და ამ გადაწყვეტილებებს არა უგვიანეს 48 საათისა წარუდგენს პარლამენტს დასამტკიცებლად. კონტრასიგნაციას (საქართველოს კონსტიტუცია, 2010: 21).

„თ“ პუნქტით კი ომიანობის თუ მასობრივი არეულობის, ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის ხელყოფის, სამხედრო გადატრიალებისა და შეიარაღებული ამბოხების, ეკოლოგიური კატასტროფის და ეპიდემიის დროს, ან სხვა შემთხვევებში, როდესაც სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები მოკლებულნი არიან კონსტიტუციურ უფლებამოსილებათა ნორმალური განხორციელების შესაძლებლობას, აცხადებს საგანგებო მდგომარეობას ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე ან მის რომელიმე ნაწილში და ამ გადაწყვეტილებას არა უგვიანეს 48 საათისა წარუდგენს პარლამენტს დასამტკიცებლად. როგორც ვხედავთ, არსად არ არის მითითებული ასეთ დროს საქართველოს პრეზიდენტმა როგორი სამართლებრივი აქტები უნდა გამოსცეს. საკითხის მართებულად გადასაწყვეტად უნდა მოვიშველიოთ საქართველოს კანონები; საგანგებო მდგომარეობის და საომარი მდგომარეობის შესახებ, რომელთა მე-3 მუხლის პირველი პუნქტი ცალსახად და ერთმნიშვნელოვნად განმარტავს, რომ საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს უნდა გამოიცეს მხოლოდ ბრძანებულება. და რადგან კონსტიტუციის 731-ე მუხლის პირველი პუნქტის ძალით კონტრასიგნებას არ ექვემდებარება მხოლოდ საომარი მდგომარეობის დროს გამოცემული აქტები, საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების ბრძანებულება უნდა დაექვემდებაროს კონტრასიგნაციას, თუმცა საომარი ან საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების ბრძანებულება უნდა დაამტკიცოს საქართველოს პარლამენტმა და მისი ამოქმედება და ძალაში შესვლის ტვირთი მასაც ეკისრება. აღნიშნული ბრძანებულებები ძალაში შედის ოფიციალურ ბეჭდვითი ორგანოში გამოქვეყნებისთანავე, თუ სხვა ვადა არაა დადგენილი (საქართველოს კანონი საგანგებო მდგომარეობის შესახებ, 2004: მუხლი 3, კანონი საომარი

მდგომარეობის შესახებ, 1997. მუხლი 3). საომარი ან საგანგებო მდგომარეობის დროს კი კონსტიტუცია პირდაპირ მიუთითებს, რომ გამოიყენება კანონის ძალის მქონე დეკრეტები, რომლიც განსაკუთრებული ხასიათის ნორმატიული აქტია და მისი მოქმედება დროებითი ხასიათისაა, რაც ექსტრემალურ სიტუაციებში ოპერატიული მართვის შესაძლებლობას იძლევა, იგი მოქმედებს საომარი ან საგანგებო მდგომარეობის დამთავრებამდე, დეკრეტები წარედგინება პარლამენტს, როცა იგი შეიკრიბება (კონსტიტუცია, მუხლი 73, პუნქტი პირველი, „ი“ ქვეპუნქტი). აქ არ ჩანს, აღნიშნული დებულება მოიცავს მის დამტკიცებას თუ მის წარდგინებას პარლამენტისათვის საინფორმაციო ხასიათი აქვს? თუმცა საქართველოს კონსტიტუციის 46-ე მუხლის პირველი პუნქტის ძალით საქართველოს პრეზიდენტს უფლება აქვს ქვეყანაში ან მის რომელიმე ნაწილში შეზღუდოს კონსტიტუციის მე-18, მე-20, 22-ე, 24-ე, 25-ე, 30-ე, 33-ე, და 41-ე მუხლებში ჩამოთვლილი უფლებები და თავისუფლებანი. იგი ვალდებულია არა უგვიანეს 48 საათისა ეს გადაწყვეტილება წარუდგინოს პარლამენტს დასამტკიცებლად, ამდენად, სხვა დეკრეტები არ უნდა საჭიროებდნენ დამტკიცებას (საქართველოს კონსტიტუცია, 2010: 5-10). საომარი მდგომარეობის დროს საქართველოს პრეზიდენტს უფლება აქვს გამოსცეს დეკრეტი დროებითი მმართველობის შესახებ. რომელიც ასევე არ საჭიროებს დამტკიცებას (საქ. კანონი, საომარი მდგომარეობის შესახებ, 1997: მუხლი 14, 1-ლი პუნქტი).

გაავანალიზეთ რა საომარი ან საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების და შემდგომში ასეთი მდგომარეობის დროს გამოცემული სამართლებრივი აქტების თავისებურება, გამოიკვეთა ერთი მნიშვნელოვანი გარემოება, რომ საომარი ან საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადება ხდება პრეზიდენტის ბრძანებულებით, სადაც უნდა იყოს მითითებული, თუ რომელი საკანონმდებლო აქტის საფუძველზე და შესასრულებლად იქნა გამოცემული აღნიშნული ბრძანებულება, აუცილებლად საჭიროებს პარლამენტის მიერ დამტკიცებას, ხოლო საომარი ან საგანგებო მდგომარეობის დროს გამოცემული დეკრეტი არ საჭიროებენ პარლამენტის მიერ დამტკიცებას (გარდა კონსტიტუციის 46-მუხლით გამოცხადებული უფლებების და თავისუფლებების შეზღუდვისა). რით უნდა ავსნათ ეს გარემოება? მიმანია, რომ საომარი ან საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადება ძალზედ სათუთ მიდგომას საჭიროებს და იგი არ უნ-

და იყოს დამოკიდებული პრეზიდენტის ამბიციასა და ნაჩქარევ გადაწყვეტილებაზე. ის აუცილებლად უნდა შეთანხმდეს საკანონმდებლო ორგანოსთან და საჭიროებს მის მიერ დამტკიცებას, რომელმაც უნდა შეაფასოს ასეთი გადაწყვეტილების აუცილებლობა და გაიზიაროს ქვეყნისათვის მეტად მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილების ტვირთი. თუ პარლამენტი მიზანშეუწონლად ჩათვლის საომარი ან საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების აუცილებლობას, მას უფლება აქვს გააუქმოს იგი, საომარი ან საგანგებო მდგომარეობის დროს კი საქართველოს პრეზიდენტი გამოსცემს რა კანონის ძალის მქონე დეკრეტებს, ისინი არ საჭიროებენ პარლამენტის მიერ დამტკიცებას, ისინი კანონის ძალის მქონე სამართლებრივი აქტებია. მის თავისებურებაზე ქვემოთ მოგახსენებთ.

იმის გამო, რომ საქართველოს პრეზიდენტის დეკრეტი კანონის ძალის მქონე სამართლებრივი აქტია, მისი განსაკუთრებული მნიშვნელობა მდგომარეობს შემდეგში: პარლამენტში მისი წარდგენის უფლება აქვს მხოლოდ პრეზიდენტს. პარლამენტში მისი დამტკიცება ხდება ერთი მოსმენით და არ შეიძლება მასში ცვლილებების ან დამატების შეტანა, იგი მთლიანი მოცულობით უნდა დამტკიცდეს ან უარი ეთქვას. დეკრეტის მოქმედების ვადა არ უნდა აღემატებოდეს საგანგებო მდგომარეობის ვადას. დეკრეტი შეიძლება გაუქმებული იქნას ამ ვადის დამთავრებამდე მხოლოდ პრეზიდენტის მიერ ერთპიროვნულად პარლამენტის თანხმობის გარეშე. თანხმობა ესაჭიროება მის ძალაში შესვლას და არა გაუქმებას.

საქართველოს პრეზიდენტის დეკრეტი არის კანონის ძალის მქონე კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტი, გამოიცემა მხოლოდ საქართველოს კონსტიტუციით გათვალისწინებულ შემთხვევებში. საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულებაც კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტია და გამოიცემა საქართველოს კონსტიტუციით, ორგანული კანონით, სხვა კანონებით მინიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებში, და მათ საფუძველზე. მისი გამოცემის შემთხვევაში უნდა გაკეთდეს მითითება, თუ რომელი საკანონმდებლო აქტის საფუძველზე და შესასრულებლად იქნა გამოცემული. გამონაკლისია ბრძანებულებები, რომლებიც საკადრო და პერსონალურ საკითხებს ეხება (საქართველოს კანონი; ნორმატიული აქტების შესახებ; მე-11 მუხლი). აღნიშნული მუხლის მე-2 პუნქტით საქართველოს პრეზიდენტი ბრძანებულებას გამოსცემს იმ შემთხვევაშიც, თუ

შესაბამისი საკითხი არ არის მოწესრიგებული საქართველოს საკანონმდებლო აქტით. ასეთ დროს საქართველოს პრეზიდენტი ბრძანებულება კარგავს კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტის ბუნებას, რადგან არ გამოიცემა უშუალოდ რომელიმე კონკრეტული აქტის აღსრულების უზრუნველსაყოფად, თუმცა, არ ეწინააღმდეგება საკანონმდებლო ნორმატიულ აქტის მოთხოვნას და, ამდენად, იგი უნდა ჩავთვალოთ კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტად.

საქართველოს კონსტიტუციის 73-ე მუხლის „ღ“ პუნქტით, საქართველოს პრეზიდენტი გამოსცემს ასევე განკარგულებებს, არც კონსტიტუცია და არც საქართველოს კანონი ნორმატიული აქტების შესახებ არ განმარტავს, განკარგულება ნორმატიული თუ არანორმატიული აქტია. მისი მე-11 მუხლის პირველი პუნქტი საქართველოს პრეზიდენტის ნორმატიულ აქტად მიიჩნევს დეკრეტს და ბრძანებულებას. ამ შემთხვევაში თუ მოვიშველიებთ საქართველოს კანონს ნორმატიული აქტების შესახებ, სადაც მე-2 მუხლის მე-3 პუნქტში მითითებულია, რომ ნორმატიული აქტი არის უფლებამოსილი სახელმწიფო ან ადგილობრივი თვითმმართველობის (მმართველობის) ორგანოს (თანამდებობის პირის) მიერ კანონმდებლობით დადგენილი წესით მიღებული (გამოცემული) სამართლებრივი აქტი, რომელიც შეიცავს მისი მუდმივი ან დროებითი და მრავალჯერადი გამოყენების ქცევის ზოგად წესს. შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ განკარგულება, თუ იგი შეიცავს მუდმივი ან დროებითი და მრავალჯერადი გამოყენების ქცევის ზოგად წესს, უნდა ჩავთვალოთ ნორმატიულ აქტად. თუმცა, იგი შეიძლება იყოს ინდივიდუალურიც, მხოლოდ ამ შემთხვევაში, ის არ უნდა შეიცავდეს ნორმატიული აქტის შინაარსს (საქართველოს კანონი ნორმატიული აქტების შესახებ; 1996: 2-3)

საქართველოს პრეზიდენტი, როგორც საქართველოს სამხედრო ძალების უმაღლესი მთავარსარდალი, ერთპიროვნულად გამოსცემს ბრძანებას რომელიც შეიძლება იყოს, როგორც ნორმატიული ასევე ინდივიდუალურიც. ამ შემთხვევაში ერთ გარემოებას უნდა მივაქციოთ ყურადღება: საქართველოს პრეზიდენტი, როგორც საქართველოს სამხედრო ძალების უმაღლესი მთავარსარდალი, საქართველოს კონსტიტუციის ძალით ერთპიროვნულად ვერ დანიშნავს სამხედრო ძალების გენერალური შტაბის უფროსს და მხედართმთავრებს, ასეთი

გადაწყვეტილება მან უნდა შეათანხმოს საქართველოს პრემიერ მინისტრთან (საქართველოს კონსტიტუცია, 2010: 21-22).

მოქმედი კონსტიტუციით საქართველოს პრეზიდენტი საკუთარი ინიციატივით ვეღარ დანიშნავს რეფერენდუმს, მისი დანიშვნა უნდა მოითხოვოს პარლამენტმა, მთავრობამ ან 200000 ამომრჩეველმა, რის შემდგომაც უფლება აქვს გამოსცეს ბრძანებულება (საქართველოს კონსტიტუცია, 2010: 24).

მოკლედ ასეთია ჩემეული შეფასება საქართველოს პრეზიდენტის სამართლებრივი აქტების და მათი თავისებურებების შესახებ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს კონსტიტუცია თბ., 2010.
2. საქ. კანონი; საგანგებო მდგომარეობის შესახებ, თბ., 2004.
3. საქ. კანონი; საომარი მდგომარეობის შესახებ, თბ., 1997.
4. როგორ იქმნება კანონი, გამომცემლობა „აზრი“, თბ., 2000.
5. ლობჯანიძე, 2005: ლობჯანიძე გ. ადამიანის უფლებათა სამართალი, თბ., 2005.
6. ფუკუიამა, 1999: ფრანსის ფუკუიამა, ისტორიის დასასრული დაუკანასკნელი ადამიანი, თბ., 1999.
7. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, თბ., 1997.

LEGAL ACTS OF THE PRESIDENT OF GEORGIA AND THEIR CHARACTERISTICS

Summary

Legal acts of the President of Georgia like other acts with its legal nature is the juridical formation of the authorized state body.

The rights on edition of the acts of the President of Georgia is regulated by the article 73, section-L, by power of which it has the right to issue the decree, edict, order and commands. The order about declaring the state of war and emergency must be approved by the Parliament which is also responsible for its validity.

In the state of war and emergency the President of Georgia issues the decrees which have the same power of the Law. They don't have to be approved by the Parliament and their vitality is the following:

- Only the President has the right to present them in the parliament
- They must be approved by the first hearing and no changes or additions are allowed
- They must be approved wholly or must be rejected.
- Term of the decree validity must not surpass the term of the state of emergency.

The president of Georgia, as the Commander-in-Chief, personally issues the order which can be normative and individual as well but one important thing must be taken into account -the president of Georgia, as the Commander-in-Chief has no right to appoint the head of the General Staff of the Military Authority and Military Leaders solely. He needs the agreement with the Prime-Minister on this decision.

**ინტერვიუს მომზადების მეთოდობა, განვითარების
ეტაპები და გამოყენების საწყისი ეტაპები ძართულ
მედიაში**

სხვა პუბლიცისტური ჟანრებისაგან განსხვავებით, ინტერვიუ XIX-XX საუკუნეთა სამანებზე მოველინა ჟურნალისტურ სამყაროს. ტერმინი „ინტერვიუ“ ამერიკულ და, ამავედროულად, მსოფლიო ჟურნალისტიკაში ჯოზეფ ბარბრიჯ მაკ-კულეგმა შემოიტანა, ინგლისური ენის ოქსფორდულ ლექსიკონში ეს ტერმინი 1869 წელს გამოჩნდა“ (ვეკუა... 2013: 244). ზოგიერთი მოსაზრებით, საქართველოში, ინტერვიუდ უნდა ჩაითვალოს გაზ. „დროებაში“ გამოქვეყნებული „ეარსში ტევეთა მეოფის ნაამბობი“ (ჟურნალისტური ძიებანი, 2006). მკვლევარი პ. ნაცვლიშვილი პირველ ინტერვიუდ ტიმოთე გაბაშვილისა და ევგენი ბულგარისის „სიტყვისგებას“ მიიჩნევს, რომელიც 1756 წელს ათონის მთაზე შედგა (ნაცვლიშვილი, 2012). ამ მოსაზრებას პროფ. ი. ჭუმბურიძე არ იზიარებს და არგუმენტად მოჰყავს პლატონის სიტყვები: „სოკრატე, შენ წინებულ შეკითხვებს მისვამ, ამიტომ მათზე პასუხის გაცემა ჩემთვისაც სასიამოვნოა“ (ჩვენი მწერლობა, 2013). დიალოგის ფორმით ტექსტების აგებას უძველესი ტრადიციები გააჩნია. მაგალითისთვის შეიძლება დავასახელოთ სოკრატეს დიალოგები, პლატონის ფილოსოფიური დიალოგები და სხვ. მიუხედავად ამისა, სავსებით გასაზიარებელია პროფ. ნ. ტაბიძის აზრი იმის შესახებ, რომ მხოლოდ დიალოგის ფორმას ინტერვიუს არსის განმსაზღვრელად ვერ მივიჩნევთ (ტაბიძე, 2011: 118).

ქართულ მედიაში ინტერვიუს შემოსვლა XX საუკუნის დამდეგს უკავშირდება. ჟურნალში „თეატრი და ცხოვრება“ გ. თუმანიშვილი წერდა: „ახალ ჟურნალს, როგორც მისი სათაური გვიჩვენებს, კიდევ სხვა დანიშნულება აქვს. მიზნად მას აქვს სცენის დაახლოვება ცხოვრებასთან. ჩემის აზრით, ამის მიღწევა შეიძლება, სხვათა შორის, შემდეგის გზით. კარგი იქნება, ახალმა ჟურნალმა შეითვისოს ის ჩვეულება, რომელიც არსებობს საზღვარგარეთის ჟურნალ-გაზეთებში, ეს არის ესრედ წოდებული „ინტერვიუ“. ე. ი. საუბარი სხვადასხვა ცნობილ მოღვაწეებთან ამა თუ იმ საინტერესო საგანზე. ზოგჯერ ჟურნალის თანაშემწე ესაუბრება არა მარტო ცნო-

ბილ მოლვაწეს, ესაუბრება აგრეთვე საზოგადოდ მკითხველებს, ან მაყურებლებს (თუ სკენაზე არის საუბარი) და რასაც გაიგებს - ბეჭდავს ჟურნალში.

ეს გზა მეტად სასარგებლო იქნება ჩვენში, სადაც საზოგადოება ჯერ არ არის შეჩვეული თავისი აზრი თვითონვე დაბეჭდოს. ეს მეტად გაუადვილებს ჟურნალს დაუახლოვოს მაყურებლები მსახიობს და პიესის ავტორს“ (თეატრი და ცხოვრება, 1910: 4).

ინტერვიუმ განვითარების გარკვეული გზა განვლო. თუ დასავლეთის მედიასაშუალებებში იგი პოპულარობით სარგებლობდა, ეოფილ საბჭოთა სივრცეში, ბურჟუაზიულ ჟანრად გამოცხადების გამო, რაღაც პერიოდში ჟანრის მიმართ ერთგვარი ინდიფერენტიზმიც არსებობდა. ბუნებრივია, ამ გარემოებამ საქართველოშიც საგულისხმო დოზით შეაფერხა ინტერვიუს განვითარება.

რა თქმა უნდა, მსგავსი მიდგომები კარგა ხანია აღარ არსებობს და ინტერვიუმ ჩვენს სინამდვილეშიც ღრმად მოიკიდა ფეხი. ჩვენს ნათქვამს მოწმობს ბოლო ათწლეულების ქართული მედიასაშუალებები. მათზე დაკვირვება გვაფიქრებინებს, რომ იგი თანამედროვე ქართული მედიასივრცის განუყრელი ნაწილია.

ინტერვიუ ინგლისური წარმოშობის ტერმინია და საუბარს ნიშნავს. მიუხედავად იმისა, რომ ერთი შეხედვით მარტივადაც შეიძლება მოგეჩვენოთ, ინტერვიუ რთულ ჟანრთა კატეგორიას მიეკუთვნება. რიგი სპეციფიური მახასიათებლების გათვალისწინებით საჭიროა დიალოგის წარმართვის უზრუნველყოფა, შესაბამისი ტაქტიკისა და სტრატეგიის მომარჯვება და საუბრის ჩაფიქრებულ კალაპოტში მოქცევა. პუბლიცისტიკის ამ ერთობ საინტერესო და ფართოდ გავრცელებული ჟანრის შესახებ საუბრისას წინა პლანზე იწევს საუბრისა და ინტერვიუს ერთმანეთში აღრევის საკითხი. თავიდანვე უნდა გავიაზროთ, რომ მათ შორის მნიშვნელოვანი წყაღამყოფია. მიუხედავად ორივე მათგანისათვის დამახასიათებელი კითხვა-პასუხისა, **ინტერვიუ ინფორმაციული გვარის ჟანრია** (თუმცა, არის ინტერვიუს ანალიტიკურ ჟანრად წარმოდგენის მცდელობებიც (ვეკუა... 2013) და, **შესაბამისად, მის მიზანს სიახლის შეტყობინება წარმოადგენს**, ხოლო საუბარი უპირველესად (ხშირად თანაბარი კვალიფიკაციის), აზრთა გაცვლაზე, მსჯელობის და ანალიზის გზით ჭეშმარიტების დადგენაზე ხდება ძირითადი

აქცენტების გადატანა, ანუ ანალიტიკური ჟანრისათვის დამახასიათებელი თავისებურებები სახეზეა.

ამ თემაზე საუბრისას გასათვალისწინებელია, რომ მოცემული თეზისი არ იცვლება არხების ცვლილებების კვალდაკვალ. პუბლიცისტიკა ყველა არხისთვის საერთოა. აქ მხედველობაში მიიღება მხოლოდ კონკრეტული მედიასაშუალების თავისებურებათა სპეციფიური ფაქტორები.

თანამედროვე მედიაში ინტერვიუ ერთ-ერთი ყველაზე მოთხოვნილი ჟანრია. საზოგადოების ინფორმაციაზე დამოკიდებულების მაღალი ხარისხი განაპირობებს ჟურნალისტიკის მიმართებას ფაქტის/მოვლენის აუდიტორიამდე მიტანის მაქსიმალურად ეფექტური გზების ძიებას. თავის მხრივ, ეს საინფორმაციო პუბლიცისტიკის პოპულარობის მაღალ დონეს განსაზღვრავს და ემსახურება ინფორმაციის ოპერატიულად და ობიექტურად გადაცემას. საინფორმაციო ჟანრთა შორისაა ინტერვიუც. სხვა ჟანრთაგან იგი საზოგადოებრივი მნიშვნელობით და აქტუალობით გამოირჩევა.

ინტერვიუში ფაქტის/მოვლენის გაცნობა ხდება პირველწყაროს დახმარებით. ჟურნალისტი თავად განსაზღვრავს დიალოგის კალაპოტს და წარმართავს მას. ამ ჟანრის სპეციფიკა თხოულობს მინიმუმ ორი სუბიექტის არსებობას - ვინც კითხვებს სვამს და ვინც პასუხობს მათ.

პროფ. ნ. ტაბიძის მოსაზრებით, ინტერვიუ, როგორც პუბლიცისტური ჟანრი, უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ ძირითად მოთხოვნებს:

1. პერსონაჟები (ამ ტერმინს ფართო გაგებით ვხმარობთ), უნდა იყვნენ რეალური პიროვნებები;

2. ისინი ნამდვილად უნდა ხვდებოდნენ ერთმანეთს და საუბრობდნენ;

3. დებულებები გადმოცემული უნდა იყოს ცნებებით. მსჯელობა ლოგიკურ კატეგორიებს უნდა ეფუძნებოდეს;

4. ნაწარმოები მიზნად უნდა ისახავდეს მიმდინარე ცხოვრების მნიშვნელოვანი მხარეების, ყოფითი მომენტების გაცნობას (ტაბიძე, 2011: 112);

მკვლევართა შორის აზრთა სხვადასხვაობაა ინტერვიუს სახეთა კლასიფიკაციასთან დაკავშირებით.

ზოგიერთი მკვლევარი ინტერვიუს ყოფს ინფორმაციულ, პრობლემურ და პორტრეტულ სახეებად. გვხვდება მისი დაყოფის მცდელობანი ისეთ სახეებად, როგორებიცაა: საუბარი -

ინფორმაცია, საუბარი - აზრი, საუბარი - კვლევა, საინფორმაციო, ინდივიდის წარმომხენი და ა.შ.

მენეჯერის კლასიფიკაციით, რეპორტიორები ორგვარი სახის ინტერვიუებს ატარებენ: ა) საინფორმაციო ინტერვიუ (რომლის მიზანს წარმოადგენს ინფორმაციის მოპოვება ახალ ამბავში ამა თუ იმ მოვლენისა თუ სიტუაციის განსამარტად); ბ) პროფილი (სადაც აქცენტი კეთდება კონკრეტულ ადამიანზე).

ე. გოლანოვა გამოყოფს ინტერვიუს ისეთ სახეს, როგორიცაა ინტერვიუ-თხრობა (გოლანოვა, 2000: 254).

ა. ტერტინის მიხედვით, იკვეთება ინტერვიუს ინფორმაციული და ანალიტიკური ტიპი (ტერტინი, 2000: 75).

მ. შოსტაკი კი გვთავაზობს ინტერვიუს სახეთა შემდეგ ჩამონათვალს: ა) ინფორმაციული ინტერვიუ; ბ) საექსპერტო ინტერვიუ; გ) პრობლემური ინტერვიუ; დ) ინტერვიუ-„გაცნობა“; ე) პორტრეტული ინტერვიუ; ვ) გამოვლენითი ინტერვიუ; ზ) „ვარსკვლავური“ ინტერვიუ (შოსტაკი, 1998: 56).

ვ. ვოროშილოვის მიხედვით, არსებობს ინტერვიუ-მოსაზრება (ვოროშილოვი, 1999), ხოლო ა. გრებელნიკოვი ინტერვიუ-მოსაზრებას უმატებს ინტერვიუ-შეტყობინებას (გრებელნიკოვი, 2001).

როგორც უკვე ვამბობდით, ზოგიერთ მკვლევართან ხდება საუბრისა და ინტერვიუს აღრევა. მსგავსი მახასიათებლების გამო საუბარს ინტერვიუს ერთ-ერთ ფორმად, ზოგიერთ შემთხვევაში კი ინტერვიუ-საუბარს ინტერვიუ-დიალოგის სინონიმად მოიხსენიებენ (სტრელცოვი, 1990: 51).

მიუხედავად მოსაზრებათა მრავალფეროვნებისა, ჩვენ, უფრო სარწმუნოდ, პროფ. ნ. ტაბიძის მიერ მოცემული კლასიფიკაცია გვეჩვენება. ამ დაყოფის მიხედვით მოცემულ ჟანრში იკვეთება შემდეგი სახეები:

- ინტერვიუ-მონოლოგი;
- ინტერვიუ-დიალოგი;
- ინტერვიუ-ჩანახატი;
- ინტერვიუ-ანკეტა;
- პრეს-კონფერენცია.

ინტერვიუ-მონოლოგი - ინტერვიუს ამ სახის გამოყენებისას რესპონდენტის თხრობა გაბმულად მიმდინარეობს. მას არ აწევებინებენ და არც დეტალების დაზუსტებას სთხოვენ. ტექსტში არც კითხვებია გამოყოფილი, ისინი იგულისხმება სპეციალურ შესავალში.

ინტერვიუ-მონოლოგის თხრობა რეგლამენტირებულია. იგი ძირითადად გამოიყენება მაშინ, როდესაც კითხვათა რაოდენობა მცირეა და ისინი იმდენად ენათესავებიან ერთმანეთს, რომ ერთიანი პასუხი უფრო დეტალურად, სიღრმისეულად და რელიეფურად წარმოაჩენს სათქმელს.

ინტერვიუ-დიალოგი - კითხვა-პასუხის რეჟიმს ემყარება და ცალკეულ მხარეებზე მკვეთრი აქცენტების დასმის საშუალება გააჩნია. მას მიმართავენ მაშინაც, თუკი საკითხი ტევადია და მრავალმხრივია გასაშუქებელი.

წარმოდგენილი ქვესახის გამოყენებისას სასურველია საწყისი კითხვების ტევადობა და მიმზიდველი შინაარსობრივი სიღრმე, რაც მასალის ბოლომდე წაკითხვის სურვილს უზრუნველყოფს.

ინტერვიუ-დიალოგი ნაირგვარი განშტოებითა და სახით გვეძლევა. ზოგჯერ ნაწარმოებში მხოლოდ ორი პიროვნება ფიგურირებს. მათი გვარები სხვადასხვა შრიფტით არის აწეობილი. ერთის მოსაზრებას მოსდევს მეორისა და ასე შემდეგ. მაგრამ ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს მოსაუბრენი ურთიერთისგან ზურგშექცევით სხედან და კონკრეტულ საკითხებზე დამოუკიდებლად მსჯელობენ. შეცდომაში არ უნდა შეგვიყვანოს ინტერვიუირებულთა რაოდენობამ. ერთი შემკითხველად, მეორე კი მოპასუხედ არ უნდა წარმოვიდგინოთ. სინამდვილეში ორივე ინტერვიუირებულია. საქმე ისაა, რომ კორესპონდენტი ტექსტში არ ფიგურირებს. იგი შირმის მიღმა დგას. მის კითხვებზე ორი პიროვნება რეაგირებს. ისინი საკუთარ მოსაზრებებს საგანგებო ხაზგასმის გარეშე ახეხებენ და ავრცობენ.

ეს მეტად მომგებიანი ხერხია, როცა მოვლენის თუ ფაქტის სხვადასხვა ასპექტით გააზრებით წარმოსახვას ვესწრაფვით“ (ტაბიძე, 2011: 123).

ინტერვიუ-ჩანახატი - ამ სახისთვის დამახასიათებელია მომეტებული მხატვრული ელემენტი. დიალოგთან ერთად მოცემულია რესპონდენტის შინაგანი ბუნება, წარმონეილია მისი ხასიათის თავისებურებანი. ინტერვიუ-ჩანახატში ხშირად ჩართული ემოციური ელემენტი, ისტორიული ექსკურსები თუ ლირიული გადახვევები ემსახურება წარმოდგენილი საკითხის სიღრმისეულად წარმონენას, მკითხველის ესთეტიურ ღირებულებათა გაღრმავებას.

ა. გრაბელნიკოვის აზრით, ინტერვიუ-ჩანახატში კითხვების დასმის პარალელურად ჟურნალისტი გამოხატავს საკუთარ აზრს, აკეთებს კომენტარს, მოკლედ ახასიათებს თანამოსაუბრეს (გრაბელნიკოვი, 2001: 219).

მკითხველს საშუალება ეძლევა გაეცნოს რესპონდენტის შეხედულებებს, გარეგნობას, გრძნობებს და ა.შ.

ინტერვიუ-ჩანახატის მიზანიც ესაა - მკითხველს მრავალმხრივად დაუხასიათოს რესპონდენტი.

ინტერვიუ-ანკეტა - მისი მომარჯვება ძირითადად ხდება მაშინ, როდესაც ჟურნალისტის მიზანს წარმოადგენს საზოგადოებრივი აზრის გარკვევა რაიმე მიმართულებით. მიღებული შედეგი წარმოადგენს მასის განწყობას და შესაძლებელს ხდის სამომავლო ღონისძიებათა შესაბამის დაგეგმვას.

ინტერვიუ-ანკეტა წარმოადგენს ერთსა და იმავე კითხვაზე საზოგადოების წევრთა პასუხებს. ჟურნალისტს შეუძლია ორი მიმართულებით მოქმედება. ერთ შემთხვევაში, ანკეტა ეგზავნება წინასწარ განსაზღვრულ ადრესატთა ჯგუფს, კონკრეტულ საკითხთან დაკავშირებით, კვალიფიციური პოზიციების დაფიქსირების მიზნით, ხოლო მეორე შემთხვევაში, ანკეტა ურიგდება საზოგადოების გარკვეულ ნაწილს წინასწარ განსაზღვრული ადრესატების გარეშე. ასეთ დროს ჟურნალისტის მიზანია, აუდიტორიის რეაქციის გარკვევა დასმულ საკითხთან დაკავშირებით.

გასათვალისწინებელია, რომ ინტერვიუ-ანკეტა დისტანციურია. ჟურნალისტსა და რესპონდენტს შორის უშუალო კონტაქტის დამყარება ვერ ხერხდება და შეკითხვების დამატება ან დაზუსტებაც შეუძლებელია. მიღებული შედეგის გამოყენება შესაძლებელია ორი მიმართულებით: ა) ახალი, მანამდე გაურკვეველი ინფორმაციის მიღება; ბ) უკვე ცნობილი ფაქტის/მოვლენის კვალიფიციური დახასიათება.

პრეს-კონფერენცია - ინტერვიუს ამ ფორმის გამოყენებისას ჟურნალისტსა და რესპონდენტს შორის უშუალო კავშირია დამყარებული. მონაწილეთა რაოდენობა რამდენიმე ადამიანს შეადგენს. რესპონდენტთათვის კითხვები ერთგვარი და სტანდარტული არ არის. მოცემული განსახილველი საკითხის ფარგლებში შესაძლებელია:

- სხვადასხვა საინტერესო საკითხთა წამოწევა;
- ორიგინალურ კითხვათა დასმა;
- გარკვეულ საკითხთა დეტალური დახასიათება;

➤ კამათის ელემენტი.

პრეს-კონფერენციის ფორმატი საშუალებას იძლევა ერთდროულად ბევრ ჟურნალისტს მიეწვდინოს ხმა, რაც მომეტებული საზოგადოებრივ ინტერესს იწვევს. უმრავლეს შემთხვევაში პრეს-კონფერენცია ტარდება წინასწარ განსაზღვრული გეგმით. საჯაროდ გაკეთებული განცხადების შემდეგ (რომელიც ხშირად წინსწრებითაა ჟურნალისტთათვის ცნობილი) კორესპონდენტებს ეძლევათ კითხვების დასმის საშუალება.

მენეჯერის შეხედულებით, პრეს-კონფერენციის თემაზე დაწერილი ამბის აუცილებელი კომპონენტებია:

➤ გამომსვლელთა ძირითადი სათქმელი;
➤ გამომსვლელის გვარი და ვინაობა;
➤ პრეს-კონფერენციის მიზანი, დრო, ადგილი და ხანგრძლივობა;

➤ ფონური ინფორმაცია ძირითადი განხილული საკითხების შესახებ;

➤ განცხადების ძირითადი პუნქტები; კითხვა-პასუხის პერიოდში წამოჭრილი ძირითადი საკითხები;

➤ განცხადების შედეგები (მენეჯერი, 2013: 328).

უნდა ითქვას, რომ ინტერვიუს მიმზიდველობას გარკვეულწილად შემდეგ გარემოებათა ერთობლიობა განაპირობებს:

➤ ინტერვიუს მეშვეობით ხდება საზოგადოებისათვის მიმდინარე სიახლეთა შეტყობინება;

➤ ჟურნალისტთან ერთად დიალოგის მონაწილე უმეტესად კონკრეტული ფაქტის მონაწილე, თვითმხილველი ან განსახილველ საკითხთა ზედმიწევნით მცოდნეა. საქმის არსში ღრმად ჩახედულ პერსონათა ინტერვიუში ჩართვა მეტ დამაჯერებლობას მატებს ნათქვამს და ზრდის ინტერვიუს ეფექტურობას;

➤ ინტერვიუს ერთ-ერთ ამოცანას პიროვნების შინაგანი სამყაროს ჩვენება წარმოადგენს;

➤ ინტერვიუს ერთ-ერთი შტრიხია დოკუმენტაურობა, რესპონდენტის შემოქმედებითი სახელოსნოს წარმოდგენა;

➤ ინტერვიუში განსახილველი თემებისა და საკითხების პალიტრა სხვა ჟანრებთან შედარებით ვრცელი და მრავალფეროვანია;

➤ ინტერვიუს ერთ-ერთი მახასიათებელი ოპერატიულობაა;

➤ რესპონდენტი საკუთართან ერთად საზოგადოების თვალსაზრისის გამომხატველიცაა, რაც მედიასაშუალებას და აუდიტორიას შორის ურთიერთობათა გამყარების ეფექტური შესაძლებლობაა.

წარმოგიდგენთ ინტერვიუების მენეჯერისეულ რამდენიმე სახელმძღვანელო პრინციპს:

❖ მოიქეცით ისე, რომ რესპონდენტმა თავი კომფორტულად იგრძნოს;

❖ აღწერეთ ზოგადად, რას შეეხება თქვენი შეკითხვები, მაგრამ კონკრეტული შეკითხვები არ უთხრათ. პირველი, სპონტანური პასუხები ხშირად ყველაზე გულწრფელია;

❖ აუხსენით ვითარება - რომელ მიკროფონში უნდა ილაპარაკოს და მისთ;

❖ ინტერვიუს დაწყებამდე გაესაუბრეთ ზოგად თემებზე, რომ მღელვარება მოუხსნათ. გამოხატეთ დაინტერესება რესპონდენტის სფეროთი, რომ მისი ნდობა მოიპოვოთ;

❖ საკმარისად უნდა ერკვეოდეთ საკითხში. რესპონდენტი უნდა მიხვდეს, რომ თქვენ გესმით, რასაც ის ლაპარაკობს;

❖ უნდა იცოდეთ, რა გინდათ. კონცენტრირებული უნდა იყოთ იმაზე, რაც გაინტერესებთ, რადგან ხშირად დრო ძალიან ცოტაა;

❖ ნუ ხარჯავთ რესპონდენტის დროს ისეთ კითხვებზე, რომლებზეც პასუხის მოძიება სხვაგანაც შეგიძლიათ - ასაკი, სამსახური, განათლება, საცხოვრებელი ადგილი. ასეთმა კითხვებმა შეიძლება დააფიქროს რესპონდენტი იმაზე, თუ რატომ გაინტერესებთ ეს. ფონური ინფორმაცია ინტერვიუმდე მოაგროვეთ;

❖ დაიწყეთ ადვილი კითხვებით. ძნელები ბოლოსათვის შემოინახეთ. თუ პირველივე კითხვები ძალიან ძნელია, რესპონდენტი შეიძლება ადგეს და წავიდეს. ადვილი კითხვები დასაწყისში ამშვიდებს ადამიანს;

❖ ნუ დასვამთ კითხვებს, რომლებზედაც შეიძლება გიპასუხოთ „დიახ“, ან „არა“;

❖ ნუ დასვამთ გრძელ, ჩახლართულ კითხვებს;

❖ ნუ შესთავაზებთ პასუხებს;

❖ იხელმძღვანელეთ რესპონდენტის პასუხებით - ნუ დასვამთ კითხვებს მარტო იმიტომ, რომ მათ მოფიქრებაზე ბევრი

იმუშავეთ. მოისმინეთ პასუხები და დასვით კითხვები იმ პასუხების შესაბამისად;

❖ ყოველ ჯერზე მხოლოდ ერთი კითხვა დასვით. ნუ სვამთ რამდენიმე კითხვას ერთად;

❖ გამოიმუშავეთ დროის შეგრძნება. შეაწყვეტინეთ რესპონდენტს, თუკი იგი იმეორებს უკვე ნათქვამს, ან ძალიან გაუგრძელდა პასუხი. ნუ შეაწყვეტინებთ ზუსტად მაშინ, როდესაც რაღაც მნიშვნელოვანის თქმას აპირებს;

❖ შეეცადეთ ერთი თემით შემოიფარგლოთ;

❖ კითხვების ტონალობა რესპონდენტის გამოცდილების მიხედვით შეარჩიეთ. პოლიტიკოსს შეიძლება პირდაპირი კითხვების დასმა დასჭირდეს (მენჩერი, 2013: 328).

პროფ. ნ. ტაბიძე გამოყოფს ინტერვიუზე მუშაობის ხუთ ეტაპს:

- თემის განსაზღვრა;
- კორესპონდენტის შერჩევა;
- რესპონდენტის შერჩევა;
- კითხვათა ჩამოყალიბება;
- საუბრის წარმართვა.

1. **თემის შერჩევა** - საზოგადოებრივი მოთხოვნილებიდან გამომდინარე, აქტუალური თემის განსაზღვრა პირველი რიგის მნიშვნელოვანი ამოცანაა. ამ პროცესში საუკეთესოდ მუდავნდება აუდიტორიის მოთხოვნებში, მისწრაფებებში, ინტერესთა სფეროში გარკვეულობის ხარისხი, დაკვირვებულობა და დროის სათანადო აღქმა.

2. რედაქციის მიერ **ჟურნალისტის შერჩევა** მეტად საპასუხისმგებლო ეტაპია. პირველ რიგში, ინტერვიუს მოსამზადებლად შერჩეული პიროვნება თავად უნდა ერკვეოდეს იმ საკითხში, რაზეც რესპონდენტთან იგეგმება საუბარი. ეს გარემოება საუბრის საინტერესოდ წარმართვის აუცილებელი წინაპირობაა (ვგულისხმობთ ჟურნალისტის აქტიურ ჩართულობას საუბარში, კამათის ელემენტის შეტანას, დეტალების დაზუსტებას, არა საკმარისი დოზით მოცემულ დებულებათა დაზუსტებას და სხვ.).

3. საზოგადოებრივად მნიშვნელოვან მიმდინარე სიახლეთა შესახებ კვალიფიციურად და ღრმად მოსაუბრე **რესპონდენტის მონახვა** მომდევნო საგანგებო ეტაპია წარმატებული ინტერვიუს მომზადების გზაზე. შერჩევისას ძირითადი აქცენტი დაისმის იმ პერსონებზე, რომელთაც ყველაზე მეტად ძალუძთ

მიმზიდველი თხრობის უზრუნველყოფა, საინტერესო დეტალებზე აქცენტირება და ძირითადი სათქმელის ეფექტურად გაშლა.

„ამრიგად, კორესპონდენტი უნდა ერკვეოდეს რესპონდენტის მოღვაწეობის სპეციფიკაში, ინტერესდებოდეს მისი ფსიქოლოგიით. ეს დიდად შეუწეობს ხელს ინტერვიუს ნორმალურად წარმართვას. კონკრეტული პიროვნება არ უნდა გადაიქცეს ზოგად რესპონდენტად, თორემ საუბარი დროის გაყვანა იქნება და სხვა არაფერი. ინტერვიუერი როცა ანგარიშს არ უწევს რესპონდენტს და უხეშად ახვევს თავს საკუთარ თვალსაზრისს, მაშინ ცოცხალი მსჯელობის ნაცვლად, ერთსიტყვიანი პასუხებით შედგენილ დიალოგს მივიღებთ.

ინტერვიუებუი უნდა გრძნობდეს, რომ მას ესაუბრება პიროვნება, რომელიც გულწრფელად არის დაინტერესებული ზუსტი ცნობების მიღებით და პატივისცემით ეკიდება მოპირდაპირის მოსაზრებებს, თუნდაც ეს შეხედულებები ყოველთვის სწორი არ იყოს“ (ტაბიძე, 2011: 136).

4. კითხვების ოსტატურად შერჩევა უზრუნველყოფს:

- პერსონაჟის მკაფიო წარმონეხას;
- უკვე არსებული ცოდნის გამდიდრებას;
- გონივრულ პასუხებს;
- სასურველი ემოციების აღძვრას.

კითხვათა შერჩევისას გასათვალისწინებელია თემიდან თემაზე გადასვლის მომენტი. კითხვების სხვადასხვაობის მიუხედავად, მათ შორის არ უნდა ირღვეოდეს ლოგიკურობისა და ბუნებრიობის ჯაჭვი. მომენტის ეფექტურად შერჩევა და შესაბამისი კითხვების დასმა ხელს უწყობს ადეკვატური, სიღრმისეული და შემოქმედებითი პასუხების დაბადებას. დიალოგის მაღალ დონეზე წარმართვის მიზნით, სათანადო შეკითხვების მარაგის არსებობა ჟურნალისტის პროფესიულ ოსტატობაზე მიუთითებს.

5. საუბრის წარმართვა - ბოგდანოვისა და ვიაზემსკის მიხედვით, მოსაუბრისათვის მომზადებულ კითხვებში ჟურნალისტი თითქოს წინასწარ განსტკვრეტს იმას, რის კითხვაც თვით მკითხველებს სურდათ, თუკი ისინი საუბარში იქნებოდნენ ჩაბმულნი. ამიტომ, როცა ჟურნალისტი რედაქციაში თემას მიიღებს და მონახავს შესაბამის ადამიანს, რომელსაც შეუძლია მთელი სისავსით ამოწუროს საკითხი, უნდა მოემზადოს საუბრისათვის: გაეცნოს მის განკარგულებაში არსებულ დო-

ტერატურას, კონსულტაცია მიიღოს მცოდნე ადამიანებისგან, შეადგინოს (ან გაიაზროს) კითხვების წინასწარი ნუსხა, განსაზღვროს რა სახით უფრო სასურველია ინტერვიუს დაწერა და სხვ. ინტერვიუს მიმცემთან საუბრის დროს ჟურნალისტმა ეს უკანასკნელი უნდა „გამოიწვიოს“ საინტერესო გამონათქვამებისათვის, სთხოვოს აზრები და დასკვნები ფაქტებითა და მაგალითებით დაასურათოს, ერთი სიტყვით, აქტიურად წარმართოს საუბარი (ბოგდანოვი... 1975: 323).

საუბრის წარმართვა დასკვნითი ეტაპია. შეხვედრის დროისა და ადგილის შერჩევა საგანგებო ყურადღებას იმსახურებს. უნდა გავითვალისწინოთ, რომ სხვადასხვა გარემოში ადამიანები სხვადასხვაგვარად გრძნობენ თავს. რესპონდენტის სისუსტის კვალდაკვალ იზრდება კორესპონდენტის როლი. მიღებული პასუხების ანალიზის გზით იგი გამოყოფს პირველხარისხოვან ინფორმაციას, იმ პასუხებს, რომლებიც ყველაზე მეტად შეუწყობენ ხელს ინტერვიუს წარმატებას და წარმოაჩენენ რესპონდენტს.

„გასათვალისწინებელია, თუ ვინ დგას ჩვენს წინაშე. როცა რესპონდენტს უძნელდება საკუთარი აზრის სწრაფად და ნათლად ჩამოყალიბება, მაშინ განსაკუთრებული სიფრთხილე გვმართებს. საუბარში ჩარევა უნდა ხდებოდეს იმ მიზნით, რომ დავეხმაროთ მას, რათა გაამჟღავნოს არსებითი; შევახსენოთ ქვესაკითხები, რომელთა ცოდნა საჭიროა აუდიტორიისათვის.

ინტერვიუს წარმატებას მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მოსაუბრეთა არა მხოლოდ კომპეტენტურობა, არამედ გულწრფელობაც. უშუალობა, ჯერ ერთი, ხელს უწყობს საუბრის ბუნებრივად წარმართვას. მეორეც, იგი მკითხველს ნდობის ატმოსფეროს უქმნის“ (ტაბიძე, 2011: 141).

საუბრის მსვლელობას გარკვეულ დატვირთვას აძლევს კამათის ელემენტის შეტანა. საჭიროების შემთხვევაში სასურველ ეფექტს იძლევა პაუზის გამოყენება (არასრული პასუხის დროს ჟურნალისტის პაუზა, დუმილი რესპონდენტს მიანიშნებს პოზიციის შეცვლის და პასუხის გადრმავეების აუცილებლობისაკენ). ასევე მნიშვნელოვანია დიალოგში სპეციფიური ტერმინოლოგიის დიდი დოზისათვის თავის არიდება. მისი სისადავე და ლაკონიურობა, მომზადებული მასალის, აუდიტორიის მიერ დრამად გააზრებას და ადვილად აღქმადობას უზრუნველყოფს.

მენხერი გვთავაზობს წარმატებული ინტერვიუს ოთხ წესს:

□ გულდასმით მოემზადე, გაეცანი რაც შეიძლება მეტ ფონურ ინფორმაციას;

□ დაამყარე ურთიერთობა შენთვის ღირებულ წყაროსთან;

□ დასვი შეკითხვები, რომლებიც შეესაბამება ამბავს და წყაროს ააღაპარავენ;

□ ყურადღებით უსმინე და დააკვირდი (მენჩერი, 2013: 295).

პროფ. ტ. კვანჭილაშვილის შეხედულებით, ინტერვიუს ჟანრი რამდენადაც მიმზიდველია, იმდენად საპასუხისმგებლოცაა. ჟურნალისტი წინასწარ გულდასმით უნდა ემზადებოდეს არა მხოლოდ ასახაზი ფაქტისა თუ მოვლენის ბუნებაში ღრმად გარკვევისათვის, საჭირო შეკითხვების დაძებნა-დასმისათვის, არამედ თვით იმ პირის თავისებურებათა (ბუნების, ფსიქიკის) წინასწარ კარგად შესწავლისთვისაც, ვისგანაც იღებს ინტერვიუს. აქ გასათვალისწინებელია, რომ ყოველ მოღვაწეს რაღაც ინდივიდუალური თავისებურებანი ახასიათებს. ამ თავისებურებათა გამო ზოგი ადვილად უპასუხებს კითხვებზე, ზოგი - ძნელად, ზოგი ხალისით იღებს ჟურნალისტებს, ზოგი კი გაურბის, ზოგი ენაწყელიანია, ზოგს კი ძალით უნდა ამოადგმევინო ენა და ა.შ. (კვანჭილაშვილი, 1970: 41).

არსებობს ინტერვიუს აღების შემდეგი გზები:

❖ ჟურნალისტსა და რესპონდენტს შორის დიალოგი მიმდინარეობს პირისპირ, რაც საშუალებას იძლევა საკითხის არსში გარკვევა მოხდეს მყისიერად, დაზუსტდეს დეტალები და სხვ.

❖ ჟურნალისტის მიერ კითხვები იგზავნება წერილობით და ამავე გზით მიიღება შესაბამისი პასუხები. ამ ხერხის უპირატესობად შეიძლება ჩაითვალოს პასუხების მოსამზადებლად არსებული მეტი დრო, საკუთარი მოსაზრებების დამატებითი მაგალითებით გამდიდრება და სხვ.

ინტერვიუს ჩაწერისას ტექნიკური საშუალებების გამოყენება მიზანშეწონილია მოსაუბრის თანხმობით. მასალის რედაქტირების შემდეგ, რესპონდენტს, სურვილის შემთხვევაში, უნდა მიეცეს მომზადებული ტექსტის გადახედვის, დეტალების დაზუსტების შესაძლებლობა.

მენჩერის მოცემულობით, ჟურნალისტთა უმეტესობა თანხმდება, რომ:

❖ გააცნოს თავი რესპონდენტს ინტერვიუს დასაწყისშივე;

❖ აუხსნას ინტერვიუს მიზანი;

❖ აუხსნას მათ, ვისაც არა აქვთ ინტერვიუების მიცემის გამოცდილება, თუ როგორ

❖ გამოიყენებენ მოპოვებულ ინფორმაციას;

❖ უთხრას რესპონდენტს, რამდენ ხანს გაგრძელდება ინტერვიუ;

❖ რაც შეიძლება მაღე დაასრულოს ინტერვიუ;

❖ დასვას კონკრეტული კითხვები, რომლებზეც რესპონდენტი შეძლებს კომპეტენტური პასუხის გაცემას;

❖ მისცეს რესპონდენტს საკმარისი დრო პასუხის გასაცემად;

❖ სთხოვოს რესპონდენტს, რომ მან განმარტოს რთული და ბუნდოვანი პასუხები;

❖ გადაიკითხოს პასუხები, თუ სთხოვს ან, თუ მნიშვნელოვანი ცნობების ფორმულირების გადამოწმებაა საჭირო;

❖ დაუინებოთ მოითხოვოს პასუხი, თუ საზოგადოებას მისი ცოდნის უფლება აქვს;

❖ ერიდოს რესპონდენტისთვის ჭკუის სწავლებას, მასთან კამათსა და დისკუსიას;

❖ დაემორჩილოს რესპონდენტის მოთხოვნას, თუ მას არ სურს, რომ დაასახელოს მასალის წყარო, მოითხოვს კონფიდენციალურობის დაცვას ან, რომ მასალა გამოიყენონ მხოლოდ დაფარულ ინფორმაციად - თუ ეს ინტერვიუზე ან განცხადების გაკეთებაზე დათანხმების პირობაა (მენჩერი, 2013: 304).

არის შემთხვევები, როდესაც ინტერვიუ შესავალი ნაწილით იწყება. მისი მიზანია აუდიტორია წინასწა შეიყვანოს საქმის კურსში მოსალოდნელი საუბრის ძირითადი დებულებების შესახებ. ხაზი გაუსვას მოსაუბრეთა ავტორიტეტულობას, მაღალ კვალიფიკაციას და ხელი შეუწყოს შესაბამისი განწყობის შექმნას.

„ინტერვიუში არ შეიმჩნევა ისეთი მკვეთრი არქიტექტონიკური ხაზები, როგორც ნარკვევსა თუ ფელეტონში. მაგრამ ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ ამ ჟანრის ნაწარმოებში კითხვათა თანმიმდევრობა გარკვეულ კანონზომიერებებს არ ემორჩილება. საუბრის გეგმა საგულდაგულოდ არის მოხაზული და კითხვათა დასმაც რედაქცია-ავტორის ჩანაფიქრის შესაბამისად, თემის გაშლის შინაგანი შესაძლებლობიდან გამომდინარე ხდება. ზოგჯერ უპირატესობა ენიჭება შემდეგ სქემას: ნაკლებ მნიშვნელოვანიდან უფრო მნიშვნელოვანზე გადასვლა.

ეს გარკვეულად უწყობს ხელს საუბრის ექსპრესიულობას. არცთუ იშვიათია შებრუნებული ვარიანტი: მნიშვნელოვანიდან ნაკლებ მნიშვნელოვანისკენ. პირველი თუ მეორე ხერხის გამოყენებას განაპირობებს სხვადასხვა მიზეზები: ფონის შექმნის, ძირითადის აქცენტირების, მკითხველის შესვენების და ა.შ.

სიუჟეტური ხაზი თუ უწყვეტია, მაშინ არსებითია წინა პასუხიდან ლოგიკურად გამომდინარე კითხვის ჩამოყალიბება. კონკრეტული დიალოგი მოწყვეტილი არ უნდა იყოს მოსაზღვრე კითხვა-პასუხისგან. ისინი ურთიერთს უნდა აპირობებდნენ და ამაგრებდნენ. პასუხი ბუნებრივად უნდა იძლეოდეს ახალი კითხვის დასმის შესძლებლობას. ამ შემთხვევაში საუბრის უშუალოება და შთამბეჭდაობა იზრდება“ (ტაბიძე, 2011: 157).

ინტერვიუს ტექნიკური გაფორმების მიმართულებით, ყველაზე გავრცელებულ ფორმებს წარმოადგენს კითხვებისა და პასუხების განსხვავებული შრიფტით გაფორმება, მოსაუბრეთა ინიციალებისა და გვარების ხაზგასმა, დილოგის მონაწილეთა პასუხების ცალკეული, არსებითი ადგილების გამოკვეთა და ა.შ.

ფართოდ მიღებული გამოცდილებაა ინტერვიუში ციტატების გამოყენება. ხშირად დაისმის საკითხი, გამოყენებადია თუ არ ციტატა, თუ იგი გრამატიკულად ან შინაარსობრივად გაუმართავია. „ნიუ-იორკ ტაიმზის“ შეხედულებით: „ციტატები ჩვენთვის წმიდათაწმიდაა. თუ არის რაიმე საფუძველი და მათი გადაკეთების ცდუნება გინდება, უნდა მოაცილო ბრჭყალები და საკუთარი სიტყვებით გადმოსცე“. მსგავსია „ვაშინგტონ პოსტის“ მოსაზრებაც: „ციტატები ზუსტი უნდა იყოს. უფრო მოსახერხებელი ფორმულირების ხაზრით სიტყვები არ უნდა გადაანაცვლო“ და ა.შ.

წარმატებული ინტერვიუს მოსამზადებლად ჟურნალისტი კარგ მსმენელად უნდა ჩამოყალიბდეს. მენერის აზრით, მათი არსებობა ამაზეა დამოკიდებული. კარგი მსმენელის თვისებების გამომჟღავნების მიზნით:

- ❖ მოთოკეთ პატივმოყვარეობა. ინტერვიუს იმისთვის იღებთ, რომ სხვისი ნათქვამი მოისმინოთ და არა იმისთვის, რომ საკუთარი შეხედულებები გამოთქვათ;

- ❖ იყავით მზად ახალი, განსხვავებული აზრების მოსასმენად, თუნდაც არ მოგწონდეთ ისინი;

- ❖ მიეცით რესპონდენტს დრო, რომ ჩამოაყალიბოს თავისი აზრი;

- ❖ ეცადეთ არ შეაწყვეტინოთ;

❖ კონცენტრირება მოახდინეთ იმაზე, თუ რას ამბობს ადამიანი და ნაკლებად მიაქციეთ ყურადღება მის პიროვნებას, ქცევას და გარეგნობას;

❖ კითხვების დასმისას შემოიფარგლეთ თქვენი მოფიქრებული თემით ან ინტერვიუს დროს წამოჭრილი ახალი, მაგრამ მნიშვნელოვანი საკითხებით;

❖ ნუ დასვამთ გრძელ შეკითხვებს (მენჩერი, 2013: 304).

გახსოვდეთ, რომ თუ ჟურნალისტის მიზანი სრულყოფილი მასალის მოსამზადებლად ინფორმაციის მიღება, აუდიტორიის ინფორმირება, კარიერული წინსვლისათვის ზრუნვა და საკუთარი მედიასაშუალების წარმოჩენაა, მეორეს მხრივ, საკუთარი მიზნები წყაროსაც გააჩნია. კერძოდ, წყაროს მიზანი, საუკეთესო შემთხვევაში, ფაქტის/მოვლენის ზუსტი ფიქსაცია, ახალი ინფორმაციის გაზიარების და ჟურნალისტის დახმარების სურვილია, იმავდროულად, წყაროს მიზნებში შესაძლოა შედიოდეს: ინფორმაციის ან მისი გარკვეული სეგმენტის დაფარვა, საკუთარი თავის დაცვის მცდელობა, საკუთარი პერსონის ზედმეტად წარმოჩენის სურვილი და სხვა მსგავსი გარემოებები.

ასეთ დროს სიფრთხილის გამოჩენა საუკეთესო შესაძლებლობაა. პირველი ნაბიჯი რესპონდენტთან მაქსიმალურად „ახლოს მისვლას“ გულისხმობს. ინტერვიუს აღებამდე რესპონდენტთან არაფორმალური გასაუბრება ხელს უწყობს მასთან უშუალო კონტაქტის დამყარებას და მიზნად ისახავს გარკვეულ შებოჭილობათა მოხსნას. „ყველა ადამიანს არ შეუძლია ერთი და იმავე ტექსტის ერთნაირი დამაჯერებლობით რამდენჯერმე გამეორება, ამიტომ ინტერვიუს წინ არ დირს ყველაზე სერიოზულ და მნიშვნელოვან კითხვებზე ყურადღების გამახვილება. შემზადებისას რესპონდენტთან საუბარში კითხვები უნდა ტრიალებდეს ინტერვიუს გარშემო. მოსაუბრეს არ ჰკითხოთ მთლად უცხო თემაზე... თუ შემზადებას წარმატებით ჩაატარებთ, რესპონდენტი კონცენტრირებული იქნება საუბრის თემაზე და ყურადღებას არ გადაიტანს ვიდეო-ტექნიკაზე, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მზად იქნება ინტერვიუსთვის. თქვენ კი, სავარაუდოა, მიიღებთ სრულ, ბუნებრივ და დამაჯერებელ პასუხებს“ (სტეინლი, 2001: 24).

მენჩერის მსგავსად, წარმატებული ინტერვიუსთვის, საგულისხმო რჩევებს გვთავაზობს პოლ სტეინლი. კერძოდ;

ნუ დასვამთ უხეშ კითხვებს - თქვენ უფრო სასარგებლო ინფორმაციას მიიღებთ, თუ ჰკითხავთ მშვიდად და კონკრე-

ტულად. თქვენი მხრიდან უხეშობისა და აგრესიულობის შემთხვევაში რესპონდენტმა შეიძლება უარი თქვას პასუხის გაცემაზე ან კონტრშეტევაზე გადმოვიდეს.

არაუმეტეს ერთი კითხვისა ერთ ჯერზე - ნუ დასვამთ ერთდროულად ორ შეკითხვას. რესპონდენტი ან თავს აარიდებს ერთ-ერთ მათგანზე პასუხის გაცემას, ან დააეწყდება რომელიმე. მიენვიეთ კითხვების სათითაოდ დასმას - ასე საუკეთესო შედეგებს მიაღწევთ.

მიეცით რესპონდენტს საკუთარი აზრის გამოთქმის საშუალება - თქვენდამი მტრულად განწყობილ რესპონდენტებს მიეცით საშუალება, ბოლომდე გამოთქვან საკუთარი აზრი. ნუ შეაწყვეტინებთ ღაპარაკს. მოისმინეთ ყველაფერი, რისი თქმაც უნდათ და მხოლოდ ამის შემდეგ, თუ შეამჩნევთ რაიმე წინააღმდეგობას ან პასუხისგან თავის არიდების მცდელობას, გამოთქვით თქვენი აზრი.

არ მისცეთ რესპონდენტს პასუხისთვის თავის არიდების საშუალება - ეცადეთ არ დასვათ მომდევნო კითხვა, ვიდრე არ მიიღებთ პასუხს წინა კითხვაზე. თუ ადამიანი პასუხს თავს აარიდებს, მიეცით ამის საშუალება რამდენიმე უბრალო კითხვაზე, მაგრამ შემდეგ აიძულეთ, გაგცეთ პასუხი თქვენი საუბრის უმთავრეს კითხვაზე. აქ „მაგრად დაუდექით“ - თქვენ აწარმოებთ გადამწყვეტ ბრძოლას და ყველანაირად ეცადეთ, მიიღოთ პასუხი დასმულ კითხვაზე.

გაიმეორეთ შეკითხვები - უარი ან პასუხისთვის თავის არიდება შეიძლება ნიშნავდეს იმას, რომ თქვენ შეეხეთ რესპონდენტისთვის მნიშვნელოვან თემას, რომელზედაც არ სურს საუბარი. დაუყოვნებლივ გაიმეორეთ შეკითხვა, ვიდრე მოსაუბრის არადამაკმაყოფილებელი პასუხი ჯერ კიდევ ნათლად გახსოვთ და შეეცადეთ, რომ მომდევნო პასუხი იყოს უფრო ნათლად გასაგები.

გამოიყენეთ რესპონდენტის პაუზა - ნუ შეგაშინებთ პაუზა ეთერში. პაუზა თვისთავად ეფექტური საშუალებაა იმისათვის, რომ თანამოსაუბრეს პასუხის გაცემა აიძულოთ. წინასწარ განზრახული პაუზა ხანდახან რესპონდენტს უბიძგებს, გიპასუხოთ არასასურველ კითხვაზე.

თავი აარიდეთ კითხვებს, რომლებზედაც შეიძლება გიპასუხონ ერთი სიტყვით - „დიახ“ ან „არა“ - თუ მიიღეთ ერთ-სიტყვიანი პასუხი, მაგალითად, „კი“ ან „არა“, შეგიძლიათ გაიმეოროთ შეკითხვა ისეთი სახით, რომ მიიღოთ დეტალური

პასუხი. ყოველთვის შეგიძლიათ ისეთი ნაცადი კითხვის გამოყენება, როგორიცაა: „რატომ ფიქრობთ რომ...“, „რის საფუძველზე ამბობთ „არას““ (სტეინლი, 2001: 25).

ეს სტეინლის ნაშრომში მოცემული რეკომენდაციების არასრული ჩამონათვალია. ავტორის აზრით, მსგავსი ტიპის ნიუანსების გათვალისწინება წარმატებული პროფესიული საქმიანობის საწინდარია.

საჭიროების შემთხვევაში ინტერვიუმ საშუალება უნდა მისცეს მკითხველს, რომ მან, მომზადებული მასალის გაცნობის გზით: მოუსმინოს, დააკვირდეს, დაინახოს და გაიცნოს რესპონდენტი.

ინტერვიუს მომზადებისას არის შემთხვევები, როდესაც რესპონდენტი ჟურნალისტისაგან თხოულობს გარკვეული დეტალების ამოღებას ან არგამოყენებას მისივე ნათქვამიდან. ასეთ დროს, ჟურნალისტის რეაქცია, ერთ შემთხვევაში, შესაძლოა იყოს დადებითი (თუ ასეთი მოთხოვნა ეხება არაარსებით დეტალს) და რესპონდენტისათვის ანგარიშის გაწევა შესაძლებელია. მეორეს მხრივ, თუ მოთხოვნის საგანი საზოგადოებრივად მნიშვნელოვანია და საზოგადოებრივი ინტერესის მქონე დეტალებს მოიცავს, ჟურნალისტი შეახსენებს რესპონდენტს, რომ იგი თავიდანვე ინფორმირებული იყო, რომ საუბრობდა ჟურნალისტთან და მომენტალურად კონფიდენციალურობის მოთხოვნის უფლებას მოკლებულია.

ყოველივე ეს კეთდება საზოგადოების მიერ ჟურნალისტური თხოვნების ადვილად და შინაარსიანად აღქმისათვის.

ამრიგად, ინტერვიუ ფართოდ გავრცელებული ინფორმაციული გვარის ჟანრია, რომელიც აუდიტორიისთვის სიახლის შეტყობინებას ისახავს მიზნად. მისი სპეციფიური თავისებურებების გათვალისწინება და ჟანრის ეფექტური გამოყენება მძლავრი იარაღია, როგორც პროფესიული დაოსტატების გზაზე შემდგარ, ასევე პროფესიონალ ჟურნალისტათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ბოგდანოვი... 1975; ნ. ბოგდანოვი, ბ. ვიაზემსკი, ჟურნალისტიკის ცნობარი, თბილისი, 1975.

გოლანოვა, 2000: Е. Голанова, Публичный диалог вчера и сегодня (коммуникативно-речевая эволюция жанра интервью), Москва, 2000.

გრაბელნიკოვი, 2001: А. Грабелников, Работа журналиста в прессе, Москва, 2001.

ვეკუა... 2013: მარინე ვეკუა, ჟილ რუე (იდეის ავტორები), ჟურნალისტიკა, თბილისი, 2013.

ვოროშილოვი, 1999: В. Ворошилов, Журналистика, Санкт-Петербург, 1999.

თეატრი და ცხოვრება, 1910: ჟურნ. „თეატრი და ცხოვრება“, 1910, №2.

კვანჭილაშვილი, 1970: ტ. კვანჭილაშვილი, საბჭ. ჟურნალისტიკის თეორიის საკითხები, თბილისი, 1970.

მენხერი, 2013: მელვინ მენხერი, ახალი ამბების გაშუქება და წერა, თბილისი, 2013.

ნაცვლიშვილი, 2012: პ. ნაცვლიშვილი, ძველი ტექსტი ახალი თვალთ, ჟურნ. „უფლის ციხე“, 2012, №2.

ჟურნალისტური ძიებანი, 2006: აღმ. „ჟურნალისტური ძიებანი“, IX, 2006 (ამ საკითხთან დაკავშირებით იხ. გაზ. „დროება“, 1877, №74, №76, №77, №79).

სტეინლი, 2001: პ. სტეინლი, სატელევიზიო რეპორტაჟი, თბილისი, 2001.

სტრელცოვი, 1990: Б. Стрельцов, Основы публицистики. Жанры, Минск 1990.

ტაბიძე, 2011: ნ. ტაბიძე, პუბლიცისტიკის საკითხები, წიგნი I, თბილისი, 2011.

ტერტიჩნი, 2000: А. Тертычный, Жанри периодической печати, Москва, 2000.

შოსტაკი, 1998: А. Шостак, Журналисти его произведение, Москва, 1998.

ჩვენის მწერლობა, 2013: ჟურნ. „ჩვენის მწერლობა“, 2013, №2.

ახალი ლექსიკონი ჯავახურ ღიალექტზე

გავიხსენებ მე-20 საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისს. ერთი ცივი ზამთრის დილას, როდესაც მხოლოდ რწმენით საქმის შეჭიდებულ ადამიანს შეეძლო იმ ოთახში და სკამზე ჯდომა, წყალი რომ იყინებოდა ჭიქაში, მატარებლით დვირამდე მოსული პროფესორები (დვირს აქეთ დენი გაითიშა და ვეღარ წამოვიდა) თოვლში ფეხით რომ ამოვიდნენ ახალციხეში, მოვიდნენ უნივერსიტეტში და ასევე გაყინულ აუდიტორიაში შევიდნენ ლექციაზე, სადაც მოთმინებით იცდიდნენ სტუდენტები.

მატარებელს ბორჯომიდან ერთი ახოვანი კაცი გამოჰყოლოდა. ხალხი მაინცა და მაინც ბევრი არ ყოფილა ვაგონში (არც ვაგონი თბებოდა) და ერთი სულის ადამიანებს ადვილად გაუცვნიათ ერთმანეთი. ეს გახლდათ ბატონი გიორგი ზედგინიძე. მე მას მისი წიგნებიდან ვიცნობდი. შეხვედრილი არ ვიყავი. ვერც დღეს დავიტრაბახებთ მესხეთის თემაზე შექმნილი ლიტერატურით და ვერც მესხი თუ ჯავახი მწერლების სიმრავლით მოვიწონებთ თავს. განსაკუთრებით გვიყვარდა ჩემს ბავშობასა და ახალგაზრდობაში მშობლიურ კუთხეზე შექმნილი ლიტერატურა. ამიტომაც ძია გიორგი (როგორც შემდეგ ვეძახდი ხოლმე) განსაკუთრებული მწერალი და ადამიანი იყო ჩვენთვის.

აი, ეს კაცი მესტუმრა უნივერსიტეტში. როდესაც გავიგე, ვინც იყო, ავწრიალდი, ვერაფერს ვახერხებდი. დენი არ იყო, რომ ჩაი მაინც შემეთავაზებინა. შემეტყო უხერხულობა და თვითონვე დამამშვიდა, მითხრა: „ისეთ საქმეს იწყებთ ახალციხეში, ღირს მისთვის ბევრი რამის დათმობა. უნივერსიტეტი მესხეთში ნატვრის ახდენაა“.

ასე დაიწყო ჩვენი მეგობრობა. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ახალციხის ფილიალის გარშემო იკრიბებოდა შემოქმედებითი ინტელიგენცია. თბილისიდან პერიფერიაში გადმოინაცვლა ისეთმა ურთიერთობებმა, უმაღლეს დაწესებულებას რომ ახლავს. გაჩნდა

ლიტერატურული ხუთშაბათები, გაზეთი, ახალციხეში დაიბეჭდა რამდენიმე პატარა წიგნაკი, რაც ცენზურისა და აუცილებელი ოფიციალურობის გარეშე ხდებოდა და დიდ ბედნიერებად ითვლებოდა. თანდათან იწყებოდა რევოლუციამდელი (1917 წლის რევოლუციას ვგულისხმობ) გაწყვეტელი რეალობის გამოთქმა, რაც ხსოვნის და გადმოცემების სახით იყო ჩვენამდე მოსული. ბატონ გიორგის პქონდა საოცარი, გადამდები ენთუზიაზმი, დიდი გამოცდილება, სამშობლოს და თავისი მხარის ისეთი სიყვარული, რომ შეუძლებელი გახლდათ თავისი გაფლენის სფეროში არ მოექცია.

მისი ფიქრი დასტრიალებდა მშობლიურ ჯავახეთს, მისი ყოფის, ეთნოგრაფიის, დიალექტის შესწავლასა და მხატვრულ ასახვას.

აი, მაშინ მოიტანა უნივერსიტეტში გიორგი ზედგინიძემ თავისი ჩაწერილი დიალექტური მასალა. შევთანხმდით, რომ გადავბეჭდავდით საბეჭდ მანქანაზე და მოვამზადებდით გამოსაცემად. სამწუხაროდ, დიდხანს გაგრძელდა ეს პროცესი. ბატონი გიორგი თვითონ ვერ მოესწრო თავისი შრომის წიგნად გამოსვლას. ეს საქმე მისმა ვაჟმა, ვლადიმერ ზედგინიძემ მიიყვანა ბოლომდე.

2014 წელს გამოვიდა გ. ზედგინიძის „ჯავახური ლექსიკონი“, რომლის რედაქტორიც არის ვლადიმერ ზედგინიძე, ხოლო რეცენზენტები - პროფესორი სერგო მელიქიძე, ფილოლოგიის დოქტორი მარინა ოსაძე. 1990 წელს დაწერილ წინათქმაში ავტორი გვამცნობს, რომ სალექსიკონო მასალა უგროვებია მე-20 საუკუნის 30-იანი წლებიდან მოყოლებული, გამოუყენებია გრიგოლ ბერიძის „ჯავახური დიალექტის სალექსიკონო მასალა“, რუდუნებით უშრომია. ბოლოს იმით დაიმედებულა, რომ „ცოტას ქონებას მეტის ქონება სჯობს“, შთამომავლობას უტოვებს აწ უკვე ჯავახურ დიალექტზე მოსაუბრეც რომ საძებარია, შესანიშნავ წიგნს. ჩვენ წინაშეა მდიდარი, ერთ დროს ვრცელ ტერიტორიაზე გავრცელებული დიალექტი, რომლის ნარჩენებსდა თუ გადავეყრებით სოფელ-სოფელ სიარულით.

ნიშანდობლივია ავტორის ერთი განცხადება: „ვგონებ ჩემ მიერ მოტანილ საილუსტრაციო მასალაშიც კი შეიძლება დაიძებნოს სიტყვები, რომელთა გატანა ლექსიკონში საჭირო იყო“.

მართლაც, თავად განმარტებები არის საინტერესო და ბევრი რამ შეიძლება ცალკე ლექსიკურ ერთეულად გატანილიყო და არ დარჩენილიყო მხოლოდ განმარტების ბუდეში. მოვიყვან

ერთ მაგალითს: „დაგალვა“, დაგლა - დახრა, გახეხვა, გაფხეკვა, რაიმე მაგარი საგნის დაწოლით ხელის დაბეჭვა” (ზედგინიძე, 2014:91).

ხელის დაბეჭვა, რომელსაც ჯავახურში აქვს პარალელური ფორმა- **ხელის დაბეჭვა**, ცალკე განმარტებული არ არის და სწორედ ამას გულისხმობს მოყვანილ ციტატაში ავტორი.

ჯავახურ დიალექტზე მანამდე გვქონდა ერთადერთი ლექსიკონი - „გრიგოლ ბერიძის, ჯავახურდი დიალექტის სალექსიკონო მასალა”, რომელიც 1981 წელს გამოვიდა. ასევე, არამ მარტიროსოვის „ქართული ენის ჯავახური დიალექტი” (1984 წ.), რომელსაც დართული აქვს ლექსიკონი. ეს არის საბჭოთა პერიოდი.

ჩვენ დღეს მივტირით ჯავახური დიალექტის სიმცირეს. ეს დამოკიდებულება ახალი არ არის. ჯერ კიდევ ივ. გვარამაძე მიუთითებდა პრობლემებს ამ მხრივ, როდესაც წერდა: „აქ, მესხეთსა და ჯავახეთში, ქართული ენა უნდა მეფობდეს, რადგანაც აქაური ერის ენა და აკვანი ეს ენა იყო, ხოლო ჟამთა ვითარების მეოხებით დღეს ეს ენა დაქვეითებული აქვთ და მრავალს **ალაგას რყევას არს მიცემული**” (ჭიჭინაძე, 1904: 25). ამიტომაც იყო, რომ ივ. გვარამაძემ ჯერ კიდევ 1859 წელს გადაწერა სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონა”. აქედან მოყოლებული თავის შრომებს დაურთავდა ხოლმე ლექსიკონებს და გვიტოვებდა ძვირფას მასალას.

ივ. გვარამაძემ დაგვიტოვა 50 000-სიტყვიანი განმარტებითი ლექსიკონი, რომელიც დასრულდა მე-19 საუკუნის ბოლოს. მასში შესულია ბევრი ისეთი სიტყვა, რომელიც არ გვხვდება „ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის” რეატომეულში.

ჩვენი დიდი წინაპრების ლექსიკოლოგურ ღვაწლს აგრძელებს გ. ზედგინიძე თავისი „ჯავახური ლექსიკონით”.

გ. ზედგინიძის წიგნი ბევრი გაუგებარი სიტყვის, სახელის ახსნაში გვეხმარება. უსაქმურ, სხვის (განსაკუთრებით ქალების) ხარჯზე მცხოვრებ კაცს **სახას** შეარქმევენ ხოლმე. „ჯავახურ ლექსიკონში” ვკითხულობთ **სახას** შესახებ: „1. (ფუტკარი) მამალი ფუტკარი, უფრო მოზრდილია, ფერად შავი, მაღალი ხმოვანი ზუილი სჩვევია, არაფერს ქმნის, მარტო ახალდედის განაყოფიერება შეუძლია, ისიც ათასეულებიდან ასეთი რამე ერთი თუ ხდება წელში. 2. გადატანით ადამიანი, უქნარა, მუქთამგამელი” (ზედგინიძე, 2014: 254).

ესა თუ ის სიტყვა ხშირად დროსთან ერთად გაქრება ხოლმე. ზოგჯერ საგანი აღარ არის, ამიტომ მისი აღმნიშვნელი სახელიც იკარგება, მაგრამ ხალხის მეხსიერებაში აქა-იქ შემორჩება. განსაკუთრებით გამძლეა ამ ტიპის სიტყვები, როდესაც ადამიანს ერქმევა მეტსახელად. მეტსახელი ერთ თაობაში არ იკარგება, გადადის შთამომავლობაზე ისე, რომ სემანტიკისაგან დაცლილია, როგორც საკუთარ სახელთა დიდი უმრავლესობა.

როდესაც ადამიანს მეტსახელს შეარქმევენ, მიუთითებენ მის რომელიღაცა ნიშან-თვისებაზე. ადამიანის საკუთარი სახელის შერქმევასა დენოტატის (სახელსაღები ობიექტის) თვისებების გათვალისწინება ძირითადად არ ხდება, მაგრამ მეტსახელი უკვე, პირიქით, სწორედ გახაზავს ისეთ თვისებას, რომელიც განსაზღვრავს ნომინაციას, სახელდებას. სწორედ ამ ტიპის სახელების ახსნისათვის მეტად მნიშვნელოვან საშუალებას წარმოადგენს გ. ზედგინიძის „ჯავახური ლექსიკონი“.

ლექსიკონში ბევრი მეტსახელია შეტანილი, ეტყობა, ავტორი თვლიდა, რომ მეტსახელში კარგად ჩანს დიალექტური ფორმები თუ მნიშვნელობა ამა თუ იმ სიტყვისა და ეს ასეც არის. აი, ზოგიერთი მათგანი: **კოკორა, კომურა, კოხა, კნიწო, კორნოსი, კოტიტა, ლესა** და სხვა მრავალი. სამწუხაროდ, ავტორი არ იძლევა მოტივაციას, თუ რატომ შეერქვა ეს მეტსახელები და მხოლოდ იმის მითითებით კმაყოფილდება, რომ მეტსახელია ქალის ან კაცისა.

ადამიანს როცა **დოყეს** შეარქმევენ, აღმოჩნდება, რომ შემთხვევით არ არის. მასში -**ე** მაწარმოებელია, ფუძე კი არის **დოყ** - რაც ჯავახურში ყოფილა ჯავრი (ჯავრი სჭირს), შურისძიების გრძნობა, გულში ნადები მტრობა. „მაგას გულში დოყე აქვს, არ გამახარამს“. „იმისი დოყი სჭირს და ამიტომ ცუდათ ამბობს იმაზე“. აქედან დოყიანი ადამიანი - ღვარძლიანი, ვისაც საერთოდ სწევია მტრობის გულში ჩადება. დოყიანი სიტყვა - მტრული ზრახვით ნათქვამი” (ზედგინიძე, 2014: 121-122).

ჩემს ბავშვობაში ერთ კაცს **კვებულას** ეძახდნენ, პატარა, ლამაზი კაცი იყო, პირმრგვალი. აშკარაა, რომ მეტსახელი კვებასთან არის დაკავშირებული და გამოკვებულს, მოვლიდს უნდა ნიშნავდეს, „ჯავახური ლექსიკონის“ მიხედვით **კვებული** არის „ძროხის შვილი. ახალმოგებიდან დაზამთრებამდე (8-9 თვემდე) ხბოა, შემდეგ კვებულაა მომდევნო წლის ზამთრამდე“ (ზედგინიძე, 2014:165).

ჯავახურმა შემოგვინახა სხვა დიალექტებში გავრცელებული ლექსიკური ერთეული. **კვებული** ფშავში გამოკვებილ, გასუქებულს ნიშნავს (დლონტი, 1984: 285), ხოლო **კვებულა**, როგორც ჯავახეთში არის „ერთი-ორი წლის დეკეული, მოზვერი ან ზაქი“ (დლონტი, 1884: 285). საქონელი იგებს გაზაფხულზე, ვიდრე 8-9 თვისა გახდება დედის რძეს აჭმევენ, მერე ზამთარიც უსწრებს და კვებაზე გადაჰყავთ გამოსაზამთრებლად, ამიტომ ძალიან მორგებულია მისთვის ეს სახელი. იმ ჩემს ნაცნობ კაცსაც, ეტყობა, ასეთი პატივით ეპყრობოდნენ და იმიტომ შეარქვეს მეტსახელად კვებულა.

კაცი, რომელიც ვალ თვალს ჭუტავს **კიჟოს** შეარქმევენ ხოლმე (არა თვალის ჩაკვრა, ერთგვარი ჩვევის გამო). თითქოს ძნელი ასახსნელია სახელდების მოტივაცია, მაგრამ „ჯავახური ლექსიკონი“ როდესაც განმარტავს: „**თვალის კიჟვა**- (ვალ თვალთ ეურება, ერთის დახუჭვა და მეორე თვალთ გაკეცება)“ (ზედგინიძე, 2014: 148), ყველაფერი ნათელი ხდება.

„ჯავახური ლექსიკონი“ მხოლოდ განმარტებითი ლექსიკონი არ არის. მასში ბევრი ეთნოგრაფიული ხასიათის „გადახრებია“.

კბილის შეეკრა განმარტებულია შემდეგნაირად: „(ნადირს) ძველად: პირუტყვი (ცხვარი, ძროხა, თხა) ღამე მინდორში რომ დარჩებოდათ, ნადირს (მგელს) რომ არ შეეჭამა, შემლოცველს შეალოცვინებდნენ. სწამდათ, რომ ამით ნადირს კბილი შეეკვრებოდა და პირუტყვს ვეღარ შესჭამდა. შელოცვა ხდებოდა შავტარა დანაზე ან ნახშირზე, **სამი დღის შემდეგ დანა უნდა გაეხსნათ**. ნახშირიც უნდა დაეფხვნათ და გადაეყარათ, რომ ღოცვას აღარ გაეჭრა და ნადირს კბილი გახსნოდა. თუ ასე არ მოიქცეოდი, ე.ი. დიდ ცოდვად დაედებოდათ” (ზედგინიძე, 2014: 163).

დღეს აღარავის ახსოვს კბილის შეკვრის მთელი რიტუალი. ამ შემთხვევაში დანას „შეუკრავდნენ კბილს“, რომ კრიჭაშეკრულ ნადირს პირუტყვი ვერ შეეჭამა. ბევრს არ ჰქონდა დასაკეცი დანა, თანაც შავგარიანი, ამიტომ ყველაფერი შეიძლება შეკრულიყო, რასაც „კბილი“ ჰქონდა. მე მინახავს, როგორ გაკრავდნენ სავარცხლის კბილებს, თან როგორ ღოცულობდნენ საქონლის გადასარჩენად და ასე კბილშეკრულ სავარცხელს შემოდებდნენ მაღალ ადგილას, ვინმეს რომ არ აეხსნა. სამი დღე გრძელდებოდა კბილის შეკვრა. სამი დღე-ღამის განმავლობაში თუ პირუტყვი არ გამოჩნდებოდა, ახსნიდნენ შეკვრას ნადირს, ცოდოაო, სულ კრიჭაშეკრული ხომ არ იყ-

ლიდა მგელი. მთავარი კი ის იყო ალბათ, რომ სამი დღე თუ არ გამოჩნდებოდა საქონელი, ის უკვე დაკარგული იყო და არავითარი შეკვრა აღარ გადაარჩენდა მას.

ლაზარობა ავტორს შემდეგნაირად აქვს აღწერილი:

„გვაღვიანობისას ქალიშვილები შეიკრიბებოდნენ. ბოლოს დედოფლად მორთავდნენ, მას აქეთ-იქიდან თანაბარი ოდენობით მოუდგებოდნენ გვერდზე, კარი-კარ დაივლიდნენ სოფელს სიმღერით:

„ლაზარ მოადგა კარს,
აბრიალემს თვალსა,
აღარ გვინდა გოროხი,
ცხრილი აგორებულა,
წვიმა გაჩქარებულა”.

ოჯახიდან წყალს გამოიტანდნენ, წუწავდნენ ლაზარობის მონაწილეებს, განსაკუთრებით დედოფალი უნდა გაეწუწათ, სწამდათ, რომ ამ წესის შესრულებას უთუოდ გაწვიმება მოჰყვებოდა” (ზედგინიძე, 2014: 175). ასევე იყო **ჭონა** და სხვა.

ლექსიკონში განმარტებულია (აღწერილია) სხვადასხვა თამაში, მაგალითად **ღალიონი** (ზედგინიძე, 2014: 175). ამ ტიპის თამაშობანი დღეს აღარ არსებობს, ამიტომ, ეთნოგრაფული, საწესჩვეულო ხასიათის მასალის გარდა, თამაშობათა დაფიქსირება ამდიდრებს ლექსიკონს და ზრდის ინტერესს მის მიმართ.

მიუვითთებ მესაქონლეობასთან დაკავშირებულ ერთ ტერმინს, რომელიც დღეს აღარ იხმარება და რომელიც დაკავშირებულია ზომის ერთეულებთან. ადრე სითხის საზომი ამდენი საშუალება არ იყო. **ხანულობა**, როგორც სულხან-საბა განმარტავს და რაზეც გ. ზედგინიძე მიუთითებს, არის „რძის მოზიარენი დია(ცნი)”. „ჯავახურ ლექსიკონში” ხანულობის შესახებ ვკითხულობთ: „ვისაც არც თუ დიდი რაოდენობის წველა ჰქონდა (ძროხის ან ცხვრის), არჩევდა მეზობელს შეამხანაგებოდა (2 და ზოგჯერ 4 ოჯახამდეც შეამხანაგებოდნენ). ორ კვირამდე თუ მეტ ხანსაც ჯერ ერთს უზიდავდნენ რძეს, შემდეგ მეორეს, მესამეს... მერე კი ისევ პირველს და ასე 'შემდეგ'” (ზედგინიძე, 2014: 350).

ხანულობასთან არის დაკავშირებული სხვა ლექსიკური ერთეულების: ხანულის დედა, დახანულება, ჭდე, სავალო, რძის ბრუნება, რძის გაბრუნება, რძის მობრუნება და სხვა. თითოეული მათგანი განმარტებულია წიგნში. ამათგან გამო-

საყოფია ჭდე, რომელიც რძის საზომი ჯოხი იყო და სხვა დიალექტებშიც გვხვდება, მაგალითად, ქართლში არის „ჯოხზე გაკეთებული ნიშანი ჩაჭრით“ (დლონტი, 1984: 718). ხანულობა და ჭდეულობა წმინდა საქმედ ითვლებოდა. ხშირად გაიგონებდი, ჭდეს არ ეღალატებაო. ჭდით ორიგინალურად და ზუსტად იზომებოდა რძის რაოდენობა ჭურჭელში ისე, რომ სესხი პატიოსნად დაებრუნებინათ.

ბევრი საყოფაცხოვრებო ნივთის აღმნიშვნელი ლექსიკური ერთეული შემოგვინახა გ. ზედგინიძემ. **საჯის** პური იგივე ბაზლაშაა. ბაზლაშა აშკარად აღმოსავლური ენებიდან შემოსული სახელია. მისი ქართული ვარიანტია საჯის პური. ავტორს განმარტებული აქვს **საჯიც** - „60 სმ-დე დიამეტრის თუჯის ამობერილი ფილა, რომელზეც პურს აცხობენ“ (ზედგინიძე, 2014: 255). საჯის პური პოპულარული ყოფილა. ცხვებოდა უღვიარი ცომისგან თხელი ბრტყელი პური, რომელიც გაჭირვებისა იყო, ამიტომ მას სერიოზულ პურად არ აღიქვამდნენ. ძირითადად ქერის ან ხორბლის ფქვილისაგან საჯის პურს აცხობდნენ საარყედ. კიდევ ერთი თავისებურება ჰქონდა საჯის პურს, მას ძირი და ზედაპირი განსხვავებული არ უცხვებოდა, ორივე მხარე ერთნაირად ბრტყელი უნდა ჰქონოდა. უპირო ან ორპირ კაცზე იტყოდნენ ხოლმე: „საჯის პურივით არის, რომელ მხარესაც გინდა გადააბრუნო, ერთნაირია, ასეთ კაცს არ უნდა ენდო“.

ჯავახეთში გვხვდება ერთი უძველესი ლექსიკური ერთეული, რომელიც დადასტურებულია „ჯავახურ ლექსიკონში“. ეს არის „**ზადარი** – 1. „მეძებარი ძაღლი, ჯავახურში მშიერ, მოხეტიალე ძაღლზე ამბობენ. “ზადარია, რათ გინდა, არაფრათ გამოდგება”. 2. გადატ. ხმარობენ ისეთ ადამიანზე, რომელიც მუცლის ამყოლია“ (ზედგინიძე, 2014: 136). მართალია, ლექსიკური ერთეულიც და განმარტებაც გრიგოლ ბერიძისგან მოდის (ბერიძე, 1981: 56), მაგრამ მისი დადასტურება ფრიად მნიშვნელოვანია ჯავახურ დიალექტში. იგი დასტურდება სამცხურ დიალექტშიც, რომელშიც „**ზადარს**“ ავ. კაპას ქალს ეტყვიან“ (ბერიძე, 2011: 73).

ცხოველთა სახელები დღესაც არც თუ იშვიათად ერქმევათ ადამიანებს მეტსახელად. ასე რომ, „ზადარის“ მეორე მნიშვნელობა გადატანით იხმარება და ძირითადია მისი პირველი მნიშვნელობა. ზადარი მესხეთში ძაღლს ჰქვია, ძაღლს აღნიშნავს. მესხურში დადასტურებული **ზადარ** ფორმა უძველესი

საერთო ქართველური ფორმაა და ამოსავალია ქართული ძალ-
ღისათვის და მეგრული ჯოდორისათვის.

ეტყობა, ტრანსკრიპციის პრობლემაა, ი სრულ ხმოვნად
არის წარმოდგენილი ზოგ სიტყვაში, სადაც ხმოვანთ გასაყარი
ან ირაციონალური ხმოვანი უნდა იყოს. კიდე განმარტე-
ბულია, როგორც კდე და იქვე ნათქვამია: „ამგვარად გამოთ-
ქვამენ სხვა სიტყვებსაც (კირავი, მიზე) სოფელ თოკში,
ვარგავში, თკამში“ (ზედგინიძე, 2014: 166). ამ შემთხვევაში
სრული ხმოვანი არ იცის ჯავახურმა. ი-ს ნაცვლად უნდა
იყოს თანხმოვანთ გასაყარი, რაც სპეციალური ნიშნით
გამოიხატება.

ამგვარად, ჩვენ წინაშეა ჯავახურ დიალექტზე დაწერილი
ლექსიკონი, რომელიც გვაწვდის ძვირფას ლექსიკურ მასალას,
რომლის უმრავლესობა დღეისათვის დაკარგულია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ბერიძე, 1981: ბერიძე გრ., ჯავახური დიალექტის სალექსიკონო
მასალა, თბ., 1981.

ბერიძე, 2011: ბერიძე მ., სოფლები და ნასოფლარები მოგვიტო-
ხრობენ, ახალციხე, 2011.

ზედგინიძე, 2014: ზედგინიძე, გ., ჯავახური ლექსიკონი, თბილი-
სი, 2014.

დლონტი, 1984: დლონტი აღ., ქართული კილო-თქმათა სიტყ-
ვის კონა, თბ., 1984.

ჭიჭინაძე, 1904: ჭიჭინაძე ზ., ქართველ კათოლიკეთა მოღვაწე
ივანე გვარამაძე (ვინმე მესხი), თბ., 1904.

შეხვედრა მაყალა გონაშვილთან

მივესალმებით ქალბატონ მაყალა გონაშვილს მესხეთის მიწაზე. მოხარულები ვართ, რომ იგი ეწვია სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტს. რა თქმა უნდა, ეს მისი პირველი ვიზიტი არ არის სამხრეთში, რამდენადაც ქალბატონ მაყალას თაოსნობით პირადად და მთელი მწერალთა კავშირი აქტიურად და სისტემატურად მონაწილეობს რუსთაველისადმი მიძღვნილ პოეზიის დღესასწაულზე.

ქალბატონი მაყალა ათ წელზე მეტი ხელმძღვანელობდა საქართველოს მწერალთა კავშირს. მისი ღვაწლია, რომ ჩვენს ქვეყანას ჰყავს მწერალთა ძირითადი ბირთვი, არსებობს და წარმატებით ფუნქციონირებს ქართველ მწერალთა შემოქმედებითი კავშირი, რომლის ტრადიციები მეოცე საუკუნის დასაწყისიდან იღებს სათავეს.

უხუცესი პოეტი ჯანსუღ ჩარკვიანი აღნიშნავს, „ქალბატონი მაყალა რომ არა, დღეს ბოროტთა ხელში წაიშლებოდა ქართველ მწერალთა კავშირი“ (გონაშვილი, 1914: 76).

ჭაბუკა ამირეჯიბი წერდა: „მაყალა გონაშვილმა კარგად იცის ქვეყნის წინაშე რაოდენ დიდი ვალი აქვს, როგორც ქალსა და როგორც პოეტს“. „იცის, რომ „საქართველოში ათგზის ძნელია იყო პოეტი და იყო ქალი“ (გონაშვილი, 1914: 62).

ქალბატონი მაყალა მრავალი კრებულის ავტორია: „აქედანა და თქვენამდი“, 2009; „მართალს ვიტყვი“, 2007; „გუმბათებიდან მზის მადლი ეონავს“, 2004; „საღოცავო ჩემო, საფიცარო ჩემო“, 1994; „მზის ცრემლი“, 1988; „ყაყაჩოების კოცონი“, 1985 და 2014 წელს გამოცემული ორტომეული „უფლის ყვავილი“ და „ღირსახსოვარი“. ეს არის ბრწყინვალე, ორიგინალური პოეტური გამოცემა. „ღირსახსოვარი“ მკითხველს სთავაზობს მაყალა გონაშვილისა და მისი შემოქმედების შესახებ ცნობილი კრიტიკოსების, მეცნიერების, მწერლებისა და პოეტებისა და სხვა გამოჩენილ ქართველ მოღვაწეთა წერილებსა და ნააზრევს. ეს არის ჯანსუღ ჩარკვიანის, რევაზ მიშველაძის, რეზო ჩხეიძის, ლეილა აბაშიძის, გივი თოიძის, ვაჟა

აზარაშვილის, მურმან ჯგუბურიას, გიორგი გიგაურის, დავით შემოქმედელის, ლადო მრელაშვილის, გივი ჭიჭინაძის, ფრიდონ ხალვაშის, ოთარ რამიშვილის, მზია ხეთაგურის და სხვათა მაღალი შეფასებები ქნი მაყვალას პოეზისა და მოღვაწეობისა.

ქნი მაყვალას ღექსებზე „ოცნების ქალაქი“ და „თეთრი ნიჟარა“ შექმნილია კომპოზიტორ ვაჟა აზარაშვილის მუსიკა. ეს და სხვა ღექსები უკვე სიმღერებად იქცა. დიდება და სახელი პოეტს მისმა პოეზიამ, ნიჭმა და ღვაწლმა მოუტანა. ამ საკითხზე ბევრი პოეტი, კრიტიკოსი, ხელოვანი და საზოგადო მოღვაწე გამოთქვამს აზრს თავის წერილებში. ამავე დროს, ისინი ხაზს უსვამენ მის მამულიშვილურ განწყობილებებს, მის ეროვნულ სულისმძიერ სამყაროს, აღნიშნავენ მისი, როგორც ქალის პოეტურ ღირსებებს.

მრავალფეროვანი და საინტერესოა ქნი მაყვალას პოეზია, მისი თემატიკა პრობლემატიკა და ძირითადი ტენდენციები მოიცავს ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ და რელიგიურ პრობლემებს, ხოლო ღირიკული განწყობილებები განასხვავებს მას სხვა პოეტი ქალებისაგან, რომელთაგან განსხვავებით მის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ოჯახურ თემატიკას, ოჯახური პრობლემა, ოჯახური ცხოვრების იდილია და ოჯახურ-პიროვნული ტკივილები მეტად მგრძნობიარედ, რეალისტურად და პოეტურ ფერებში აქვს ასახული.

გარდა აღნიშნული პრობლემებისა, გამოიყოფა პოეტის ადგილისა და მისი ფუნქციის საკითხები თანამედროვე ცხოვრებაში. მტკივნეულად და დაკნინებულად წარმოაჩენს იგი პოეტს და ზოგადად შემოქმედი ადამიანის ბედს. ეს განსაკუთრებით ნათლად ჩანს კრებულში „უფლის ყვაილი“.

დღევანდელი პოეტის ბედი მკვეთრად განსხვავდება XIX საუკუნის პოეტის ბედისა და საზოგადოებრივი მდგომარეობისაგან. ილიას „პოეტის“ მიხედვით პოეტი ერის წინამძღოლი, მისი მოჭირნახულეა. იგი ზეციური მაღლით ცხებულა. აკაკისთან სიმართლის მოქმედი – „გარემოების საყვირი“, რომელიც მხოლოდ მას ამბობს, რაც თვითონ დაუნახია და გაუგონია. კომუნისტური რეჟიმის დროს პოეტი პოლიტიკური დიქტატის ქვეშ იყო მოქცეული, მაგრამ დაფასებული და გარკვეულწილად უზრუნველყოფილი იყო. დღეს კი პოეტი არ არის დაფასებული.

როდესაც მსაჯულს ასე შვენის ქურდის მანტია,

როდესაც მეფეს ჩაუცვია ხალათი ვაჭრის,
პეი, პოეტო, ვინ გინდოდა ნაზი ბუღბუღი?
ძაღლი ხარ, ძაღლი, ქვეყნის ბედზე მიბმული ჯაჭვით
(„ვალი“).

გიორგი ლორთქიფანიძე წერს: "ჩვენს გაუსაძლის დროში
სათქმელს რა დაუღევს ნაღდ შემოქმედს; რა დაადუმებს
მამულზე შეყვარებულის კალამს;

იგი როგორ მოითმენს ბობოლეების განზრახვას, შებღაღონ
ყოველი ღამაში და საოცნებო, ეროვნული და ადამიანური;
გაყიდონ და გადამთიელს გაატანონ წინაპართა მიერ წლობით
ნაგროვები განძი, ბინძურ ფეხს გაათელინონ ოფლით მოზე-
ლილი მიწა და ნაფერები კარ-მიდამო... და პოეტმაც გაბუ-
ღულად შემოჰკრა განგაშის ზარი:

„და იყიდება ყოველითა, – სულიც, სხეულიც,
ჩემი სამშობლოც, უფლის კვართად გადაქცეული.
დღეს მაღალ სკამზე თუ იხილავთ, – გუშინდელ ფირალს!
როდის ინებებს რეჟისორი ბედნიერ ფინალს!“

ამბობენ, მეფის კარზე შურს არ სძინავსო... ვაი, რომ ეს
დასაძრახი თვისება არც სხვებს ივიწყებს... როცა მწერლებმა
მაყვალა გონაშვილი თავიანთ თავკაცად აირჩიეს, ზოგიერთს
ძალზე ემწარა. დაიწყო მითქმა-მოთქმა, უსამართლო კრიტიკა,
ავსიტყვაობა... პოეტი სწორედ ასეთებზე წერს:

„ვიდაც ფეტივით მოგაყრის ჭორებს,
ვიდაც ქარივით გაგაქილიკებს“.

მაყვალა გონაშვილის შემოქმედებაში ერთმანეთს ერწყმის
ეროვნული და ოჯახური პრობლემები, რომელთაც თან ერთ-
ვის პოეტისა და ქალის ბედის ფუნქციის ნოვაციური საკითხი.

„არა მარტოდენ მამულის, ანდა,
არა მარტოდენ წინაპრის ვალით,
საქართველოში ათგზის ძნელია,
იყო პოეტი და იყო ქალი...
...ეს იმას ნიშნავს, რომ ცალი ხელით
აკვანს არწევდე, სად სხივი ჩადგა,
ხოლო მეორით – კემსავდე ძველი
მეტაფორებით გაცვეთილ ფარდაგს...
...ეს იმას ნიშნავს, არ განუგეშონ,
როცა სიცოცხლედ გიდირს ნუგეში,
ეს იმას ნიშნავს, იყო ქაღალდმერთი
კაცის და მიწის მძიმე უღელში“...

მხოლოდ მაღალი ზნეობისა და წმინდა პოეტური სულის ადამიანს აქვს უფლება (და უნარიც) წარმოთქვას ასეთი სტრიქონები:

„...ვნება – ზმანება, შვილი – სიშორე,
სისხლის ცრემლებით გამოტირება.
რწმენა – სიმაღლე, გოლგოთა – ჯვარცმა...
მამა უფალმა ასე ინება.
ჰო, აღასრულა, რაც გადუწევიტეს,
რაც დაუწერა განგებამ ბედად,
თქვენთვის ის ღმერთის ძეა მაღალი,
მაგრამ მე მაინც დედა ვარ, დედა
და მეც ვიტვირთე თქვენი ცოდვები,
მეც რწმენის ჯვარზე ათასჯერ მაცვეს“...

საქართველოს თემა იმდენად მნიშვნელოვანია ქალბატონი მაყვალას შემოქმედებაში, რომ იმ ლექსებშიც კი, რომლებიც მიძღვნილია ახლობლებისადმი, მეგობრებისადმი, ბუნებისადმი თუ სიყვარულისადმი, ვერ შორდება ამ თემას და ამა თუ იმ სახით მაინც ახსენებს საყვარელ სამშობლოს.

მაყვალა გონაშვილი არის პოეტი – წინამძღოლი, პოეტი – მებრძოლი, პოეტი – მეამბოხე. სამშობლოსთვის და ერისათვის თავდადებული პოეტი, მაგრამ ეს მისი შემოქმედების ერთი მხარეა. არსებობს მეორე მხარეც – მისი სითბოთი და სიკეთით სავსე ღირიკული ლექსები. ლექსები მიძღვნილი მშობლებისა და შვილებისადმი, მეუღლისა და მეგობრებისადმი, ლექსები, რომლებიც გამოხატავენ მის შინაგან სამყაროს, მის გუნება-განწყობილებას, წუთიერ სისუსტეს, მწუხარებას, სიხარულს და ბედნიერებას. ისინი ისეთივე მშვენიერი და იდუმალებით სავსენი არიან, როგორიც თვითონ მაყვალა გონაშვილია – ქალი, სიყვარულისათვის და მეგობრობისთვის დაბადებული.

„...გზა-გზა გაფანტე ჩემი ლექსები,
მზეზე გაფინე ჩემი ცრემლები,
ჩემი ძვლებიდან ამოვალ ალვად
და მწვანე ჩრდილად შემოგვევლები...
...ბედნიერი ვარ, მიყვარხარ, რადგან
შენით გავიგე სოფლის ავ-კარგი,
ვლოცავ და ვწეველი ბედსა და გამჩენს
და მეშინია შენი დაკარგვის“.

კრიტიკოსი მურმან ჯგუბურია მ. გონაშვილის კრებულზე წერს: „ერთხელ გრიგოლ რობაქიძეს ახლო მეგობარმა ახალგაზრდა კაცის ნაწერებით საესე საერთო რვეული მიუტანა. მაესტრომ იკითხა: „რა რვეულიაო“? „ლექსებს წერს“, – უპასუხა ნაცნობმა სტუმარმა. „რა აწვალებს?“ – ისევ იკითხა თუ ჩაილაპარაკა მასპინძელმა“.

აი, რანაირ კითხვას უნდა უპასუხოს ამა თუ იმ შემოქმედის ნახელაჲმა.

ამ კრებულს, რომელსაც, ჩემი აზრით, ზუსტი სახელწოდება აქვს შერჩეული („გუმბათებიდან მზის მადლი ჟონავს“), თან ერთვის სამი მოკლე სიტყვა.

ყოველი ახალი წიგნის დაბადება, მოძველებული შედარება რომ მოვიხმოთ, ყოველი ახალი პირმშოს დაბადებასთანაა გაიგივებული.

ახალშობილს, როგორც წესი, სადღეგრძელო უნდა ეთქვას. ჭაბუა ამირეჯიბი:

„მან (მაყვალა გონაშვილმა) ხელთ იპყრო პოეზიის აწმყო“.

ჯანსუღ ჩარკვიანი:

„ახალგაზრდა პოეტი ქალის ლექსთა მშვენიერება...“

ვახტანგ ღლონტი:

„ღვთის წყალობაა მაყვალა გონაშვილის ჩვენს შორის არსებობა“...

მაყვალა გონაშვილი ხელმძღვანელი იყო იმ მწერალთა კავშირის, რომლის თავმჯდომარეებიც გახლდათ სხვადასხვა დროს სახელოვანი ქართველი მწერლები. მაშინ ყველა თავმჯდომარემ კარგად იცოდა, რომ თავმჯდომარეობა კი არა, მისი კალამი გადაარჩენდა. თანამედროვეობის საჭირობოროტო საკითხებს მაყვალა გონაშვილი თავისი ლექსებით ეხმიანება, იგი ცდილობს, ერთი მხრივ, ასახოს მწარე სინამდვილე და, მეორე მხრივ, დაეხმაროს საზოგადოებას, “გადაარჩინოს” იგი. ამხილოს ცუდი და შეუმსუბუქოს ერს მძიმე ყოფა.

„გზა აბნევია ფუძის ანგელოზს,

ჩამოქცეულა მაღალი ჭერი,

და შმორის სუნით გათანგულ ქალაქს,

ავტომატების აღვიძებს ჯერი...“

„ქალაქი – ბაზარი,

ამბები საზარი,

შიმშილით სულს ღაფავს

თუ ვინმე შემოგერჩა,

უმწიკველო, უმწეო,
ნაზი და მწყაზარი...”

ასეთია რეალიზმი!

„...საკუთარ ჯარზე გულაყრილებს
ლტოლვილებს ენატრებათ ყივჩაღები“.

ასეთია ჩვენი სინამდვილე!

„უმწეო მათხოვრები,
იარაღიანი მათხოვრები...”

ასეთია ჩვენი ყოფიერება!

„გადარჩენა – ცხოვრების მიზანი.
საკუთარ სამშობლოში ხიზანი...”

და ისევ:

„ეს არაა პოეზია, ეს არც პროზაა,
ისე როგორც თბილისი –
ადარც ქალაქია – ადარც სოფელი...”

ავადაა ქალაქი.

„ამ ავადმყოფობას სახელი არ ქვია.
ამიტომაც ვერ იშოვი საჭირო წამალს...”

და ისევ რეფრენი:

„ქალაქი – ბაზარი,
ამბები – საზარი...”

ეს ჭეშმარიტად მაღალი რანგის პოეზიაა.

ამ კრებულის ყველა ლექსი თითქმის ერთმანეთს ენათესა-
ვება, აგრძელებს და ერთ მთლიან გუნება-განწყობილებას
გვიქმნის, რათა კარგად დავინახოთ და გავაცნობიეროთ ჩვენი
მწარე სინამდვილე:

„აი, ეს კაციც, გულზე მკვდარი შვილის სურათით,
იქნება ტყუის?! ეჭვიანად უცქერენ მოხუცს...”

და ისევ გულისწამდები სტრიქონები:

„რომ შია, ისიც ტყუილია?

რომ სცივა, – ისიც?

და ესეც იქნებ მეტრო არაა? – ჯოჯოხეთია...

როდის მივაღწევთ უკანასკნელ გაჩერებამდე?”

ასეთი მოულოდნელი (უცაბედი, როგორც თვითონ გვეუბ-
ნება) პოეტის წარმოსახვა, რაც შექმნილი ვითარებიდან გა-
მომდინარეობს.

„მეტრო – ჯოჯოხეთი?

რა საოცრებებს იტევს საზარი ქალაქი“!

„ჯაბა იოსელიანის კოპლებიანი ბაბთა...”

„გია ჭანტურიას მეწამული პერანგი...“
ასეთი კონტრასტულია ჩვენი ქალაქის სურათები.
და რანაირი უნდა იყოს ამ სურათების აღმწესხვედლის ყო-
ფაცხოვრება?

„ვარ შიშნაჭამი და უჭმელი...“
ასეთი კონტრასტულია თავად პოეტის განწყობილება.

„სანამდის ვახაროთ ჩვენს ბაღში ეკალი,
მტრის კარზე ვარდი და პირიმზე,
რა ვუთხრა მე შვილებს, რა თვალთ შევხედო,
ან მკვდრებთან რა პირით მივიდე?“

ტელევიზორი კი თავისას უბერავს:

„ვის უნდა მოვიგოს ოცი ათასი?“

და პოეტი იწყებს ახალ ლექსს:

„მე მინდა მოვიგო ოცი ათასი“.

და განა მართლა ფულის მოგება უნდა, ასე რომ ამბობს,
არამედ სიტყვამ (მოგება) ათქმევინა ეს ლექსი, – ტელევი-
ზიით ათასგზის მოსმენილმა სიტყვამ:

„მე ვერ მოვიგე ვერც ერთი ომი,
მე ვერ მოვიგე შენი გული,
ვერც თავგანწირვით, ვერც სიყვარულით,
ვერცა აკვნებთან ღამეთა თევით,
ვერცა თურქეთში ჩანთების თრევით,
ვერც ბაზრობაზე
ხმაჩახლენამდე შეძახილებით“...

ნაღველის მომცველია მაყვალა გონაშვილის მრავალი ლექსი.

„ვინ გაპატიებს თუ ხარ კეთილი,
სათნო, უმწიკველი და უშურველი...“

არავინ გაპატიებს, ცხადია, იმიტომ, რომ ჩვენ ვართ,
ქართველები, და კარგად ვიცით, ვის როგორ უნდა მოვექცეთ,
სვეტიცხოვლის აღმშენებელს მკლავი უნდა მოვჭრათ, სამიზე-
ზოს რა გამოღვეს! „რატომ კარგი აგიგია?“ – აი მიზეზი!
„ცუდას რად უნდა მტერობა, კარგია მუდამ მტრიანი“, – აი
მიზეზი! და მოღაღ თავის მოსაჭრელი: „შური, მწუხარება
სხვისა სიკეთესა ზედა!“

თუმცა, ეს ყველაფერი მაინც დროებითია და ესაა სწორედ
გასაკვირი! ანუ: ვიდრე ცოცხალი ხარ, თორემ, როცა არ
იქნები, ვინ არ მოგიწაგრებს და მოგისაკლისებს:

„ჯერ უნდა შურის ჯვარზე გაგაკრან,
რომ დაგინახონ და მოინატრონ...“

„არ ახალია, ესე, ძველია“, მაგრამ მაყვალა გონაშვილი სწორედ რომ ჩვენებური, წეს-ადათის მიმყოლი და შემნახველია. და არა მარტო სიტყვით, სხვათა შორის, არამედ საქმით. აი მისი კიდევ ერთი ლექსი, რასაც სწორედ მხატვრული კონკრეტულობა უდევს საფუძვლად.

„შენ კი სადაც გაივლი, ეკაღს გამოედები“-ო, ეუბნება პოეტი თავის დობილს, – ეუბნება მწარე სიმართლეს...

ამ ლექსით თავად ქართველი ესაღბუნება ლექსის ადრესატს, ნათელი, სადა, ხალხური ლექსის სინათლით გაჯერებული, ანუ აქ თავად ლექსია სამკურნალო საშუალება, წამალი, ქაფური, ტკივილის გამაყუჩებელი.

პოეტი ეხმიანება აწ უკვდავებაში გადასულ გენიალურ მამულიშვილს ჰამლეტ გონაშვილს.

„შენი ხმა ჰგავდა სამშობლოს წარსულს,

რაც გვაღაღებს და თანაც გვაწამებს...“.

პოეტი ხალხშია და მარტოა. მარტოა და, მარტოა, გრანელის გამონათქვამისა არ იყოს, ნაცნობია ყველა. მოწყენაა შინ და გარეთ გამეფებული: „სარკმელთან, გაბზარულ ბოთლში ხუნდება ქაღალდის ვარდი“. მაყვალა გონაშვილის პოეზია არის თანამედროვე ქართველის ტკივილი, ქალი პოეტის ჭეშმარიტი პოეტური მედიტაციები, პოეტის ძირითადი საფიქრალია ოჯახი, პოეზია, სამშობლო. იგი თავისი ლექსებითა და დიდი ღვაწლით ქართული მწერლობის, ქართველი ერის წინაშე უდავოდ იმსახურებს დიდ და საპატიო ადგილს როგორც ქართული პოეზიის ისტორიაში, ისე ქართველი ხალხის ეროვნულ ცნობიერებაში.

ქართულური და ზოგადი ენათმეცნიერება

ნათელა ბერიძე

თანხმ(ო)ვანშუქიანი არაქართული გვარების დაბ(ო)ლ(ო)ებისათვის	5
---	---

მაკა კაჭკაჭიშვილი

მეხსიერება ჩამოსახლებულ მთიულთა მეტყველების ზ(ო)ბიერთი თავისებურება	11
--	----

ლამზირა კობაიძე

მთიულთა გვარები მეხსიერებაში	18
------------------------------------	----

ნათელა მეღიჩიძე

ქართული წინადადების სტრუქტურული სქემა	25
---	----

ეთერ მეღეჭაძე

ენათა სიკვდილი და რენესანსი კლ(ო)დ აშეჟის წიგნის („CLAUDE HAGEGE, HALTE A LA MORT DES LANGUES“) მიხედვით	31
--	----

ლიტერატურათმცოდნეობითი პარადიგმები

დადი ბეთხოშვილი

ალექსანდრე შაზგების „წამება ქმთევან დედ(ო)ფლისას“ სახისმიტყველება	38
--	----

ნანა გონჯილაშვილი, ნესტან სულავე

წმ. მარიამ მაგღალინელის ხატ-სახის ინტერპრეტაციისათვის ქრისტიანულ ტრადიციაში	49
--	----

მაია ქუჭიშვილი

სატრფიალ(ო) და რიტუალური გერმანული ხალხური კ(ო)ზიკა	77
--	----

ისტორია და რელიგია: ფაქტი, მოვლენა, კომენტარი

იოსებ (სოსო) აღიშბარაშვილი

საქართველ(ო)სა და ჩრდილ(ო) კავკასიის ხალხთა ურთიერთობების კ(ო)ლიტიკურ-ს(ო)ციალური ასპექტები	86
--	----

რომან გოგოლაური

სომხეთის განმათავისუფლებელი მოძრაობა და ირეკლე II XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში	99
---	----

გასილ მოსიაშვილი

ქართველებისა და ოსების ერთობლივი ბრძოლა

ბანძის ამირას წინააღმდეგ XI ს-ის 70-იანო

წლების მიწურულში 107

გიორგი სოსიაშვილი

სინას მთა და სოფელი მელვრეკისი 113

მარინე შონია

ქართულ-ავსტაზური ერთიერთობები ქურნალ „ჩვენებურის“

კვლიკაციების მიხედვით 131

ეთნოლოგია

მედეა ბურდული

რობორ შეიქმნა საქართველოს ტერიტორიაზე

„ეთნობრაფიული“ ნიშნით სამხრეთ ოსეთის

ავტონომიური ოლქი 139

არქეოლოგია

თამარ მათიაშვილი

მირტაშენის ღარბაზული ეკლესია 170

განათლება, პედაგოგიკა

მარიანა ბაღასანიანი

მოსწავლეთა კომუნიკაციური კომპეტენციების

ფორმირება ბილინგვურ გარემოში 178

ლალი ბერიძე

ბილინგვური განათლების გამომწვევები ევროპაში 183

მარეხ ნათენაძე

სასკოლო განათლების ორგანიზების ახალი მიდგომები 192

დოდო ქუმარიტაშვილი

თემის ნიშნების მართებულად გამოყენებისათვის 198

ირმა ქურდაძე, გულნარა ჯანოვა

მულტიკულტურული განათლების პრინციპები და

სწავლების მიდგომები - სხვადასხვა ეროვნებისა

და ეთნიკური წარმომავლობის ჯგუფებთან 210

ჟურნალისტიკა, იურისპრუდენცია
შორენა გაბოშვილი
მასობრივი კომუნიკაციის მოდელირების საკითხები
მედიასემოქმედების პროცესში 215
ალექსანდრე ლეკიშვილი
საძარტველ(ო)ს პრეზიდენტის სამართლებრივი აქტები
და მათი თავისებურებანი 221
ალექსანდრე მღებრიშვილი
ინტერვიუს მომზადების მეთოდოლოგია, განვითარების ეტაპები
და გამოყენების საწყისი ეტაპები ქართულ მედიაში 229

რეცენზიები
მერაბ ბერიძე
ახალი ლექსიკონი ჯავახურ დიასქიძეს 247

შეხვედრები
ვახტანგ ინაური
შეხვედრა მაჟალა ბონაშვილთან 255

CONTENT

Kartvelian and General Linguistics
Natela Beridze
ABOUT THE ENDINGS OF NONGEORGIAN SURNAMES WITH
THE CONSONANT STEMS10
Maka Kachkachishvili
THE SPEECH PECULIARITIES OH HIGHLANDERS
IMMIGRATED IN MESKHETI 17
Lamzira Kobaidze
SURNAMES OF MTIULEBI IN MESKHETI 24
Natela Melikidze
STRUCTURAL SCHEME OF A GEORGIAN SENTENCE 30
Eter Melkadze
DEATH OF LANGUAGES AND THEIR RENAISSANCE
ACCORDING TO CLAUDE HAGEGA'S
BOOK "KALTE A LA MORT DES LANGUES" 37

Paradigms of Literature Studies

Dali Betkhoshvili
FOR UNDERSTANDING FACIAL EXPRESSIONS ACCORDING
TO “THE TORTURE OF QUEEN KETEVAN “BY ALEXANDRE
KAZBEGI 48

Nana Gonjilashvili, Nestan Sulava
FOR THE INTERPRETATION OF THE ICON OF MARY MAGDALENE
IN GEORGIAN CHRISTIAN TRADITION
750

Maia Kukchishvili
LOVE AND RITUAL GREEK FOLK POETRY 85

History and Religion: Facts, events, commentaries

Ioseb Alimbarashvili
POLITICAL AND SOCIAL ASPECTS OF RELATIONS BETWEEN
GEORGIA AND THE NORTH CAUCASUS PEOPLES 98

Roman Gogolauri
LIBERATION MOVEMENT OF ARMENIA AND EREKLE II IN
THE II HALF OF THE XVIII C. 106

Vasil Mosiashvili
JOINT BATTLE OF GEORGIANS AND OSSETIANS AGAINST
AMIRA OF GANDZA IN THE LATE 70S OF THE XL CENTURY 112

Giorgi Sosiashvili
MOUNT SINAI AND VILLAGE MEGVREKISI 130

Marine Shonia
GEORGIAN-ABKHAZIAN RELATIONS ACCORDING TO
PUBLICATIONS OF THE MAGAZINE “CHVENEBUREBI” 138

Ethnology

Medea Burduli
THE FORMATION OF THE SOUTH OSSETIA AUTONOMOUS RE-
GION ON THE ETHNOGRAPHIC GROUNDS ON THE TERRITORY
OF GEORGIA 169

Archaeology

Tamar Matiashvili
THE CHURCH IN MIRTASHENI 177

Education, Pedagogics

Mariana Balasanian
FORMATION OF COMMUNICATION COMPETENCE OF THE
STUDENTS AT THE BILINGUAL ENVIRONMENT 182

Lali Beridze	
EUROPEAN EXPERIENCE OF BILINGUAL TEACHING	191
Marekh Natenadze	
THE NEW APPROACHES THE ORGANIZATION OF SCHOOL EDUCATION	197
Dodo Kumaritashvili	
FOR CORRECT USE OF THE THEME SUFFIXES	209
Irma Kurdadze, Gulnara Janova	
PRINCIPLES OF MULTICULTURAL EDUCATION AND TEACHING APPROACHES –WITH DIFFERENT NATIONALITIES AND ETHNIC GROUPS	214
 Journalism, Jurisprudence	
Shorena Gaboshvili	
THE IMPACT OF MASS COMMUNICATION MEDIA AND MODELING ISSUES	220
Alexandre Lekishvili	
LEGAL ACTS OF THE PRESIDENT OF GEORGIA AND THEIR CHARACTERISTICS	228
Alexandre Mghebrishvili	
METHODOLOGY OF PREPARING INTERVIEW STAGES OF ITS DEVELOPMENT AND STEPS OF ITS USAGE IN GEORGIAN MEDIA	229
 Summeries	
Merab Beridze	
NEW DICTIONARY ON JAVAKHIAN DIALECT	247
 Meetings	
Vakhtang Inauri	
MEETING WITH MAKVALA GONASHVILI	255

**სამომავლო ჯგუფი: ღარისა გურგენიძე
ლია ზედგინიძე**

ბამ(ო)მცემლ(ო)ბა

„ახალციხის უნივერსიტეტი“

ქ. ახალციხე, რუსთაველის ქ. №106,
ტელ.: 0(365)22-19-90, 591-41-12-78
ელ. ფოსტა: contact@sjuni.edu.ge